III
N. 40.399
le

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA * LJUBLJANA * BIBLIOTEKA

Jul. Michel pinx. — Waidmannsheil 1914.

Velika uharica, bubo bubo (L.).

NAŠE UJEDE

I. del: SOVE

Z 10 podobami in 8 prilogami

Spisal

dr. JANKO PONEBŠEK

Ponatis iz »Carniole« 1915—1916

V LJUBLJANI, 1917

IZDALO IN ZALOŽILO »MUZEJSKO DRUŠTVO ZA KRANJSKO«

40399
III M b

03004824O

Vsebina.

Splošni del.

Stran

Predgovor 1

Ologično in ornitologično slovstvo 2

A. slovensko 2. — *B.* hrvatsko 3. — *C.* latinsko 4. — *D.* nemško 5.

Uvod 18

Splošni prirodopis ptic 18. — Sistem 25. — Znanstveno nazivanje 26. — Ornitologične zbirke 27. — Kako se ptice merijo in tehtajo 28. — Zbirke jajc in gnezd 29. — Razdelitev snovi posameznih vrst 30.

Posebni del.

Uvod 32

Razreditev ujed 33

Sove. Občni opis 33

Posamezni opisi:

Velika uharica. 36

Imena in slovstvo 36, 150. — Opis 37. — Geografična razširjenost vobče 39, 150; na Kranjskem 41. — Lastnosti in navade 47. — Hrana 49. — Gnezditev, jajca, mladiči 50. — Sovražniki, lov, škoda in korist 53.

Mala uharica. 55

Imena in slovstvo 55. — Opis 56. — Geografična razširjenost vobče 59, 151; na Kranjskem 60. — Lastnosti in navade 62. — Hrana 63. — Gnezditev, jajca, mladiči 64. — Sovražniki, lov, škoda in korist 64.

Močvirna uharica. 65

Imena in slovstvo 65, 151. — Opis 66. — Geografična razširjenost vobče 68, 151; na Kranjskem 69. — Lastnosti in navade 71. — Hrana 72. — Gnezditev, jajca, mladiči 72. — Sovražniki, lov, škoda in korist 73.

Veliki skovik. 73

Imena in slovstvo 73. — Opis 74. — Geografična razširjenost vobče 77, 152; na Kranjskem 78. — Lastnosti in navade 81. — Hrana 82. — Gnezditev, jajca, mladiči 82. — Sovražniki, lov, škoda in korist 83.

Laponska sova. 83

Imena in slovstvo 83, 152. — Opis 84. — Življenje 85, 152.

Kozača. 86

Imena in slovstvo 86, 152. — Opis 86. — Geografična razširjenost vobče 89, 152; na Kranjskem 90. — Lastnosti in navade 94. — Gnezditev, jajca, mladiči 95. — Hrana, sovražniki, lov, škoda in korist 96.

Stran

Lesna sova. 96

Imena in slovstvo 96. — Opis 97. — Geografična razširjenost vobče 99, 152; na Kranjskem 100. — Lastnosti in navade 104. — Hrana 106. — Gnezditev, jajca, mladiči 107. — Sovražniki, lov, škoda in korist 109.

Bela sova. 110

Imena in slovstvo 110, 153. — Opis 111. — Življenje 112; nje pojavi na Kranjskem 112.

Grahasta sova. 113

Imena in slovstvo 113, 153. — Opis 114. — Življenje 115, 153.

Koconoga sova. 116

Imena in slovstvo 116, 153. — Opis 117. — Greografična razširjenost vobče 118, 153; na Kranjskem 120. — Življenje 121.

Čuk. 122

Imena in slovstvo 122. — Opis 123. — Geografična razširjenost vobče 124, 153; na Kranjskem 127.— Lastnosti in navade 129.— Hrana 130. — Gnezditev, jajca, mladiči 130. — Sovražniki, lov, škoda in korist 131.

Mali skovik. 131

Imena in slovstvo 131. — Opis 132. — Geografična razširjenost vobče 134; na Kranjskem 135. — Lastnosti in navade 137. — Hrana 137. — Gnezditev, jajca, mladiči 137. — Sovražniki, lov, škoda in korist 138.

Pegasta sova. 138

Imena in slovstvo 138. — Opis 139. — Geografična razširjenost vobče 141; na Kranjskem 142. — Lastnosti in navade 146. — Hrana 147. — Gnezditev, jajca, mladiči 147. — Sovražniki, lov, škoda in korist 149.

Dostavki in popravki 150

Splošna določilna lestvica sov po Reichenowu 154

Določitev sov po obliki nog po Hennickeju 155

Podobe med besedilom in na prilogah.

Uharica: . . . . . uvodna priloga in tab. I.
Mala uharica: . . . . . pod. str. 57, tab. II. sl. 1 in 2.
Močvirna uharica: . . . . . pod. str. 67, tab. II., sl. 4.
Veliki skovik: . . . . . pod. str. 75, tab. II., sl. 3.
Laponska sova: . . . . . tab. III., sl. 1.
Kozača: . . . . . pod. str. 87, tab. IV.
Lesna sova: . . . . . pod. str. 101, tab. V., sl. 2.
Bela sova: . . . . . tab. VI.
Grahasta sova: . . . . . tab. V., sl. 1.
Koconoga sova: . . . . . pod. str. 119, tab. III., sl. 2.
Čuk: . . . . . pod. str. 125, tab. VII., sl. 2.
Mali skovik: . . . . . pod. str. 133, tab. VII., sl. 3.
Pegasta sova: . . . . . pod. str. 141, tab. VII., sl. 1.

Naše ujede.

Spisal dr. Janko PONEBŠEK.

Predgovor.

Znani narodni pregovor, da ptiča spoznamo po perju, ima pač le splošni pomen, da se ptica razloči po perju od vseh drugih bitij. Ljudstvo sodi namreč le po velikih zunanjih obrisih, ne pozna in ne ozira se pa na podrobnosti, ki so: velikost, oblika kljuna, razmerje posameznih zunanjih udov med seboj, oblika perutnic in repa, potem noge in kremplji, glas, oblika gnezda, barva perja itd. Po perju spoznamo le nekatere, posebno živo pisane vrste.

Pri ujedah — da preidemo takoj k pravemu predmetu tega spisa — so zelo značilni kremplji. Nočem in ne morem trditi, da bi ravno ujede ne imele nobenih drugih posebnosti, kakor velikost, kljun, perutnice, barvo itd., ki bi se po njih razločevale. Kako je to, da sem si izbral ravno noge, oziroma kremplje, pa naj pojasnijo nastopne vrstice.

Znani strokovni nemški časopis „Ornithologische Monatsschrift“ je začel l. 1898. na str. 194 prinašati popise nog srednjeevropskih ptic-roparic izpod peresa svojega urednika, že tačas precej znanega ornitologa, zdravnika dr. Karola R. Hennickeja. Kot priloge so bile pridejane po fotografijah narejene slike nog usmrčenih ptic; fotografije je dal na razpolago Aleksander Hintze v Helsingsforsu, ki jih je posnel po originalih précej po smrti dotičnih ptic. Ta spis je izhajal v člankih s presledki do l. 1903. Kritika je ta spis zelo hvalila, kar je res zaslužil radi podrobnega popisa v besedilu in radi natančne reprodukcije slik. L. 1905. je pa izdal pisatelj te zbrane in nekoliko pomnožene sestavke v posebni s 33 tablami okrašeni knjigi pod naslovom „Die Fänge der in Mitteleuropa vorkommenden Raubvögel“ itd., kakor je navedeno niže v poglavju „slovstvo“ pod zap. št. 55. Odkar sem izvedel za te slike nog,[1] sem čimdalje tem resneje premišljeval, kako bi se dale porabiti za slovensko knjigo. Litografični zavod W. Müller v Geri mi je bil naznanil cene, ki sicer niso bile pretirane, ali je bilo vendar treba poseči globoko v mošnjo. Iskal sem založnika. Potrkal sem nazadnje tam, kjer bi bil moral najprej. Ne zastonj! Slavno Muzejsko društvo za Kranjsko mi je seglo pod pazduho, ravno tako nesebično kakor požrtvovalno, za kar mu naj bo izrečena tu najlepša in najtoplejša zahvala. Nameraval pa sem takoj od začetka, ko sem začel razmišljati o celi stvari, podati slovenskemu občinstvu, posebno tovarišem lovcem, popoln prirodopis

[1] Za lovski naziv „Fang“ v slovenščini dozdaj še nimamo enakovrednega, pravega izraza. Fang pomeni v nemškem lovskem jeziku po „Deutsche Waidmannssprache“. (Mit Zugrundelegung des gesamten Quellenmaterials für den praktischen Jäger bearbeitet von Ernst Ritter von Dombrowski. Neudamm, Druck und Verlag von J. Neumann. 1892), str. 51: „6) Der Fuß, manchmal auch nur die Zehe oder nur die Klaue eines Raubvogels . . . .“

naših roparic in ne se zadovoljiti samo z opisom nog in krempljev. Da je dr. Hennicke v svojem gori navedenem delu popisal samo noge in kremplje, se ni čuditi, ker imajo Nemci popolnih prirodopisov ptic na izbiro. Pri nas pa od Erjavca sèm ni nobenega obsežnega dela. Kdo bi pri takih razmerah ne porabil ugodne prilike! Saj so vendar ujede ona skupina ptic, ki jih ljudstvo najbolj pozna in ki so največjega narodno-gospodarskega pomena. O koristnosti in škodljivosti ptic-roparic se je pri nas že toliko govorilo in prepiralo! Zdaj je najugodnejša priložnost, da to vprašanje enkrat za vselej rešimo.

Ološko in ornitološko slovstvo.

Namenil sem se razen porabljenega slovstva o ujedah našteti vse važnejše ološko in ornitološko slovstvo, kar sem ga imel pri rokah. Morda bom tako marsikomu pokazal pot v ornitologijo in mu zbudil veselje do te lepe znanosti. Mineralogija in botanika sta pri nas precéj napredovali, zoologija je skoraj popolnoma zaostala, posebno še ornitologija; ologije pa sploh nimamo. Razen Valvasorja — njegove navedbe so prav skromne — Scopolijevega znamenitega dela in Steinberga ni do l. 1842., ko je izšla Freyerjeva „Fauna“, ničesar navesti. Šele v drugi polovici 19. stoletja naletimo semtertje po tedajnih maloštevilnih dnevnikih na posamezne vesti o selitvi naših domačih in o prihodu nekaterih severnih vrst. Večje in dosedaj edino sistematično delo nam je podal šele Erjavec v III. in IV. delu svojih Domačih in tujih živali v podobah (1870 in 1871) ter v poslovenjeni izdaji Schödlerjeve Knjige prirode, IV. snopič: „Zoologija“, ki jo je založila in na svetlo dala Matica Slovenska v Ljubljani l. 1875.

Od tedaj naprej najdemo po naših dnevnikih in strokovnih listih le posamezna kratka poročila, le redkokedaj male monografije o posameznih, posebno o tujih vrstah. Erjavec je na str. 224. gori navedenega IV. snopiča Schödlerjeve Knjige prirode obljubil, da bo na koncu navedel nekatera večja dela, ki jih je treba vzeti v roke za nadaljne študije; toda obljubljene literature nisem mogel najti nikjer. Tudi to me je napotilo, da sem poglavje o slovstvu izredno razširil. Knjige in spisi so navedeni, kakor so bili dani na svetlo, časniki pa po vrsti, kakor so začeli izhajati[1]. Naštel sem načeloma le najvažnejša dela specielne in splošno važne ornitološke vsebine, vse druge knjige in časopise sem izpustil.

A. Slovensko slovstvo.

a) Knjige in spisi.

*1. **Erjavec Franc, Domače in tuje živali v podobah.** Slovenski mladini v poduk in kratek čas. Na svitlo dala družba sv. Mohorja. III. del: Ptice. 1. snopič. V Celovcu. 1870. 8^0, 191 str. + kazalo in imenik.

[1] Dela, ki omenjajo tudi naše dežele, so zaznamovana z zvezdico (*).

— IV. del: Ptice. 2. snopič. 1871. 8⁰, 193—336 str. + kazalo in imenik kakor zgoraj.

Citati se nanašajo vedno na to 1. izdajo in ne na 2. natis iz l. 1893.

*2. — **Schödlerjeva Knjiga prirode.** IV. del . . . Zoologija. Zal. in na svetlo dala Matica Slovenska v Ljubljani, 1875. V. 8⁰. III. + 440 str.

*3. — **Naše škodljive živali v podobi in besedi.** Na svetlo dala in založila Družba sv. Mohora v Celovcu. snopič I—III. 1880—1882. 8⁰. VI. + 328 str. in imenik opisanih živali.

Erjavec je najznamenitejši prirodoslovec in najplodovitejši prirodopisec slovenski. Rojen je bil dné 4. septembra l. 1834. v Ljubljani, kjer je hodil v ljudsko šolo, vstopil jeseni l. 1847. na gimnazijo ter jo zvršil l. 1855. Vseučiliške študije je končal na Dunaju, junija l. 1859. je napravil skušnjo iz prirodopisa za višje realke, poskusno leto je odslužil Erjavec v Gumpendorfu ter bil od 15. junija pa do 30. oktobra l. 1860. tudi prefekt na Terezijanski akademiji in je bil potem imenovan za učitelja na zagrebški realki. V Zagrebu je Erjavec preživel 11 jako srečnih let, dokler ni bil dné 17. avgusta l. 1871. imenovan za profesorja na realki v Gorici, kjer je potem služboval in tudi umrl dné 13. januarja l. 1887. Delo „Domače in tuje živali v podobah“ imenuje Levec po vsi pravici zlato knjigo. (Ljubljanski zvon. 1887, str. 419.)

*4. **Dolenc dr. H., Spomini o Cirkniškem jezeru.** Ljubljanski zvon. 1881, str. 17—22, 81—84, 149—153, 336—340, 562—566 in 657—662.

*5. **Žirovnik Jožef, Cerkniško jezero.** Založila „Slovenska Matica“. Ljubljani, 1898.

b) Časopisi.

*6. **Izvestja** Muzejskega društva za Kranjsko. V Ljubljani, letnik 1891—1909.

Izvestja so bila do l. 1910. domovinoznansko slovensko glasilo „Muzejskega društva za Kranjsko“, katerega nadaljevanje je sedanja Carniola. V prvih letnikih je več ornitologičnih zapiskov.

*7. **Carniola.** Glasilo „Muzejskega društva za Kranjsko“. Nova vrsta. V Ljubljani, letnik 1910—1914.

Prinaša tudi ornitologične razprave in zapiske, tičoče se Kranjske dežele.

*8 **Lovec.** Glasilo „Slovenskega lovskega društva“ v Ljubljani. Letnik 1910—1914.

Ocenil dr. Gv. Sajovic v Ljubljanskem zvonu 1915, št. 1.

B Hrvaško slovstvo.

a) Knjige in spisi.

9. **Spomenik I.** Ptice hrvatsko-srpske s obzirom na ostali slovenski jug. Priprema za hrvatsko-srpsku ornitologiju. Sestavio Spiro Brusina. U Beogradu. Štampano u štampariji kraljevine Srbije. 1888, mal. fol. 51 str.

— XII. (Nastavak). Sestavio Spiro Brusina. Beograd. Štampano u državnoj štampariji kraljevine Srbije. 1892, mal. fol. 168 str.

To v cirilici tiskano delo je ocenil dr. P. Leverkühn v „Ornith. Monatsschrift“ 1891, str. 491, pl. Tschusi pa v „Ornith. Jahrbuch“ 1892, str. 175. Lever-

kühnov recenzirani izvod imam v svoji knjižnici; na ovitku obeh letnikov je na 1. strani zapisano „Donum auctoris“, na naslovnih listih pa navadna dedikacija „Herrn Paul Leverkühn“, oziroma na 2. zvezku „Herrn Dr. Paul Leverkühn“ — „hochachtungsvoll der Verfasser“.

10. **Gjurašin dr. Stjepan, Ptice.** Prirodopisne i kulturne crtice. Dio prvi. Sa sto i sedam slika. Zagreb. Naklada „Matice Hrvatske“. 1899. V. 8^0, I + 318 str.

— Dio drugi. 1901. V. 8^0, 368 str.

b) Časopisi.

11. **Glasnik** Hrvatskoga naravoslovnega društva. Godina I—XXIX, 1886—1914.

Izdaja ga „Hrvatsko naravoslovno društvo“ (Societas historico - naturalis croatica) v Zagrebu. Ima semtertje prav zanimive ornitologične razprave in črtice.

12. **Lovačko-ribarski viestnik.** Organ općega hrvatskoga društva za gojenje lova i ribarstva. Zagreb. God. I—XXIII, 1891—1914.

Ima enako smer kakor naš Lovec.

C. Latinsko slovstvo.

*13. **Joannis Antonii Scopoli** | Phil. et med. doct. | s. i. r. et Apost. Majest. mont. civita- | tis Idriae physici, chem. et metal- | lurg. professoris, supr. offic. min. | ibid. assessoris, soc. oecon. Lusat. | sup. nec non caes. reg. agric. | Styriacae, Goriziens. et | Labacens. soc. | Annus I. | Historico- | Naturalis. | — | Descriptiones avium | musei proprii | earumque rariorum, quas vidit | in vivario Augustiss. Imperatoris, | et | in museo Excell. Comitis | Francisci Annib. Turriani. | — | Lipsiae, | sumtib. Christ. Gottlob Hilscheri, | MDCCLXVIIII.

J. A. Scopoli — kranjski Linné (Carinthia 1827, št. 10, str. 44) — je bil rojen dné 3. — drugi pravijo dné 13. junija 1723. l. v mestu Cavalese na južnem Tirolskem, kjer je bil njegov oče vojni komisar. Gimnazijo je obiskoval najprej v Tridentu, potem pa v Hallu pri Inomostu. Medicino je študiral v Inomostu, kjer je bil tudi promoviran za doktorja zdravilstva l. 1743. Pozneje je bil tudi na Dunaju, da se dá izprašati na medicinski fakulteti in dobi tako dovoljenje izvrševati prakso v vseh avstrijskih deželah. — Zdaj se je začelo njegovo trnjevo in usodnih udarcev polno življenje. Po dolgem času je dobil fizikat v Idriji, kjer je ostal celih 16 let in živel v prav siromašnih razmerah; razvedrila in tolažbe je iskal v večno novi naravi. Pozneje je bil profesor v Ščavnici na Ogrskem, kjer je bival 10 let in odkoder je bil prestavljen v Pavijo kot profesor kemije in botanike; v zadnje imenovanem mestu je tudi umrl v 65. letu svoje starosti dné 8. majnika 1788. l. — Nenavadno nadarjeni in izredno delavni Scopoli je bil v prvi vrsti botanik, z rastlinstvom se je bavil od mladih nog — „a teneris annis“ —, pa tudi mineralogije in zoologije ni zanemarjal. Nas zanima le gori navedena prva knjiga zbirke, ki jo je izdal v l. 1768.—1772. V tem zvezku opisuje ptice muzeja grofa Thurna, svoje lastne zbirke in cesarskega vivarija. To po Linnejevem sistemu in z vporabo Linnejeve nomenklature sestavljeno delo je za našo ornitologijo tako važno, da bi se morali nanj ozirati vsi, ki pišejo o kranjski avifauni. Gledé življenjepisa in delovanja Scopolijevega naj omenim Deschmannov sestavek na str. 2—7 v „Jahresheft des

Vereines des Krainischen Landesmuseums“ 1856 in pa posebni odtis, ki se glasi „Joannes Antonius Scopoli. Lebensbild eines österreichischen Naturforschers und dessen Kenntnisse der Pilze Krains. Von Wilhelm Voss, k. k. Professor in Laibach. (Aus den Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien, Jahrgang 1881, besonders abgedruckt) Mit Scopoli's Facsimile. Wien, 1881.

D. Nemško slovstvo.

a) Knjige.

*14 **Die Ehre des Herzogthums Krain von Johann Weikhard Freiherrn von Valvasor.** Laibach-Nürnberg 1689. 2te unveränderte Auflage. I.—IV. Band. Rudolfswerth 1877-1879. Druck u. Verlag v. J. Krajec.

Valvasor je bil rojen dné 28. maja l. 1641. v Ljubljani, umrl pa je dné 19. septembra l. 1693. na Krškem. Njegovo življenje in delovanje je opisal P. pl. Radics v manjši monografiji l. 1866. (Graz, V. 8⁰, 64 str.), potem v biografičnem obrisu, pred I. poglavjem I. knjige in pa v samostojnem delu: „P. von Radics: Johann Weikhard Freiherr von Valvasor. Herausgegeben von der Krainischen Sparkasse. Laibach, 1910. In Kommission bei Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg“. (V. 8⁰, XI + 350 str. + 15 slik). — Valvasor je na str. 443—451 I. zvezka (III. knjiga) naštel posamezne ptičje vrste in skupine z onim bajnim in tajinstvenim nakitom, ki je značilen za tedanjo dobo.

*15. **Gründliche Nachricht** | Von dem | in dem Inner-Crain | gelegenen | Czirknitzer-See, | Worinnen | Alle Seltenheiten desselben durch fünfzehn- | jährige Experienz, auf das genaueste beschrieben | und zu mehrerer Deutlichkeit mit vier und dreißig | Kupfern erkläret werden. | Wie nämlich: | In einem Jahre der An- und Ablauf des Wassers | in diesem See geschiehet | auch jährlich in selbigem gefischet | gejaget, gesäet, und eingeärndet, Heu und Streu eingebracht, | wie auch von den, darauf Wohnenden, die Oeconomie | besorget werden könne. | Allen und jeden der Natur-Würkung Kündigen | und dieser | Wissenschaft-Beflissenen, mitgetheilet | Von | Franz Anton von Steinberg | I. Oe. Hof-Cammer-Rath. | Anno 1758. | Laybach, gedruckt bey Anna Elisabetha Reichhardtin, Wittib.

Ta zanimiva knjiga je našim lovcem, ki je zanje v prvi vrsti pisana, še premalo, da, popolnoma neznana, ker je zelo redka; pa tudi ornitolog najde v nji prav mnogo važnih podatkov. Knjigo je ocenil in opisal obširno P. pl. Radics v „Die Jagd in Krain“ *) na str. 27—38.

*16 **Rokopis Žige bar. Zoisa.**

Ljubljanska c. kr. licealna knjižnica hrani 2 zvezka rokopisa ornitologične vsebine tega našega znanega, a še vedno premalo cenjenega mecéna. En zvezek ima znamenite beležke o ptičji selitvi iz l. 1796. do 1799., v drugem zvezku so

*) Popolni naslov te knjižice se glasi: „Geschichte der Jagd in Krain und Franz Anton von Steinberg, ein altkrainischer Weidmann, geb. 1684, gest. 1765. Im Auftrage des Landeskomitées für Krain der Ersten Internationalen Jagdausstellung in Wien 1910 verfaßt vom kaiserlichen Rat P. v. Radics. Mit einem Porträt und sieben Illustrationen. Laibach, 1910. Im Verlage des Landeskomitées für Krain der Ersten Internationalen Jagdausstellung in Wien“. V. 8⁰, 55 str.

večinoma zapiski o slovenski ptičji nomenklaturi. Ker nameravam prezanimivo vsebino tega rokopisa priobčiti v Carnioli, omenim tukaj le ob kratkem, da je bil Žiga baron Zois rojen dne 22, po drugih dne 23. novembra 1747 v Trstu; bil je prvi sin trgovca Mih. Avg. Zoisa iz njegovega drugega zakona z Ivano Kappus pl. Pichlstein, umrl pa je v Ljubljani dne 10. novembra, 1819. (Wurzbach, Biographisches Lexikon, 243). Zoisovi najboljši življenjepisi so: Sigmund Zois, Freyherr v. Edelstein, von Professor Richter. Laibach. Gedruckt bey Jos. Sassenberg, 1820.

Življenjepisne podatke o Zoisu ima: Kopitarjeva spomenica. Vredil Josip Marn. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. V Ljubljani 1880. Jezičnik, J. Marn. V Ljubljani 4^0, l. 1876, 1877, 1880.

*17. **Die Eröffnung des Landes-Museums in Laibach,** wie selbe den 4. October 1831, zur Feier des allerhöchsten Namensfestes Sr. Majestät, unsers allgeliebten Kaisers abgehalten wurde. Mit einer Ansicht und Skizze des Saales. Auf Kosten des Grafen v. Hochenwart herausgegeben. Laibach, mit Edlen v Kleinmayr'schen Schriften. 1832.

*18. **Landesmuseum im Herzogthume Krain** 1836—1837. Laibach, 1838. Gedruckt bei Ignaz Alois Edlen von Kleinmayr.

Na str. 10. in 11. je navedena ptičja zbirka in imena posameznih darovalcev.

*19. **Landesmuseum im Herzogthume Krain.** Zweiter Jahresbericht 1838. Laibach, 1839. Gedruckt bei Ignaz Aloys Edlen von Kleinmayr.

Na str. 11—16 so naštete ptice, jajca in gnezda z natančnimi naslovi posameznih darovalcev. Ta dva zvezka pod zap. št. 18 in 19 sta predhodnika spodaj pod zaporedno štev. 23—25 navedenih letnih poročil.

*20. **Beiträge zur Naturgeschichte, Landwirtschaft und Topographie des Herzogthums Krain.** Herausgegeben von Franz Grafen von Hochenwart, k. k. Kämmerer, Gubernial-Rathe, Ehrenbürger der Stadt Laibach und Mitgliede vieler gelehrten Gesellschaften. Erstes Heft. Laibach, 1838. Gedruckt bei Joseph Blasnik.

— Zweites Heft. Laibach, 1838. Gedruckt bei Joseph Blasnik.

Dasiravno imata ta dva zvezka prav pičle ornitologične beležke, in sicer v I. delu na str. 15., 16., 25. in 26. o divjem golobu — columba oenas L. — v II. delu na str. 14 o rožnem kalinu — carpodacus erythrinus (Pall.) — in na str. 84 o bregulji — riparia riparia (L.) — vse izpod peresa H. Freyerja, jih vendar tu navedem radi popolnosti in pa ker sta precej redka in malo znana.

21. **Die Wirbelthiere Europa's.** Von A. Graf Keyserling und Professor J. H. Blasius. Braunschweig. Druck und Verlag von Friedrich Vieweg und Sohn, 1840. V. 8^0, XCVIII + 248 str.

Znamenita knjiga, ki jo navajajo vsa večja sistematična dela. Naslovni list ima sicer dostavek: „Erstes Buch: Die unterscheidenden Charactere", ali nadaljevanje, oziroma 2. knjiga ni nikoli izšla. Ptice so obdelane na str. 77—248, in sicer najprvo po redih na str. 79—80, potem po plemenih na str. 81—132 in slednjič po posameznih vrstah na str. 133—248.

*22. **Fauna der in Krain bekannten Säugethiere,** Vögel, Reptilien und Fische. Nach Cuvier's System geordnet, mit Abbildungs-Citaten und Angabe des Vorkommens. Nebst einem vollständigen Register der lateinischen, deutschen und krainischen oder slavischen Namen. Von

Heinrich Freyer, Magister Pharmaciae und Custos des Landes-Museums zu Laibach. Laibach 1842, 8^0, VIII + 91 str.

Od Scopolija dalje najboljše sistematično delo o kranjskih pticah, ki so obdelane na str. 7—40. Pri posameznih vrstah je navedeno najprvo latinsko ime po Linnejevem nazivanju, potem nemško in slednjič slovensko, tiskano v bohoričici; slovenska imena je nabral med ljudstvom na svojih mnogoletnih popotovanjih po celi deželi, skovanke so pa zaznamovane z črko „F“, n. pr. na str. 11. v 1. vrstici „mali skovik F.“ Potem je našteta literatura in pa dela, kjer je najti slike dotične vrste. Nazadnje so navedena gnezdišča in bivališča z natančnim imenovanjem kraja, kjer je Freyer našel posamezne vrste. — Freyer je bil rojen v Idriji dne 7. julija l. 1802, umrl je pa dne 21. avgusta l. 1866. Njegovo življenje in delovanje je obširno opisal C. Deschmann v „Laibacher Zeitung“ z dne 24. in 25. avgusta 1866, št. 193 in 194.

*23. **Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums.** Redigiert von Carl Deschmann, Custos des krainischen Landes-Museums, Laibach, 1856.

*24. **Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums.** Redigiert von Carl Deschmann, Custos des krainischen Landes-Museums. Laibach, 1858.

*25. **Drittes Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums.** Redigiert von Carl Deschmann, Custos des krainischen Landes-Museums. Laibach, 1862.

Spis „Haquet's Strix nigra und dessen ornithologische Studien in Krain“ na str. 216—218 tretjega zvezka, potem precej predavanj, v posnetku podanih v poročilih o mesečnih društvenih shodih, in pa zapiski muzeju podarjenih ptic so ornitologična vsebina vseh teh treh letnikov, ki so vse, kar je izdalo to društvo. Nadaljevanje so „Mittheilungen des Musealvereins für Krain“, ki jih je začelo redno vsako leto izdajati preosnovano Muzejsko društvo za Kranjsko l. 1866.

26. **Die Waldschnepfe.** Ein monographischer Beitrag zur Jagdzoologie von Dr. Julius Hoffmann. Stuttgart. K. Thienemann's Verlag. (Julius Hoffmann) (1867), 4^0, IX + 151 str.

To klasično monografijo o našem kljunaču priporočam posebno lovcem, ki se hočejo natančno seznaniti z življenjem te zanimive ptice.

27. **Naturgeschichte der Vögel Europa's.** Von M. Dr. Anton Fritsch, Custos der geologischen Abtheilung am Museum des Königreiches Böhmen. Prag. In Commission bei F. Tempsky. Verlag des Verfassers. 1870. 8^0, XV ∓ 506 str.
— 1871 fol.

Besedilo in table (61) tega obširnega, lepo ilustriranega dela so začele izhajati v snopičih že l. 1854. Knjiga je naznanjena v „Journal für Ornithologie“ str. 158 XIX. letnika, 1871. Pri posameznih vrstah je navedeno latinsko, nemško, češko in francosko ime.

28. **Synonymik der Europäischen Brutvögel und Gäste.** Systematisches Verzeichniss nebst Angaben über die geographische Verbreitung der Arten unter besonderer Berücksichtigung der Brutverhältnisse von

Dr. Eugène Rey. C. Schwetschke'scher Verlag. Halle, 1872. 8^0, XVI + 257 str.

Kdor ve, kako težko je raztolmačiti in v sklad spraviti zastarelo ornitologično nazivoslovje z najnovejšjim nazivanjem, ta bo znal prav ceniti vrednost predstoječe knjižice.

*29. **Mommsen August, Griechische Jahreszeiten** (unter Mitwirkung Sachkundiger), H. III. Inhalt: Zeiten des Gehens und Kommens und des Brütens der Vögel in Griechenland und Jonien. Katalog von Dr. Theob. Krüper, mit Citaten und Zusätzen von Dr. G. Hartlaub. Schleswig. 1875.

To znamenito delo opisuje, kakor že naslov pove, ptice Grške in Jonije, ker pa omenja, čeprav le mimogrede, tudi naše dežele, ga moram navesti.

30. **Verzeichniss der Europäischen Brutvögel und Gäste** nach den neuesten Ermittelungen zusammengestellt von Dr. E. Rey. Leipzig 1875. V. 8^0, 16 str.

Mala ali zanimiva knjižica, ki je ocenjena v J. f. O. XXVII. letnik 1879, str. 134 in 135.

31. **Gesammelte ornithologische und jagdliche Skizzen.** Wien. Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei. 1884. 8^0, 167 str.

Te črtice, ki niso bile namenjene širši javnosti, je sestavil posebno za ornitologijo veliko prezgodaj umrli cesarjevič Rudolf.

*32. **Das Auerwild,** dessen Naturgeschichte, Jagd und Hege. Eine ornithologische und jagdliche Monographie von Dr. W. Wurm. Zweite, neu bearbeitete und vermehrte Auflage. Mit zwei Tafeln in Steindruck. Druck und Verlag von Carl Gerold's Sohn. Wien. 1885. 4^0, XX + 339 str.

To znano delo o divjem petelinu je namenjeno lovcu in ornitologu. Povod knjigi so bili članki notarja Stergerja, ki so izšli v „Jagd-Zeitung".

33. **Ornis Carinthiae, Die Vögel Kärntens.** Verzeichniss der bis jetzt in Kärnten beobachteten Vögel, nebst Bemerkungen über deren Zug, Lebensweise, lokale Eigenthümlichkeiten. Von F. C. Keller. Klagenfurt, 1890. 8^0, VI + 192 str.

To za sosedno kronovino zelo važno delo je izšlo v „Jahrbuch des naturhistorischen Landes-Museums von Kärnten" in v posebnem odtisku.

*34 **Verzeichniss der bisher in Krain beobachteten Vögel.** Von Ferd. Schulz, Präparator im Rudolfinum zu Laibach. Separatabdruck aus den „Mittheilungen des Musealvereines für Krain". Laibach, 1890. 8^0, 22 str.

To delce obsega samo 22 strani, je pa za kranjsko ornitologijo izredno važno. Naštetih je 268 vrst, kakor v Freyerju. Vsaka vrsta je navedena najprvo v latinščini, potem v nemščini in nazadnje v slovenščini. Prevzete so nekatere beležke iz Freyerjeve „Faune", večinoma je pa zajemal pisatelj iz svoje bogate 15letne izkušnje kot gatilec v ljubljanskem deželnem muzeju. Schulz je važna oseba v razvoju naše ornitologične znanosti. Veliko število ornitologičnih črtic v „Mittheilungen des ornithologischen Vereines in Wien" in v „Ornithologisches Jahrbuch" je napisal Schulz o pticah, opazovanih na Kranjskem. — Glavna Schulzova zasluga je, da je nadaljeval po prezgodnji smrti Deschmanna njegovo delo do novejše dobe in ga izročil mlajšim močem. — Nadaljevanje tega spisa je obelodanil Schulz pod

naslovom „Verzeichniss der in Krain beobachteten Vögel vom Jahre 1890—1895“ v „Die Schvalbe“ 1895, na str. 81—83, 103—104 in 114—117.

35. **Fremde Eier im Nest.** Ein Beitrag zur Biologie der Vögel. Nebst einer bibliographischen Notiz über Lottinger. Mit zwei Tabellen. Von Paul Leverkühn. — R. Friedländer & Sohn. Berlin, 1891. 8^0.

To zanimivo, s porabo skoraj vsega svetovnega ornitologičnega in oologičnega slovstva sestavljeno delo je izšlo prvotno v „Mittheilungen des naturwissenschaftlichen Vereines“ für Steiermark 1890, na str. 1—212. Življenjepis tega nadarjenega in izredno delavnega ornitologa najdemo v Z. f. O. u. O., XV. letnik, str. 129—130, v O. M. Sch. XXXI. letnik 1906, str. 164—168, v O. J. 1906, str. 80, 144 in v „Aquila“ XIII. letnik 1906, str. 268—269; prim. tudi Lovca 1912, str 212.

36. **Systematische Übersicht der Vögel Bayerns** mit Rücksicht auf das örtliche und quantitative Vorkommen der Vögel, ihre Lebensweise, ihren Zug und ihre Abänderungen. Von Andreas Johannes Jäckel. Herausgegeben von Prof. Dr. Rudolf Blasius. München und Leipzig. 1891. V. 8^0, XXIV + 392 str.

Vzrok, da sem to delo navedel, dasiravno nima s Kranjsko nikakega stika, je, da nam daje zgled, kako se pišejo lokalne avifaune.

37. **Die Vogelsammlung des bosnisch-hercegovinischen Landesmuseums in Sarajevo.** Enthaltend die während der Jahre 1887—1891 gesammelte Avifauna des Occupations-Gebietes. Bearbeitet von Custos O. Reiser. Mit zwei Original-Skizzen von Géza v. Vastagh. Budapest. Mai, 1891. V. 8^0, XXXII + 148 str.

Kdor nima sam prilike si ogledati zelo zanimivi ornitologični oddelek bosenskega deželnega muzeja, temu je ta katalog neobhodno potreben. Naštetih je 1718 ptic; pri sleherni vrsti je naveden spol, potem kraj in čas najdbe.

*38. **Altes und neues aus dem Haushalte des Kuckucks** von Dr. E. Rey. Verlag von R. Freese. Leipzig, 1892. V. 8^0, XXIV + 108 str.

To zanimivo delo je izšlo kot 11. zvezek zbirke „Zoologische Vorträge“, ki jih je izdajal vseučiliški prof. dr. V. Marshall v Lipskem.

*39. **Das Haselhuhn** (Tetrao bonasia), dessen Naturgeschichte und Jagd. Eine ornithologische und jagdliche Monographie von Prof. Franz Valentinitsch. (Mit zwei Chromobildern und zwei lithographischen Tafeln). Adolph W. Künast, k. u. k. Hof-Buchhändler, I. Bez., Wien 1892. V. 8^0, XII + 288 str.

Enako temeljito kakor dr. Wurm divjega petelina je opisal prof. Valentinitsch gozdno jerebico. Obe knjigi imata lovsko in ornitologično vrednost. Posebno lovcem priporočam to delo o še premalo znani gozdni jerebici in nje lovu.

40. **Hofrat Professor Dr. K. Th. Liebe's Ornithologische Schriften.** Gesammelt und herausgegeben von Carl R. Hennicke, Dr. med. Verlag von W. Malende. Leipzig, 1893. V. 8^0, 724 str.

— Ergänzungs-Band zu Hofrat Prof. Dr. K. Th. Liebe's Ornithologische Schriften. Gesammelt und herausgegeben von Carl R. Hennicke, Dr. med. E. M. Köhler's Verlag. Gera, 1895. V. 8^0, I + 48 str.

Glavna, t. j. prvoimenovana zbirka je izšla l. 1893., dodatek pa l. 1895., potem, ko je Liebe dne 5. junija 1895 umrl. Liebe je bil začetnik in vnet pospe-

ševalec sistematičnega ptičjega varstva v Nemčiji, bil je pa tudi marljiv in vztrajen opazovalec ptičev; zato se mi je zdelo umestno, sprejeti med ornitologično slovstvo njegove zbrane spise, ki jih preveva posebna ljubezen in čudovito sočutje do ptic. Njegovo geslo je bilo: najprvo spoznavajte življenje ptic, če jih hočete uspešno ščititi. Spisi v glavni zbirki in v dodatnem zvezku so urejeni kronologično po teh-le skupinah: I. Ptičje varstvo. II. Monografije in monografične študije. III. Avifauna, geografično širjenje in vselitev. IV. Ujetništvo, oskrba, reja. V. Hrana, korist, škoda. VI. Razno. Na koncu je kazalo znanstvenih imen, ki zvišuje uporabljivost knjige. Ker je dr. Hennicke napisal na str. 5—7 glavne zbirke, oziroma v predgovoru k dodatku obširen življenjepis, ne bom tu ponavljal posameznih podatkov.

41. **Materialien zu einer Ornis balcanica.** Herausgegeben vom bosnisch-herzegowinischen Landesmuseum in Sarajevo. Von Othmar Reiser, Custos am bosn.-herceg. Landesmuseum. II. Bulgarien (einschliesslich Ost-Rumeliens und der Dobrudscha). Mit drei Tafeln in Farbendruck. Wien 1894. Leks. 8^0, XII + 204 str.

— IV. Montenegro. Von Othmar Reiser und L. v. Führer. Mit 2 Tafeln in Farbendruck u. einer Karte. Wien 1896, Leks. 8^0, X + 149 str.

— III. Griechenland und die griechischen Inseln (mit Ausnahme von Kreta). Druck u. Verlag von Adolf Holzhausen. Wien, 1905. Leks. 8^0, XIV + 589 str.

To vsakemu balkanskemu ornitologu neobhodno potrebno delo je za nas sosede posebno zanimivo. Želeti bi bilo, da bi izšla kmalu še I. del o Bosni in Hercegovini in V. zvezek o Srbiji.

*42. **Naumann, Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas.** I—XII. Band. Herausgegeben von Dr. Carl R. Hennicke in Gera. Gera-Untermhaus. Lithographie, Druck und Verlag von Fr. Eugen Köhler. 1897 bis 1905, fol.

Naumann je izdal svoje delo v 12 zvezkih v l. 1820—1844, 13. dodatni zvezek sta pa izdala l. 1860. dr. J. H. Blasius in dr. Ed. Baldamus. Da je to mojstrsko zasnovano delo manj znano in med ljudstvom manj priljubljeno kakor Brehmovo „Življenje živali“, je pač vzrok prvič, ker opisuje Naumann samo ptice in še to le ptice srednje Evrope in drugič, ker je bila ta knjiga že popolnoma pošla in je vsled tega zelo draga. Vse delo je stalo antikvarično čez 300 mark. Zato je sklenila založna tvrdka Fr. Evgen Köhler v Gera-Untermhaus izdati jubilejno, krasno opravljeno izdajo monumentalnega Naumannovega dela. Uredništvu je načeloval dr. Hennicke sam, krog sebe je pa zbral 35 najboljših ornitologov in pa 8 umetnikov, da napravijo nove slike ptic in jajc za barvotisk. Delo je začelo izhajati l. 1896. in do l. 1905. je izšlo 150 sešitkov. — Prvotno besedilo Naumannovo je ostalo dosledno neizpremenjeno, vmes so pa vrinjeni med oklepaji uspehi najnovejših raziskovanj tako, da nam podajo opisovanja popolnoma jasno sliko posameznih vrst. Pri nekaterih pticah so navedena tudi slovenska imena, ki so vsled tiskovnih hib tako popačena, da se ne more zanašati nanje. — Naumannovo življenje in delovanje je obširno opisal dr. Pavel Leverkühn.

43. **Praktischer Leitfaden für Eiersammler,** für alle Freunde der Oologie von Dr. Curt Flöricke. Verlag der Ernst'schen Buchhandlung. Leipzig. 1897. Mal. 8^0, II + 50 str.

Za nabiralce jajc prav priročna žepna knjižica.

*44. **Brehms Tierleben.** Allgemeine Kunde des Tierreichs. Dritte, gänzlich neubearbeitete Auflage. Von Prof. Dr. Pechuel-Loesche. Neuer Abdruck. Bibliographisches Institut. Leipzig und Wien, 1900.

O pticah govori četrti, peti in šesti zvezek.

45. **Einige Worte der Wahrheit über den Vogelschutz.** Allgemeine und spezielle Erörterungen von zum Theil neuen Gesichtspunkten. Von Ernst Hartert, Direktor des zoologischen Museums zu Tring (England). Verlag von J. Neumann. Neudamm 1900. 8^0, 36 str.

To delo znanega ornitologa ima popolnoma nove misli o varstvu ptičev.

46. **Über die Zeichnung und Färbung der Wald- und Schneehühner** in ihrer Bedeutung zur Phylogenese und Systematik. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde, vorgelegt der hohen naturwissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Tübingen von Max Trips. Oberamtstierarzt des Amtsoberamtes Stuttgart. Verlag von Franz Pietzcker. Tübingen. 1900. V. 8^0, 63 str.

47. **Die Vögel der paläarktischen Fauna.** Systematische Übersicht der in Europa, Nord-Asien und der Mittelmeerregion vorkommenden Vögel. Von Ernst Hartert. Verlag von R. Friedländer und Sohn. Berlin.

To dozdaj največje sistematično delo o pticah palearktiške oblasti je začelo izhajati meseca novembra 1900. Do druge polovice 1910 je izšel I. zvezek, ki ima 832 strani besedila in XLIX strani uvoda in kazala. II. zvezek je uspel dozdaj do skupnih 1216 strani, ki končajo s popisom črne štorklje. Pisatelj je podal izvirne opise posameznih vrst po originalih, ki si jih je izposodil iz muzejev, javnih in privatnih zbirk celega sveta, in je porabil menda vse ornitologično slovstvo o pticah palearktiške oblasti.

48. **Ergebnisse der ornithologischen Zugsbeobachtungen in Bosnien und der Hercegovina.** Verfasst von Custos Othmar Reiser u. Prof. Joh. Knotek. Wien, 1901. (Separat-Abdruck aus „Wissenschaftliche Mittheil. aus Bosnien und der Hercegovina“, VIII. B. 1901). V. 4^0, str. 118.

49. **Die Kennzeichen der Vögel Deutschlands.** Schlüssel zum Bestimmen, deutsche und wissenschaftliche Benennungen, geographische Verbreitung, Brut- und Zugzeiten der deutschen Vögel. Von Prof. Dr. Ant. Reichenow. Mit erläuternden Abbildungen. Verlag von J. Neumann. Neunamm 1902. 8^0, IV + 150 str.

Natančno po nomenklatoričnih pravilih, sprejetih na XVI. letni skupščini „Allgemeine Deutsche Ornithologische Gesellschaft zu Berlin“ dne 12. in 13. maja 1891 v Frankobrodu o. M., sestavljeno delo znanega ornitologa-sistematika je neobhodno potrebno vsakemu, ki se namerava seznaniti podrobneje z ornitologijo.

50. **Die Hüttenjagd.** Von Georg von Otterfels. Verlag der illustrierten Jagdzeitung „Waidmannsheil“. Klagenfurt, 1902. Joh. Leon sen. 8^0, VIII + 111 str.

Ta knjiga je pomnožena in popravljena 2. izdaja člankov, ki so izhajali 1895 v znanem celovškem lovskem časopisu „Waidmannsheil“ pod naslovom „Die Krähenhüttenjagd mit besonderer Berücksichtigung der österreichischen Alpenländer“, ter opisuje način in uspehe, posebno za ornitologe tako zanimivega, ali še vse premalo znanega lova v kolibi. (Prim. tudi Lovca 1911 na str. 81—84).

51. **Der Gesamte Vogelschutz, seine Begründung und Ausführung** von Hans Freiherrn von Berlepsch. Mit 8 Chromotafeln und 34 Textabbildungen. Zugleich in französischer, italienischer, schwedischer, russischer, finnischer und holländischer Sprache erschienen. 6. vermehrte und verbesserte Auflage. Lithographie, Druck und Verlag von Fr. Eugen Köhler, Gera-Untermhaus 1903. V. 8^0, VIII + 101 str.

Pisatelj je praktično izpopolnil varstvo ptic, ki ga je dvorni svetnik dr. T. Liebe upeljal na Nemškem.

52. **Die Raubvögel Mitteleuropas.** 53 Tafeln in feinem Chromo- und 8 Tafeln in Schwarzdruck nebst Abbildungen im Text nach Originalen der Maler Goering, Keulemans, Kleinschmidt, de Maes, v. Neesey und Rhamm, mit erklärendem Text von Dr. Carl R. Hennicke. Lithographie, Druck und Verlag von Fr. Eugen Köhler. Gera-Unterhaus 1903. 8^0, VIII + 230 str.

Glavni urednik nove jubilejne izdaje Naumanna je spisal to knjigo, da zbudi zanimanje za lepoto narave in da opozori na znamenito Naumannovo delo.

53. **Untersuchungen über die Gestalt und die Bildung der Vogeleier.** Inaugural-Dissertation der medizinischen Fakultät zu Königsberg i. Pr. zur Erlangung der Doktorwürde in der Medizin, Chirurgie und Geburtshilfe, vorgelegt von Alfred Szielasko. Königsberg i. Pr. Buch- und Steindruckerei von Otto Kümmel. 1904. 8^0, 30 str.

Dr. Alf. Szielasko je praktični zdravnik v Nordenburgu in zelo delaven oolog.

*54. **Die Eier der Vögel Mitteleuropas.** Von Dr. Eugène Rey. Mit über 1500 farbigen Eierabbildungen auf 128 Tafeln, nach Originalen der Sammlung des Verfassers. Band I: Text. Band II: Tafeln. Lithographie, Druck und Verlag von Fr. Eugen Köhler. Gera-Untermhaus. 1905.

Thienemannovo delo „Fortpflanzungsgeschichte der gesammten Vögel mit Abbildungen der bekannten Eier“, Leipzig (1845—56) je bilo že zastarelo, enako Bädekerjeva knjiga „Die Eier der Europäischen Vögel“ (Leipzig 1863). Kdo je bil sposobnejši, strniti vse izkušnje zadnjih desetletij v zanimivo celoto kakor znani oolog dr. Rey! Meseca julija 1899. je začelo to delo izhajati v založbi že omenjene tvrdke Fr. Evgen Köhler; prvotno je bilo preračunjeno na 25, v resnici je pa naraslo na 30 snopičev. Pohvalne ocene, ki so raztresene po raznih knjigah in časopisih, dovolj jasno pričajo, kako mojstrsko je izvršil dr. Rey svojo nalogo. Gradivo je razvrščeno po oologičnih in po nidologičnih načelih. — Temu blagemu nesebičnemu možu se moram zahvaliti, da sem se začel baviti resno z oologijo' Podaril mi je l. 1904. vse potrebno orodje in mi šel na roko z dobrimi sveti in navodili. Njegovo zanimivo življenje in mnogostransko delovanje so obširno opisali: H. Hocke v Z. f. O. u. O. XIX. letnik, str. 81—83; prof. dr. A. Voigt v O. M. Sch. 1909, str. 454—459; H. Schalow v J. f. O. 1909, str. 589—590; Pavel Wichtrich v O. M. B· 1909, str. 145—147.

55. **Die Fänge der in Mitteleuropa vorkommenden Raubvögel.** 33 photolithographische Tafeln mit Beschreibung und einer Bestimmungstabelle von Dr. Carl R. Hennicke. Verlag von Hans Schultze, Dresden 1905. 8^0, 66 str.

O tej knjigi glej „Predgovor“.

56. **Georg Krause, Oologia universalis palaearctica.** Complet in ca. 150 Lieferungen. Stuttgart, Verlag Fritz Lehmann.

Ko je bil dr. Eugène Rey izdal svoje obširno delo o jajcih srednjeevropskih ptic, se je sploh mislilo, da bo to delo merodajno za desetletja. Ali kmalu potem, je naznanil kot oolog znani konservator na kraljevem zoologičnem muzeju v Berlinu J. Krause, da bo začel izdajati novo delo pod gornjim naslovom, ki bodi nekakšno nadomestilo za popolnoma pošlega Baedekerja in ki bo končano v 150 sešitkih po 2—3 table z besedilom v približno 2 letih. Izdajatelj je svojo obljubo nepričakovano vestno izpolnil. Jajca slika izdajatelj po originalih v naravni velikosti z isto natančnostjo kakor tehnično spretnostjo. Vsaka vrsta ima svojo tablo, nekatere vrste tudi po dve in več (na pr. kukavica). V tem in pa, da so naslikana cela gnezda v vseh premenah, kakor tudi onih vrst, ki nesó popolnoma bela jajca, se odlikuje Krausejevo delo bistveno od vseh svojih prednikov. Nadalje se je slikar oziral na sestavo (zrno) lupine in narisal natančno jamice in vzbočine, ki nam jih kaže površina jajc nekaterih vrst. Velikokrat se dá po teh brazdah in brazgotinah natančno dognati, čigavo je kako jajce. Besedilo ima v levem kotu prve strani zgoraj red, v desnem družino, v sredi je pa navedeno znanstveno ime in dodana še slovstvena imena, vse to v latinskem jeziku; potem sledi nemško in vzporedno angleško besedilo in sicer: navadna, najbolj znana domača imena; kje in kdaj posamezna vrsta gnezdi, kolikokrat v letu in kako dolgo vali; koliko jajc znese samica; največja dolžina in širina jajc, njih največja in najmanjša teža; kakšna je oblika in lupina, kako in iz česa je narejeno gnezdo in kje ga najdemo in nazadnje so pri nekaterih vrstah posebne opombe o jajcih in gnezditvi. Na drugi strani je navedena pokrajina, dan in leto, kje in kdaj se je našlo na tretji strani v trobarvnem tisku upodobljeno gnezdo; jajca iz enega gnezda so zvezana z vezaji. Škoda, da je to delo uspelo šele do 78. sešitka. Kakor mi piše g. Krause, je sploh negotovo, če bo nadaljeval delo v dosedanji obliki.

57. **Jahrbuch der Vogelkunde** von Dr. Kurt Floericke. I. Band: Die Forschungsergebnisse und Fortschritte der paläarktischen Ornithologie 1907. Stuttgart 1908. 8^0, 94 str.

— II. Band: Die Forschungsergebnisse und Fortschritte der paläarktischen Ornithologie im Jahre 1908. Stuttgart 1909. 8^0, 130 str.

— III. Band: Die Forschungsergebnisse und Fortschritte der paläarktischen Ornithologie in Jahren 1909/11. Stuttgart 1913. 8^0, 186 str.

Ta v zalogi „Kosmos, Gesellschaft der Naturfreunde“ izšla kompilacija je vsakemu ornitologu, ki hoče sproti zasledovati uspehe raziskavanj in napredke palearktiške ornitologije, ki pa nima na razpolago vseh strokovnih časopisov, zelo važen pripomoček.

58. **Jagdtierkunde.** Naturgeschichte der in Deutschland heimischen Wildarten. Von Dr. Ernst Schäff. Mit 168 fast ausschließlich vom Verfasser gezeichneten Abbildungen. Verlagsbuchhandlung Paul Parey. Berlin 1907, Leks. 8^0, VI + 680 str.

Navedena knjiga je namenjena v prvi vrsti lovcem, nudi pa tudi ornitologu veliko zanimivega.

*59 **Kritische Naturgeschichte des Auerwildes.** Ein Vermächtnis an die Naturforschung und an das veredelte Weidwerk von Hofrat Dr. W. Wurm. Mit 6 Textabbild. Verlagsbuchhandlung P. Parey. Berlin 1909.

Divje kure so lovna divjačina; z znanstvenim raziskavanjem te družine se pa bavijo predvsem učenjaki, tako da imata do divje kokoši lovec in ornitolog enako pravico, kar je pisatelj dokazal v svojih številnih spisih. Vendar je večina njegovih del lovske vsebine, zatorej ga le radi popolnosti in ker se je oziral tudi na kranjske razmere, tukaj navedem.

60. **Hüttenvogel.** Die Hüttenjagd mit Uhu. Von Fritz v. Pfannenberg. Dritte verbesserte, wiederum wesentlich vermehrte Auflage mit einer Tabelle zum Ansprechen der in Mitteleuropa vorkommenden Tagraubvögel und mit vielen Textabbildungen nach photographischen Aufnahmen und Zeichnungen von C. Apitz, Ewald Arndt, Ludwig Beckmann, J. Bungartz, J. Dahlem, Chr. Hang, W. Heubach, Gertrud Korn, Christian Kröner, K. A. Meißner, Schmidt-Herbich, C. Schulze, Fr. Waibel. Verlag von J. Neumann, Neudamm. 1910. 8^0, 150 str.

61. **Ornis Romaniae, Die Vogelwelt Rumäniens.** Systematisch und biologisch-geographisch beschreiben von Robert Ritter von Dombrowski. Bukarest 1912. 4^0, 872 + LIV str.

Pisatelj prebiva že delj časa v Rumuniji in se je popolnoma seznanil z ornitologičnimi razmerami v tej zanimivi deželi, kjer si podajata roko srednjeevropska in pontiška avifauna.

62. **Handbuch des Vogelschutzes** von Dr. Carl R. Hennicke. Creutzsche Verlagsbuchhandlung. Magdeburg 1912. 8^0, VIII + 468 str.

Temeljito pisana knjiga govori o postanku in bistvu varstva ptic.

63. **Wildkunde und Jagdbetrieb.** Von Karl Leeder, Dozent für Wildkunde und Jagdbetrieb an der k. k. Hochschule für Bodenkultur in Wien. Mit 146 Abbildungen nach Zeichnungen des Verfassers. Wien und Leipzig 1913. V. 8^0, X + 242 str.

Nas zanimajo v tej knjigi, ki ima tudi ornitologično vsebino, le lovne ptice.

64. **Die Singvögel der Heimat.** 86 farbige Tafeln mit systematisch-biologischem Text nebst Abbildung der wichtigsten Eier- und Nestertypen, letztere meist nach Naturaufnahmen in Schwarzdruck von O. Kleinschmidt. Verlag von Quelle & Meyer in Leipzig, 1913. 8^0, X+108 str.

65. **Unsere Singvögel.** Von Dr. Ernst Schäff. Mit 3 Tafeln und 29 Textabbildungen vom Verfasser gezeichnet. Verlegt bei Strecker & Schröder in Stuttgart, 1913. 16^0, XII + 190 str.

Pisatelj je zdaj glavni urednik nemškega lovskega časopisa „Deutsche Jäger-Zeitung“.

66. **Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck.** Herausgegeben mit Unterstützung der Deutschen Ornithologischen Gesellschaft. Von Werner Hagen. Mitglied der Deutschen Ornithologischen Gesellschaft. W. Junk, Berlin 1913. Vel. 8^0, 166 str.

Navedeno delo je poučen primer za sestavo krajevne avifaune.

67. **Die Vögel der Provinz Ostpreussen.** Von F. Tischler, Amtsrichter in Heilsberg. W. Junk, Berlin, Leks. 8^0, 331 str.

Pisatelj je porabil javne in zasebne ornitologične zbirke in pa vse znano slovstvo do 1. februarja 1914.

68. **Die Vögel.** Handbuch der systematischen Ornithologie. Von Anton Reichenow. Zwei Bände. Erster Band. Mit einer Karte und 185 Textbildern nach der Natur gezeichnet von G. Krause. Verlag von Ferdinand Enke. Stuttgart, 1913, Leks. 8^0, VIII + 529 str.

— Zweiter Band. Mit 273 Textbildern, gezeichnet von G. Krause. Verlag von Ferdinand Enke, Stuttgart, 1914, Leks. 8^0, VII + 628 str.

Reichenow razlaga v splošnem delu navedene knjige vse one pojme, ki so potrebni ornitologu. V sistematičnem delu pa našteje in opiše pisatelj vse dozdaj znane ptice celega sveta (skupaj okoli 20.000 vrst) in v tem tiči velika prednost Reichenowovega dela pred vsemi dosedaj izdanimi ročnimi knjigami te vrste, ki obravnavajo avifauno le posameznih ozemelj.

b) Časopisi.

69. **Naumannia.** Archiv für die Ornithologie, vorzugsweise Europa's. Organ der deutschen Ornithologen - Gesellschaft. Herausgegeben von Eduard Baldamus. Stuttgart, Dessau und Leipzig, 1851—1858.

Lepo ilustrirana revija, ki se je pozneje združila z J. f. O.

*70. **Verhandlungen der kaiserlich-königlichen-zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien;** do l. 1858. „Verhandlungen des . . . Vereines". 1851—1914.

Od početka so bili ornitologični spisi pogostejši. Izšla so dozdaj tudi 3 kazala.

*71. **Journal für Ornithologie.** 1853—1915.

Najstarejša in najznamenitejša nemška ornitologična revija. Prvi urednik je bil dr. Jean Cabanis, od l. 1894. naprej pa dr. Anton Reichenow. Prvotni pridevek je bil: „Ein Centralorgan für die gesamte Ornithologie", od l. 1867. naprej; „Deutsches Centralorgan für die gesamte Ornithologie", od l. 1870. naprej pod istim naslovom s pristavkom „In Verbindung mit der deutschen ornithologischen Gesellschaft zu Berlin, mit Beiträgen von", od l. 1876. dalje „In Verbindung mit der Allgemeinen deutschen ornithologischen Gesellschaft zu Berlin, mit Beiträgen von", od l. 1894. dalje: „Gegründet von J. Cabanis. Im Auftrage der Allgemeinen Deutschen Ornithologischen Gesellschaft mit Beiträgen von" in slednjič od l. 1896. dalje „Gegründet von J. Cabanis. Im Auftrage der deutschen Ornithologischen Gesellschaft mit Beiträgen von" kakor se naslov in pridevek dandanes glasita. Dozdaj so izšla 3 generalna kazala in sicer I. za leta 1853. do 1867. (l. 1870.), II. za letnike 1868. do 1893. kot 3. in 4. zvezek letnika 1893. in l. 1914. posebej za leto 1894. do 1913. Konečno naj opozorim le na naslednja dva spisa: P. Wendlandt, St. Goarshausen, Über die Brutverhältnisse und Eiermasse der in der westlich-paläarktischen Region lebenden Eulenarten. (J. f. O. 1913, str. 409—443) in dr. A. Szielasko, Die Bedeutung der Eischalenstruktur der Vögel für die Systematik, (J. f. O. 1913 na str. 52—117 in 229—361 s 4 tablami).

*72. **Jagd-Zeitung.** 1858—1914.

Ta najstarejši lovski časnik ima tudi veliko ornitologičnih člankov, posebno o lovnih pticah, zlasti pa o divjih kurah izpod peresa našega rojaka Jos. Stergerja.

*73. **Mittheilungen des Musealvereins für Krain.** Redigiert von Carl Deschmann. Laibach 1866, 1889 etc.

Mitteilungen vsebujejo tudi sestavke ornitologične vsebine, tičoče se Kranjske, ki so jih prispevali: Deschmann, Schulz, grof Aleks. Turjaški i. dr. Z letom 1908 so pričele „Mitteilungen" izhajati pod naslovom „Carniola", l. 1910 pa se je

slednja strnila z „Izvestji“ v izdanje „Carniola“ nova vrsta. Glej pri štev. 7. Tudi v Carnioli so priobčene razprave in zapiski ornitologične vsebine.

Polihistor Deschmann, ki je bil mineralog, botanik, zoolog, prehistorik in politik, ima zelo velike zasluge za našo ornitologijo. Napisal je neštevilne črtice, članke in večje razprave za tedanje ljubljanske nemške dnevnike, tednike in tudi za strokovne časopise. Njegov življenjepis, glej „Mitteilungen des Musealvereines für Krain“ 1889, II. Jahrg., 375—382 in „Laibacher Wochenblatt“ z dne 12. marca 1880, št. 88

*74. **Ornithologische Monatschrift.** Herausgegeben vom Deutschen Verein zum Schutze der Vogelwelt 1876—1914.

Prvi (1876) in drugi (1877) letnik imata naslov „Monatsschrift des Sächsisch-Thüringischen Vereins für Vogelkunde und Vogelschutz in Halle a. d. Saale“, od tretjega (1878) do štirinajstega (1889) letnika: „Monatsschrift des Deutschen Vereins zum Schutze der Vogelwelt“, od l. 1890. naprej pa gorenji naslov; ima poleg člankov o varstvu ptičev čisto ornitologično vsebino z lepimi slikami.

75. **Ornithologisches Centralblatt.** Organ für Wissenschaft und Verkehr. Nachrichtsblatt des gesamten Vereins-Wesens und Anzeiger für Sammler, Züchter und Händler. Beiblatt zum Journal für Ornithologie. Im Auftrage der Allgemeinen Deutschen Ornithologischen Gesellschaft herausgegeben von Prof. Dr. J. Cabanis und Dr. Ant. Reichenow. Berlin 1877—1882.

Od l. 1883 dalje se je pa združil ta list zopet z „Journal für Ornithologie“.

*76. **Mitteilungen des Ornithologischen Vereines in Wien.** Blätter für Vogelkunde, Vogel-Schutz und -Pflege, Geflügelzucht und Brieftaubenwesen. Wien 1877—1888; Fortsetzung der „Mittheilungen des Ornithologischen Vereines in Wien“ „Die Schwalbe“, Wien, 1889 bis 1897; Neue Folge I, Wien, 1898—1899; Neue Folge II., Wien, 1900 bis 1901; Neue Folge III., Wien, 1902—1913.

Ima precej ornitologičnih črtic s Kranjskega izpod peresa K. Deschmanna in Ferdinanda Schulza.

*77. **Waidmannsheil.** Illustrierte Zeitschrift für Jagd, Fischerei, Schützen- und Hundewesen. Klagenfurt, 1881—1914.

Waidmannsheil je tudi med Slovenci znano lovsko glasilo, ki je prineslo mnogoštevilne ornitologične beležke in poročila iz naših krajev.

*78. **Deutsche Jäger-Zeitung**. Organ für Jagd, Fischerei, Zucht und Dressur edler Hunde. Herausgegeben und redigiert unter Mitwirkung hervorragender Weidmänner, Kynologen und Naturforscher. Druck und Verlag von J. Neumann, Neudamm, 1—64. zvezek.

1. štev. tega, tudi pri Slovencih znanega lovskega tednika je izšla 1. aprila 1883; prinaša strogo znanstvene ornitologične spise. V ilustrirani prilogi „Das Weidwerk in Wort und Bild“, ki se je združila l. 1913 zopet z glavnim listom, je izšlo pod naslovom „Gefiederte Raubritter und Strauchdiebe“ 10 člankov, ki se bavijo z lovu in ribištvu škodljivimi pticami.

79. **Zeitschrift für die gesamte Ornithologie,** herausgegeben von Dr. Julius von Madarász. Budapest, 1884—1887.

Tega izvrstno urejevanega in bogato ilustriranega časopisa so izšli le 4 letniki; bavil se je v prvi vrsti z ogrsko pa tudi s splošno ornitologijo.

*80. **Ornis.** Internationale Zeitschrift für die gesamte Ornithologie. Organ des permanenten internationalen ornithologischen Comite's unter dem Protectorate Seiner Kaiserlichen Königlichen Hoheit des Kronprinzen Rudolf von Österreich-Ungarn. Herausgegeben von Dr. R. Blasius, Dr. G. v. Hayek, Oustales. Bd. I—XIV, Wien, Paris, London 1885—1907.

Znamenito glasilo stalnega mednarodnega ornitologičnega odbora ima izredno veliko črtic s Kranjskega izpod peresa K. Deschmanna posebno o selitvi ptic.

*81. **Zeitschrift für Oologie.** Internationales Organ zur Pflege und Hebung dieser Wissenschaft. Herausgegeben unter Mitwirkung von Fachmännern von H. Hocke, Berlin, I. Jahrg.; Zeitschrift für Oologie. Organ für Wissenschaft und Liebhaberei. Herausgegeben von H. Hocke, Berlin, II.—XIV. Jahrg.; Zeitschrift für Oologie und Ornithologie, herausgegeben von H. Hocke. Mit der Beilage Ornithologische Rundschau, herausgegeben von Wilhelm Schuster, Berlin XV.—XVI. Jahrg.; dalje pod istim naslovom brez priloge XVII.—XX. Jahrgang; pod istim naslovom toda „herausgegeben von Georg Aug. Grote", Hannover, XXI. J.; od XXII. letnika dalje v založništvu W. Rüdiger, Eisenhammer, Neumarkt.

Po smrti H. Hockeja je prevzel izdajanje J. A. Grote. Zdaj ga ureja V. Rüdiger. Letnika XXIII. je do zdaj izšlo osem številk.

*82. **Ornithologisches Jahrbuch.** Organ für das palearktische Faunengebiet, herausgegeben von Victor Ritter von Tschusi zu Schmidhoffen, Hallein, 1890—1914.

V „Ornithologisches Jahrbuch" so mnogotere črtice o pticah na Kranjskem od E. H. Schollmayer-Lichtenberga in F. Schulza.

83. **Ornithologische Monatsberichte** mit Beiträgen von . . . (sledijo imena vsakoletnih sotrudnikov) und unter Mitwirkung von H. Schalow, herausgegeben von Prof. Dr. Ant. Reichenow. Verlag von R. Friedländer & Sohn. Berlin, 1893—1914.

Prinaša krajše članke biologične in sistematične vsebine ter poroča o novi ornitologični literaturi vseh narodov.

84. **Aquila.** A magyar ornithologiai központ folyóirata. — Periodical of ornithology. — Journal pour ornithologie. — Zeitschrift für Ornithologie. Redacteur: Otto Herman. Budapest, 1894—1914.

Aquila je glasilo ogrske ornitologične centrale v Budimpešti. Besedilo je večjezično in dvolomno (levo ogrsko, desno nemško, francosko ali angleško). Bavi se predvsem s selitvijo ptic, goji pa tudi druge panoge ornitologije in je ilustrirano.

*85. **Mitteilungen über die Vogelwelt.** Herausgegeben vom Österreichischen Reichsbund für Vogelkunde und Vogelschutz in Wien, 1901 bis 1910. — Mitteilungen über die Vogelwelt. Herausgeber Dr. Curt Floericke. E. Kapaunscher Verlag, Nürnberg, 1911—1914.

L. 1915. izide „Kriegsjahrgang 1915".

*86. **Berajah,** Zoographia infinita. Von O. Kleinschmidt, Verlag von W. Schlüter, Halle a. S., 1905; — Kommissions-Verlag von Erwin Nägele, Leipzig, 1906—1908 (Nr. 1); — Gebauer-Schwetschke, Druckerei und Verlag m. b. H., Halle a. S., 1908 (Nr. 2.) —1914.

*87. **Falco,** unregelmässig im Anschluß an das Werk „Berajah“ erscheinende Zeitschrift, Herausgeber: O. Kleinschmidt, Volkmaritz bei Dederstadt, Bez. Halle a. S., 1905—1914.

„Berajah“ prinaša monografije posameznih ptičjih vrst z izredno lepimi slikami izdajatetja O. Kleinschmidta. „Falco“ je pa priloga z raznovrstno vsebino.

*88. **Zeitschrift für Oologie.** Unter besonderer Berücksichtigung der Nidologie und aller das Brutgeschäft betreffenden biologischen Beobachtungen, herausgegeben von Georg Krause. Verlag von Fritz Lehmann, G. m. b. H., Stuttgart. I. Jahrgang 1911.

Uvod.

Splošni prirodopis ptic.

Ptice so vretenčarji, ki so prilagojeni predvsem kretanju po ozračju. Ker so ptičje kosti tanke in večjidel pnevmatične, to je votle in napolnjene z zrakom je teža telesa znatno manjša. Lobanjske kosti so zrastle brez šivov, lične pa so medsebojno gibljive. Votlino oble lobanje izpopolnjujejo možgani, razločno razdeljeni v velike in male možgane[1]. Lobanjo vklepa v nosač samo ena zatilna glavica. Vratna vretenca, ki jih je 9 do 24, so rebrnata. Trupove kosti so med seboj trdno sklenjene in tvorijo negibljivo telesno ogrodje, kar je za letanje po zraku največje važnosti. Ptice so pokrite s perjem in imajo stalno toplo kri. Njihovo kopičasto srce je razdeljeno v dva pridvora in dva prekata. Odvodnice in privodnice imajo močne in prožne stene. Ptičja kri pulzira hitreje, je bolj rdeča in bolj gorka kakor kri sesalcev, ima namreč 42^0 do 48^0 C. Ptičja pljuča so majhna in prirastla na ogrodje; trebušne prepone nimajo.

Perut, najznačilnejši del ptičjega telesa, obstoji iz trdnega plečnega pasu (lopatici, ključnici, krokarnici), nadlahtnice, podlahtnice s koželjnico in iztegnjeno razvite roke s tremi krnjavimi prsti. Na zadnji strani roke in podlahtnice so letalna peresa (remiges), razvrščena tako, da podpira in pokriva zunanja toga kosmača vsakega peresa mehko kosmačo sosednega. Letalna peresa so pri vsaki družini drugačna, včasih celo pri raznih vrstah iste družine. Različna dolžina letalnih peres je značilna in sistematično zelo važna za posamezne družine in redove. Kazalčevo pero se giblje zase ter ga imenujemo vodilno pero. Letalnih peres roke je 9—11; letalnih peres podlahtnice je pa od 6—26. Ptice, ki letajo visoko, imajo prav dolge perutne kosti in velika letalna peresa, na pr. jastrebi in orli. Druge imajo zopet zelo dolga letalna peresa, kakor lastovice, in ne posebno dolgih perutnih kosti. Nekatere pa imajo prav dolge kosti roke in nerazmerno kratka letalna peresa druge vrste, na pr. poljske in divje kure. Najmočnejša in najdaljša so navadno letalna in pahaljčasto razvrščena krmilna peresa (rectrices) v repu. Telo pokriva

---

[1] Dr. F. Brandis, Das Kleinhirn der Vögel in seiner Beziehung zur Systematik v J. f. O. 1896, štr. 274—304 s 7 tablami: IX—XV.

kratko in večinoma tesno se prilagajoče krovno perje; pod ali pa tudi med krovnimi peresi se razvijajo še mehka in nežna puhasta peresca. Posamezna peresa obstoje iz tulca (cevka in rebrce) in kosmače.

Ptice se golijo enkrat na leto in sicer po končani gnezditvi od julija do avgusta ali pa celo do konca septembra. Nekatere se golijo celo po dvakrat v letu in sicer avgusta - septembra (glavno golenje) in drugič februarja in marca ter dobé svatovsko obleko. Mladiči se golijo precej, ko dorastejo, izgube pa le kratko ali spodnje perje (Kleingefieder). Nekatere vrste dobé spomladi na nogah in na kljunu popolnoma drugačne, bolj žive barve. O vseh teh prikaznih je obširno pisal dr. Teod. Holland: „Pterologische Untersuchungen“. J. f. O. 1864, str. 194—217.

Nobeno drugo bitje ne more priti tako naglo iz kraja v kraj, kakor ptica, ki leti. Moč in vztrajnost letanja je pa zelo različna. Za letanje so osobite važnosti tenkokožnati zračni mehi, ki izvirajo iz dušnikovih vej. Razprostirajo se po telesu med mišičevjem in so v zvezi z votlimi kostmi. Ptice polnijo te pljučne mehe skozi dušnika z zrakom in zamorejo na ta način uravnavati svojo specifično telesno težo pri letanju: pri dviganju napolnijo ptice mehe z zrakom, pri padanju iztisnejo zrak iz njih. Obenem služijo pljučni mehi tudi kot nekakšne shrambe zraka za dihanje med poletom ali pri dolgotrajnejšem zadržavanju pod vodo. Pozimi opazimo, da so ptice napihnjene. Tačas namreč napolnijo ptice svoje zračne mehe. Tako obdajo svoje telo z zrakom, ki je slab prevodnik toplote, in se na ta način zavarujejo proti mrazu.

Kako visoko morejo leteti ptice, ni še popolnoma dognano.

O hitrosti ptičjega leta se je tudi že veliko razpravljalo. Upoštevati se mora hitrost in smer vetra, ki pospešuje ali zadržuje ptico pri letu. Na ta način je dognano, da preleti škorec kakih 20 *m*, golob pismonosec pa kakih 25 *m* v sekundi itd.

Plavati in potapljati se znajo navadno le vodne ptice, pa tudi druge ptice se lahko vzdrže nekaj časa nad vodo.

V trdnem kolčnem pasu zrasteta kolčnici z zadnjimi hrbteničnimi vretenci v križnici; sednici in dimeljnici sta podolgovati in ne zrasteta zadaj, kar je važno za izločevanje jajc na prosto. Stegnenica je vedno kratka, kosti v golenu in nogi pa zelo izpreminjajo svojo obliko, zato so tudi ptičje noge zelo različno razvite. Temeljito razpravo o tem je spisal dr. Anton Reichenow v J. f. O. 1871, str. 401—458 „Die Fussbildungen der Vögel“ z 1 tablo št. VI.

Ušesa so velika in obdana od peresec, ki stoje v krogu okoli ušesne odprtine; teh peresc nekatere vrste nimajo. Zunanji sluhovod je kratek, znotraj ga zastira velik bobnič. V zabobnini je ena sama slušna koščica (stebrec, columella)[2]; blodišče in polž sta dobro razvita. Vid je pri pticah najviše razviti čut. Oči leže v očnicah, ki jih ob-

[2] Prim. „Die Columella der Vögel (Columella auris avium) ihr Bau und dessen Einfluss auf die Feinhörigkeit“. Neue Untersuchungen und Beiträge zur kompar. Anatomie des Gehörorgans v. G. Krause. Verlag v. Friedländer & Sohn. Berlin, 1901.

dajajo čelnica in lične kosti. Razvite so sploh tako, kakor pri sesalcih, vendar so manj gibljive; ker so ob straneh glave, more ptica videti vsak predmet le z enim očesom, če ga hoče pogledati z drugim očesom, mora glavo obrniti. Poleg zgornje in spodnje trepalnice ima ptičje oko še napol prozorno belkasto žmurko ali mežikalnico (Blinz- oder Nickhaut — membrana nictitans), ki jo ptice lahko potegnejo svojevoljno čez oči, da jih brani premočnih svetlobnih žarkov. Značilen za ptičje oko je izrastek iz žilnice v steklovino (češelj, pecten), ki služi vsled obilice žilic kot redilni organ steklovine; o njegovi morebitni optični funkciji so mnenja še različna[3]. Nozdrvi se ne moreta niti razširiti niti stisniti. Kako je pri pticah razvit vonj, še ni dognano. Jezik je rožen, trd in drven, preklan, sploh prav različen in ga rabijo ptice samo za požiranje, nekatere skupine pa tudi za lovljenje žuželk. Kljun je na obeh čeljustih prevlečen z roženo prevlako. Z njim ptice prijemajo, drobijo in režejo hrano. Vse ptice imajo z malimi izjemami (n. pr. štorklje) zelo raznolično petje. Pevski organ (glasilo) je razvit na spodnjem grgavcu.

Najvažnejši in najzanimivejši čas v ptičjem življenju je pa čas ploditve in gnezditve. Ptice gnezdijo navadno spomladi, ko požené rastline in se prikažejo žuželke, ki so mladičem v hrano. Le krivokljuni, ki se klatijo okoli in gnezdijo tam, kjer najdejo dovolj hrane, se plodé spomladi, poleti, jeseni in pozimi, najraje od decembra do junija. Nekatere vrste gnezdijo zelo zgodaj, drugi zopet zelo pozno v jeseni. Najbolj zgodnjim gnezdilcem prištevamo naše sove, posebno lesno sovo (syrnium aluco [L.]). Dne 17. sušca 1915 je našel paznik K. blizu hotela pod T. 2—3 dni staro sovico; najbrže je bila to mladica lesne sove, kar bom v poglavju o lesni sovi obširneje dokazal. Tudi ščinkavci — fringilla coelebs L. — so nenavadno zgodnji gnezdilci. Ob R. cesti opazujeva s prijateljem g. L. Eggerjem že nekaj let sem ščinkavko, ki začne valiti že začetkom meseca aprila: dne 14. aprila 1913 so se že izvalili mladiči. Velika divja raca — anas boschas L. — ima že koncem marca ali v začetku aprila navadno popolno gnezdo in začne valiti. Ravnotako škurh — numenius arquatus (L.) — na Ljubljanskem barju. V svoji zbirki imam popolno gnezdo 4, že nekoliko zaleženih jajc našega kljunača — scolopax rusticola L. —; to gnezdo je bilo najdeno in vzeto dne 25. marca 1912 v Kr. pri K.

Naravni nagon za zgodnjo gnezditev spomladi ni pri vseh vrstah enako razvit. Če hočemo na to vprašanje odgovoriti temeljito in jasno, moramo po mojem mnenju ptice zgodnje gnezditve razvrstiti v 3 skupine. Prva skupina so naši dupljaši (Höhlenbrüter), ki gnezdijo po drevesnih, skalnih in zemeljskih votlinah; sem spadajo skoraj vse sove, senice, brglezi in plezalci. Pri gnezditvi jih ne ovira in ne moti ne mraz, ne sneg in nikakršno slabo vreme. Povdariti pa moram, da ostanejo vse te vrste po zimi pri nas ter se kvečjemu klatijo v manjšem ali večjem okolišu za živežem, kar po mojem mnenju ni brez pomena.

[3] Glej C. Hess, Vergleichende Physiologie des Gesichtssinnes. Jena, Fischer, 1912 (pag. 268 pp.).

Zgodnja gnezditev je pri teh pticah nekaj naravnega. Ravno tako je lahko umljiva zgodnja gnezditev pri drugi skupini, ki obsega povodne in privodne ptice selilke. Čudno se nam zdi, da ima škurh, ki je komaj prišel z juga, že čez nekaj dni izgotovljeno gnezdo in tudi že jajca v njem. Nepobitno je, da se vrnejo samice teh vrst že oplojene v svoja gnezdišča in začnó precej gnezditi. Vsa drugačna pa je stvar pri zadnji skupini ptic, kamor spadajo naše navadne vrste, ki se nikamor ne selijo in ostanejo celo zimo pri nas. Le posebno krepke in stare samice gnezdijo zgodaj spomladi, navadno pa, n. pr. ščinkavec, od konca aprila do junija; pri teh pticah je tedaj zgodnja gnezditev izjema.

Preidimo pa k gnezditvi večine ptic, ki je splošno meseca majnika in junija. Vzporedno s pomladanskim razvojem rastlin, ki privabijo na svitlo vsakovrstne členonožce in črve, gnezdijo naši najboljši pevci mehkojedi, ki so v hrani najbolj izbirčni. Julija in avgusta pa začne zopet pojemati parjenje in gnezditev; večina selilcev, ki so vzgojili mladiče, se skube in pripravlja za daljno potovanje. Vendar pa najde neutrudljivi iskalec ptičjih gnezd tudi še avgusta, celo septembra in pozneje kako gnezdo z jajci. Iz oologičnega, oziroma ornitologičnega slovstva nam je n. pr. znano (J. f. O., 1879, str. 440), da so našli dne 1. decembra 1878 pri Frankobrodu o. O. gnezdo poljske jerebice — perdix perdix (L.) — s 15 jajci, ki so bila popolnoma sveža. Sredi oktobra tistega leta (1878) so opazovali ravnotam (?) samico te vrste, ki je sedela na 7 jajcih; ko so jo spodili z gnezda, se ni več vrnila. Dne 5. septembra 1914 so našli kosci na mengiškem polju prepeličino gnezdo. Čeprav se tako pozno gnezdo tudi izvali, vendar mladiči pozneje žalostno poginejo, ker niso še toliko razviti, da bi mogli iti s starši na daljno pot proti jugu. Ravnotako se godi domačim — hirundo rustica L. — in mestnim lastovicam — delichon urbica (L.) —, ki se izležejo sredi meseca avgusta, kar se zgodi skoraj vsako leto.

Zelo različna je tudi z u n a n j a o b l i k a g n e z d. Čim manjša je ptica, tem umetnejše je njeno gnezdo. Snovi, ki iz njih delajo ptice gnezda so: dračje, mah, travne bilke, koreninice, perje, dlaka itd. Večina ptic izleže jajca z lastno gorkoto. Najmanjše ptice vale 10, 11 — 12 dni, naše srednje velike ptice pevke 13—14 dni, drozgi 14 dni, golobje 17 dni, kure 21 dni, race 26, gosi 27 dni, ujede 20—30 dni, čaplje 26 dni, štorklje 30—32 dni in noji 50 dni. Valilna gorkota znaša 30 do 32^0 R. Samice valilke imajo na trebuhu valilno znamenje, to so gola mesta, ki so nastala tam, kjer so si izruvale ptice same svoje perje.

Preden preidemo k jajcem, oglejmo si še površno ptičja s p o l o v i l a. Samci imajo dvojna moda, samice pa na levi strani grozdiču podoben jajčnik. Zunanja spolovila (penis) imajo samo nekatere skupine. Pri pticah najdemo večkrat tudi polutane, ki imajo na levi strani jajčnik, na desni pa modo. — Zrelo jajce pride v jajcevod, kjer se oplodi, dobi lupinino kožico, potem apneno lupino in nazadnje barvo. Ptica znese jajce s topim koncem naprej.

Jajca so različne velikosti, oblike in barve. V razmerju z velikostjo svojega telesa znese največje jajce kivi, najmanjše pa kukavica. Največ je podolgastih, nekatere vrste nesó okrogla jajca (sove, papige in vodomci), deževniki, kljunači in jerebice imajo vrtelasta jajca, valjasta pa kozomolze in hudourniki. Barve jajc so zelo različne. Dupljaši imajo večinoma bela jajca. Pisana jajca se zlagajo navadno z okolico gnezda in z barvami snovi, ki je iz njih znešeno gnezdo (varovalna barva). Kukavičina jajca so čudovito podobna jajcem rednikov. Ista samica določene vrste nese celo svoje življenje jajca enakega tipa, tako da spozna, kdor je kolikaj izurjen, lahko jajca iste samice izmed jajc različnih gnezd dotične vrste.

Število jajc je pri posameznih vrstah zelo izpremenljivo, navadno 1—20. Čim več sovražnikov ima kaka skupina, tem več jajc tudi ima. Naše ptice pevke jih imajo navadno po 5, prepelice po 10 do 16, fazani in poljske jerebice po 15—20; po eno jajce imajo velike ujede. Večje ptice gnezdijo samo po enkrat na leto, so pa tudi vrste, ki gnezdijo po dvakrat, celó po trikrat, posebno starejše samice. Manjše vrste, ki gnezdijo navadno samo enkrat na leto, gnezdijo v drugič, če se jim gnezdo razdere, dokler nimajo še izvaljenih mladičev, če jim pa pobere kdo mladiče, pa ne gnezdijo več tisto leto (n. pr. slavec — erithacus luscinia [L.]); druge vrste sploh ne gnezdijo, če ne najdejo pripravnega prostora za gnezdo, n. pr. zelena vrana — coracias garrulus L. —, ter se klatijo brez zaroda okoli.

Da je oblika, barva in sestava jajčne lupine velikega pomena za sistematiko, se ne dá tajiti. Vendar pa mislim, da nam je bistvo jajc še vse premalo znano, da bi mogli ta pomen prav spoznati. Obširno so o tem razpravljali v svojih mnogih, temeljitih spisih starejši oologi: M. Kuschel, vojaški zdravnik dr. Frid. Kutter, V. pl. Nathusius, še zdaj živeči Adolf Nehrkorn, ki ima, kakor je znano, največjo zbirko jajc na svetu, rajni dr. Eugène Rey; izmed mlajših oologov posebno Aleksander Bau, dr. Leon pl. Boxberger, Herman Hocke, Juri Krause in dr. A. Szielasko. — O vsem, kar je v zvezi s ptičjimi jajci, piše v kratkem, jedernatem in lahko razumljivem jeziku dr. Eugène Rey v uvodu str. 1—7 svoje knjige (I. del) „Die Eier der Vögel Mitteleuropas“ in „novi“ Naumann v splošnem delu na str. 59 do 71 I. zvezka. — V Slovencih je oologija ali jajčeslovje, t. j. nauk o jajcih, še v povojih, da ne rečem, da nam je ta veda popolnoma neznana. V O. M. B. 1914 na str. 185—186 je priobčil prof. dr. Ant. Reichenow pod naslovom „Der Wert oologischer Kennzeichen“ spis, v katerem pravi, da je treba pri porabi oologičnih znakov v sistematične svrhe še večje previdnosti, kakor pri vsakem drugem posamezno porabljenem znaku notranjih ali zunanjih delov ptičjega telesa. Nekoliko ugodneje sodi H. Schalow na koncu spisa: „Bemerkungen über die Eier der Paradiesvögel“, natisnjenega v J. f. O. 1915 na str. 268—295, in prizna oologiji nekak pomen za sistematiko.

Ptičja hrana je zelo različna: živali in rastline, celo blato in mrhovina gre pticam v slast. Tu si pa nasprotujejo človeške in ptičje koristi tako, da govorimo o koristnih in škodljivih pticah. Koristi, ki jih imamo od ptic in ki se jih večkrat ne zavedamo, so neizmerne. Omenim samo žužko- in červojedcev; kako bi uspevalo rastlinstvo, posebno naše žito, sočivje in sadno drevje, če bi ptičev mehkojedcev ne bilo. Če vrhtega še pomislimo, da nam dajejo lovne ptice okusno divjačino, druge zopet perje, da celo gnoj itd., potem bomo lahko spoznali, da je škoda, ki nam jo delajo nekatere ptice, prav malenkostna. Pomena ptic v gospodarstvu prirode, ne smemo presojati z zgolj gospodarskega, temveč tudi z estetičnega in etičnega stališča. Na ta način pa pridemo do struje, ki jo imenujemo varstvo ptic in ki je pognala svoje kali veliko prej, ko je človeški rod ločil koristne ptice od škodljivih. Človek je že v davni preteklosti ščitil štorklje in lastovice kot božje sle. Za onega, ki bi se hotel natančneje seznaniti s to zanimivo snovjo, pa navedem obširno poglavje „Vogelschutz“ na strani 151—164 v I. zvezku „novega“ Naumanna in pa spredaj (Slovstvo, štev. 62) navedeno knjigo „Handbuch des Vogelschutzes“ od prof. dr. Karel R. Hennickeja.

O duševnih zmožnostih ptic se je že veliko pisalo. Mnenja so zelo različna. Nekateri raziskovalci pripisujejo višje razvitim pticam duševne pojave, ki so sorodni človeškim duševnim pojavom, tako n. pr.: čut za umetnost in lepoto, občutenje veselja in žalosti, ljubezen in sovraštvo. Nasprotno menijo drugi, da izvirajo vsi oni življenski pojavi ptic, ki iz njih sklepamo na njih visoko razvito duševno stanje, popolnoma avtomatično iz instiktov, refleksov in tekom življenja pridobljenih navad. Le ene same prikazni se hočem tu dotakniti, in sicer čuta za vremenske premembe. Splošno je ukoreninjeno mnenje, da so ptice najboljši vremenski preroki, in skoraj vsako leto čitamo po dnevnikih že meseca avgusta in septembra, da selilke že lete proti jugu in da naj se pripravimo na zgodnjo in hudo zimo. Take trditve niso drugega kakor prazne marnje. Nepobitno je, da čutijo zdravi, nepokvarjeni ptičji živci veliko prej vremensko premembo, kakor mi; pa tudi ptičji občutki so omejeni. Po mojem nemerodajnem mnenju prorokujejo ptice vremenske premembe kvečjemu za 24—48 ur; če se prikažejo dolgorepke — aegithalus caudatus (L.) — jeseni ali pozimi v tropah po mestnih drevoredih, je v 24 urah dež ali sneg.

Ptičji rod prebiva po celem svetu, toda posamezne vrste, ozir. skupine so navezane na določene kraje. Od 20.000 vrst, ki jih dozdaj poznamo, jih je le nekaj razširjenih po celi zemlji, imenujemo jih svetovljane ali kozmopolite, n. pr. galebi, zobokljuni, ujede. Z ozirom na razširjenje posameznih ptičjih vrst delimo zemljo v 10 ozemelj ali oblasti, ki so: 1. Severopolarno ozemlje, raztezajoče se čez dežele severnega tečaja proti jugu do pasu, kjer se začne drevje; srednja letna gorkota je pod $0^0 — 10^0$ in 15^0; tu bivajo n. pr. alki, neke večje vrste galebov, snežne kure, snežna sova, beli strnad itd. 2. Južnopolarno ozemlje

obsega antarktično celino s pobrežnimi otoki in nekaterimi otočji; značilne ptice so pingvini, strakoši (procellariidae) itd. 3. Palearktiško ozemlje, ki obsega Evropo južno od severo-polarnega ozemlja do severne Afrike približno do 20^0 severne širine, Arabijo razen južnega obrežnega roba, potem Azijo južno od severo-polarnega ozemlja do pogorja, ki meji zapadno na dolino Sindh, do Himalaje, do gorovja južno Jangtsekianga, potem japonske otoke; to ozemlje nima nobene posebnosti. 4. Etiopsko ozemlje, raztezajoče se v Afriki južno od palearktiškega ozemlja z otoki gvinejskega zaliva in čez otoka Sokotra in Sansibar, čez južno obal Arabije ter čez oceanska otoka Ascension in St. Helena; to ozemlje ima več tipičnih skupin. 5. Madagaskarsko ozemlje; sem spadajo: Madagaskar z Maskareni, Komori in Seychelli; na tem ozemlju je nekaj domačih skupin potem pa mešanica indijskih in afrikanskih vrst. 6. Orientalsko ozemlje, ki obsega Azijo južno od palearktiškega ozemlja, torej Indijo in južno Kitajsko, Formozo, Filipine in otoke vzhodno Bornea in Jave; to ozemlje je znamenito radi velike množine raznovrstnih kur in nekaterih papig. 7. Avstralsko ozemlje z Avstralijo in sosednimi otoki vštevši vzhodne malajske otoke, tudi Celebes in Lombok; v območju tega ozemlja živi večina papig in vsakovrstni golobi. 8. Novozelandsko ozemlje, j. t. Nova zelandija, Aucklandski in Macquarie otoki, Lord Howe otoki in Norfolk; za to ozemlje so značilne neke posebne družine in skupine. 9. Neoarktiško ozemlje obsega Severno Ameriko južno od palearktiškega ozemlja do 25^0 severne širine, izvzemši južno od Floride; temu ozemlju prištevajo tudi Bermudsko otočje. To ozemlje nima svojih skupin. 10. Neotropsko ozemlje južno od neoarktiškega ozemlja s svojimi otoki; to ozemlje ima največ domačih vrst na celi zemlji[3].

Večina ptic mrzlih pokrajin je prisiljena zapustiti vsled pomanjkanja hrane svojo domovino in se preseliti na jug (selilke — Zugvögel). Nekaj ptic se klati po končani gnezditvi o gotovih časih za živežem semtertje (klateži — Strichvögel). Prav malo ptic ostane vedno v eni pokrajini (stalne ptice — Standvögel). Kaj je vzrok selitvi in kako se vrši, nam še ni popolnoma znano. Da se kolikor mogoče pospeši rešitev tega vprašanja in da se dožene, kod in kam se selijo ptice, so začeli nekaj let sèm pritrjevati pticam na noge lahke obročke iz aluminija. Potem, ko si ujeto ptico zaznamoval in natančno zabeležil, jo zopet izpustiš. Kdor tako ptico pozneje ujame ali ustreli, naj pošlje njeno nogo ali pa piše zavodu, ki je ptico zaznamoval ter mu sporoči natančne podatke. Tako se natančno izve, kod je hodila zaznamovana ptica[4].

O starosti ptic ne vemo prav čisto nič zanesljivega. Splošno se sodi, da ne dožive visoke starosti. Velika množina ptic pogine nenaravne, prezgodnje smrti, bodisi da jih človek polovi ali postreli, bodisi da jih v boju za obstanek pokončajo njihove sorodnice.

[3] O oblasti prim. Reichenow, Die Vögel, I. zvezek, str. 37—44.

[4] O tem prim. „Obročenje ptic“ na str. 37—40 V. letnika Lovca 1914, o selitví sploh pa J. A. Palmén, Über die Zugstraßen der Vögel. Leipzig 1876, in Kurt Graeser, Der Zug der Vögel, 3. verm. Auflage. Leipzig 1911.

Sistem.

Zoologični sistem ali sestav je razvrstitev posameznih organizmov po stalnih znakih v kategorije nižjega in višjega reda. Praktični pomen sistema je preglednost celokupnega življenskega svetà ter lahka določitev posameznih organizmov in njih uvrstitev v celokupnost; njegova teoretično-znanstvena vrednost pa leži v postavljanju omenjenih kategorij, njih utemeljevanju ter v razumevanju pomena in vsebine posameznih kategorij.

In ravno na vprašanje, kaj da nam predstavljajo posamezne sistematične kategorije, je odgovarjala teoretična sistematika različno.

Starejša sistematika je smatrala kategorije za definicije logične vrednosti; čudovito harmonijo pa, ki se je kljub temu zrcalila iz celokupnega sistema, so smatrali za izraz nekega posebnega, prirodo vladajočega reda.

Današnja sistematika pa zahteva, da naj je zoologični sistem zrcalo mejsebojnega sorodstva in pokoljenja posameznih kategorij, zato imenujemo te vrste sisteme „prirodne“, v nasprotju s takozvanimi „umetnimi“ prejšnjega petdesetletja.

Seveda je sistematika od tega idealnega cilja še zeló oddaljena in zato nahajamo v posameznostih, pogosto celo v principielnih vprašanjih dalekosežne diference mej posameznimi sistematiki.

Radi pičlega prostora navedem tukaj le nekaj najnovejših ornitologičnih sistemov in pa one starejše, ki so za naš spis kateregakoli pomena. Ledino je oral Šved *Linné*; porabivši najprej nekatere slučajno izbrane značilne znake je razvrstil živali v „umeten“ sistem, ki ga izpolnujejo vedno bolj v „naravnega“. Po Linnejevem sistemu je sestavil *Scopoli* svoje v oddelku „Slovstvo“ pod zap. št. 13 navedeno delo. Vreden naslednik Linnéju je bil Francoz *Cuvier*, ki je prvi izdatno in zadostno upošteval anatomične posebnosti pri sestavu živalstva; po njegovem sistemu se je ravnal *Freyer*, kakor to izrecno prizna v naslovu svojega pod zap. št. 22 slovstva imenovanega dela. Med modernimi nemškimi ornitologičnimi sistematiki zavzemata odlični mesti tajni svetnik prof. dr. Anton *Reichenow* v Berolinu in pa Arnošt *Hartert*, ravnatelj Rotschildovega muzeja v Tringu na Angleškem. Velike praktične prednosti ima sistem Reichenowa, ki se ga je dosledno držal v svojem pod zap. št. 68 navedenem obširnem delu. Začne pri najniže razvitih vrstah in nadaljuje stopnjema, dokler ne konča z najpopolneje razvitimi ptiči pevci. Nasprotno pa začne Hartertovo delo „Die Vögel der paläarktischen Fauna“ („Slovstvo“, št. 47) z vrstami, ki stoje na najvišji stopinji razvitka t. j. s pevci.

Najnižja kategorija v sistemu je vrsta, t. j. skupina poedincev, ki se razločujejo vedno stalno od drugih po zunanjih znakih, po velikosti,

življenju, hrani, glavi itd., ki se vrhutega med seboj parijo in imajo enakovrsten zarod.

Zarod iz dveh različnih vrst se imenuje polutan ali izmena in ima znake obojih starišev. Vrsta je podvržena v barvi, velikosti, v razvoju posameznih telesnih delov itd., raznim premembam, ki jih povzročijo hrana, klimatične razmere itd., skoz več rodov, ki pa ostanejo potem stalne. Te geografično omejene premene imenujemo podvrste (subspecies), ali bolje sovrste (conspecies). Variacije imenujemo one premene nekaterih poedink, ki se ne podedujejo, n. pr. bela peresa itd.

Znanstveno nazivanje.

Znanstveno nazivanje ali nomenklatúra je v tesni zvezi s sistematiko. Tudi njen oče je znameniti Šved *Linné*. Preje se je nazivanje menjavalo in je bilo nestanovitno. V svoji l. 1758. izišli 10. izdaji dela „Systema naturae“ je uvedel v prirodoznanstvo dandanes splošno priznano dvobesedno ali binerno nazivanje v latinskem jeziku. Prva beseda pomeni pleme n. pr. motacilla, druga pa vrsto n. pr. alba. Druga beseda je navadno pridevnik, ali pa pove, kod živi vrsta (n. pr. planinskega škrjanca imenujemo otocorys alpestris); je pa tudi lahko ime znamenitega moža, raziskovalca, nabiralca, pisatelja itd., ki je v kakršnikoli zvezi s tisto vrsto, n. pr. neko podvrsto velikega srakoperja imenujemo lanius Homeyeri.

Sčasom se je spremenilo tudi znanstveno nazivanje. Ker je *Linne* poznal le 929 ptičjih vrst in nam jih je dandanes znanih blizo 20.000, zato so se Linnejeva plemena razcepila radi boljšega pregleda in lažjega spoznavanja v nova plemena, tako da so se imena vrst povzdignila v plemenska imena; tem so se dodala nova imena vrst in na koncu so priteknili pisatelji še svoja lastna kot avtorska imena. Tako je dobila marsikatera vrsta več nazivov, ki jim pravimo soznačnice ali sinonimi.

Da se tem zmedam naredi konec in doseže enotno nazivanje, so nemški ornitologi po amerikanskem vzoru sprejeli l. 1891. načelo časovne predpravice ali prioritetni zakon [1]): pridrži naj se in obvelja ono ime vrste, s kterim je bila po l. 1758. prvič razločno popisana ali upodobljena. Bil je to sicer velik napredek ali ornitologi so zašli v drugo zagato: nastala so deloma dvojna imena, ki so imela od začetka mnogo nasprotnikov, dandanes so pa splošno priznana. Za vrste, ki so svoja vrstna imena spremenile v plemenska imena, so se namreč morala obdržati ta plemenska imena kot taka, potem pa še po prioritetnem zakonu kot vrstna imena. Našo veliko uharico n. pr. je imenoval *Linné* strix bubo; bubo je pozneje naredil *Cuvier* za plemensko ime [2]), tako da se glasi

---

[1]) Ta zakon se pa ne da vselej dosledno izvesti.

[2]) Freyer, str. 10. zapor. št. 29.

znanstveni naziv za veliko uharico dandanes bubo bubo. Temu znanstvenemu imenu dodevamo ime avtorja, ki je vrsto opisal, in če se je prvotno plemensko ime pozneje spremenilo, devamo avtorjevo ime v oklepaj, torej bubo bubo (Linné) ali skrajšano bubo bubo (L); če se je obdržal nasprotno prvotni naziv neizpremenjen, odpade oklepaj, n. pr. falco tinnunculus L.

Proti koncu preteklega in v sedanjem stoletju je začel prevladovati pomen podvrste ali premene [3]). Ponavlja se močno tisto, kar se je pred dobrimi 100 leti zgodilo z vrstnimi in plemenskimi imeni. Najnižja enota v sistemu dandanes ni več vrsta, temveč geografična premena; vrsta in sovrsta postaneta skoraj enakovredni; vrsta pomeni dandanes skupino, njeno mesto je prevzela subspecies. S tem razvojem v sistemu je šlo vštric trobesedno ali trinerno nazivanje. Dvobesednemu nazivu vrste, ki se je od nje odcepila sovrsta, se doda tretje ime za klimatično premeno. Ostanimo pri veliki uharici, ki se zove po trinerni nomenklaturi bubo bubo bubo (L.); njene geografične premene so (po Hartertu, II. del, str. 962—971): bubo bubo hispanus, bubo bubo ruthenus, bubo bubo turcomanus, bubo bubo nikolskìí, bubo bubo sibiricus itd. itd. Skoraj vsakemu nazivu so navadno pridejana še avtorska imena. Ni pa izključeno, da bodo sistematiki tudi podvrste še nadalje razcepljevali in da dobimo še čveteroimenske nazive, ker po descendenčnem nauku so sorodne vrste premene iste prvotne vrste (Stammart), varietete pa razvijajoče se vrste [4]).

Ornitologične zbirke [5]).

V poučne in znanstvene svrhe so se že odnekdaj zbirala prirodna telesa; tudi za ornitologa so take zbirke neobhodno potrebne. Da se pa ptičja telesa dalje časa ohranijo ter se ne spridijo, jih je treba umetno nagačiti ali preparirati [6]). V naravni postavi nagačene ptice bi pa povzele preveč prostora, zato se ornitologi zadovoljujejo z mehovi (hrvatsko: kožice), ki se polože drug poleg drugega v predale nalašč zato narejenih omar. Vsaka ptica mora imeti napisni listek (etiketo), kjer je zapisano ime vrste, spol, dan in kraj najdbe, dolgost života, repa, perutnic in kljuna [7]).

---

[3]) O. J. 1891, str. 185—190 in prof. dr. Anton Reichenow „Über Begriff und Benennung von Subspecies“ v O. M. B. 1901, str. 145—149.

[4]) Dr. Richard Hesse: Abstammungslehre und Darwinismus. Druck und Verlag von B. G. Teubner. Leipzig, 1902, str. 9.

[5]) Victor Ritter von Tschusi zu Schmidhoffen: Über die Anlegung von Privat-Sammlungen. O. J. 1892, str. 71—73.

[6]) Dr. Ant. Reichenow: „Die Kennzeichen der Vögel Deutschlands“ pod zap. štev. 49. slovstva.

[7]) Kako se ptice gačijo, opisuje obširno Ph. L. Martin, „Taxidermie“ — E. Leonhardt u. K. Schwang, Das Sammeln, Erhalten und Aufstellen der Tiere. Neudamm. — Fr. u. J. Kerz, Das Sammeln, Präparieren und Aufstellen der Wirbeltiere. Stuttgart 1912, — Rob. Vögler „Der Präparator und Konservator“ Creutz'sche Verlagsbuchhandlung v Magdeburgu.

Znanstveniki pa ne zbirajo le celih ptičjih trupel, temveč tudi posamezne dele. Tako n. pr. shrani pastor O. *Kleinschmidt* vselej tudi prsno kost, drugi preparirajo lobanje, kljune, možgane, perutnice itd.

Kako se ptice merijo in tehtajo [8].)

Že v predgovoru sem omenil, da je za spoznavanje in razločevanje posameznih ptičjih vrst razmerje zunanjih udov velikega pomena. Dolgost života, peruti, kljuna, repa, razmerje posameznih prstov na nogi je ravno tolike, če ne večje važnosti kakor barva ali oblika perutnic. — Ptičevo d o l g o s t zmerimo, če položimo mrtvo žival, dokler je še gorka na merilo in preštejemo koliko milimetrov ima od kljuna do konca repa. Pripomnim pa izrecno, da mora ležati truplo sicer zleknjeno, nikakor pa ne iztegnjeno ter da se mera navede vedno v milimetrih. K l j u n merimo s šestilom in sicer pri pticah, ki imajo voščenico, kakor n. pr. sove in podnevne ujede, od sprednjega roba voščenice do konca gornje čeljusti, pri drugih pa od srede kljuna, kjer se začne rožena odeja, do konca gornje čeljusti. Včasih se mora čelno perje nekoliko odgrniti, da se more šestilo zasaditi. Zravnana p e r u t se meri od zgiba do konca najdaljšega peresa s tem, da se pritisne lahno na merilo [9]). R e p se meri od začetka repnih do konca najdaljših peres, merilo se pritisne pod rep do konca repnih peres. K r a k se meri tudi s šestilom od sprednje (spodnje) zgibne odrtine med krakom in petnim sklepom do roba najzdoljnega kračnega ščita. Ravnotako se meri s r e d n j i p r s t s šestilom od zgibne vdrtine med sprednjim prstom in krakom (prednji rob najspodnjega kračnega ščita) do konca nohta zravnanega prsta. K r e m p e l j se meri s šestilom od sprednjega roba zadnjega prstnega ščita do konca kremplja. Nekateri ornitologi, n. pr. Bernard *Hantzsch,* merijo drugače, česar pa ne bom podrobnje popisoval, ker je samoobsebi umevno, da se mora enotno meriti ali pa povedati, na kakšen drug način se je merilo.

Tehtanje ptic je bil prvi sprožil Bernard *Hantzsch,* znani raziskovalec severnih ptic [10]). Teža je važna popolnitev drugih mer in iz nje se v mnogih slučajih šele prav spozna, kako je telesno razmerje med posameznimi vrstami, ki so pokrite z različnim perjem. Seveda je teža iste vrste različna, če ima žival poln želodec in polno golšo, potem različne

---

[8]) Dr. Ant. Reichenow: Die Kennzeichen der Vögel Deutschlands str. 3—5. — Bernhard Hantzsch: „Über das Wiegen der Vögel im Fleische“ v. O. M. B. 1906. str. 128.—130. H. Krohn: Vogelgewichte (O. M. B. 1915, str. 137—140).

[9]) O merjenju čez r a z t e g n j e n e peruti glej mojo opazko v III. letniku Lovca 1912. str. 15.

[10]) Roj. 12. januarja 1875 v Draždanih, umrl meseca junija 1911. ob Lisičjem kanalu v notranjosti Baffinslanda.

po letnih časih, fizičnih razmerah itd. Na vsak način se pa mora teža upoštevati pri spoznavanju ptice kot poedinke in pa pripadnice vrste [11]).

Zbirke jajc in gnezd.

Ni še dolgo tega, ko so zbirali ptičja jajca in gnezda zgolj v zabavo, za igračo. V novejšem času se pa z nabiranjem jajc bavijo tudi znanstveniki, ki ne zbirajo jajc samo za zabavo, temveč zbirajo sistematično, po načrtu, da obogaté tako naše znanje o življenju ptic. Kakor zbirke ptičjih trupel, so nam tudi zbirke ptičjih jajc ali v poduk ali pa v znanstvene namene. Kakor nagačene ptice, tako moramo tudi jajca na umeten način pripraviti, da jih lehko dalje časa hranimo, ne da bi se nam pokvarila. Zato je treba odpraviti iz jajca vso vsebino, drugače se lupina v kratkem času zdrobi: jajce moramo izpihati [12]). Da ima zbirka znanstveno vrednost, se zbirajo le popolna gnezda, t. j. gnezdo se vzame potem, ko je samica znesla vsa jajca; jemanje posameznih jajc nima nobenega znanstvenega in praktičnega pomena. Neobhodno potrebno je, da si v znanstvene svrhe v vsakemu gnezdu, t. j. o vseh iz enega gnezda vzetih jajcih. (Gelege) v posebnem zapisniku zabeležimo vse podrobnosti, ki so nam znane in ki smo jih pri izpihovanju dognali ravno tako, kakor se mora to zgoditi pri nagačevanju. Taki podatki so n. pr. ime ptice, kraj in čas najdbe, kje je bilo gnezdo, ali so bila jajca sveža (neskaljena), zaležena, itd. Potem se naredi škatljica iz trde lepenke, kamor se shrani izpihano, očiščeno in suho gnezdo; na dno se zabeležijo najvažnejši podatki izpihovalnega zapisnika samo toliko, da lehko, če je treba najdemo popis v zapisniku. Škatljice se denejo v omarico, ki ima steklen pokrov, da je zbirka zavarovana pred vsemi zunanjimi vplivi. Zbirka jajc se mora namreč skrbno zavarovati pred prahom, molji in solnčnimi žarki.

Jajca se merijo s posebnimi za to narejenimi merami na dolgost, širokost in oddaljenost topega konca do križišča obeh osi. Izmere jajc poedinih vrst so poleg barve in sestave jajčje lupine za sistematiko posebne važnosti [13]).

Ptičja jajca se tehtajo z ravnokar navedeno Hantzschovo tehtnico. O pomenu tehtanja jajc za znanstvene namene ne bom tu obširno govoril, ker so mnenja zelo različna.

Zbirke ptičjih gnezd zbirajo večinoma muzeji v poučne svrhe, ker povzamejo take zbirke preveč prostora. Gnezda se denejo z njihovo

---

[11]) Tvrdka Hugon Keyl v Draždanih je izdelala po navodilih B. Hantzscha tehtnico, ki se lahko vzame s seboj na izlete, ki pa velja nemalo svoto 50 M. Lekarnar g. R. *Sušnik,* mi je dozdaj rad stehtal vsako ptico, kolikorkrat sem se k njemu zatekel, za kar mu izrekam tem potem najsrčnejšo zahvalo.

[12]) Kako se to naredi, je obširno popisal dr. Eugène Rey v „Die Eier der Vögel Mitteleuropas“, Band I. Text str. 662—667 — Friedrich Bau v „Naturgeschichte der deutschen Vögel“ 5. Aufl. str. 831—837 in pa Z. f. O. u. O. na več mestih.

[13]) Dr. L. pl. Boxberger: Über Eiermessungen (Z. f. O. u O. XV, str. 145 do 148).

okolico, ki jih je obdajala v prosti naravi, v steklene omare, zavarovane pred zunanjimi vplivi. Za proučevanje razmerja posameznih ptičjih skupin med seboj so tudi gnezda, posebno pa snovi, ki so iz njih narejena, in zunanja oblika velikega pomena, kar se je dozdaj malo upoštevalo.

Razreditev snovi posameznih vrst.

Na čelu stoji slovensko Erjavčevo ime [14]) z znanstvenim latinskim nazivom po Reichenowu „Die Kennzeichen der Vögel Deutschlands“ pod zap. štev. 49. „Slovstva“. Pod naslovom: „Navadna imena“ so našteta poleg slovenskih tudi nekatera tuja, posebno slovanska. Iz obširnega slovstva stalno navajam z dodatkom strani in event. zvezka le taka dela, ki se bavijo s kranjsko avifauno ali pa z ono sosednih dežel in pa dela splošnega ornitologičnega pomena, in ki so ta-le:

1.) Scopoli: Annus I. historico-naturalis („Slovstvo“, štev. 13 — okrajšano Scopoli); 2.) Freyerjevo delo („Slovstvo“, štev. 22 — okrajšano Freyer); 3.) Erjavčeve domače in tuje živali v podobah („Slovstvo“, štev. 1 — okrajšano Erjavec); 4.) Ant. Fritsch: Naturgeschichte der Vögel Europas („Slovstvo“, štev. 27 — okrajšano Fritsch); 5.) Ornis Carinthiae („Slovstvo“, štev. 33); 6.) Schulzovo knjigo „Verzeichnis der bisher in Krain beobachteten Vögel“ („Slovstvo“, štev. 34 — okrajšano Schulz); 7.) Reiser, Materialien zu einer Ornis balcanica („Slovstvo“, štev. 41 — okrajšano Orn. balc.); 8) V. zvezek Naumannovega dela („Slovstvo“, štev. 42 — okrajšano Naumann); 9.) dr. Stjepan Gjurašin „Ptice“ („Slovstvo“, štev. 10 — okrajšano Gjurašin); 10.) Brehms Tierleben, 3. Aufl. („Slovstvo“, štev. 44 — okrajšano Brehm); 11.) Hartertovo delo, Die Vögel der paläarktischen Fauna („Slovstvo“, štev. 47 — okrajšano Hartert); 12.) Reichenowo večkrat omenjeno knjigo („Slovstvo“, štev. 49 — okrajšano Reichenow); 13.) Reyjevo oologično delo („Slovstvo“, štev. 54 — okrajšano Rey); 14.) Dr. C. R. Henicke: Die Fänge itd. („Slovstvo“, štev. 55 — okrajšano Dr. Henicke); 15) Schäff, Jagdtierkunde („Slovstvo“, štev. 58 — okrajšano Schäff) in 16.) Ornis Romaniae „Die Vogelwelt Rumäniens“ („Slovstvo“, štev. 61 — okrajšano Orn. Romaniae).

Za časopise naj veljajo te-le kratice: Journal für Ornithologie („Slovstvo“, štev. 77) = J. f. O.; Ornithologische Monatsschrift [15]) („Slovstvo“, štev. 74) = O. M. Sch.; Ornithologisches Centralblatt („Slovstvo“, štev. 75) = O. C; Mittheilungen des Ornithologischen Vereines in Wien („Slovstvo“, štev. 76) = M. O. V. W., Deutshe Jäger-Zeitung („Slovstvo“, štev. 78) = D. J. Z.; Zeitschrift für die gesamte Ornithologie („Slovstvo“, štev. 79) = Z. f. O,; Ornis („Slovstvo“, štev. 80) = O.; Zeitschrift für Oologie und Ornithologie („Slovstvo“, štev. 81) = Z. f. O. u. O.; Ornithologisches Jahrbuch („Slovstvo“, štev. 82) = O. J.; Ornithologische Monatsberichte („Slovstvo“, štev. 83) = O. M. B.

Stalno navajam v tem odstavku tudi samostojne daljše spise, drugo v opombah pod besedilom.

Značilna znamenja, ki razločujejo vrsto, so prav kratko razložena. Mere telesnih delov so navedene v milimetrih.

---

[14]) Na maloštevilne skovanke, ki se jim nisem mogel izogniti, bom izrecno opozoril.

[15]) ne „Monatschrift“ kakor je napačno tiskano, kar s tem popravim.

Popis samca, samice, mladičev, poletnega in pozimskega perja, kjer je kaka razlika.

Geografično razširjenje; pri selilcih odhod in prihod.

Popisu jajc in gnezd sem posvetil posebno pozornost; posnel bom razen znanih oologičnih del posebno vsebino navedene monografije, ki sta jih priobčila P. Wendlandt in dr. A. Szielasko („Slovstvo“ štev. 71).

Lastnosti in navade.

Hrana; z njo v neposredni zvezi je korist in škoda poedinih ujed.

Lov in pa vedenje pred uharico, posneto po „Hüttenvogel“ („Slovstvo“ štev. 60) in „Die Hüttenjagd“ („Slovstvo“ štev. 50).

S tem sem kratko očrtal povod tega spisa, podal samo temeljne pojme ornitologije in orisal načrt razreditve snovi v posebnih dveh delih o sovah in kraguljih. Izpustil sem vse podrobnosti, posebno v anatomičnem oziru; zato tudi nisem navedel znamenitega Fürbringerjevega dela: „Untersuchungen zur Morphologie und Systematik der Vögel“ in tudi ne Gadowovih spisov. Enako nisem omenil O. pl. Riesenthalovega dela „Die Raubvögel Deutschlands und des angrenzenden Mitteleuropas“. Cassel 1876, ker mi ni bilo pri roki in mi tudi vsebina ni znana; ker je pa pl. Riesenthal večinoma pregledal navedeni V. zvezek Naumannovega dela, je težko misliti, da bi bil kaj važnega izpustil pri predelovanju izvirnika, in je torej moja opustitev saj deloma upravičena. Navedel tudi nisem Erjavčevega, oziroma Pokornijeve po Erjavcu predelane knjige, ne Macherjevega in tudi ne Poljančevega prirodopisa, ker so to učne knjige, ki so pa v vsaki zadevi prav zanimive.

Predno pa končam in preidem k opisovanju posameznih vrst, štejem si v svojo dolžnost, izreči najtoplejšo zahvalo vsem onim neštevilnim prijateljem, ki so mi šli vedno na roko z raznimi podatki in ki so tako posredno pripomogli k temu spisu; njih imena so imenovana na dotičnih mestih. Posebno iskreno se pa zahvalim gosp. Ferdinandu Schulzu, ki mi je vrhu vseh podatkov drage volje prepustil svoje zapisnike o nagačenih pticah od l. 1887. dalje. Pozabiti pa ne smem ravnatelja tukajšnje licejske knjižnice g. L. Pintarja, ki me je opozoril na marsikaj gledé slovstva kranjske avifaune in mi šel prav posebno na roko pri izposojevanju najrazličnejših knjig, in pa gg. profesorjev dr. P. Grošlja, dr. Gv. Sajovica in dr. J. Šlebingerja, ki so mi pomagali pri korekturah.

Tovariši lovci, ki Vam je v prvi vrsti namenjena ta knjiga, pomagajte z vztrajnim opazovanjem zamašiti še zevajoče vrzeli v biologiji naših ujed, da dobimo tako natančno sliko njihovega življenja!

Posebni del.

Uvod.

Ujede so skupina velikih in srednjevelikih, redkokedaj malih ptic, ki se hranijo z živalskimi snovmi. Zato so njih štiroprstne noge krepke, kratke, ali le srednjedolge, skoraj do podkolena s perjem pokrite; imajo močno zakrivljene in ostre kremplje, da morejo zagrabiti in obdržati svoj plen. Prsti so deljeni: prvi prst je obrnjen nazaj, ostali trije pa naprej. Spodaj so prsti hrapavo bradavičasti. Z najkrepkejšim krempljem je oborožen prvi, nazaj obrnjeni prst; močna sta tudi kremplja notranjega (drugega) in srednjega (tretjega) prsta; krempelj četrtega (zunanjega) prsta je najšibkejši. Kljun je močan in kljukasto zakrivljen, da lahko raztrga ugrabljeni plen. Na začetku gornje čeljusti je mehka in gola koža, ki ji pravimo voščenica, in ki ima na korenu nozdrvi.

Perje je pri posameznih rodovih prav različno. Letalnih peres roke je vedno 10, letalnih peres podlahtnice je 12 do 27, krmilnih peres pa 12. Krovno perje je večidel veliko in široko. Največ ujed se skube v jeseni, kar se pa vrši prav počasi, tako da dobimo celo leto ptice, ki se golijo. Večinoma letajo lahko, zelo visoko in mnoge prav hitro. Samice so navadno večje kakor samci in nimajo tako lepega perja.

Vse ujede kepijo neprebavne snovi (kosti, dlako, perje itd.), ki so jih z mesom vred požrle, v izbljuvke (Gewölle) ter jih izmetavajo. Zelo redko blato je belo kot apno; brizgajo ga daleč od sebe. Ujede potrebujejo navadno zelo mnogo hrane, sicer pa tudi lahko stradajo po tri do štiri tedne.

Svojo hrano, v prvi vrsti vretenčarje, lové žive ali pa poberó mrtve. V prostosti ujede večinoma nikoli ne pijejo; če se ujete izjemoma pripravijo kdaj k pitju radi slabe hrane, se obnašajo pri tem prav neokretno.

Ujede so samotarke, ki ne marajo za družbo. Žive v enoženstvu in gnezdijo skoraj vedno na nepristopnih pečinah ali na visokih drevesih. Jajc zneso kvečemu 10. Mladiči se izležejo s puhom pokriti in odprtih oči, torej razmeroma močno razviti. Dolgo časa ostanejo v gnezdu, kamor jim donašata starca hrano. Od drugih goličev, ki jih starši pitajo, se razločujejo v tem, da si sami razdrobé prinešeni plen. Ujede so v marsičem zelo podobne štorkljam in žerjavom; narede namreč iz dračja in vejic svoja velika, priprosta gnezda in hranijo mladiče na sličen način.

Pri ujetih, skupaj zaprtih ujedah opazujemo semtertje kanibalizem [16]); Ta roparski nagon se kar naenkrat pokaže in je posledica nerednega in neprimernega krmljenja [17]). Čeprav so ujede zelo divje, se vendar

---

[16]) Kanibali so prebivalci Karaibiskih otokov in so grozoviti ljudožerci; kanibalizem pri živalih je divja grozovitost, ki vzplameni in se spremeni v krvoločnost tako, da živali pomoré in požró svoje vrstnice, starši celo svoje otroke in sestre svoje brate.

[17]) Sunkel Werner: Kannibalisums bei Vögeln (Die Umschau 1914, str. 367—369). — Waßmann Georg: Kanibalismus bei Eulen (D. J. Z. 64. zv., str. 541.)

nekatere ukroté, tako da jih rabimo za lov. Pomen uje v naravi in njihova vrednost za gospodarstvo človeka je glede posameznih skupin, pa tudi pri posameznih vrstah tako zelo različen, da ni mogoče navesti kaj splošnega.

Vse roparske ptice so v prejšnjem času opisovali in jih družili v skupnem razredu uje (raptatores). V zadnjem desetletju so jih pa ločili na podlagi novejših raziskavanj v dva popolnoma samostojna razreda in sicer v sove (striges) in kragulje (accipitres). Skupni naziv uje pričujoče razprave združuje obadva razreda le v biologičnem smislu z ozirom na roparsko preživljanje obojestranskih pripadnikov.

Razreditev uje.

1. Oči naprej obrnjene. Zunanji (četrti) prst vedno pregibnik: . . . . . **sove (striges).**
2. Oči na straneh, četrti prst obrnjen naprej . . **kragulji (accipitres).**

   a) Glava s perjem pokrita. Krempelj nazaj obrnjenega prsta daljši kakor krempelj srednjega prsta: . . . . . sokoli (falconidae).

   b) Glava gola ali s puhom pokrita. Krempelj nazaj obrnjenega prsta ni daljši kakor krempelj srednjega prsta: . . . . . jastrebi (vulturidae).

Sove. — Striges.

Vse sove imajo okroglo glavo, kratek, toda zelo gibčen vrat in čokato telo. Perje je naščepirjeno. Kratki kljun je od korena zakrivljen. S pernatim vencem obdane oči so velike in obrnjene naprej. Noge so pri večini vrst do krempljev pokrite s tršastim perjem, četrti (zunanji) prst je vedno pregibnik. So večidel ponočne ptice.

Navadno prištevajo sove k ujedam v prejšnjem, to je sistematičnem smislu tega naziva; to naziranje je pa popolnoma zastarelo. Najnovejši sistematiki združujejo sove v poseben razločno omejen rod in obenem razred. Na podlagi novodobnega raziskavanja so znanstveniki ugotovili, da so sove bližnje sorodnice podhujk (caprimulgidae) in zlatovrank (coraciae), ki so jim tudi oologično in nidologično veliko bolj podobne kakor pa kraguljem. Vendar imajo s poslednjimi poleg roparskega preživljanja tudi mnogo skupnosti: tako podobno razvito okostje, ostre kremplje, silna moč nožnih mišic, delovanje nog, kljukasto zakrivljeni kljun, voščenica, ki v nji ležé nozdrvi, mesnati in neskrajšani jezik itd. Na podhujke pa spominjajo zlasti velike oči, tihi let vsled mehkega perja itd., torej lastnosti, ki so posledica ponočnega življenja. Novejši pisatelji, med njimi Hartert (II. zv. str. 957), opisujejo vse sove v rodu strigidae in v razredu striges tako, da se pri sovah, kakor rečeno, rod in razred krijeta. Naumann deli sove v 3 skupine, strigidae, syrniinae in buboninae. Pričujoči spis se ravna že radi enostavnosti po Hartertu.

Pri sovah je kljun kratek. Vsled precej razširjene nosne votline je notranji prostor gornjega kljuna [18]) zmerno velik; omenjena votlina znaša namreč $^1/_2$ do $^3/_5$ kljunove dolžine. Votli prostor ob okolišu zadnje stene je ostro predeljen in nima nikakih gobastih snovi; te se združujejo pri večjih vrstah v srednji ravnini notranjega prostora v navpično mrežnato ploščo, ki deli notranji prostor v dve stranski polovici. Rožena koža je močno razvita in presega kljunov konec za 3 do 7 *mm*. Gornji kjun je takoj od začetka močno navzdol zakrivljen s kljukasto podaljšanim koncem brez zoba, ki je značilen za kragulje. Celjusti sta zelo pregibljivi. Šterleče ščetinasto perje pokriva skoraj celo voščenico in začetek obeh čeljusti. Okrogle nosnice so na sprednjem robu voščenice. Voščenica je nad nosnicami napeta ali pa ima nad vsako nosnico nabrekel kolobar. Glava je velika, z gostim in naščepirjenim perjem pokrita. Zdi se, kakor da bi se držala neposredno života tako, da kratki vrat komaj opazimo. Tudi naprej obrnjene oči so zelo velike, večinoma poluoblaste in imajo veliko punčico, ki se pred močnimi žarki lehko zoži. Zrklo je pa le malo gibljivo. Žmurka ali mežikalnica je velika in napol prozorna. Trditev, da sove podnevi ne vidijo, je ravnotako napačna, kakor je abotno mnenje, da vidijo dobro tudi v največji temi. Ker oko ni posebno gibčno, je tem gibčnejši vrat, tako da lahko zasučejo sove glavo popolnoma naokrog. Oko obdaja skupina trdih, dlaki podobno vsaksebi razraslih peresec; okoli in okoli notranjega kroga je še venec več zaporednih vrst malih, prav čvrstih, s konci navzven zavitih peres.

Sove imajo zelo oster vid in sluh; kako so razvita druga čutila še ni natančno dognano. Uho je veliko; uhlji so širji kakor pri drugih pticah; obdaja jih posebne vrste tanko perje kakor koprena. Pogosto je desna ušesna odprtina znatno večja od leve in cela lobanja je nesomerna (asimetrična). Uho se lahko samovoljno odpira in zapira z zaklopnicami, obdanimi od stremenastih peres. Ušesna odprtina je pri nekaterih vrstah tako velika, da se vidi oko, če privzdignemo pokrovec. Pernati čopki, ki jih imajo nekatere sove nad ušesi, niso v nikaki zvezi s slušalom.

Perje je rahlo, izredno mehko, zelo elastično in puhasto; posamezna peresa so velika. Perje praskeče, če se ga nekoliko krepkeje dotaknemo. Barva perja je razen pri pegasti sovi medla, rjavkasto-siva z večjimi ali manjšimi temnimi pegami, kar se mora razumevati kot sekundarno prilagoditev ponočnemu življenju. Večina zgornjih in spodnjih perutnih peres [19]) je slabo razvita; krovno perje je primerno daljše

---

[18]) Herm. Grote: Über die Functionen des Vogelschnabels (Versuch). (O. M. B. 1902; str. 59—63). — Dr. Erich Hesse: Über den inneren knöchernen Bau des Vogelschnabels. (Vorläufige Mitteilungen). Hierzu Taf. VI.—XI). (J. f. O. 1907, str. 185—248). — Karl Berger: Vom Vogelschnabel. Naturhistorisch-ethnologische Skizze. (O. M. Sch. 1914. str. 506.—512).

[19]) Hermann Reichling: Die Flügelfederkennzeichen der nordwestdeutschen Vögel. (Hierzu Tafel 3—9.) (J. F. O. 1915, str. 229—267; nadaljevanje na str. 305— 340; konec tega znamenitega dela še sledi.)

kakor pri kraguljih. Oblika peruti je precej široka in iztegnjena. Letalna peresa podlahtnice in roke imajo zelo široke notranje kosmače (Innenfahne). Kosmače letalnih peres so na zunanjem robu zobčaste ali resičaste, tako da se frfotanje skoraj ne sliši. V kadunjasti peruti je 2., 3., ali 4. krilo najdaljše; 1. krilo ima na zunanjem robu trda, vsaksebi stoječa, špičasta peresca. Tulci letalnih peres so zakrivljeni. Tudi repna peresa imajo navzdol zakrivljene tulce, tako da visi rep navpično, kadar sedi sova čisto pokoncu.

Sove nimajo golše, zato pa tem večji želodec; tudi imajo dolge in široke slepiče. Vranica je podolgasta; jetra so predeljena v dve enaki krili. Hrbtenica ima 11 vratnih, 8 hrbtnih in 8 repnih vretenc. Hrbtna vretenca niso zrastla, kosti nimajo mnogo zraka; zračne dupline v črepinji (Hirnschale) so pa večje kakor pri drugih ujedah. Okostje sov se sploh odlikuje po veliki glavi, malem telesu in po dolgih okončinah.

Kratki in tršati kraki so večinoma do precej kratkih prstov pernati. KrempIji so dolgi, tenki, okrogli, ne posebno zakrivljeni in izredno ostri. Goli deli nog so luskinasti, zadnji prstni člen, ki iz njega rase krempelj, pa ščitast.

Večinoma love sove v mraku ali ob mesečini; nekatere vrste pa tudi podnevi, posebno ob meglenem vremenu, nikdar pa ne v popolnoma temnih nočeh. Če nalove več kakor morejo zavžiti, spravijo plen na varen kraj za čas pomanjkanja. Sove ob severnem tečaju se morajo prilagoditi dolgim poletnim dnevom in ravnotako dolgim nočem pozimi, če se ne umaknejo raje proti jugu. Ako se pa prikaže pri nas kaka sova podnevi, ali če jo slučajno iztakne kaka ptica, jo obletava in preganja vsa ptičja okolica. Zato se sove skrivajo podnevi previdno po skalovju, žlamborih, v kaki rogovili, po podstrešjih, sploh po temnih prostorih, ali se pa pritisnejo med gostim vejevjem k deblu košatega drevesa.

Sove se rade drže kraja, kjer so se izlegle, če jih ne prisili pomanjkanje hrane in drugi neugodni življenski oziri, da zapuste svoje bivališče. Pravih selilk, kakor trdijo nekateri ornitologi, po mojem mnenju ni. Sicer se prikažejo nekatere vrste včasih ponekod v večjem številu posebno v mišjih letih; tamkaj ostanejo tako dolgo, dokler imajo dovolj hrane. Toda teh izrednih prikazni ne smemo zamenjati z redno vsakoletno selitvijo.

Sove so najzgodnejše gnezdilke. Ko še pokriva snežna odeja zemljo in kaže toplomer še pod ničlo, se vzbuja pri sovah plodni nagon. Gnezdo zgrade površno, ako se ne polasté zapuščenih gnezd veveric, vran, srak itd. Najraje gnezdijo v duplih, podzemeljskih votlinah ali pa v zidovju. Včasih pa izbrskajo ali izkopljejo jamico na golih tleh brez vse podlage samo toliko, da ležé jajca v kotanji in da se ne raztrkljajo iz gnezda. Enako malo izbirčna je sova v gnezdivu (Nistmaterial): nekoliko dračja, malo slame, črvojedine, zdrobljenega apna ali kamenja je podlaga jajcem. Število jajc je navadno 2—10 in je več ali

manj odvisno od boljše ali slabše hrane. Manjše vrste valijo 20—24, srednje velike po 26—28, velike sove pa po 28—30 dni. Kolikor mi je znano iz lastne izkušnje se sove ne kujajo rade; natančno pa to še ni dognano. Navadno gnezdijo samo enkrat na leto, nekatere pa v pozni jeseni drugič, ko so noči zopet daljše, da morejo preskrbeti svojim mladičem dovolj živeža. Ta druga gnezditev je posledica obilne hrane in srečno prestane golitve[20].) Jajca so čisto bele barve, skoraj okrogle oblike, izpihana pa bledorumeno ali rudečkastorumeno prozorna. Lupina je finega zrna in zrnčasta. Jajca nekaterih sov se težko razločujejo od jajc drugih vrst; značilna je dolžina, posebno pa širina. Če se pa jajca tudi po dimenzijah ne morejo določiti, potem nam preostane le še sestava jajčne lupine kot določilni pripomoček[21]). Sove izvale gole, slepe in sploh ostudne mladiče, ki jih izpeljejo šele črez več tednov. Mlade sove se rade udomačijo, odrasle ujete pa ostanejo vse svoje življenje divje in tegotne; večje vrste so celo človeku nevarne. V jetništvu se sove malokdaj plodé.

Živež so jim sesalci (večinoma miši), redko ptiči in plazilci; izmed brezvretenčarjev ljubijo posebno žuželke. Mrhovine se lotijo le v veliki sili. Sove so torej naše najkoristnejše ptice; zato jih tudi ščiti, izvzemši veliko uharico, zakon za varstvo ptic z dne 20. julija 1910, (dež. zak. štev. 27.) Duševno zaostajajo sove za kragulji. Njihova nenavadna zunanjost, velike oči in mačji obraz, potem njih smešno in čudno obnašanje, posebno če zapazijo kako neznano stvar, tihi let, njihovo večinoma ponočno življenje in zoprni glas je vzrok, da se človek s sovami ne more prav sprijazniti; za vražljivca pa pomeni sova, če jo vidi ali sliši, celó nesrečo v najbližnji prihodnjosti.

Ornitologom so marsikatere podrobnosti ravno iz življenja te skupine še neznane. Dozdaj poznamo kakih 400 sovjih vrst, ki žive po vsej zemlji in pod vsakim podnebjem; pri nas jih živi le trinajst.

Velika uharica, bubo bubo (L.).

Navadna imena. Slovensko: bubuj, gvir (Zois), sovjak, velika lesna sova (Zois), vir, vjer; hrvatsko: bukoč, buveljka, gaj, jej, jejina, mačija glava, sojkova, sojkula, sovuljaga, buljina, sovura, sovurina, velika ušara; češko: výr; poljsko: pohocz wlasciwy; rusko: filin, puhač; nemško: Adlereule, Auh, Schuhu, Uhu; italijansko: gufo grosso, gufo reale; francosko: grand duc d' Europe; angleško: Eagle Owl.

Scopoli, str. 18. — *Freyer,* str. 10, — *Erjavec:* III. del, 224—225; *Erjavec,* Naše škodljive živali, str. 84—86. — Lovec 1913, 183—184. — *Fritsch,* str. 56—57. — *Ornis Carinthiae* str. 46—47. — *Schulz,* str. 4. — *Orn. balc.* II. zv., str. 104—105; III, 320—321; IV, 91—92. — *Naumann*, V, 62—67. — *Gjurašin:* dio II, 131—135.

[20]) Bau A.: Späte Bruten (Z. F. O. u. O. XXIII, str. 105—108.)

[21]) Dr. pl. Boxberger. Über die Kennzeichen der Eier der europäischen Eulenarten (Z. f. O. u O., XXIII, str. 60—63).

— *Brehm,* 5. zv., str. 187—191. — *Hartert*, str. 960—962. — *Reichenow*, str. 78. — *Rey,* str. 69—70. — Die hohe Jagd, 2. Aufl., str. 728—732. — *Hennicke,* str. 19. — *Schäff,* str. 381—383. — *Ornis Romaniae* str. 420—424. — *A. Szielasko:* Die Bedeutung der Eischalenstruktur der Vögel für die Systematik (J. F. O. 1913, str. 277) — *Wendlandt:* Über die Brutverhältnisse und Eiermasse der in der westlich paläarktischen Region lebenden Eulensorten (J. f. O., 1913, 440—442.).

Po vrhu temno rjastorumena s črnimi plamenastimi pegami in progami, grlo belkasto, pernata čopa skoraj popolnoma črna, punčica rdečkasto rumena, peruti čez 350 mm dolge, prsti pernati.

Velika uharica je največja in najmočnejša sova. Po njeni veličastni zunanjosti jo precej lahko spoznaš, če si jo le kdaj videl ter je ne moreš zamenjati z nobeno njeno vrstnico. Velika, debela glava, ki čepi navidezno na trupu tako, da ni videti vratu, in pa kratki rep, naredi postavo čokato in stisnjeno. Veliko perje je zelo rahlo in naščepirjeno; zato se zdi ta sova tako velika kakor planinski orel ali gos; v resnici je pa njeno telo veliko manjše kakor katerekoli teh dveh ptic. Barva perja je prava mešanica, ponekod rumenorjava ali temno rjastorumena, drugod zopet temnorjava ali črna. Zato je natančen opis zelo težaven.

Splošno je gornje perje temno rjastorumeno s črnimi risbami in manj ali bolj živo melirano. Vrhu glave so peresa črna s kratkimi rjastorumenimi prečnimi risbami; čelo je svetlejše, bolj rjaste barve. Pernata čopa sta od začetka in na notranjih kosmačah bolj ali manj široko rjasta. Vrat je zadaj (Hinterhals) rjastorumen s širokimi črnimi progami (prižami) po sredi in ima večkrat še enake prečne štrkotine (querkritzeln). Hrbet je rjast s črnimi progami po sredi (Mittelstreifen) in s prečnimi pasovi. Trtica ima samo medlo črne risbe, gornja repna peresa so zopet bolj črna. Letalna peresa so rjastorumena, od zožitve notranje kosmače dalje skoraj ali pa popolnoma črna, drugi del peres z nerednimi črnimi prečnimi risbami. Krmilna peresa so rjasta s prečnimi pasovi; ti pasovi so proti sredi repa veliko širji, na obeh zunanjih peresih proti začetku skoraj popolnoma izginejo, proti koncu se pa razširijo; srednji dve repni peresci sta črnorjavi z rjastimi nepravilnimi prečnimi progami. Debelo ščetinasto perje v obrazu je belkasto sivo, rjavorumenkasto in na koncih črno. Venec, ki ga večkrat obdaja črna črta, je bledo rjast z ozkimi, medlo črnimi prečnimi potezami. Spredaj na glavi je nad vsakim očesom čop 82 *mm* dolgega, črnega, ob straneh rumenorjavo lisastega in črtanega perja, ki stoji pokonci, se krivi malo nazaj, tako da sta čopa podobna ušesom ali rogovom. Na podbradku so črne črte in prečne štrkotine; grlo je sredi puhasto in velikokrat belo. Vratne strani, golša in srednje prsi imajo široke, temnočrne podolžne maroge; na spodnji strani so precéj ožje podolžne maroge, ki na trebuhu, na lakotnicah in hlačah večinoma popolnoma izginejo. Vrhutega so na teh delih spodnje strani črne prečne črte; razen teh črnih črt ni na spodnjem repnem perju na trebuhu, lakotnicah in na hlačah nobene druge barve. Peruti so spodaj počez neredno črno pisane; perje na ramah ima redne ali ozke temno-

rjave poprečne pase. Splošno je gornja stran rjastorumena s črnimi lisami, spodnja pa rjastorumena ali rumenosiva tudi s črnimi lisami. Sicer se pa barva močno izpreminja; glavna barva je včasih bolj rdečerjava, včasih bolj rumenkasta, jeseni bolj živa, ki pa poleti zelo obledi.

Peruti so na koncu zaokrožene; zunanji rob prvih štirih prednjih perutnic žagasto zobčast in sicer sta prvi dve perutnici razločneje žagasti kakor naslednji dve. Vse so prevlečene z rjavkasto črnimi in rjasto rumenimi, temnorjavo poškropljenimi, enako širokimi prečnimi pasi. Najdaljše je tretje perutno pero; drugo in četrto sta skoraj enako dolgi, enako prvo in šesto. Drugo, tretjo in četrto perutno pero je na zunanjem robu zoženo. Perutnih peres je 29.

Krepki, lepo v polukrogu zakrivljeni kljun je črn; od korena v ravni črti do tje, kjer se zakrivi navzdol, je 47 *mm* dolg, od korena do konca v loku pa meri 60 *mm*. Lepe, zelo velike, žive oči imajo temnočrno punčico in žareče rumeno ali pomarančasto dožico; ta barva je velikokrat podobna barvi ognja[22]).

Noge so močne in čvrste, posebno kremplji so zelo veliki. (Prim. tab. 1). Krak in pa gornje strani prstov so pokrite z dolgim temno rjastorumenim perjem, ki ima ozke temnorjave valovite črte. Le zadnji členi prstov so včasih goli (nepokriti). Prsti so na goli spodnji strani raskavi vsled majhnih bradavičastih vzboklin in rjavosivi Primeroma veliki kremplji so zelo zakrivljeni, špičasti in temnorjavi. Krak meri 70—80 *mm*. Mere posameznih prstov so te-le: Zunanji prst brez kremplja 47—50 *mm*, krempelj v loku (merjen s trakom) 30—32 *mm*, krempelj v tetivi 25—27 *mm*; srednji prst brez kremplja 58—69 *mm*, krempelj v loku (merjen s trakom) 35—38 *mm*, krempelj v tetivi 23—31 *mm*; notranji prst brez kremplja 52—54 *mm*, krempelj v loku (merjen s trakom) 36—40 *mm*, krempelj v tetivi 25—26 *mm*; zadnji prst brez kremplja 24—26 *mm*, krempelj v loku (merjen s trakom) 34—39 *mm*, krempelj v tetivi 25—27 *mm*.

Naslikana noga je neke posebno velike sove ($^3/_4$ *kg* težke), ustreljene dne 3. aprila 1893 na Finlandskem, ko je ugrabila veliko mačko.

Velika uharica je dolga 370—590 *mm*, čez peruti meri 1600 do 1650 *mm*; tudi se dobé sove, ki presežejo mere za več kakor 24 *mm*. Rep meri 240—270 *mm*. Velika uharica, ustreljena dne 1. februarja 1907 pri Bistri, je merila čez peruti le 1550 *mm*, dolga pa je bila 620 *mm*, rep je meril 260 *mm*, krak 70 *mm*, srednji prst s krempljem 65 *mm*, krempelj 31 *mm*, kljun 38 *mm*, od ustnega kota merjen 55 *mm*. Samci so, kakor pri vseh sovah in skobcih, za spoznanje manjši in vitkejši. Glavo imajo v primeri z drugim telesom debelejšo kakor samice. Ušesna čopa sta pri samcu okoli 90 *mm* dolga, dožica temnejša, glavna barva perja je manj rjastorumena, zelo z belo pomešana; tudi lise so večje in bolj črne.

---

[22]) Odtod tudi naziv bubo ignavus prejšnjega stoletja.

Mladiči imajo temnejše barve in gostejše pege kakor odrasle ptice; mlade samice se razločujejo od mladih samcev na enak način kakor odrasle ptice.

Ornitologi naštevajo približno 15 geografičnih premen velike uharice; sistematiki pa nekaterim popolnoma odrekajo pravico samostojnih vrst.

Znani sta deloma albinističniveliki uharici [23]).

Veliko uharico najdemo po vsem palearktiškem ozemlju. Evropa, severna Afrika, severna in srednja Azija je njena domovina. V Evropi biva od Škandinavije in severne Rusije do Pirenej in Italije, jugovzhodne Evrope in Grčije; pogrešamo jo kot gnezdilko samo na Britanskih otokih in v Holandiji; v Britaniji zato, ker je to otočje že od ledene dobe sem ločeno od kontinenta [24]), na Holandskem pa ni večjih gozdov, ki bi jej dajali varno zavetje. Razen imenovanega ozemlja pa prebivajo njene najbližnje sorodnice n. pr. po Uralu in jugovzhodni Rusiji: bubo bubo ruthenus But. & Zhitkow in bubo bubo sibiricus (Schl. & Sus.). V Afriki je njena domovina na severovzhodu in v Alžiru [25]).

Kakor večje roparice izmed sesalcev, tako gineva velika uharica vedno bolj in bolj, ker jo preganja človek in ker ji vedno bolj primanjkuje ugodnih bivališč. Iz pokrajin, kjer je bila še pred 100 leti stalna, je dandanes že popolnoma izginila. Naumann pravi, da je bila l. 1822. v Nemčiji, čeprav nikjer posebno številna, vendar še precej pogosta. Dandanes pa živi in gnezdi samo na Badenskem, Bavarskem, Alzaško-Lotarinškem, Virtemberškem, v Braniborski pokrajini [26]), vzhodni in zahodni Prusiji, na Saksonskem, na Vestfalskem, Nasavskem; v Litvi, v Kurlandiji in Voliniji gnezdi v nepretrganih obsežnih gozdovih pogosteje kakor v Mazuriji [27]). Pogostejša je na Avstro-Ogrskem posebno v Alpah [28]) in Karpatih.

Na Češkem je bila velika uharica še okoli 1870 navadna prikazen [29]), dandanes je ponekod popolnoma izginila, drugod je zelo redka in v nekaterih krajih, kjer so jo bili zatrli, jo pa skušajo zopet zare-

---

[23]) Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien. XV. 1865, str. 929, in O. J. 1898, str. 199.

[24]) Dr. Erich Hesse: „Abstammungslehre und Darvinismus“, str. 48.

[25]) Loche pravi, da biva po gozdnatem gorovju Alžira: „Les montagnes boisées de l' Algérie“ J. f. O. 1888, str. 141.

[26]) F. Tischler: Die Vögel der Provinz Ostpreussen: Berlin, W. Junk, 1915 str. 179—181

[27]) v. Hippel: Aufzeichnungen über das Vorkommen einiger zum Teil seltenen Vögel der Provinz Ostpreussen. O. J. (1893), str. 154.

[28]) Med 800 – 1000 *m* nad morjem je menda že redka (O. M. Sch. 1909, str. 460 do 461.)

[29]) Fritsch, str. 56.

diti[30]). Na Moravskem je velika uharica precej redka, pa vendar redno vsako leto gnezdi v deželi[31]). V Galiciji je prav pogosta, pa le v onih delih dežele, ki leže v Karpatih[32]). Na Nižjeavstrijskem je redka gnezdilka, ki je pa bila nekdaj precéj pogosta; gnezdi v skalovju ob Donavi, kakor tudi po severnih obronkih Vzhodnih alp[33]). Na Ogrskem in Sedmograškem ni posebno redka, ker gnezdi po visokih gorah v skalovju in v starih razvalinah. V alpskih deželah ima v nepristopnih skalnatih gorah zaželjena zavetja, kjer stalno biva in nemoteno gnezdi. Kljub temu je menda na Predarlskem precej redka prikazen[34]). Pogostejša je na Tirolskem[35]). Tudi na Solnograškem se dobi povsod po goratih delih dežele[36]). Na Koroškem velika uharica ni tako številna kakor bi bilo po ugodnih, večinoma gorskih pokrajinah pričakovati, ker jo lovci preveč zasledujejo in je pripravnih gnezdišč vedno manj[37]). Štajersko moramo za našo razpravo deliti v gorenjo gorato stran in v spodnji deloma bolj ravni del. V gornji Štajerski je velika uharica kakor drugod v alpskih deželah pod enakimi pogoji razmeroma precej pogosta, dasiravno tudi tu lovci nanjo vztrajno preže. Za spodnje Štajersko mi niso znana zanesljiva poročila, ker Seidensacher je v svojih spisih[38]) ne omenja. Iz zadnje dobe pa imamo glede Pohorja

---

[30]) Kurt Loos: Der Uhu in Böhmen, nebst einigen Notizen über die Verbreitung dieser Eule in einigen andern Ländern. Saaz, 1906. — Kurt Loos Erfreuliches und unerfreuliches über den Uhu in Böhmen. O. J. 1909, str. 152 do 163. — Kurt Loos: Der Uhu, ein Naturdenkmal Böhmens. Forst- und Jagdzeitung vom 1. Oktober 1909.

[31]) V. Čapek: Bemerkenswertes aus Mähren 1892. O. J. 1893, str. 234. — Bruno Feuereisen: Beitrag zur Avifauna der Umgebung Brünns. O. J. 1897, str. 184—195. — F. Schade: Ornithologische Notizen aus Mähren mit besonderer Berücksichtigung der nächsten Umgebung Brünns. O. J. 1901, str. 181—200.

[32]) Dr. J. P. Pražák: Materialien zu einer Ornis Ost-Galiziens. J. f. O. 1897, str. 225—348, 443—444.

[33]) Robert Eder: Die Vögel Niederösterreichs. 1908. Mödling bei Wien. str. 15.

[34]) O. J. 1898, str. 61.

[35]) Dr. Ant. Fritsch: Ornithologische Notizen aus der Umgebung von Riva und Arco (Süd-Tirol), O. J. 1909, str. 144.; — Dr. med. C. Parrot: Versuch einer Ornis des Grödner Thals (Südtirol). O. M. Sch. 1897, str. 48. — Otto von Wettstein: Die Ornis des Gschnitztales bei Steinach am Brenner, Tirol. O. J. 1912, str. 191.

[36]) Joseph Graf Platz: Ornithologische Beobachtungen aus Salzburg und aus dem Salzburgischen. O. J. 1911, str. 169.

[37]) Ornis Carinthiae, str. 46—47.

[38]) E. Seidensacher: Mitteilungen über das Brüten mehrerer Vögel der Steiermark. (Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien, XII. 1862, str. 787—794.) in, Beobachtungen in der Vogelwelt, gemacht in der Umgegend von Cilli in Steiermark im Jahre 1863. (Verhandlungen der zoolog.-botanischen Gesellschaft in Wien, XIV. 1867, str. 85—92.)

zanesljiva poročila vestnega opazovalca, rajnega šolskega svetnika Janeza Koprivnika, ki pravi, da je velika uharica tam redka, da so jo lovci že skoro iztrebili [39]).

Pri Kranjski se moramo dalj časa pomuditi in razdeliti snov v dva dela, in sicer na čas do približno l. 1875, ko se je začela splošno rabiti puška s prednjim nabojem, in v dobo po tem času, to je, odkar je vpeljana lovska statistika z naredbo c. kr. poljedeljskega ministrstva z dne 26. januarja 1876, št. 1083/51. Vprašanje, kako je bila razširjena uharica v onih časih, ko so modrovali in moževali v naši lepi domovini še naši dedje in pradedje, hočemo samo načeti in navesti s prav kratkimi pripombami posamezne vire, ki naj nam posvetijo v temno preteklost.

Da Valvasor [40]) navaja splošno le skupino sov brez naštevanja posameznih vrst, nas ne sme preveč osupniti. Tačas se pač ni nihče bavil z vrstami; morda je ravno velika uharica, kot največja in vsled tega najbolj znana zastopnica te skupine, dala slavnemu kronistu povod, da je ponočni rod sov sploh omenil. Scopoli [41]) trdi, da živi vir po mrzlejših kranjskih gozdih „in frigidioribus Carnioliae sylvis“ t. j. na Gorenjskem, skoraj celem Notranjskem in v velikem delu Dolenjske. Freyer [42]) pravi, da živi velika uharica po goratih gozdih. Muzealni kustos K. Deschmann je daroval nagačeno veliko uharico [43]), tudi J. Pogatschnigg v Tržiču je podaril muzeju enako ptico [44]), oboje brez vsakih drugih podatkov; le toliko je znano, da je dobil muzej prvo imenovanih sov med 1. januarjem 1856 in koncem oktobra 1858, drugo pa med 1. novembrom 1858 in koncem aprila 1862. Seidensacher [45]) je ne omenja. Vsebina predavanja, ki ga je imel H. Schalow v odborovi seji družbe „Deutsche Ornithologische Gesellschaft“ v Berolinu dne 1. novembra 1875 o ptičih v okolici Postojne [46]), mi ni znana; domnevam pa, da v kratkem času, ki mu je bil na razpolago, ni mogel opaziti te vseskozi ponočne ptice. 20. februarja 1887 so poslali iz Kranja veliko uharico ljubljanskemu muzeju [47]). Schulz pravi, da velika uharica na Kranjskem ni posebno redka stalna ptica [48]). Po Schollmayerju [49]) je veliki čuk stalna ptica na

---

[39]) Planinski vestnik, (1914). XX str. 20.

[40]) I. zvezek: III. knjiga, str. 444.

[41]) Str. 18, št. 7.

[42]) Str. 10, št. 29.

[43]) Zweites Jahresheft d. Ver. des krainischen Landes-Museums itd., str. 145.

[44]) Drittes Jahresheft d. Ver. des krainischen Landes-Museums itd., str. 237.

[45]) Erscheinungen in der Vogelwelt bei Neustadtl in Krain, vom Monat November 1858 bis zum November 1859. J. f. O. 1860, str. 311—319.

[46]) J. f. O. 1876, str. 91.

[47]) Ornis 1889, str. 447.

[48]) Schulz, str. 4, št. 31.

[49]) Beiträge zur Ornis Krains. O. J. 1891, str. 81 - 91.

Snežniku (1300 *m*) in gnezdi vsako leto v Vilovi steni, četrt ure zahodno od Mašuna. L. 1893 je gnezdila velika uharica na višavah Snežnika na starih, že znanih krajih; 18. avgusta 1893 je ustrelil Schollmayer popolnoma odraslo mladico [50]). Fr. Orožen [51]) ne omenja velike uharice med redkimi vrstami, torej jo prišteva vsakdanjim, navadnim kranjskim pticam. Tudi prof. Jakob Zupančič [52]) ne omenja vira v svojem spisu „Izprehodi po Gorjancih“, kjer le mimogrede navede dve prav redki vrsti (črno žolno in lešnikarja). Na Notranjskem, kjer najde vir poleg varnih gnezdišč tudi dovolj hrane, je gotovo pogostejši nego drugod na Kranjskem [53]). Nekaj podrobnih navedb, kje velika uharica na Kranjskem stalno živi in tudi gnezdi, oziroma kje so jo že zatrli, je raztresenih po Lovcu [54]). Iz sicer vestnih ali nepopolnih zapiskov gatilca Ferd. Schulza posnemam, da je dobil precejšnje število velikih uharic v nagačenje [55]). Tudi iz lovske statistike imamo precej podatkov o veliki uharici na Kranjskem, ki pa niso povsem zanesljivi [56].) Če rečemo, da se na Kranjskem postreli in ujame na leto kvečjemu po 10—15 velikih uharic, smo po mojem nemerodajnem mnenju zadeli pravo; vse drugo je bajka.

V kranjskem deželnem muzeju „Rudolfinum“ so nagačene štiri velike uharice: ena je brez podatkov; ena samica brez navedbe časa in kraja, kje je bila ustreljena, in mislim, da je to ona samica, ki jo je muzej dobil v dar v času med 1. januarjem 1856 in koncem meseca oktobra 1858, kakor smo že gori [57]) videli; ena ima napis „♂ 1861 Neumarktl

---

[50]) O. J. 1894, str. 136.

[51]) Vojvodina Kranjska. 1901, str. 146—147.

[52]) Planinski vestnik. 1909, str. 109.

[53]) Die Landesjagdausstellung. Von einem Jäger. Laibacher Zeitung z dne 12. decembra 1910, št. 282, str. 2609.

[54]) Lovec, 1913, str. 168, 183—184; 1914, str. 153—154.

[55]) Iz Schulzovih zapiskov so razvidne te-le uharice: 20. februarja 1887 samec iz Kranja, istega leta, kakor pripoveduje v pripombi, je raztrgala velika uharica pod Tivolijem divjega petelina in divjo kokoš; l. 1890 je dobil 7 kosov in sicer 5 samcev 1. februarja z Iga, 15. marca iz Želimelj, 2. aprila iz Domžal, 26. julija z Bleda in 18. oktobra neznano od kod; 20. januarja samico iz ljubljanske okolice, 20. septembra pa ptico brez natančnejše navedbe spola in drugih okolnosti iz okolice Dola pri Ljubljani; (Ferd. Schulz: Verzeichniss der in Krain beobachteten Vögel vom Jahre 1890—1895. M. O. V. W. 1895, str. 83.) — V pravkar navedeni razpravi omenja dalje Schulz, da je prejel l. 1881 štiri velike uharice (3 samce 6. aprila in 23. aprila, ki jih je ujel v oktobru Kosler na Barju, 1 je dobil 13. aprila iz Škofje loke, in 30. aprila od Koslerja brez navedbe spola). Dalje navaja Schulz ravnotam, da je dobil l. 1892 5, l. 1893 3 in l. 1884 4 vire v nagačenje, o čemer pa v zapiskih ni nikacih navedb.

[56]) M. Mr.: Število divjačine, ustreljene ali ujete l. 1912. Lovec, 1913, str. 120, in Fr. Kom. st.: Nekaj podatkov iz kranjske glavne lovske statistike za leto 1910. Lovec, 1913, str. 157.

[57]) Zweites Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums, str. 145.

J. Pogatschnigg", iz česar sklepam, da je tega samca podaril muzeju J. Pogatschnigg v Tržiču med 1. novembrom 1858 in koncem meseca aprila 1862 [58]); slednjič odrasla samica, ustreljena dne 20. februarja 1914 na Sorškem polju ob železnici, ki jo je muzeju podaril g. Ivan Rakovec, tovarnar v Kranju [59]).

Iz teh kratkih podatkov prijatelj narave lahko z veseljem posname, da je „kraljica noči" v naši domovini še pogosta. Iz statističnih izkazov [60]), razvrščenih po političnih okrajih, razvidimo, da ga ni okrajnega glavarstva, ki bi ne izkazalo to ali ono leto vsaj ene ustreljene velike uharice; da, celo v lovišču deželnega stolnega mesta Ljubljane je bila po izkazu l. 1896 ustreljena velika uharica. Seveda so izkazi gorenjskih in notranjskih okrajnih glavarstev, vštevši kočevsko glavarstvo, najštevilnejši. Pa tudi Dolenjska s črnomeljskim, krškim, litijskim in novomeškim okrajem izkazuje semtertje nekaj virov. Posebno Gorjanci premorejo še marsikako veliko uharico. C. kr. gozdar Viktor Dralka v Kostanjevici mi piše dne 3. novembra 1915, da gnezdi v Opatovi gori in tudi v pečinah nad Orehovico, ter da jo čujejo včasih celo v Kostanjevico. Isti poročevalec še pristavlja, da se nahaja velika uharica tudi v Krakovem pri Kostanjevici. — O veliki uharici na Kranjskem v preteklih stoletjih izpregovorim obširneje morda enkrat pozneje, ker je treba skrbno preiskati vse vire in pritegniti tudi navedbe pisateljev prirodopiscev sosednih dežel.

V Istri je velika uharica redka selilka oziroma klatilka pozimi [61]). Le škoda, da ne omenja rajni J. Plesničar [62]) v svojem zanimivem spisu „Iz Trnovskega gozda" [63]) nikjer velike uharice na Goriškem.

Na Hrvaškem in v Slavoniji je še precej pogosta [64]), posebno v kraškem delu dežele, kjer najde dovolj pripravnih in varnih gnezdišč,

---

[58]) Drittes Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums, str. 237:

[59]) Dr. Gv. Sajovic v „Carnioli" 1914, str. 167.

[60]) Ker pa ti podatki vobče niso znani, mislim, da ne bo odveč, če jih tukaj priobčim. Poudariti pa moram izrecno, da moramo zelo oprezno postopati s temi podatki, ker so sestavljeni v statistične namene na podlagi bolj ali manj zanesljivih poročil lovskih zakupnikov, ki navadno niso posebno dobri poznavalci ptic. Zlasti velja to pri letnikih, zaznamovanih z *. Od l. 1874 dalje so ustrelili v posameznih letih na celem Kranjskem to-le število velikih uharic: 1874: 0; 1875: 28; 1876: 35; 1877: 34; 1878: 23; 1879: 40; 1880: 32; 1881: 31; 1882: 29; 1883: 43; 1884*: 49; 1885*: 69; 1886: 40; 1887*: 118; 1888: 26; 1889: 56; 1890: 47; 1891: 43; 1892: 31; 1893: 44; 1894: 55; 1895: 30; 1896: 34; 1897: 38; 1898: 61; 1899: 56; 1900: 4; 1901: 7; 1902: 9; 1903: 24; 1904*: 296; 1905: 37; 1906*: 81; 1907: 7; 1908: 43; 1909: 21; 1910: 10; 1911: 11; 1912: 32; 1913: 20 in 1914: 22.

[61]) J. f. O. 1882, str. 86.

[62]) Rojen 30. decembra 1842 v Lazu (Voglarji) pri Trnovem nad Gorico, umrl 25. aprila 1913 kot c. k. gozdar v Ajdovščini. Lovec, 1913, str. 100.

[63]) Lovec, 1911, št. 3—12; Lovec, 1912, št. 2—7.

[64]) Gjurašin. Dio drugi, str. 132.

pa tudi v Gorjancih ob hrvaško-kranjski meji, kjer so razmere skoraj enake [65]). V narodnem muzeju v Zagrebu je 21 nagačenih velikih uharic obojega spola in vseh starosti [66]). Mojo domnevo, da namreč velika uharica na Hrvaškem ne pojema, je ovrgel g. prof. dr. Ervin Rössler, ko sem z njim o tem osebno govoril dne 11. in 12. oktobra t. l. v zagrebškem narodnem muzeju, češ da je tudi na Hrvaškem in v Slavoniji vir od leta do leta redkejši ter da narodni muzej ni dobil od konca l. 1900 dalje, ko se je bil napravil popis zbirke, niti ene ptice te vrste.

Od Hrvaške in Slavonije preidem neposredno k Dalmaciji, ker imajo te tri dežele prav mnogo skupnega [67]). Prof. Juri Kolombatović [68]) pravi, da je velika uharica mnogoštevilna v Dalmaciji na kopnem in tudi na otokih, gnezdi pa redkokje. P. Kollibay [69]) je dobil 13. maja 1902 v Blatih na otoku Korčuli dva puhasta kebčka (Dunenjunge) ter pripoveduje dalje, da je velika uharica po zatrdilu c. in kr. stotnika Grossmanna precej navadna stalna ptica v Boki kotorski [70]). Gustav Menesdorfer jo je slišal ponoči 14. februarja in 12. marca 1912 z dvorišča neke opuščene trdnjavice vzhodno Budue [71]). Prof. dr. Gvidon Schiebel, ki se je večkrat dalj časa mudil na istrskih in dalmatinskih otokih, zatrjuje, da gnezdi vir, kakor mu je pravilo več zanesljivih lovcev, v skalnih stenah otoka Hvara [72]) ter da se nahaja tudi na severodalmatinskem otoku Rabu [73]).

Predno izpregovorimo obširneje o veliki uharici na Balkanskem polotoku, kamor spada vsaj deloma tudi Hrvaška, Slavonija in Dalmacija, moram splošno pripomniti, da je ptičji svet teh nad vse zanimivih pokrajin tako temeljito obdelan, kakor le malokateri drug kos zemlje. Že v prvi polovici preteklega stoletja, ko je bila ornitologija še v povojih, so se začeli zanimati Angleži, Francozi, Italijani in Nemci za ptice teh vzhodnih evropskih dežel [74]). Njih spisi so zagledali beli dan deloma

---

[65]) Prof. dr. Miroslav Hirtz: Beiträge zur Kenntniss der Ornithofauna croatica. O. J., 1914, str. 5.

[66]) Glasnik Hrvatskoga naravoslovnoga društva. XIV (1902), str. 54.

[67]) Prof. dr. Miroslav Hirtz: Kritische Verbesserungen und Zusätze zum „Verzeichniss der Vögel der kroatischen Fauna“. O. J. 1912, str. 16.

[68]) Aquila 1903, str. 85.

[69]) Beiträge zur Kenntnis der Vogelwelt Dalmatiens. O. J. 1903, str. 29.

[70]) R. P. Kollibay: Vogelfauna der Bocche di Cattaro. J. f. O. 1904, str. 88.

[71]) Aquila 1912, str. 469—470.

[72]) Dr. G. Schiebel: Beiträge zur süddalmatinischen Insel Lesina (nebst anderen Reisenotizen). O. J. 1908, str. 4.

[73]) Dr. G. Schiebel: Über die Vögel der Insel Arbe (Norddalmatien). O. J. 1912, str. 145.

[74]) Najznamenitejši ornitologi te dobe, ki so se bavili s pticami Balkana, posebno Grške so: Angleži Lord Lilford (Hon. Thomas L. Powys), W. H. Simpson, H. C. Barkley, Rob. Jameson, Hay M. Drummond, Henry See-

kot samostojna dela, raztreseni so pa tudi po raznih strokovnih časopisih tedanje dobe. To obširno snov je zbral sedanji kustos in vladni svetnik bosensko-hercegovinskega muzeja v Sarajevu, g. Otomar Reiser, jo popolnil z lastnimi izkušnjami, nabranimi na raznih potovanjih po vsem Balkanu in izdal vse to v celoti, razvrščeni po posameznih deželah, pod naslovom „Materialien zu einer Ornis balcanica“ („Slovstvo“ št. 41). Mnogo njegovih črtic je prinesel tudi Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, ki izhaja od l. 1889 v Sarajevu.

Da je velika uharica v Bosni in Hercegovini še prav pogosta, dokazuje šest nagačenih ptic v sarajevskem muzeju [75]). Laska [76]) pravi, da prebiva posebno rada po razpokanih skalnih stenah obširnih gozdov, kjer tudi najraje gnezdi. Sploh zaklada Balkan, posebno Bosna in Hercegovina, zapadno Evropo, v prvi vrsti Nemčijo, z velikimi uharicami za kolibo. — Da prebiva ravno na Balkanu še v znatnem številu, ni pripisovati samo obširnim pragozdom, temveč tudi kraškemu svetu in pa islamu, ki ne preganja živali, ampak jih ščiti.

V Črnigori je po Reiserju [77]) velika uharica poleg čuka — athene noctua (Retz.) in skovika — pisorhina scops (L.) — najbolj razširjena sova. Pozimi se zbere v velikem številu v vrbovih goščavah Skaderskega jezera, kjer ima dovolj hrane; sicer pa se drži v bližini gnezda, ki si ga izbere ravnotako pogosto ob skalni obali pri Odsinju (Dulcignu) kakor visoko v gorovju [78]). V sosedni Albaniji je vir primeroma enako pogosta ptica [79]).

Na Grškem je bila velika uharica po zatrdilu grofa von der Mühle [80]) prej pogosta povsod po strmih pečinah in po starih benečanskih razpalih trdnjavah. Kdor bi pa mislil, da je tudi še dandanes tako, bi se zelo motil, pravi O. Reiser [81]). Po njegovih lastnih izkušnjah in opazovanjih je najpogostejša še v Akarnaniji. Na Krfu je po Drum-

---

bohm, W. Thomson; Francozi L. F. grof Marsigli, C. J. Temminck, A. comte Alléon, Th. de Heldreich, C. S. Sonnini; Italijani Orazio marchese Antinori, Paolo Savi in Nemci Henrik grof von der Mühle (H. grof Dumoulins), dr. Anton Lindermayer in še zdaj živi in slovstveno delavni dr. Teobald Krüper, konservator kr. vseučiliškega muzeja v Atenah.

[75]) Die Vogelsammlung des bosnisch-herzegovinischen Landesmuseums in Sarajevo, str. 19—20.

[76]) Das Waidwerk in Bosnien und der Hercegovina und die dortigen landesärarischen Wild-Schongebiete. Klagenfurt. Verlag von Joh. Leon sen. 1905, str. 51.

[77]) Ornis balcanica. IV. zv., str. 91—92.

[78]) Pl. Führer je ustrelil v enem letu, ko je bil v Črni gori, 10 velikih uharic, in sicer vse ob Skaderskem jezeru, razen ene, ki jo je dobil na Kakaricki gori.

[79]) Klaptocz Adalbert: Ornithologisches aus Nordalbanien. O. J. 1911, str. 50—51. — Pisatelj je bil le avgusta in septembra 1909 v severni Albaniji.

[80]) Beiträge zur Ornithologie Griechenlands. Leipzig, 1844, str. 26.

[81]) Orn. balc., III. zv., str. 320—321.

mondu redka. Lindermayer meni, da je na Kikladah ni; našel jo je pa na Evbeji. V središču Grške ni sicer navadna prikazen, vendar je našel Seebohm, ko je bil na Parnasu, samca, samico in gnezdo z jajci. Še veliko redkejša je pa na Peloponezu.

V Srbiji je sploh povsod dosti pogosta stalna ptica. Reiser je na svojem popotovanju ujel v Jelašnici lepo veliko uharico, ki jo je prinesel živo v Sarajevo; drugo je ujel v okolici Jagodine [82]).

V Bolgariji je povsod pogosta stalna ptica [83]), Reiser jo je našel sicer na svojih treh potovanjih po tej deželi vselej samo enkrat [84]), ker je bil tam ob času, ko velika uharica že opravi svojo gnezditev in vzgojo mladičev ter se goli; tačas so pa vse ptice manj živahne in se ne ganejo rade z mesta.

V Rumuniji je povsod pogosta, najbolj pa ob bregovih Donave in v Dobrudži [85]). R. vitez Dombrowski je v 12 letih imel v rokah skupaj 357 v deželi ustreljenih virov [86]).

Po izkazu, ki ga je sestavil Fr. Braun [87]) na podlagi raziskavanj Krüperja, Stricklanda in Rieglerja, je velika uharica v Mali Aziji tako-le razširjena: po Krüperju je povsod stalna ptica, Strickland jo je našel pri Smirni, Riegler [88]) jo našteje med pticami v okolici Carigrada; k temu pripomni Braun, da prineso še prav velikokrat veliko uharico v Carigrad na trg, kjer velja živa 20 pijastrov (3·40 mark). — Na Malti in obljudenem sosednem otoku Gozo je vir nestalen gost [89]).

V Italiji [90]) je velika uharica stalna ptica in razširjena povsod po visokih gorah med Alpami in Sicilijo; pozimi se klati okoli, pride pa

---

[82]) Izvještaj o uspjehu ornitoloških putovanja u Srbiji godine 1899. i 1900. Priopćuje Otmar Reiser, kustos bosansko-hercegovačkog zemaljskog muzeja. Str. 18 posebnega odtiska iz Glasnika zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini. XVI. 1904, str. 125—152.

[83]) Dr. Edvard Klein: Naši ptici opisani za zemledjelci, ljesničei, lovci i ljubiteli na prirodata. Sofija, 1909, str. 91.

[84]) Orn. balc., II. zv., str. 104—105.

[85]) Max Sintenis: Gefangene Uhus. O. C., 1879, str. 15.

[86]) Orn. Romaniae, str. 421—422.

[87]) Fritz Braun: Unsere Kenntnis der Ornis der Kleinasiatischen Westküste. J. f. O. 1908, str. 539—626.

[88]) O. Reiser: Zur Kenntnis der Vogelwelt von Konstantinopel. O. J. 1904, str. 153—156.

[89]) Prof. Dr. R. Blasius: Ornis von Malta und Gozo und den umliegenden Inseln, mit Beiträgen aus den ornithologischen Berichten der Leuchtturmwächter von Dellimara und Giordan aus den Jahren 1886—1894. O. 1895, str. 139—211.

[90]) Manuale di Ornitologia Italiana. Elenco descrittivo degli uccelli stazionari o di passaggio finora osservati in Italia del conte dott. E. Arrigoni degli Oddi. Con 36 tavole e 401 incisioni nel testo da disegni originali. Ulrico Hoepli, editore — libraio della Real casa. Milano, 1904, str. 82—85.

redkokdaj v ravnino. Nekdaj je bivala v veliki kupoli stolne cerkve v Florenci in v zvoniku Starega gradu v Veroni, kjer so jo videli ponoči zalezovati mačke po strehah. Na Sardiniji [91]) in Korziki je ni; včasih se prikaže na otoku Kapri [92]). V provincijah Catanzaro in Reggio v Kalabriji je zopet precej navadna; blizu mesta Catanzaro jo je slišal Martone ponoči večkrat na vrtovih okoli svoje hiše [93]). Povsod pa se njeno število krči, kakor smo to videli tudi po drugih deželah. Bolj razširjena je po obsežnih alpskih gozdovih Piemonta, Benečije in toskanskega Apenina; zdi se pa, da se opažajo ob času preseljevanja ptice, ki prihajajo z onstranskih Alp [94]).

Na Kitajskem je opazoval Pogge [95]) za časa boksarske vstaje v parku ces. lovskega gradu Haize celo zimo samca in samico velike uharice. Na trgu jih je videl večkrat viseti pri prodajalcih divjačine. Opazil ni nikakega razločka v barvi med tamošnjimi sovami in našo vrsto.

Kjer živi, je navadno stalna ptica, ki pa potrebuje obširen okoliš, da lahko lovi nemoteno in neomejeno. Le skrajna sila jo prežene iz njenega bivališča. Če zapazi torej lovec kakega novega gosta te vrste v svojem lovišču, je to gotovo mladica, ki išče prikladnega domovanja; seveda se dandanes kaj takega ne zgodi zelo pogosto. Najbolj ji ugajajo samotni gorati in skalnati gozdi, ravnin se kolikor mogoče ogiblje.

* * *

Velika uharica je drzna, srčna ptica, ki se loti celo planinskega orla in ga baje včasih tudi premaga. Njena velikost in moč njenih udov ji daje še poseben pogum. Podnevi je živahnejša kakor druge sove; tudi v jetništvu poseže večkrat podnevi po hrani; — druge vrste pa žde podnevi mirno zaprtih oči in čakajo, da se zmrači. Zato tudi skrbno pazi, kaj se godi okoli nje, in zbeži že pred nevarnostjo. Kako bistro vidi tudi podnevi, opazujemo lahko na lovu v kolibi, kjer zagleda vir ne le bližajočega sovražnika že v velikem razdalju, temveč spozna tudi natanko če mu je roparica nevarna ali ne, in se pripravi za boj. Da jo je težje zapaziti, dene perje posebi, če sedi na veji, se pritisne k deblu ter se naredi zelo vitko tako, da jo prav lahko prezremo. Poišče si zato tudi najgostejša drevesa in se skrije v najbolj košate veje. Potika se najraje po skalnih razpokah ter med razvalinami razpalih gradov in podrtih po-

[91]) J. f. O., 1865, str. 129.

[92]) Dr. A. Koenig: Die Vogelwelt auf der Insel Capri. J. f. O. 1886, str. 516 in 521.

[93]) M. Martone: Die Raubvögel der Provinzen Catanzaro und Reggio in Calabrien. O. J. 1893, str. 231—233.

[94]) Conte dott. E. Arrigoni degli Oddi na omenjenem mestu.

[95]) Pogge: Beobachtungen aus dem nordöstlichen China, gesammelt während des Krieges in China. J. f. O. 1902, str. 369—390.

slopij, če so v gozdu ali blizu gozda, tudi v velikih prostornih žlamborjih, kjer prebije dan.

Kadar sedi mirno na varnem, ji štrle iz čudno zgužene pernate gruče samo skrajne okončine; bliskave oči so napol zaprte, pernasti ušesni čopki pobešeni. Če pa zapazi kaj nenavadnega, takoj izbuli oči, kima z glavo in se priklanja, da bi videla, kaj jo moti; privzdigne zdaj to zdaj drugo nogo, obrne zunanji prst enkrat naprej pa zopet nazaj, začne se tresti, počasi mežika ter poka s kljunom. Kadar se razsrdi, ji žaré oči, trup pripogne naprej, peruti pobesi, se naščeperi, da se zdi še enkrat tolika kakor je v resnici, piha in dleska strahovito s kljunom, pa se zakadi v nasprotnika. Kar je zagrabila ne izpusti zlepa [96]). Prepodena leti neovirano skozi najgostejše vejevje — zopet dokaz, kako izvrstno vidi tudi podnevi — ter si poišče kako drugo skrivališče. Leti lahno, brez šuma in omahljivo, večidel nizko; zvečer se pa včasih povzpne prav visoko v zrak.

Vir je navadno samotar, le ob gnezditvi živi s samico in mladiči. Če jih opazujemo v zgodnji spomladi več skupaj, ki delajo ponoči veliko hrušča in trušča, so to samci, ki se tepo za samico. Z izvoljeno samico živi samec celo svoje življenje skupno tudi izven gnezditve.

Navadni glas velike uharice je votel, zamolkel in zategnjeni p u h u ali p u h u e, ki se precej daleč sliši in odmeva še strašneje v nočni tišini, tako da človeka včasih zona obhaja, posebno če je več virov skupaj v samotnih goratih gozdovih ali pa v razvalinah zapuščeni gozdnih gradov. Ti glasovi, pomešani s kakim tanje donečim h u, izpreminjani s temi in drugimi nekoliko drugačnimi glasovi, so podobni zdaj zvenečemu posmehovanju, potem zopet pasjemu bevskanju in tuljenju, glasnemu ukanju lovcev, hrzanju in razgetanju konj itd., so nemalo pripomogli in dali snovi za pravljico o divjem lovcu in njegovem spremstvu [97]). Tanji „h u“ je res podoben človeškemu ukanju in je menda tudi parilni klic velike uharice, ker ga slišijo večkrat pomladi kakor druge letne čase. Glasno vreščanje se sliši o tem času samo od samice. Če je jezna, zapira kljun tako trdo, da je slišati glasno pokanje, združeno v največji jezi s pihajočim „p u“. — Mladiči čivkajo. Rusi imajo veliko uharico za vremenskega preroka in pričakujejo od tam, od koder slišijo njen glas, bližnjo vremensko izpremembo [98]).

---

[96]) Boj lisice z veliko uharico popisuje H. G a d a m e r: Einiges über Strix Bubo v J. f. O. 1861, str. 390—391.

[97]) O praznoverstvu glede sov razpravlja dr. Evg. G r e s c h i c k: Aquila 1911, 141—2. Primeri: G l o g e r, Eine zweite Gattung von Urhebern der sogenannten „wilden Jagd“. J. f. O. 1857, 72—75. — Eug. v. Homeyer, Über die wilde Jagd. J. f. O. 1858, 168—170 in J. H o c k e r v J. f. O. 1870, 234.

[98]) R a d d e, P h a r m.: Beiträge zur Ornithologie Süd-Russland's nach Beobachtungen i. J. 1852—53. J. f. O 1854, str. 52—64.

Od mladih nog vzgojena postane precej krotka, dobé pa se tudi zlobne ptice. Oton pl. Riesenthal[99] pravi, da so velike uharice, ki niso bile mlade ujete, ali pa ki niso z njimi prej prav ravnali, pozneje navadno hudobne. Kadar jo vzame lovec iz kletke, da gre z njo na lov, mora biti prav posebno previden ter jo mora hitro in odločno prijeti od strani za noge, ne da bi ji prizadejal kake bolečine; če jo prime preveč lahno ali bojazljivo, postane boječa in se rada po robu postavlja. Če jo pa nekateri lovci pretepajo, predno si jo upajo vzeti iz kletke, potem ni čudno, če povrača hudo za hudo ter se loti svojih mučiteljev. Splošno se pa lahko trdi, da je več hudobnih, upornih in krvoločnih, kakor pa pohlevnih in bojazljivih velikih uharic.

* * *

Velika uharica se hrani z majhnimi in z mladimi večjimi sesalci, s srednje velikimi pticami, s plazilci in hrošči. Hrčki, veverice, polhi, podgane, miši, krti ji gredo enako v slast, kakor jelenčeta, mlada srnjad, zajci, kunci, divje kure, ruševci, gozdne jerebice, fazani, prepelice, poljske jerebice, vrane, šoje; tudi najmanjših ptičev ne zametuje. Najljubše so ji pa baje vrane; zato se približa pozimi mestom, ki jih obdajajo gozdovi, in lovi tam po strehah speče vrane; za meso ujed pa ne mara. Tudi jež ni varen pred njenimi kremplji. V Veroni je lovila ponoči mačke po strehah; na Tirolskem [100]) in na Ogrskem lovi postrvi in menda tudi druge ribe [101]). Malim živalim stare s svojim močnim kljunom najprej glavo in velike kosti ter jih pogoltne potem s kožo, dlako in z vsim perjem; večjim pticam odtrga glavo, jih nekoliko oskube, raztrga meso na male kosce, ki jih požré. Večje in trje kosti se zavijejo v želodcu večinoma v pogoltnjeno dlako in perje. Uharica jih izmetava v podolgastih kepah kot izbljuvke skoz požiralnik, ostalo pa prebavi [102]). Večjih živali ne požré s kožo in dlako vred, temveč jim razpara trebuh, požre samo meso, zloži, če ne more vsega naenkrat použiti, kožo zopet lepo skupaj in porine vse v kak temen kot, od koder privleče zopet na dan, kadar je treba. Ker je zelo močna, nese lahko tudi večje živali, n. pr. zajce, mačke precej daleč. Pozimi ji je tudi mrhovina dobra. — Zgodaj zvečer, ob meglenem vremenu večkrat še pred večernim mrakom, izleti na lov in se poda pozno zjutraj h počitku. Severni gostje, ki so bolj navajeni solnčne svetlobe kakor naše ptice, pa love in menda tudi potujejo podnevi.

---

[99]) Naumann, V., 64.

[100]) Prof. Dr. K. W. von Dalla Torre und Franz Anzinger: Die Vögel von Tirol und Vorarlberg. M. O. V. W. 1897, 97—140.

[101]) Aquila, 1898, 299.

[102]) Z raziskavanjem izbljuvkov ujed se v novejšem času obširno bavi ogrska ornitologična centrala v Budimpešti, ki priobčuje uspehe v svojem strokovnem glasilu „Aquila“, in pa tajni vladni svetnik prof. dr. Rörig na ces. biolog. zavodu za poljedelstvo in gozdarstvo v Dalehmu pri Berolinu, ki mi je tudi preiskal nekaj vsebin želodcev naših ujed.

Ujetemu viru dajejo navadno perotnino, v sili tudi meso crknjene živine; da se dobro počuti, zato potrebuje prostorno, ne presvetlo gajbo ali mali hlev s sedili in vsak dan toliko hrane kakor je vrana velika. Preveč živeža ji škoduje in je bolje, če včasih po nekaj dni strada. Použije lahko naenkrat zelo veliko hrane, pa lahko brez škode prebije tudi 4—5 tednov brez vsakega živeža. Ujete velike uharice morajo dobivati ptice s perjem ali sesalce z dlako, kar jim pospešuje prebavljanje, sicer takoj poginejo [103]). Dajati jim ne smemo s krogljo ali s šibrami ustreljenih živali, ker se s svincem lahko zastrupe. Dajati jim moramo vsak dan sveže vode v široki posodi, da se morejo kopati in si žejo pogasiti. Zelo dobro je tudi, če se del gajbnega stropa prevleče z žičnim omrežjem, da jetnico pošteno namoči dež, ki zamori mrčes v njenem perju. Gajba bodi na takem prostoru, da uharice preveč ne nadlegujemo ter da tudi nas ne nadleguje neprijetni vonj njenih jedilnih ostankov.

Kanibalizem velike uharice svedoči dogodek s Predarlskega, ko je izmed dveh iz gnezda vzetih mladih uharic ena požrla svojo vrstnico v jetništvu [104]).

* * *

Kakor sploh sove prištevamo tudi veliko uharico prvim gnezdilkam v zgodnji spomladi, dasiravno gnezdi samo enkrat na leto. Njen parilni klic, tanki „hu“, se sliši v južnih krajih že proti koncu februarja, pri nas marca in aprila, na severu pa šele meseca maja. Te priprave za gnezditev se začno pri istem paru v raznih letih včasih prej včasih poznej. Svoje zelo veliko gnezdo naredi od zunaj iz krepelcev in suhe brsti, znotraj ga pa izdela iz suhega listja, mahu in stelje. Najraje ga postavi v skalnate razpoke ali pa v zidovje razvalin. Ako ni takih prostorov, pa na štore starih dreves, kaj redko pa na visoka drevesa; tudi v starih kamenolomih, v drevesnih žlamborih in v zemeljskih votlinah najdemo njeno gnezdo. V Sirmiji gnezdi po luknjah ilovnatih sten [105]). Včasih znese svoja jajca tudi v kamnate izdolbine brez vsake podlage, ali pa kar na tla. V Rumuniji gnezdi po ilovnatih stenah, v votlih vrbah, ki so na dve strani odprte, ob dolenji Donavi v gostem, zahomotanem starem trstju: taka gnezda so vedno zelo obsežna. Po stepah pa gnezdi na tleh za kakim grmom. Prav rada zasede tudi gnezda orla in drugih večjih ujed. Čas, kdaj znese prvo jajce, je za razne pokrajine

---

[103]) Alex. von Homeyer: Beobachtungen über die Vögel des zoologischen Gartens zu Frankfurt a. M. J. f. O., 1859, str. 351—375.

[104]) P. Th. A. Bruhin. Die Wirbeltiere Vorarlbergs. Eine Aufzählung der bis jetzt bekannten Säugetiere, Vögel, Amphibien und Fische Vorarlbergs, einschließlich des Rheintales und des Bodensees. Verhandlungen der zool.-bot. Gesellschaft in Wien. XVIII. (1868), 246.

[105]) H. Frhr. Geyr v. Schweppenburg, Ornithologische Beobachtungen im Komitate Syrmien. J. f. O. 1915, 70—111.

različen, tudi ne znese vseh jajc v enakih presledkih. L. pl. Führer je obstrelil veliko uharico blizu Skaderskega jezera dne 15. februarja 1894, ki se je kmalu udomačila in začela s parilnimi klici, ki so se vsako noč daleč slišali [106]). Reiser je kupil v Peruštici mlado uharico, ki so ji začela šele 4. julija 1893 prva peresa rasti. 12. aprila 1866 so našli v gnezdu mladiča in 2 zelo zaleženi jajci, ki sti bili že tako razviti, da je koklja iz njih izvalila v treh dneh še enega mladiča [107]). Krüper navede 2. aprila 1861 atenskemu muzeju poslano gnezdo iz Atike; 1 jajce je bilo dne 20. aprila 1898 vzeto iz gnezda in 22. marca 1893 gnezdo z 2 jajci [108]). Pl. Dombrowski je našel najzgodnejše gnezdo z 2 jajci, nekoliko zaleženo, 7. marca 1900, najpoznejše pa dne 10. aprila 1903, sveže s 3 jajci [109]). Na Ogrskem so našli v komitatu Liptó navadno šele okoli 20. aprila prvo popolno gnezdo, dne 20. aprila 1902 so bili pa najdeni mladiči vsled izredno ugodnega vremena meseca februarja že 8 dni stari [110]); 22. aprila 1872 je bilo gnezdo 2 jajc že precej zaleženo [111]) in 28. maja 1912 sta bila 2 mladiča že precej odrasla [112]). Zato je popolnoma umljivo, če trdi dr. Evg. Greschik, da se na Ogrskem dobi prva zalega konec marca in meseca aprila [113]). Za Kranjsko pa morem navesti le Schollmayerjevo opazovanje, da je ustrelil dne 18. avgusta 1893 v Vilovi steni [114]) blizo Mašuna mlado, ali vendar doraslo veliko uharico [115]). — Po predstoječih podatkih se torej začne gnezdilni čas v naši geografski širini konec marca in meseca aprila, kar je tudi v skladu z Reichenowovo navedbo [116]). V Laponiji se začne gnezdilni čas pozneje, šele v začetku meseca maja.

Samica znese dve, tri, k večjemu štiri jajca. R. pl. Dombrowski je našel v 12 letih 21 gnezd in sicer 2 z 1 jajcem, 7 z 2 jajcema, 8 po 3, 3 po 4 in 1 s 5 jajci [117]). Oplojeni sta navadno samo 2 jajci, v krajih, kjer je obilo hrane, tudi tri ali štiri. Dombrowski je našel v gornjem času v 38 gnezdih to-le število mladičev: 4 gnezda po 1 mladiča, 12 po 2, 10 po 3 in 2 po 4 mladiče [118]). Jajca so sveža apnenobele barve, po daljšem valjenju pa vlečejo malo na rumenkasto, blešča so srednjega, precej grampasta ter imajo po dolgem posamezne brazde z malimi ali precéj številnimi potnicami. Lupina je 0·39—0·41 *mm* debela. Oblike so prav okroglaste, dobijo se pa tudi podolgasta jajca. Uharičina jajca so malo večja kakor kurja. 22 jajc, ki jih je meril dr. Eugène Rey, je merilo poprečno 58·14 × 48·70 *mm*; največji 63 × 48·8 *mm* in 62·7 × 51 *mm*; najmanjši pa 53·3 × 47 *mm* in 56·3 × 46 *mm*. Jourdain je izmeril 47 jajc iz Škandinavije, severne Nemčije in Finske, ki so merila poprečno

---

[106]) Orn. balc., IV. zv. str. 91.
[107]) Orn. balc., II. zv., str. 105.
[108]) Orn. balc., III. zv., str. 321.
[109]) Orn. Romaniae, str. 423.
[110]) Aquila 1903, str. 258.
[111]) Aquila 1901, str. 165.
[112]) Aquila 1913, str. 216.
[113]) Aquila 1911, str. 149.
[114]) O. J. 1891, str. 85.
[115]) O. J. 1894, str. 136.
[116]) Reichenow, str. 78.
[117]) Orn. Romaniae, str. 423.
[118]) Orn. Romaniae, str. 423—424.

59·95 × 49·7 *mm*, največji: 66 × 50·9 *mm* in 65 × 52·5 *mm*; najmanjši 53·2 × 48 *mm* in 58·3 × 46·3 *mm* [119]). 48 jajc, ki jih je našel in izmeril pl. Dombrowski, je merilo povprečno 59·3 × 48·93 *mm*, največji 63·4 × 48·7 *mm* in 62·7 × 51·4 *mm*; najmanjši 51·2 × 46·8 in 55 × 45·4 *mm* [120]). Wendlandt je izmeril pa 57 jajc, ki so merila povprečno 59·0 × 48·7 *mm* [121]). Tehtajo po Reyu povprečno 7·664 *g*; najtežje 8·07 *g*, najlažje 7·1 *g*; po Wendlandtu pa povprečno in sicer neizpihana 70·87 *g*, prazna 6·85 *g*. Jajca severnih vrst so večja kakor ona južnih. H. Schoultz je našel na Finskem 4 jajca, ki imajo te-le izredne dimenzije: 2 po 64 × 52·5 *mm*, 63·5 × 52 *mm* in 63 × 52 *mm* [122]). Proti luči obrnjena so rdeče-rumeno prozorna kakor vsa sovina jajca.

Rajni dr. Rey je imel v svoji zbirki pegasto jajce velike uharice, ki je bilo z 2 drugima normalnima jajcema najdeno dne 26. marca 1870 v Španiji, z rjastorjavimi marogami in črtami, ki so značilne jajcem rjastega škarnjeka (milvus milvus L.); merilo je 57·9 × 49·5 *mm* in tehtalo 8·07 *g*. To jajce je znanstveno zato zelo zanimivo, ker po zakonih vzvrata (Rückschlag) lahko sklepamo, da so sorodne skupine velike uharice, torej tudi ona, prvotno nesle marogasta jajca [123]). Ker je bila po njegovi smrti ta bogata zbirka prodana in razkropljena po celem svetu, ne vem, kdo ima zdaj to jajce, ki je naslikano na tab. 122, sl. 3 pod „Slovstvo“ št. 54 navedenega Reyevega dela. Tudi O. Kleinschmidt hrani v svoji zbirki marogasto jajce velike uharice, znešeno v jetništvu [124]). Ravno tako ima Robert Lensen 2 marogasti jajci velike uharice, ki jih je znesla v jetništvu, tako da je vsak dvom o njih pristnosti izključen. Maroge so okoli 1 *mm* velike in rumenkaste barve; vsako jajce ima približno po 10 takih marog [125]).

Dozdaj se mi še ni posrečilo najti kako gnezdo velike uharice. Tudi v deželnem muzeju ni nikakega gnezda ali posameznega jajca.

Valilna doba, t. j. razdalja med prvim znesenim jajcem in zadnjim izleženim mladičem, znaša pri veliki uharici 28 do 37 dni [126]). Samica vali sama. V jetništvu potrebuje za to le 34 dni [127]). Ker začne precej, ko znese prvo jajce, valiti, so mladiči v gnezdu različno veliki.

---

[119]) Hartert, str. 962.

[120]) Orn. Romaniae, str. 424.

[121]) J. f. O. 1913, str. 441—442.

[122]) Z. f. O. u. O., XIV. letnik, str. 184.

[123]) Dr. E. Rey: Ein geflecktes Uhuei (O. M. B. 1893, str. 57—58.)

[124]) Hartert str. 962.

[125]) O. M. B. 1894, str. 93—94.

[126]) Orn. Romaniae, str. 424.

[127]) O veliki uharici v jetništvu piše poleg Naumanna, V. zv., str. 65—66 tudi A. Bau: Naturgeschichte der deutschen Vögel, einschließlich der sämtlichen Vogelarten Europas von C. G. Friderich. 5. Aufl. Stuttgart. Verlag für Naturkunde Sprösser & Nägele 1905, str. 370—371.

Izleženi mladiči so od začetka podobni belim volnatim kepam; gosti, umazano beli puh postane pozneje rumenosiv in je z finimi valovitimi črtami temnejše, rjavkaste barve prevlečen. Neprestano glasno sikanje in pa semtertje zveneče žvižganje, kar se prav daleč sliši, izda lovcu njihovo gnezdo. Šele v 6. tednu jim začno rasti pernati čopki. V gnezdu ostanejo tako dolgo, da znajo leteti. Starši jim donašajo vedno toliko hrane, da je okoli gnezda nakopičena taka zaloga, da bi poleg mladičev lahko živela cela družina. — Mlada velika uharica v prvem popolnem perju je enaka starim pticam. Samice so v drugem, samci pa šele v tretjem letu spolno godni.

Starši branijo srčno svoj zarod proti vsakoršnim sovražnikom. Rajni oče mojega prijatelja je pripovedoval, da so morali natekniti vselej žične krinke, kadar so šli pobirat mlade uharice iz gnezd. V sili prenese jajca [128]) in mladiče [129]) iz ogroženega v drugo varno gnezdo. Stara se držita stanovitno enkrat izbranega gnezdišča ter se nikoli ne podasta posebno daleč, temveč se vrneta na staro mesto spomladi, ko se zopet bliža čas gnezditve. Tudi če jim pobereš redno vsako leto jajca ali mladiče, jih ne prepodiš.

* * *

Malo je ptic, ki bi imele toliko hudih in nespravljivih sovražnikov, kakor jih ima velika uharica. Še dobro, da so ti sovražniki samo ptice, ki jo res sovražijo iz celega srca; pa med pticami zopet v prvi vrsti le gozdne prebivalke; močvirne in povodne se ne zmenijo veliko zanjo, nekatere pa sploh nič. Preganjajo in dražijo jo neprestano, če jo zapazijo podnevi. Z glasnim vriščanjem jo izdajo celi okolici in kmalu se okoli nje zbere vse kar nosi perje. Drobiž samó zabavlja, šoje, vrane, manjše ujede, celo sove, se pa tegotno zaganjajo vanjo ter jo kljujejo in skubejo, kolikor se da. Posebno gorke so ji med vsemi pticami vrane; to je maščevanje in nekako povračilo, ker velika uharica na svojem ponočnem lovu tudi najraje zgrabi kako spečo vrano. S svojim izredno tenkim vonjem izsledijo njeno skrivališče, potem pa z neprestanim vpitjem in obletavanjem naznanijo vsi okolici mesto, kjer sedi velika uharica. Najhujši in edini pravi njen sovražnik je pa vendar le človek, ki to sovo neposredno ogroža v njenem obstanku, ker intenzivnejše gozdarjenje in pa vedno pičlejše število starih, močnih dreves, ugodnih za gnezditev, manjša njeno število in razširjenost. S tem pa nikakor nočemo trditi, da velika uharica beži pred kulturo, ker je n. pr. za Carigrad naravnost značilna prikazen in se jih med zidovji tega svetovnega mesta lažje ujame

---

[128] Z. f. O. u. O. XIV. letnik, str. 184.

[129]) Dr. C. W. L. Gloger: Einige vorzugsweise bemerkenswerte Beobachtungen Audubon's . . . . Raubvögel, die ihre Jungen forttragen . . J. f. O. 1855, str. 34—36 ozir. „Naumannia“ Jahrg. 1853, str. 103.

12 kakor pa en sam krokar [130]). Njeno nazadovanje razvidimo lahko tudi iz vedno pičlejših poročil v lovskih in strokovnih listih. — Netako resni in nevarni kakor človek, pa vendar dovolj nadležni sovražniki so zajedalci, ki se rede v njenem perju, drobu in koži. Poznamo jih dozdaj okoli 14 vrst.

* * *

Velika uharica je precej plašna in oprezna, zato jo je prav težko ustreliti; vendar je to edini lovski način, jo dobiti v roke. Lova v skopec pa ne morem priporočati, ker je trpinčenje ujete ptice, posebno če rabimo, kakor je dandanes še menda po celi deželi v navadi, skopce z negumiranimi locnji. Nekega tretjega načina lova pa nočem tukaj natančneje opisati, ker nemaram dajati potuhe nikomur, najmanj pa našim lovcem, ter tako očitno pospeševati pokončevanje te nadvse zanimive ptice.

* * *

Ker velika uharica pokončuje brezštevilne miši, podgane, hrčke, krte, veverice, vrane in druge škodljivke, koristi v prvi vrsti poljedelcem. Lovec pa dobi lahko lepe novce za mladiče, ki jih rabijo za lov v kolibah. Dasiravno nisem posebno vnet zagovornik tega lova v splošnem, ker se streljajo druge tudi že precej redke ujede, ga vendar imam za neobhodno potrebnega v pokrajinah, kjer so fazanarije ali pa tam, ker so cele naselbine nadležnih kavk in škodljivih vran.

Končno bi morali napisati še poglavje o škodi, ki jo povzroča velika uharica, Težavna naloga! Res je, da potrebuje radi svoje velikosti tudi veliko hrane, posebno ko pita svoje mladiče; tačas pokonča mnogo več živali, kakor jih potrebuje zase in za svoj zarod. Vse to so pa zgolj lovne živali, tako da more samo lovec govoriti o kaki škodi. Če računi in primerja korist s to škodo, potem seveda tehtnica ne bo potegnila na stran naše ptice. To načelo je tudi uveljavljeno v našem deželnem zakonu v zaščito ptic z dne 17. junija 1870 (dež. zak. št. 20), ki proglaša veliko uharico za škodljivo, tako da jo sme vsakdo in ob vsakem času loviti in ubijati. Tudi naš nepozabni Erjavec je uvrstil veliko uharico med „živali, škodljive in sovražne naši živini in divjačini“. Od tedaj se je pa marsikaj izpremenilo: merodajna ni samo materijalna koristnost ali škodljivost, temveč odločuje v prvi vrsti etična in estetična vrednost kake ptičje vrste, da jo uvrsti zakonodajalec v ono skupino, ki bi jih moral ščititi zakon. Dozdaj se namreč do tega idealnega stališča ni povzpel niti nemški državni zakon v zaščito ptic z dne 30. maja 1908 in

---

[130]) F. Braun: Tiergeographische Fragen, das propontische Gebiet betreffend. I. Beiträge zur Ornis der rumelischen und bithynischen Halbinseln. (1. Fortzetzung). Wissenschaftliche Beilage zum Programm Ostern 1909 des Königl. Gymnasiums zu Graudenz. Graudenz 1909. Str. 4 in 14—15.

tudi naš kranjski deželni zakon z dne 20. junija 1910 (dež. zak. št. 27) ni tega storil [131]). V najnovejšem času je tudi misel, da moramo varovati naravne spomenike, to je zelo redke živali in rastline, če jih hočemo oteti pogina, veliko pripomogla, da uživa velika uharica v mnogih loviščih, zlasti na Nemškem, popolno zaščito; imetniki lovišč so ponosni, da jo imajo v svojem lovu in se ne menijo za ono divjačino, ki jo potrebuje za svojo prehrano in za prehrano svojih mladičev. Da bi jih posnemali tudi naši lovci! Če bi se bilo vsled tega bati njene izredne razpoditve, bi nikakor ne zagovarjal njenega popolnega varstva; ali to je z ozirom na pičlo število izleglih mladičev in radi izbirčnosti v bivališču in gnezdišču izključeno. Kdor pa hoče po Horaciju združiti prijetno s koristnim, naj opusti popolnoma pokončevanje starih sov, zato pa naj vzame vsako drugo leto mladiče, ki se prav lahko spravijo v denar!

Mala uharica, asio otus (L.).

Navadna imena. Slovensko: gozdna uharica (Koprivnik), lesna uharica, mala sova, mala uhasta sova, mala uhata sova; hrvaško: sova utina, šumska sova; češko: kalous; pojsko: puhacz aczaty, rusko: ušastoja sova, hohlataja sova, lesnaja sova (Kozelsk in okolica); nemško: Horneule, kleine Horneule, kleine rotgelbe Ohreule, langohrige Eule, kleiner Uhu, gemeiner kleiner Schuhu, kleiner Schubut, gehörntes Käuzlein, Ohrkauz; italijansko: gufo comune; francosko: hibou vulgaire; angleško: Long-eared Owl.

Znanstvene označnice: Strix otus, Linné. Otus vulgaris, Fleming. Otus albicollis, Daudin. Otus italicus, Daudin. Otus asio, Leach. Otus europaeus, Stephens. Otus otus, Cuvier. Otus communis, Lesson. Otus aurita, Rennie. Otus sylvestris, Brehm. Otus arboreus, Brehm. Otus gracilis, Brehm. Otus major, Brehm. Otus minor, Brehm. Otus assimilis, Brehm. Otus verus, Finsch. Bubo otus, Savigny. Ulula otus, Macgillivray. Aegolius otus, Keyserling u. Blasius.

J. G. Kramer, Elenchus vegetabilium et animalium per Austriam inferiorem observatorum. Viennae, 1756, str. 323, štev. 2. — *Scopoli*, str. 18—19. — *A. Graf Keyserling* u. Prof. *J. H. Blasius;* Die Wirbeltiere Europa's (slovstvo št. 21), XXXII. štev. 45, str. 143. — *Freyer*, str. 10, štev. 25. — *Erjavec,* IV. del, str. 225—226. — *Fritsch*, str. 58. — *Dr. Jul. von Madarász,* Die Raubvögel Ungarns. Z. f. O., 1884, str. 257. — *Ornis Carinthiae,* str. 48—49. — *Schulz*, str. 4. — *P. Leverkühn,* Fremde Eier im Nest, str. 15, 27, 100, 135, 139, 140, 164 in 175. — *Ornis balcanica,* II. zv., str. 104; III. zv., str. 319; IV. zv., str. 91. — *Ferd. Schulz,* Verzeichnis der in Krain beobachteten Vögel vom Jahre 1890–1895, M. O. V. W. 1895, str. 83. — *Naumann,* V. zv. str. 54—57. — *Gjurašin.* Dio drugi, str. 135. — *Brehm*, V. zv., str. 191—198. — *Hartert,* str. 984—986. — *Reichenow,* str. 78. — *Dr. C. R. Hennicke,* Die Raubvögel Mitteleuropas itd. (Slovstvo, štev. 52), str. 45—48. — *Hennicke,* str. 17. — *C. G. Friderich-A. Bau*, Naturgeschichte der deutschen Vögel einschliesslich d. sämtl. Vogelarten Europas, 5. Aufl, str. 372. — *Schäff,* str. 393—394. — *Dr. Ed. Klein,* Naši ptici opisani za zemledjelci, ljesničei, lovci i ljubiteli na prirodata. Sofija 1909, str. 91–92.

---

[131]) Lovec 1913, str. 183—184.

— *Ornis Romaniae,* str. 416—418. — *Herm. Reichling,* Die Flügelfederkennzeichen der nordwestdeutschen Vögel, J. f. O. 1915, str. 229—267, 305—340 in 513—548. — *Jul. Michel,* Unser jagdbares Federwild. XXXII. Die Waldohreule (Asio otus. Linné). Waidmannsheil 1914, str. 302—303.

Rey, str. 67—68. — *G. Krause,* Oologia universalis palaearctica (Slovstvo, štev. 56), seš. 50. — *H. Frhr. Geyr v. Schweppenburg,* Asio otus (L.) Z. f. O. u. O, letnik XIV., str. 65—69. — *Dr. A. Szielasko,* Die Bedeutung der Eischalenstruktur der Vögel für die Systematik, J. f. O. 1913, str. 280. — *P. Wendlandt,* Über die Brutverhältnisse und Eiermaße der in der westlich paläarkt. Region leb. Eulenarten. J. f. O. 1913, str. 438. — *Dr. L. v. Boxberger,* Über einige interessante u. zweifelhafte Gelege meiner Sammlung (Z. f. O. u. O, letnik XX., str. 71—73) in, Über die Kennzeichen der Eier der europ. Eulenarten, ibidem letnik XXIII str. 60—63.

* * *

Pokonci stoječi ušesni čopki imajo po šest posebno velikih peres. Kljun je črn, oko zelo rumeno; zgoraj je rjastorumena in bela s sivimi, črnorjavimi lisami in finimi risbami; po prsih je svitlo rjastorumena s črnorjavimi podolgastimi progami in plamenastimi lisami, ki se od njih na obeh straneh prelivajo navzkrižne črte. Preko repa segajoči peruti merita 200—330 mm, prsti poraščeni z gostim svetlo rjavkastim perjem.

Novejši sistematiki prištevajo malo uharico z močvirno uharico vred družini in obenem plemenu asio, ki se odlikuje pred drugimi srednjevelikimi sovami v bistvu po razločnih, dasiravno različno dolgih, pernatih čopkih. Venec je popolnoma razvit, in to razločuje malo uharico od plemena bubo, kamor včasih štejejo tudi našo sovo. Zastopnice rodu bubo nimajo namreč venca, pač pa pernate čopke. Po pernatih čopih, ki merita 35 *mm*, in po podolgastih lisah sprednje strani, ki imajo razločne valovite prečne proge, lahko spoznamo malo uharico.

Mala uharica se zdi tako velika kakor vrana, dasiravno brez perja, brez glave in brez nog v resnici ni večja od goloba. Dolga je okoli 350 *mm*, čez razprostrte peroti meri 850—900 *mm*; perot je dolga 200 do 330 *mm*, rep okoli 140—155 *mm*, krak okoli 40 *mm*.

Glavna barva zgornje strani je bledo rjastorumena. Belkasto perje po sredi čela in okoli uhljev je povprek črnkasto marmorirano. Pernati čopki imajo široke robove, notranji belkaste, zunanji rjastorumene. Črte peresnih rebrc na tilniku in zadaj na vratu so črnorjave in različno široke. Te črte navadno niso, redkokdaj pa so zelo marmorirane. Druga gornja stran je močno rjavkastočrno marmorirana. Letalna peresa na roki so od začetka navadno svetlo rjastorumena z več (večjidel s 3) rjavočrnimi pasovi, na podlahtnici pa svetlo rjastorumena in temnosivo marmorirana s 5—7 ravno takimi ozkimi pasovi. Rjastorumena krmilna peresa so več ali manj temno zamazana ter imajo približno 5—6 črnkastodimastih pasov, ki so na zunanjih peresih očitneje izraženi kakor na srednjih. Perutnica je spodaj rjastorumenkastobela s posameznimi rjavimi marogami. Rep je spodaj veliko svetlejši, temni povprečni pasovi pa veliko ožji in razločnejši kakor na zgornji strani repa. Podrepno perje je rumeno-

belo z rjavimi marogami. Peruti presegajo še konec repa. Drugo perutno pero je najdaljše, 3. skoraj ali enako dolgo, 1. je enako 6. ali je pa daljše. Prvo pero ima razločno zobčast rob, kar med drugim povzroči tihi let.

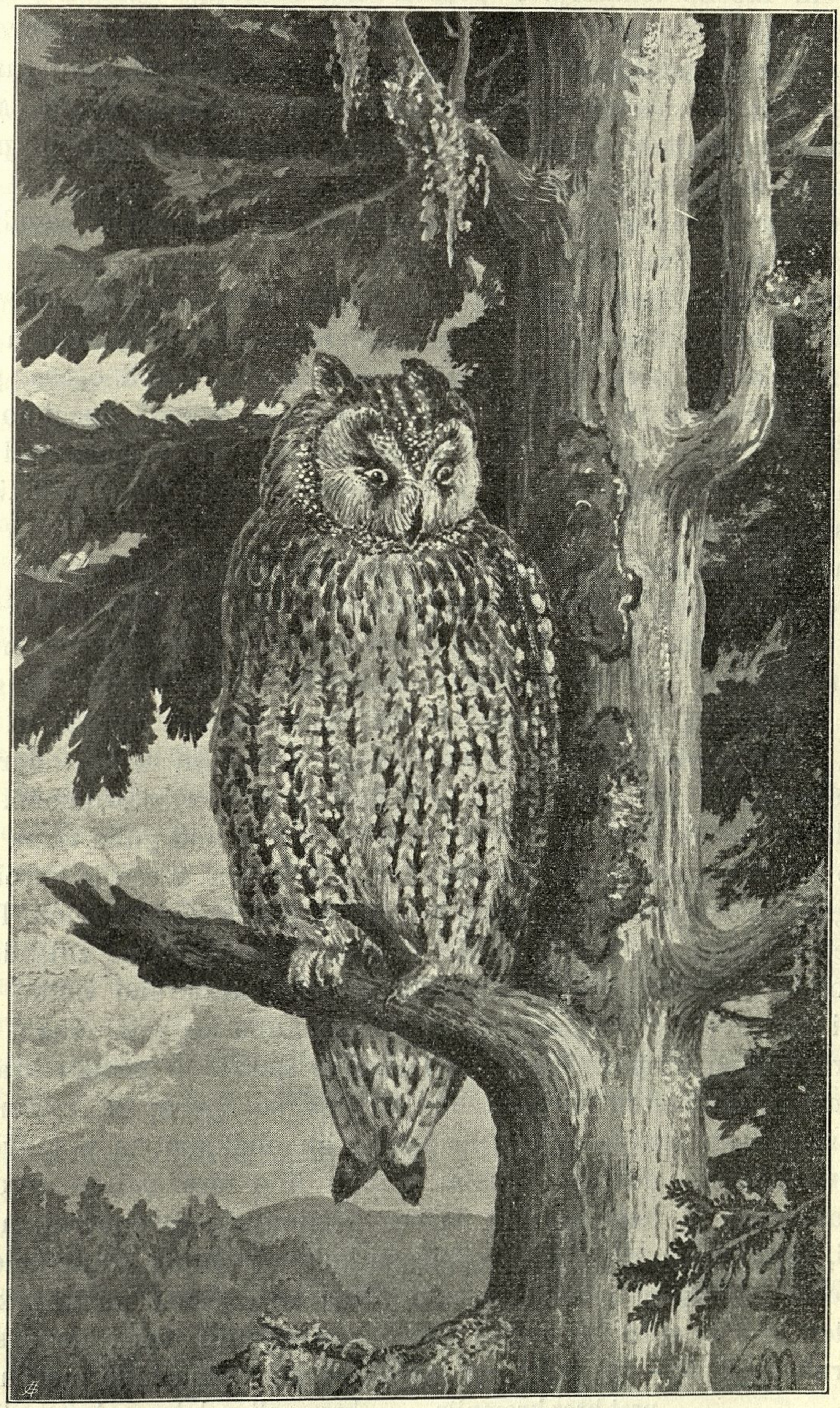

Jul. Michel pinx. — Waidmannsheil 1914.

Mala uharica, asio otus (L.).

Venec okoli oči je bolj ali manj svetlorjastorumenkast, nad očesom je črna maroga, zadaj za uhlji črnosiva črta. Podbradek in gornje grlo

je belo ali belkasto, od strani obrobljeno od ozkih zdaj temno zdaj svetlo marmoriranih peres. Okoli golše zapazimo redke ali pa le slabotne povprečne valovite proge. Prsa in spodnja stran telesa je svetlo rjaste barve ali bela in močno temnorjavo poprek marmorirana. Posamezna peresa so od začetka rjastorumena, proti koncu pa bela in peresna rebrca imajo široke črnorjave podolgaste priže, ki se navadno bolj ali manj razraščajo na stran tako, da nastane puščični osti podobna risba. Svetli samci nimajo skoraj nikoli teh stranskih razrastkov. Perje na krakih in prstih je smetanasto ali rjastorumeno.

Punčica je rdečerumena ali pomarančasta, pri starih sovah vedno temnejša in bolj živa kakor pri mladih.

Močno zakrivljeni kljun je črn, enake barve je tudi voščenica in rob vek. Ščetinasto perje okoli kljunovega korena je belo in ima deloma črne konce, drugo perje je belo rjastorumenkasto. Okoli očesa, posebno spredaj je temnorjava, večkrat ta očesni krog komaj opazimo. Vsled venčastega obrobka ima obličje okroglo obliko, ki je samo nad in pod kljunom vdrta. Ta pernati venec je bel, rjastorumenopisan, črno in rjavo marogast in pikast.

Samec je vedno bolj vitek in nekoliko manjši od samice ter navadno temnejši, bolj s sivo barvo pomešan. Če se dobe male uharice, katerih perje gornje strani je bolj pepelnastosivo kakor rjastorumeno, so to vedno mladice. Pri teh so tudi temnorjave risbe finejše in gostejše. Njihova letalna in repna peresa so bolj rjava kakor rumena in večkrat pikasta, tudi okoli očes so vedno mnogo temnejše kakor stare sove. Novo perje starih ptic po golitvi je veliko temneje rjastorumeno.

Uho je močno asimetrično; na desni strani je nad gubo slepa votlina, pod njo prostorna prava ušesna odprtina; pri levem očesu je narobe: nad močno gubo široka ušesna odprtina, pod njo pa plitva, slepa votlina. To vpliva na sosedne kosti, ki so po strani zasukane tako, da se zdi, da je čepinja pošev zraščena. Uho je razmeroma večje kakor ono velike uharice. Sprednji pokrovci, ki ščitijo uho, in zadnje gube so zelo velike.

Kremplji so krepki. Krak je popolnoma pokrit z gostim, kratkim in volnatim rjastorumenim perjem. Kratki prsti so zgoraj do konca pokriti z enakim perjem kakor krak, na koncu jih obdajajo na pol dve do tri temnosive poprečne deščice. Spodaj so prsti fino mrežasti in sivorumeni.

Voščenica je temnopoltne barve. Kremplji so roženočrni, na koncu svetlejši, rjasto prozorni, tenki in špičasti kakor šivanke, pa ne zelo močno zakrivljeni. Krempelj srednjega prsta ima dva ostra postranska roba, zelo oster je rob notranje strani. Mere posameznih delov noge so te-le:

Krak meri 45—49 *mm*; pri prstih so pa važna tá-le merila:

	prst brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	16—19 *mm*	12—16 *mm*	10—13 *mm*
srednji prst	24—25 *mm*	17—24 *mm*	13—16 *mm*
znotranji prst	22—24 *mm*	15—20 *mm*	12—15 *mm*
zadnji prst	12—15 *mm*	15—21 *mm*	12—15 *mm*

Naslikana noga (tab. 2, slika 1 in 2) je neke samice, ustreljene dne 6. novembra 1900 pri Geri.

Prvo mehko (protoptilno) perje je belo, drugo (mesoptilno) belkasto-sivorjavo z rjavimi prečnimi pasovi, prvo pravo perje je pa kakor perje odraslih ptic.

Znane so tri geografične premene male uharice: asio otus canariensis Mad. s Kanarskih otokov: asio otus wilsonianus (Less.) iz zmerne severne Amerike in asio otus abyssinicus (Guérin) iz Abesinije. Tej zadnji odrekajo sistematiki pravico samostalne vrste in jo prištevajo mali uharici kot podvrsto, dasiravno je večja, ima spodaj široke, razločne poprečne proge in je bolj rjava.

Iz ornitologičnega slovstva naj bodo kot barvne premene navedene tu samo 4 skoraj popolnoma [1]) in 1 deloma albinistična ptica; zadnjo je natančno opisal pl. Pelzeln [2]). Dobé se pa tudi nenavadno živo rumenordečkaste gozdne uharice.

* * *

Mala uharica je ptica palearktiškega ozemlja. Živi od Britanskih otokov, zahodne Evrope in od gozdov severozapadne Afrike in v enaki geografični širini v Aziji do Sibirije in japonskih otokov (Jeso, Hondo, Kiušiu); gnezdi na Finskem od 63° dalje proti jugu, v Uralu do 59°, ob Jeniseju in Leni do 60°, v Perziji, južni Usuriji, Turkestanu in menda tudi v Himalaji.

Na Nemškem je povsod navadna in znana ptica, posebno v črnem gozdu. Po drugih deželah srednje Evrope kakor tudi zlasti na Avstro-Ogrskem je ponekod zelo pogosta, drugod zopet redkejša, kakoršni so pač življenski pogoji v posameznih pokrajinah. — Na severovzhodnem Češkem n. pr. je mala uharica prav pogosta ptica, ki jo imajo tudi v vseh krajevnih zbirkah [3]), v severozapadnih gozdovih te kraljevine je zopet redkejša [4]), okoli Časlava ne tako pogosta kakor močvirna uharica [5]). Na Moravskem je okoli Brna še precej mnogoštevilna [6]), pri Olomucu pa nasprotno najredkejša sova [7]). V Galiciji je navadna vsakdanja prikazen, ki je v gorovju in ravnini enakomerno razširjena [8]). Na Gorenje-

---

[1]) O. M. Sch. 1895, str. 315, O. M. B. 1906, str. 81, O. M. B. 1908, str. 140 in D. J. Z. zv. 60, str. 461.

[2]) M. O. V. W. 1886, str. 287.

[3]) O. J. 1893, str. 89.

[4]) Wenzel Peiter: Das Vogelleben im deutsch-böhmischen Mittelgebirge. J. f. O. 1899, str. 195—196.

[5]) M. O. V. W. 1895, str. 55.

[6]) Bruno Feuereisen: Beitrag zur Avifauna der Umgebung Brünns. O. J. 1897, str. 191, in F. Schade: Ornithol. Notizen aus Mähren. O. J. 1901, str. 191.

[7]) J. Knotek: Beitrag zur Ornis der Umgebung von Olmütz. O. J. 1898, str. 138.

[8]) Dr. J. P. Pražák, Materialien zu einer Ornis Ost-Galiziens. J. f. O. 1897, str. 435—437.

Avstrijskem je po Hinterbergerju[9]) in Kollerju[10]) navadna ptica povsod, kjer je veliko gozdov in dovolj drevja. Glede Nižje-Avstrijskega trdi R. Eder po C. E. Hellmayru[11]), da se prikaže mala uharica oktobra in novembra v velikem številu na zoranem polju, kjer jo večkrat spode lovci, ki love poljske jerebice, da pa ni še dognano, če v deželi tudi gnezdi. Na Ogrskem je po celi deželi v gozdih prav pogosta. Po raznih virih je na Predarlskem najpogostejša sova[12]). Isto velja tudi za Tirolsko[13]). Na Koroškem je pogosta po celi deželi, kjer so razmere ugodne za bivanje in gnezditev. Na Štajerskem je povsod pogosta[14]). Jos. grof Plaz pravi, da je pri Radgoni zelo pogosta, kjer gnezdi v mladem gostem smrečju nekaj čevljev od tal[15]). V Istri je redna selilka pozimi[16]). Na Primorskem jo je Scopoli opazoval na svojem popotovanju okoli Devina; v južni Furlaniji je pogosta[17]).

Pri nas na Kranjskem je poleg lesne sove mala uharica najbolj znana sovja vrsta. Freyer pravi, da živi po gozdih, n. pr. v ljubljanskem Mestnem logu. V času od 1. januarja 1856 do konca oktobra 1858 je podaril železniški uradnik Müller ljubljanskemu muzeju samca male uharice[18]), med 1. novembrom 1858 in koncem aprila 1862 pa Mihael Schorl, uradnik v Trebnjem, samico te vrste[19]), obe ptici sta brez natančnejših podatkov. Schulz trdi, da je mala uharica tudi okoli Ljubljane pogosta. Ta gatilec je dobil leta 1891 te-le sove v nagačenje: ♀ 3. I., ♂ 18. I., ♀ 23. I., ♂ 24. I., ♂ 27. I., ♀ 31. I., ♂ 10. IX. in pa ♂ 3. I., brez navedbe letnice; ta zadnje navedena sova je imela v želodcu kepo volne (izbljuvek) in celo mišjo glavo. V svojem spisu (M. O. V. W. 1895, str. 83) pravi

---

[9]) Jos. Hinterberger: Die Vögel von Österreich ob der Enns. Linz 1854, str. 17—18.

[10]) Otto Koller: Ornithologische Beobachtungen in Oberösterreich. O. M. Sch. 1889, str. 317.

[11]) C. E. Hellmayr: Beiträge zur Ornithologie Nieder-Österreichs. O. J. 1899, str. 148, in Rob. Eder: Die Vögel Niederöstereichs, str. 16—17.

[12]) A. Bau: Oologisches und Ornithologisches aus Vorarlberg. Z. f. O. u. O. XI. letnik, str. 44, in od taistega: Ornithologisches aus Vorarlberg. O. J., 1900, str. 130.

[13]) Prof. A. Bonomi: Die Vögel des Trentino. M. O. V. W. 1883, str. 171, — Prof. Dr. K. W. v. Dalla Torre u. Fr. Anzinger. Die Vögel von Tirol und Vorarlberg. M. O. V. W. 1897, str. 115.

[14]) Eduard Seidensacher: Die Vögel von Cilli. Mitteil. des naturw. Ver. f. Steiermark. II. Heft. 1864, str. 67, in P. B. Hanf: Die Vögel des Furtteiches und seiner Umgebung. (I. Teil.), ravnotam, letnik 1882, str. 13.

[15]) O. J. 1892, str. 69.

[16]) J. f. O. 1882, str. 86, in 1883, str. 59.

[17]) O. M. Sch. 1894, str. 348.

[18]) Zweites Jahresheft itd., str. 147 [s tiskovno hibo „Aegilous“ mesto Aegolius otus].

[19]) Drittes Jahresheft itd., str. 237.

Schulz, da je mala uharica pri nas precéj pogosta in da jih dobi vsako leto ne malo število. Dr. Gv. Sajovic[20]) je navedel l. 1909—1913. na Kranjskem ustreljene male uharice, kjer je tudi označen spol, kraj in čas najdbe. V deželnem muzeju sta samec iz l. 1866 brez vsakega drugega podatka in samica, ki jo je ustrelil stotnik Kautschitsch dné 27. oktobra 1893. V moji zbirki so 2 samici, ustreljeni dne 27. januarja 1905 pri Črnomlju in 9. marca 1910 pri Kostanjevici, potem samec, ustreljen dne 7. septembra 1912 pri Spodnjih Domžalah. Med naštetimi malimi uharicami ni niti ene z Notranjskega, zato upravičeno trdim, da po gozdnatem in kršnem Krasu sploh ne živi, ali pa vsaj ne v tolikem številu kakor na Gorenjskem in Dolenjskem; na Notranjskem jo namreč nadomestuje deloma bubuj, večinoma pa navadni čuk — athene noctua (Retz.).

Na Hrvaškem, pravi Gjurašin, ni po tamošnjih gozdih nobena redkost, ter dostavi, da je proti jugu sploh redkejša. V Slavoniji ni posebno redka gnezdilka[21]). V Dalmaciji jo je opazoval prof. Kolombatović marca in novembra v velikem številu, gnezda pa ni mogel nikjer zaslediti[22]). Kako razširjena je v Bosni in Hercegovini, dokazuje 6 malih uharic v sarajevskem muzeju[23]). — V Črni gori se najdejo po Reiserju posamezne.

Na Grškem je po Lindermayerju[24]) gnezdilka, ker jo je opazoval celo leto in v vseh delih dežele, kjer gnezdi v severnih gozdnatih krajih. Tudi Reiser jo je opazoval v večjem številu ter meni, da v ugodnih legah na grških tleh mala uharica ni tako zelo redka gnezdilka, kakor se splošno misli.

V Srbiji je našel Reiser na nekem pašniku blizu Korvova ostanke raztrgane male uharice, sicer je pa ni zapazil nikjer v deželi[25]). — V Bolgariji je po Reiserju in Kleinu stalna, čeprav zelo redka gnezdilka. — V Rumuniji je pa nasprotno mala uharica zelo pogosta sova, ki se nahaja v ravnini in v gorovju; pozimi se pridružijo domačinkam še ptice iz severnih krajev.

Na maloazijski zapadni obali je po Krüperju prezimovalka

---

[20]) Dr. Gv. Sajovic, Ornitologika za leto 1910, Carniola 1911, str. 188. Ornitologične beležke za Kranjsko l. 1911, Carniola 1912 str. 127. — Iz ptičjega življenja na Kranjskem l. 1912 in 1913, Carniola 1914, str. 167.

[21]) H. Frhr. Geyr von Schweppenburg: Ornith. Beob. im Komitate Syrmien. J. f. O. 1915, str. 94.

[22]) Aquila 1903, str. 85.

[23]) Die Vogelsammlung d. bosn.-herceg. Landesmuseums in Sarajevo, str. 20 do 21.

[24]) Dr. Ritter A. Lindermayer: Die Vögel Griechenlands, str. 33. — H. Graf v. d. Mühle: Beiträge zur Ornithologie Griechenlands, str. 24.

[25]) Pod opombo [82]) na str. 46 navedeni spis, str. 18.

in selilka, v Joniji jo je opazoval samo pozimi[26]). — Na Malti in sosednjih otokih se prikaže ob selitvi, toda ne redno vsako leto[27]).

V Italiji[28]) je povsod stalna ptica, posebno mnogoštevilna prezimovalka in selilka spomladi in jeseni. Na Sardiniji je redka.

Na Kitajskem je opazoval Pogge pozimi krdelce kakih 40 sov[29]).

Listnik ali črni les ji je enako všeč kakor mešani gozd. Ogiblje se pa step, puščav in velikih prostranih gozdov; tudi preredek gozd ji je zoprn. Zato je ne omeni Schollmayer v svojih spisih (Beiträge zur Ornis Krains. O. J. 1891, 81—91, in 1894, str. 133—139), kjer opisuje prebivalce prostranega Snežnika in sosednjih razsežnih gozdov; opazoval jo je pa Scopoli okoli Devina, ki ga obdajajo precej gosti, dasiravno ne posebno veliki gozdi. V gorovju jo najdemo redkokedaj više kakor 2000 *m*. Pozimi pride zelo rada v mesta in vasi, kjer živi v gostih parkih in po drugih drevesnih nasadih, vedno se pa ogiblje zgradb in razvalin, tudi če stoje na samotnem gozdnatem kraju; prebiva in gnezdi pa semtertje v lesenih gospodarskih poslopjih, tako v kozelcih, skednjih, stajah in svislih. Podnevi jo zastonj iščeš po žlamborjih, kakor druge sove, pač pa jo najdeš na starih vrbovih štorih, v jamah in razpokah z gostim grmovjem obraščenih skal. Sedi najraje na veji k deblu pritisnjena, ali pa na koncu močno razraščene veje, in spi. Malokdaj počiva na tleh.

Pri nas je mala uharica navadno stalna ptica, kvečemu se klati okoli za hrano. Na severu je pa prava klatilka, včasih celo selilka. Poleti in pozimi jo najdemo posamič po gozdih; jeseni, od septembra dalje, dokler listje popolnoma ne odpade, in pa spomladi je nenavadno pogosta; ob tem času jo najdeš celo v manjših krdelih, posebno v mišjih letih. Če lovci na jesenskih lovih kar naenkrat spode jato sov, so to nedvomno male uharice, gnezdilke iz severnih pokrajin. O takih dogodkih beremo večkrat po strokovnih lovskih glasilih naravnost naivno čudne popise.

* * *

Mala uharica je zelo dobrovoljna ptica in ne kaže nikake podivjanosti. Svojega gospodarja, ki jo ima ujeto, razveseljuje z neizrečeno šegavim obnašanjem. Prespi ves dan in ostane mirno na veji, če jo kaj ne moti. Ako se oprezno bližamo, se da prav lehko zalesti. Bližajočo nevarnost opazuje z na pol odprtimi očmi in se pritisne k deblu ter dene perje po sebi tako gladko, da je videti zelo drobna in vitka in jo je kaj lahko pregledati. Tudi ne zleti, če se ji dozdevna nevarnost močno ne približa. V večjih družbah sedé druga poleg druge ter zlete v nevarnosti posamezno, ne pa vse naenkrat, in posedejo zopet v bližini. Podnevi leti

---

[26]) Fr. Braun: Unsere Kenntnis der Ornis der Kleinasiat. Westküste. J. f. O. 1908, str. 563.

[27]) Prof. Dr. R. Blasius: na rečenem mestu.

[28]) Conte dott E. Arrigoní Degli Oddi: Manuale di ornitologia italiana, str. 95—96.

[29]) Pogge na rečenem mestu.

mala uharica tiho, omahljivo in zelo počasi, pa nikoli posebno visoko; v mraku je njen let nekoliko spretnejši. Preden pa v mraku zleti, se preteguje, se na vse mogoče načine pači in pregiblje ter nazadnje dleskne s peruti kakor vir. V pesku se rada koplje [30]).

Njen glas prijetni, visoki, zategnjeni „huhu“ slišimo najpogosteje ob pomladanskih večerih in v jasnih nočeh. O modulaciji tega glasu so se že veliko prepirali [31]). Spomladi pozno v noč ga slišimo s kratkimi presledki, pa tudi še zjutraj, ko je solnce že davno vzšlo. Redkejši je pa votli, zamolkli „vumb“, ki je blizu podoben parilnemu klicu kake pol ure oddaljene bobnarice — botaurus stellaris (L.). Največ priložnosti, čuti ta njen glas, imajo lovci, ki hodijo spomladi zvečer prežat na kljunače [32]). Tačas se sliši ta enakomerni, čudovito vztrajni glas po cele ure s kratkimi presledki 2—3 sekund, kakih 20 krat na minuto. Prvi „bhu“ po daljšem odmoru je vedno manj glasan in najmanj za pol glasu nižji kakor sledeči. Kadar je jezna, piha in sika ter poka s kljunom kakor delajo to tudi druge sove. Mlade ptice piskajo kakor srnice. Le mimogrede omenim še polet v parilni dobi in čudno tleskanje s perutmi, ki jih strne pod životom, kakor golob, le da tleskne golob s peruti nad životom [33]). O življenju in vedenju male uharice v jetništvu piše obširno Adolf Walter [34]). Iz tega zanimivega spisa se da posneti, da so njene duševne zmožnosti prav močno razvite; posebno oster je njen vid. Drugi prirodoslovci pa trdijo ravno nasprotno, da se namreč mala uharica človeku nikoli tako ne privadi in nepostane nikdar tako krotka kakor lesna sova — syrnium aluco (L.).

Njena prirojena dobrosrčnost se kaže tudi v obnašanju proti vrstnicam; zato se o kanibalizmu male uharice skoraj ne more niti govoriti. Iz slovstva mi je znan samo en tak slučaj [35]).

* * *

Poglavitna hrana male uharice so raznovrstne miši, deloma pa tudi drugi glodalci, krti, žabe, hrošči in druge velike žuželke, semtertje kaka mala ptica, ki jo spečo zaloti. Iz izbljuvkov se najlaže vidi, kako naravnost neverjetne množine miši požre, nasprotno pa tudi, kako neskončno pičlo je število onih ptic, ki jih slučajno pokonča. — Ko nastopi mrak, zapusti svoje skrivališče in se poda na lov. Preišče vso okolico in če ni noč pretemna, traja ta lov do ranega jutra. Kadar pa ima že precej odrasle mladiče in ji primanjkuje hrane, začne že pozno popoldne loviti. Na takih mišjih lovih se včasih zgodi, da jo zasačijo lovci sredi polja,

---

[30]) O. M. Sch. 1893. str. 8.

[31]) N. pr. O. M. Sch. 1915, str. 205, 226, 230, 232 in 237.

[32]) Spomladanski lov na kljunače opuščajo v zadnjem času pravi lovci.

[33]) J. f. O. 1861, str. 390.

[34]) Meine Ohreule. O. M. Sch. 1887, str. 162—175.

[35]) P. Alex. Schaffer: Ornithologische Beobachtungen in Mariahof in Obersteiermark im Jahre 1905. O. J. 1906, str. 213.

kamor se sicer ne poda rada. — Če pozimi pokriva zemljo debel sneg, da miši ne morejo iz svojih lukenj, nastane med sovjim zarodom prava lakota. Tačas, trdijo nekateri, se spozabi mala uharica tako daleč, da se loti tudi poljske jerebice in drugih manjših ptic. Popolnoma napačna je pa trditev, da se loti tudi golobov v golobnjaku.

* * *

Malo uharico moramo prištevati zgodnjim gnezdilkam. Njen redni valilni čas je od začetka marca do začetka maja. Gnezdo ji ne dela ravno veliko preglavic. Poišče si kako staro, zapuščeno gnezdo vrane, raznih ptic roparic, srake ali pa tudi veverice, ki ga zasede brez vsakršne nadaljnje poprave in priprave. Izjemoma gnezdi v žlamborjih ali v zidovju. Samica znese 4—7, večinoma 5—6 belih, okroglih do enakopolovično oblih jajc. Samica vali sama, samec pa skrbi za hrano. Valilna doba traja 28 dni. Gnezdi samo enkrat na leto, redkokdaj baje tudi dvakrat in sicer drugič sredi junija. Jajca so medlega bleska, pa se vendar bolj svetijo kakor jajca pegaste sove; imajo veliko finih plitvih potnic; lupina je 0·23—0·24 *mm* debela in ima malo majhnih grčic, redkokdaj podolgaste brazde, semtertje poprečne vzbokline ob ekvatorju; proti luči so izpihana jajca bledorumeno prozorna. Merijo povprečno 45·5 × 33·1 *mm* največja, najmanjša pa 37·5 × 31·8 *mm*; tehtajo pa najtežja 1·82 *g*, najlažja pa 1·33 *g*. Vsa gnezda, ki sem jih dozdaj našel, so bila 10—15, tudi 20 *m* visoko od tal, na smrekah ali borovcih, v zapuščenih veveričnih gnezdih, in sicer od marca do začetka maja. Mladiči so v začetku belkasti, ko pa jim zrase puh, postanejo rjavkastosivi, prepreženi s temnorjavimi valovitimi črtami. Zunanjosti so prav čudne; zdi se kakor da bi imeli vlasuljo na glavi, preden jim zrase pravo perje, so zelo ostudne živali. Vedno so pripravljeni na boj in groze vsakemu, ki se jim približa, s svojimi ostrimi kremplji. Stara jih iskreno ljubita ter ostaneta vedno blizu njih, tudi kadar jim donašata hrano, se vrstita tako, da ostane vedno eden na straži.

* * *

Vse gozdne, posebno male ptice malo uharico zelo sovražijo, pa tudi žolne in šoje jo preganjajo z glasnim krikom ter jo tako izdajo lovcu. Koconoga kanja in kragulj jo pa celo semtertje ujameta ter požreta [36]). Najresnejši in najnevarnejši njen sovražnik je človek, in če se ponekod njeno število res krči, kakor trdijo, je pripisovati to le vandalizmu brezvestnih streljačev in kratkovidnemu iztrebljevanju gozdov [37]).

V drobu, perju in koži živi nekaj prav sitnih zajedalcev; znanih nam jih je 8 vrst.

Ker ni boječa, ampak precej krotka, je ni težko zalesti in ustreliti. Moramo pa natančno poznati njena najljubša bivališča in skrivališča, ker

---

[36]) O. M. Sch. 1910. str. 356

[37]) J. f. O. 1878, str. 73.

jo sicer kaj lahko prezremo. Mladiče izda njih glas. V mesečini jo lahko ustrelimo, če jo privabimo z oponašanjem mišjega glasu. V veliko uharico pred kolibo se strastno zaganja z glasnim „toku, toku,“ [38]) in je ni težko zadeti. Če pa postane nezaupna, je pa ni lahko zopet privabiti.

O njeni koristnosti ni treba izgubljati veliko besed, če pogledamo le površno njeno hrano. Dela, ki ga opravi ena sama mala uharica, zlasti kadar mora nasititi svoj vedno lačni zarod, ne zmore deset mačk. Pameten človek, v prvi vrsti kmetovalec, je ne more sovražiti. Če greš skozi vas in vidiš na vratih kake gospodarske shrambe pribito sovo, takoj spoznaš, da imaš opraviti z nepremišljenim in slabim gospodarjem.

O kaki škodljivosti male uharice se ne more govoriti, ker je prekoristna, dasiravno pobere semtertja kako napol onemoglo poljsko jerebico ali ptico pevko. Nesmiselno je tudi, kar se še dandanes dogaja, nagraditi izročene kremplje s precej visokimi premijami. Kaj takega pravi lovec ne stori. Vsakega pokončevalca te koristne ptice je treba naznaniti pristojni oblasti, da ga zadene zaslužena kazen, ker ščiti malo uharico že omenjeni zakon v varstvo ptic.

Močvirna uharica, asio accipitrinus (Pall.).

Navadna imena. Slovensko: mlakna uharica (Freyer), rjava sova; hrvaško: barešna sova (Brusina), jej, močvarna sova, ritska sova, sova močvarica; češko: pustovka; poljsko: puchacz blotny, sova blotna; rusko: bolotnaja sova, koričnaja sova, sič; nemško: Sumpfohreule, kurzohrige Ohreule, kurzohrige Eule, Brandeule, Schnepfeneule, Kohleule, Mooreule, gehörnte Sumpfeule, dreifedriger Kauz, Rohreule, Steineule: italijansko: gufo di padule; francosko: duc à courtes oreilles, hibou brachyôte; angleško: Shord-eared Owl, Woodkock-Owl, Caspian Owl.

Znanstvene označnice: Asio ulula, Lesson. Asio brachyotus, Macgillivray. Asio sandvicensis, Blyth. Strix accipitrina, Pallas. Strix brachyotus, Forster. Strix arctica, Sparrmann [1]). Strix ulula, Gmelin [2]). Strix tripennis, Schrank. Strix palustris, Bechstein. Strix caspia, Shaw. Strix aegolius, Pallas. Strix brachyura, Nilsson. Otus brachyotus, Stephens. Otus agrarius, Brehm. Otus palustris, Brehm. Otus galapagoensis, Darwin. Otus breviauris, Lichtenstein. Otus cassinii, Gray. Ulula brachyotus, James. Brachyotus palustris, Bonaparte. Brachyotus aegolius, Bonaparte. Brachyotus galapagoensis, Gould. Brachyotus agrarius, Brehm. Brachyotus leucopsis, Brehm. Brachyotus cassinii, Brewer. Aegolius brachyotus, Keyserling in Blasius.

Scopoli, str. 21, štev. 12 [3]). — *Keyserling - Blasius:* Die Wirbeltiere Europa's. XXXII, str. 143, štev. 46. — *Freyer,* str. 10, štev. 26. — *Erjavec,* IV. del, str. 226. — *Fritsch,* str. 58. — *Madarász,* Die Raubvögel Ungarns, Z. f. O., 1884, str. 257. — *Ornis Carinthiae* str. 49. — *Schulz,* str. 4, štev. 33. — *A. J. Jäckel:* Systematische Übersicht der Vögel Bayerns, str. 67—68. — *Ferd. Schulz:* Verzeichnis der in Krain

---

[38]) O. M. Sch. 1906, str. 137.

[1]) ne: strix arctica, Bartram. [2]) ne: strix ulula, Linné.

[3]) tu sem spada samo naziv: strix stridula, vse drugo se nanaša na syrnium aluco (L).

beobachteten Vögel vom Jahre 1890—1895. M. O. V. W. 1895, str. 83. — *Ornis balcanica,* II. zv., str. 103—104; III. zv., str. 91; IV. zv., str. 318—319. — *Naumann,* V. zv., str. 58—61. — *Gjurašin,* dio drugi, str. 135—136. — *Brehm,* V. zv., str. 198 do 201. — *Hartert,* str. 987—989. — *Reichenow,* str. 78—79. — *Hennicke:* Die Raubvögel Mitteleuropas, str. 49—52. — *Herm. Löns:* Von der Sumpfohreule. D. J.-Z., 43. zv., str. 815. — *Hennicke,* str. 18. — *C. G. Friderich-Bau:* Naturgeschichte der deutschen Vögel einschl. der sämtl. Vogelarten Europas, 5. Aufl., 1905, str. 374 do 375. — *Schäff,* str. 394—395. — *Klein:* Naši ptici itd. str. 92. — *Ornis Romaniae,* str. 418—420. — *F. Tischler:* Die Vögel der Provinz Ostpreussen, str. 181—183. — *Jul. Michel:* Unser jagdbares Federwild. XXXIII. Die Sumpfohreule (Asio accipitrinus, Pallas.) Waidmannsheil 1914 str. 368—370. — *Reichenow:* Die Vögel I. zv., str. 421—422. — *H. Reichling:* Die Flügelfederkennzeichen der nordwestdeutschen Vögel, J. f. O. 1915, str. 229—267, 305—340 in 513—548.

Rey, str. 68—69. — *G. Krause:* Oologia universalis palaearctica, seš. 51. — *Szielasko:* Die Bedeutung der Eischalenstruktur itd., J. f. O. 1913, str. 280—281. — *P. Wendlandt:* Über die Brutverhältnisse und Eiermasse itd., J. f. O. 1913, str. 435 do 437. — *Boxberger:* Über die Kennzeichen der Eier der europäischen Eulenarten. Z. f. O. u. O., letnik XXIII., str. 60—63.

* * *

Glava je razmeroma majhna; pernati čopki imajo samo 2—4 zelo kratka gibljiva peresa. Kljun z voščenico in očesni krog sta črna, oko svetlorumeno. Zgoraj rjastorumena in belkasta s temnorjavimi pegami, spodaj svetlorjastorumena, proti repu skoraj popolnoma bela z enostavnimi temnorjavimi prižami in ozkimi lisami ob rebrcih. Na spodnji strani peruti črni polji; zunanja repna peresa komaj za 25 mm krajša kakor srednja. Noge do krempljev gosto pernate.

Močvirna uharica ima lahko gibljive pernate čopke, zato jo zamenjajo velikokrat z drugimi sovjimi vrstami. Te pernate čopke nosi redkokdaj pokonci, navadno jih položi čisto po sebi, kakor to vedno opažamo pri mrtvi ptici. Zato nevešči lovci njene pernate čopke prav lehko prezro, ker se ne odlikujejo po velikosti in tudi ne po barvi od ostalega perja; najdaljše meri komaj 24 *mm* [4]). Čopasta peresa stoje veliko bolj skupaj kakor pri drugih uharicah. Uhlji so toliki kakor pri mali uharici; tudi velika je kakor prejšnja, le radi daljših peruti se pa zdi širja. Dolga je 340—360 *mm*, peruti merijo 280 *mm*, rep pa 140—160 *mm*. Močno zakrivljen kljun meri v loku s trakom 27 *mm* in je črn; tudi voščenica in goli rob veke sta črna. — Venec je belkast, temnorjastorumen, črno pisan in pikast. Perje za ušesi ima črnorjave lise. Zunanja krila na ramah in večja krovna peresa imajo na zunanjih kosmačah (bandercih) velike rjastosmetanaste priže. Letalna peresa imajo bel notranji rob, sicer so rjastorumena, proti koncu imajo 3—4 črnorjave pasove. Letalna peresa na roki imajo široke pasove na zunanjih kosmačah; pasovi na znotranjih

---

[4]) Kako res neznatni so ti pernati čopki pri mrtvih sovah, sem opazil pri nagačenih pticah v deželnem muzeju.

kosmačah so pa skoraj popolnoma svilnato beli ali svetlosmetanaste barve. Spodnja stran peruti je smetanaste barve ali bela, semtertje rjavo črtana z veliko rjavo liso na roki. Prvo letalno pero je daljše kakor 4., 2. in 3. ste najdaljši; letalnih peres je 24 kakor pri mali uharici.

Močvirna uharica, asio accipitrinus (Pall.). — Jul. Michel pinx. — Waidmannsheil 1914.

Krmilna peresa so svetlorjasta ali pa skoraj bela, zunanja imajo 3—4 ozke, srednja 4—6 širokih temnorjavih pasov, svetli presledki na srednjih dveh peresih imajo vrhutega še temnorjave lise različne velikosti. Podbradek je belkast, druga spodnja stran rjastorumena ali skoraj bela; golša

in prsi imajo ob rebrcih široke lise, ki se zožujejo proti lakotnicama. Trebuh in podrepna peresa so skoraj ali popolnoma svetlo-rjastorumena.

Noge so primeroma daljše kakor lesne sove, kremplji bolj zakrivljeni in ostri kakor šivanke. Krak je popolnoma gosto pokrit s kratkimi peresci, ki so bledo-rjastorumena. Prsti so kratki in krepki, zgoraj pernati, razen 2—3 deščic ob korenu temnorjavih krempljev, spodaj so goli, finomrežasti, rumenosive barve in imajo velike peščaje. Posamezni deli noge merijo in sicer: Krak 40—45 *mm*;

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	18—20 *mm*	13 *mm*	7— 8 *mm*
srednji prst	24—28 *mm*	17 *mm*	13—14 *mm*
znotranji prst	20—22 *mm*	17 *mm*	11—12 *mm*
zadnji prst	11—12 *mm*	16 *mm*	11—12 *mm*

Naslikana noga (tab. 2, sl. 4.) je neke dne 25. novembra 1898 pri Lipskem ustreljene samice.

Samica je znatno večja ter ima bolj umazano, temnejše perje. — Lažje je razločevati mlade ptice, ker vse barve prehajajo bolj na rumeno. Zelo stare ptice so navadno najsvetlejše maja in junija ali pa neposredno pred golitvijo, ki se začne avgusta.

Izmed geografičnih premen naj navedem tu samo asio galapagoensis (Gould), ki živi na otokih Galapagos ter je manjša in temnejša; asio breviauris (Schlegl), večja vrsta iz Brazilije; asio sandvicensis s Sandwichskega otočja, in asio capensis, temna vrsta iz južne Afrike, ki živi baje tudi v Maroku in južni Španiji.

Izmed barvnih premen omenim neko melanistično ptico v muzeju v Budim Pešti (O. M. Sch. 1903, str. 216).

* * *

Močvirna uharica živi po vsej zemlji in je sploh veliko bolj razširjena kakor mala uharica. Prebiva v zmernih in severnih širinah Evrope, Azije in severne Amerike, po zimi se preseli v Indijo, severovzhodno Afriko in južno Ameriko. Najdemo jo skoraj povsod razen malega dela vročega pasu in Avstralije. V Evropi, Aziji in severni Ameriki gnezdi od 70 ^{0} severne širine dalje proti jugu do Pirenej in Italije, po Avstro-Ogrski, Bolgariji, Rumuniji, Rusiji in severni Sibiriji od Urala do Kamčatke, izvzemši Irlandsko, Španijo in deloma Grško. Stalna ni nikjer. Iz severnih dežel se seli ter prezimuje včasih že v srednji Evropi, gnezdilke zmernega pasu pa prezimujejo v južnih deželah. Selitev se vrši pri nas marca in aprila ter septembra in oktobra. Prezimuje v srednji Evropi, v deželah ob Sredozemskem morju in severni Afriki, v Indiji, v srednji Ameriki do Kalifornije, Luizijane, Guatemale in Kube. V severni Evropi je navadna ptica, ki ji posebno ugajajo močvirnate ravnine brez gozdov in dreves, torej rodovitne nižine in pašniki severne Nemčije in Holandske.

Nizka vlažna polja, travniki in močvirja so ji bolj všeč kakor višje, suhe pokrajine; gorovja se pa ravnotako ogiblje kakor temnega gozda.

Za posamezne kronovine Avstro-Ogrske imamo le pičle in nezanesljive podatke iz vzrokov, navedenih v začetku prejšnjega poglavja. Na Češkem [5]) in Moravskem [6]) je selilka oziroma baje stalna ptica in gnezdilka na severnem Češkem [7]). V Galiciji gnezdi semtertje, opazujejo jo ob selitvi jeseni in spomladi ter tudi pozimi [8]). Na Gorenje-Avstrijskem jo najdemo v ravninah ob Donavi in Truni, kjer je pa tudi vedno precej redka [9]). Nižje Avstrijsko obišče jeseni ob selitvi [10]). Na Ogrskem še precej pogosto gnezdi in prezimuje [11]). Tudi ob selitvi obišče to deželo [12]). Na Sedmograškem je najpogostejša sovja vrsta [13]). Na Predarlskem je selilka in prezimovalka [14]). Na Tirolskem je selilka, na južnem Tirolskem (v Trentinu) pa tudi gnezdilka [15]). Na Koroškem je v močvirnih nižavah ob rekah neredna, redka selilka, ki se prikaže nekatera leta v večjem, potem pa zopet v manjšem številu. Isto trdijo prirodoslovci glede Štajerske [16]). V južni Furlaniji je pogosta ob selitvi [17]), v Istri pa ne pogosta selilka jeseni [18]).

Na Kranjskem nima močvirna uharica posebno veliko ugodnih gnezdišč in bivališč. Poleg Ljubljanskega barja bi navedli morda lahko še Krakovo pri Kostanjevici in Cerkniško jezero, kjer bi ji utegnilo ugajati.

---

[5]) Kněžourek Karl und J. P. Pražák: Ornith. Beob. aus d. Umgebung von Časlau und dem Eisengebirge in Ostböhmen. M. O. V. W. 1895, str. 55; Wenzel Peiter, Das Vogelleben in Flur und Wald des deutsch-böhmischen Mittelgebirges. J. f. O. 1899, str. 196—197.

[6]) Bruno Feuereisen: Beitrag zur Avifauna der Umgebung Brünns. O. J. 1897, str. 191; J. Knotek: Beitrag zur Ornis der Umgebung von Olmütz. O. J. 1898, str. 138, in F. Schade: Ornithotogische Notizen aus Mähren mit besonderer Berüchsichtigung der nächsten Umgebung Brünns. O. J. 1901, str. 191.

[7]) Wenzel Peiter: Das Vogelleben in Elbetale des deutsch-böhmischen Mittelgebirges. J. f. O. 1900, str. 415.

[8]) J. f. O. 1897, str. 437—438.

[9]) Hinterberger, l. c., str. 18.

[10]) Rob. Eder, l. c., str. 17.

[11]) Aquila, 1896, str. 39 in 66; 1899, str. 74; 1901, str. 138; 1906, str. 222; 1910, str. 120; 1911, str. 391 in 1912, str. 308.

[12]) Aquila, 1899, str. 193; 1901, str. 138 in 1910, str. 273.

[13]) J. f. O. 1870, str. 261 in O. 1885, str. 283—284; 1887, str. 61, 1888, str. 62 in 1889, str. 451.

[14]) P. Th. A. Bruhin v navedenem članku str. 246.

[15]) Prof. A. Bonomi, l. c., M. V. O. W. 1883. str. 172. Prof. Dr. K. W. v. Dalla Torre u. Fr. Anzinger, l. c., M. O. V. W. 1897, str. 114.

[16]) E. Seidensacher: Die Vögel von Cilli. Mitteil. d. nat. Ver. f. Steierm., II. Heft 1864, str. 67; P. Bl. Hanf: Die Vögel des Furtteiches und seiner Umgebung. I. Teil. Ravnotam, 1882, str. 16—17; O. 1887, str. 61 in 1889, str 451.

[17]) O. M. Sch. 1894, str. 348.

[18]) J. f. O. 1882, str. 86.

Kljub temu je pri nas razmeroma še precej pogosta gnezdilka in selilka, posebno na Ljubljanskem barju [19]). Leta 1853 ali 1855 je podaril Žilič v v Ljubljani deželnemu muzeju samico močvirne sove [20]). V času od 1. novembra 1858 do konca aprila 1862 je podaril znani ljubljanski nožar N. Hoffmann deželnemu muzeju tudi samico te vrste [21]), Nikomed baron pl. Rastern pa starega samca v času od 1. maja 1862 do konca aprila 1866 [22]). Schulz pravi, da je ob selitvi pogostejša; v svojem spisu (M. O. V. W. 1895, str. 83) pa pristavi, da je redkejša kakor mala uharica. Na istem mestu navede, da je dobil 2. oktobra l. 1890 ♀, 16. novembra ♀ in 18. novembra ♀; 24. oktobra 1891 pa samico, ustreljeno na barju. Nadalje je razvidno iz njegovih zapiskov, da je dobil v nagačenje še te-le ptice: 30. maja 1887 brez navedbe spola, 5. novembra 1890 ♀; l. 1892 pa 24. marca ♂, 26. marca ♂, 6. aprila ♂ in ♀, 31. oktobra ♀. Deželni muzej ima 4 močvirne uharice in sicer: mladega ♂ brez vsake daljne navedbe; ♀ iz meseca marca 1861; ♀ iz oktobra 1891 z Ljubljanskega barja in ♂ z dne 26. februarja 1915 iz vasi Huje pri Kranju. Poslednjič imenovano uharico je oddal muzeju dolgoletni opazovalec ptičjega sveta v ožji in širji okolici Kranja, g. Iv. Cof, c. kr. sodomerec v Kranju, v katerega opazovalnem okolišu je ta sovja vrsta zelo redka prikazen. Zadnjo močvirno uharico je dobil prve dni marca l. 1916; bila je samica, ulovljena „Na planoti“ nad Drulovškim gozdom (Sorško polje) pri Kranju. Močvirna uharica se pokaže toraj tudi v višje ležečih gorenjskih pokrajinah, kjer morda tudi gnezdi, toda le v izredno redkih slučajih. Sajovic [23]) omenja pojave močvirne uharice v ljubljanski okolici leta 1909 in 1912 ter navaja ondi ustreljene ptice te vrste s pristavkom spola, kraja in časa najdbe.

Za Hrvaško in Slavonijo imam le pičle podatke na razpolago. Iz njih se da posneti samo, da je močvirna uharica ob selitvi spomladi in jeseni še precej pogosta. V Zagrebškem narodnem muzeju imajo 16 nagačenih ptic [24]); dne 27. oktobra 1902 je pa ustrelil J. Novak v okolici Senja v Hrvaškem Primorju močvirno uharico ob deževnem vremenu z burjo [25]). Tudi Bosno in Hercegovino obišče menda le ob selitvi; 5 močvirnih uharic v deželnem muzeju v Sarajevu je bilo ustreljenih namreč februarja, aprila, septembra, oktobra in novembra [26]). K. Bayer pa našteje močvirno uharico samo med pticami, ki jih je opazoval v Hercegovini, ne da bi navedel o njej kaj natančnejšega [27]). Pl. Kadich

---

[19]) O. 1889, str. 451.

[20]) Jahresheft d. Ver. d. krain. Landes-Museums. 1856, str. 55.

[21]) Drittes Jahresheft itd., 1862, str. 237.

[22]) Mitteilungen des Musealvereins für Krain. 1866, str. 269.

[23]) l. c., Carniola 1910, str. 46 in 1914, str. 167.

[24]) Glasnik Hrvatskoga naravoslovnoga društva. Godina XIV. 1902, str. 54—55.

[25]) ravnotam. Godina XVI. 1904, str. 96.

[26]) Die Vogelsammlung des bosn.-herceg. Landesmuseums in Sarajevo, str. 21.

[27]) K. Bayer: Beiträge zur Ornis der Herzegowina. Mitgeteilt Victor Ritter von Tschusi zu Schmidhoffen. M. O. V. W. 1881, str. 12.

pravi, da je kot selilka in prezimovalka od novembra do marca kaj navadna v gozdih ob Narenti in Krupi [28]). — Isto velja o Dalmaciji, Črnigori, Grški in Bolgariji. Da bi na Balkanu gnezdila, ni dognano, ampak precej verjetno. V Srbiji je Reiser na svojem potovanju leta 1899 in 1900 ni nikjer zapazil. — V Rumuniji je prav pogosta prezimovalka, ki navadno oktobra pride, marca se pa zopet vrne proti severu; le malo jih ostane v Dobrudži, kjer ta ptica gnezdi [29]). R. pl. Dombrowski je našel samo enkrat njeno gnezdo.

V Mali Aziji je selilka in prezimovalka [30]), enako v zemljah okoli Sredozemskega morja, izvzemši Italijo, kjer tudi gnezdi in sicer na Beneškem, v Liguriji, Toskani in na otokih vštevši Malto [31]).

Močvirna uharica živi po planjavah, kjer ni gozdov, najbolj všeč so ji pa močvirnate ravnine; kakega stalnega bivališča nima. V mišjih letih se naseli tam, kjer najde obilo hrane. Poslopij in pečin se pa ogiblje. Podnevi jo najdemo vselej na tleh, v vsakovrstnem grmičevju, med osatom, koprivami in drugimi visokimi rastlinami, v trstju, ločju, visoki travi in za grudami; čepi tudi v kolovoznicah in med brazdami po njivah. Jeseni ob selitvi je prav rada v krompiriščih, kjer se zna za to rastlino zelo dobro skriti. Na drevje kakega gozdička sede le, če je bila s tal prepodena; na kaki drevesni veji obsedi potem do mraka, če jo zopet kaj ne prepodi.

Ako se njeno število kje krči, je vzrok edino le osuševanje in obdelovanje prej močvirnatih in neobdelanih krajev. Na Ljubljanskem barju n. pr. dandanes ni več tako pogosta, kakor je bila njega dni. Ob selitvi naletimo na jate po 20—30 in še več — celo do 300 ptic [32]).

* * *

Močvirna uharica je veliko živahnejša kakor mala. V jetništvu postane sicer kmalu krotka, vendar je čemerna in ne dela svojemu gospodarju posebnega veselja. Cele dneve presedi na tleh svoje kletke s položenimi pernatimi čopki, ki jih privzdigne le, če jo kdo draži, ali če zapazi kaj nepričakovanega. Kjer sedi, se skuša potuhniti, kakor je to tudi pri drugih sovah navada. Zleti šele, ko ji je prišel sovražnik prav blizu [33]). Podnevi leti tiho, počasi, gugavo in večinoma nizko; včasih se povzpne visoko v zrak in odleti prav daleč, semtertja vzleti kakor mišar do neizmerne visočine. Kadar leta visoko je močno podobna kanji, in plava dalje držeč perutnice kvišku, ter se prekucne kakor kanja, ko se spušča na tla [34]).

Ta najhitrejša letalka med vsemi sovami, posebno ponoči, je najživahnejša pred začetkom spomladi, ko leti gugaje se nizko nad zemljo

---

[28]) M. O. V. W. 1887, str. 104.

[29]) Gebrüder Sintenis: Zur Ornis der Dobrudscha. J. f. O. 1877, str. 62.

[30]) Fritz Braun, l. c. str. 564.

[31]) Conte Dott. E. Arrigoni Degli Oddi, l. c. str. 97 (posebnega dela).

[32]) J. f. O. 1877, str. 323.

[33]) O. C. Bl. 1879, str. 27.

[34]) Odtod hrvaški naziv: jej.

ter se drzno preobrača na vse strani z neprestanim, zvenečim „rajkaj-kajkajt“ in nekam neprijetno groznim „na—na“; takrat spominja nehote na parilne polete škurha. Med poletom dleska tudi s perutmi, strnivši jih pod životom [35]). Splošno pa ne slišimo prav pogosto njenega rahlega in prijetnega „kêv, kêv“. Jezna poka glasno s kljunom.

Močvirna uharica lovi ob meglenem vremenu ves dan, jasne dneve pa od solnčnega zahoda dalje do svetlega jutra. Najljubše so ji vsakovrstne miši. Lovi pa tudi krte, rovke, hrčke, baje celo kunce, žabe in žuželke. Nekateri trdijo, da zgrabi semtertja tudi malega ptiča, ki spi na zemlji. Pozimi se hrani večinoma z mišmi, ki jih gre lovit tudi v bližino vasi.

* * *

Gnezdi vedno na tleh in sicer brez izjeme na nekoliko močvirnatih ali vsaj malo vlažnih krajih v ravnini. Jajca znese brez podlage, včasih na malo gnoja ali bilčnih štrcljev i. t. d., v travo vlažnih travnikov, med trstje, ločje ali pa v žito, potem tudi v mahovje ali v resje pri močvirju; semtertje na samotnem pašniku v kako posamič stoječo rastlinsko češuljo, ki jo je živina pustila; vedno pa je gnezdo na suhem mestu. V žlamborjih ali pečinah niso še nikdar našli njenega gnezda. Valilni čas je od konca aprila do konca maja, na jugu sredi marca, na severu šele v sredi junija. Gnezdi samo enkrat na leto [36]). Samica vali 26 dni. Znese 4 do 6 jajc, navadno 5, redkokdaj 7. Jajca merijo: največja 43·6 *mm* × 32·1 *mm*; najmanjša 37·1 *mm* × 30·2 *mm*; tehtajo najtežja 1·9 *g*, najlažja 1·27 *g*. Rey je izmeril in iztehtal 35 jajc, ki so merila povprečno 40·07 × 30·7 *mm*. Največja so 42·2 × 31·3 *mm* oziroma 41·2 × 32 *mm*; najmanjša pa 37·8 × 30 *mm* oziroma 38 × 29·7 *mm*. Povprečno so tehtala ta jajca 1·365 *g*. 100 jajc, ki jih je izmeril Jourdain (med temi tudi ravnokar navedenih 35), je merilo povprečno 39·77 × 31·11 *mm*, največja 46·6 × 32·7 *mm* in 41 × 33 *mm*, najmanjša pa 35·1 × 30 *mm* in 35·2 × 29.5 *mm*. 46 jajc, ki jih je izmeril Wendlandt so merila povprečno 39·2 × 31·4 *mm*, tehtala pa 1·55 *g*. Jajca so čisto ovalna in pogosto popolnoma enakopolovična. Pola sta navadno bolj koničasta kakor pri jajcih drugih sov. Izpihana so proti solncu bledorumeno prozorna. Lupina je 0·28 do 0·29 *mm* debela, finega zrna in medlega bleska. Pogostokrat opažamo na površju lupine vozlaste tvorbe.

Jajca močvirne uharice so podobna jajcem gozdne uharice in grahaste sove — surnia ulula (L.) — tako, da nam včasih odpovedo vsi pripomočki, dimenzije, teža i. t. d. Nepobitno prava so seveda jajca iz gnezda, ki smo z njega spodili samico. Po mnenju mnogih oologov je

---

[35]) Dr. E. Hesse: Über Balzflüge und Stimmen der Weihen und Sumpfohreule. J. f. O. 1912, str. 481—494.

[36]) Nekateri oologi trdijo, da gnezdi v mišjih letih, ko ima dovolj hrane, po dvakrat ter da znese takrat izjemoma 10—14 jajc.

edino razločevalno znamenje število potnic na 7 *mm* premerja, ki jih je pri mali uharici 16—21, pri močvirni 21—24, pri grahasti sovi pa le 8—11.

Mladiči imajo v začetku umazano bel puh; kmalu pa se pokažejo rjavkaste valovite risbe. Pivkajo skoraj tako kakor srnice. Starši jih zelo ljubijo, kakor opazujemo to pri vseh sovah, in jih krepko branijo. Dogodilo se je že, da so iskalci jajc bili prav občutno opraskani.

* * *

Sovražniki drugih sov zalezujejo tudi močvirno uharico. Nevaren sovražnik ji je zopet človek, ki jo včasih strelja iz nevednosti na lovu in pred kolibo. Posebno neugoden za močvirno uharico je tudi čas njene selitve, ki je najživahnejša ravno takrat, ko lovci love poljske jerebice. Toda največji sovražnik je napredujoče osuševanje močvirne zemlje. Pravijo, da tudi kragulj pokonča semtertje kako močvirno uharico [37]). — V njenem perju, drobu in mesu živi 16 vrst nadležnih zajedalcev.

Če izleti z krompirišč in visoke trave, jo brez težave ustrelimo. Zvečer, posebno v mesečnih nočeh, jo lahko privabimo, če oponašamo mišji glas. V uharico pred kolibo se strastno zaganja. Zato jih mnogo postrele na lovu z uharico, ker je neverjetno zaupljiva ter se navadno ne briga za lovca in njegovo streljanje. Edino dobro je, da velika uharica njenega prihoda ne naznanja posebno živahno, zato jo lovec navadno zamudi [38]).

Močvirna uharica je neizmerno koristna ptica, kakor se lahko prepričamo iz vsebine njenih izbljuvkov. Roerig, Rey, Baer, Eckstein, Greschik, Altum, Jäckel, Leisewitz in pl. Chernel so preiskali 1271 želodcev in izbljuvkov in v njih našli $^1/_2$ % koristnih in 99 $^1/_2$ % škodljivih živali ter sledove nevažnih bitij [39]). Nekateri trdijo tudi, da je njeno meso užitno [40]).

Iz pravkar navedenega sledi, da o kaki škodi močvirne uharice ne more biti govora. Skrajni čas bi torej že bil, da bi oblasti začele v smislu zakona strogo kaznovati brezvestne ljudi, ki love in streljajo koristne ptice, med katere prištevamo brez pomislekov tudi močvirno uharico.

Veliki skovik, pisorhina scops (L.).

Navadna imena. Slovensko: čuk (Zois), mala uharica (Sajovic), pritlikovna uharica (Koprivnik), skovik in škratec (Erjavec), uhasti čuk (Freyer), virček (Sajovic); hrvaško: ćuk, ćuk lulavac, jejić, jejić lulavac, lulavac; češko: výreček; poljsko: pohacz syezek; rusko: kanjuk, kanuk, sič, splu; nemško: die kleine Ohreule, kleinste Ohreule, krainische Ohreule, Baumeule, Waldeule, Stockeule, Steineule, Posseneule, kleine Baumeule, kleine Waldeule, krainische Eule, aschfarbiges Käuzchen, gehörntes Käuzchen, Kauz mit Ohren, Waldäuffel, Auferl, Tschuk; ita-

---

[37]) O. M. Sch. 1914, str. 202.
[38]) Georg von Otterfels, Die Hüttenjagd, str. 95.
[39]) Hennicke, Handbuch des Vogelschutzes, str. 47.
[40]) J. f. O. 1910, str. 101 priloge.

lijansko: assiolo; francosko: petit duc, scops; angleško: little tufted owl, scops-eared-owl.

Znanstvene soznačnice: Scops giu, Scopoli. Scops ephialtes, Savigny. Scops asio. Stephens. Scops aldrovandi, Fleming. Scops carniolica, Brehm. Scops minor, Brehm. Scops rufescens, Brehm. Scops rupestris, Brehm. Scops pygmaea, Brehm. Scops vera, Finsch. Scops europaeus, Swainson. Scops senegalensis, Swainson. Scops longipennis, Kaup. Scops kamtschatkensis, Bonaparte. Strix scops, Linné. Strix giu, Scopoli. Strix zorca, Gmelin. Strix carniolica, Gmelin. Strix pulchella, Gmelin. Ephialtes scops, Keyserling in Blasius. Ephialtes zorka, Jaubert in Barthélemy. Bubo scops, Boie. Otus scops, Schlegel.

J. G. Kramer, Elenchus vegetabilium et animalium per Austriam inferiorem observatorum. Viennae, 1756, str. 323, št. 3. — *Scopoli,* str. 19, št. 9. — *Keyserling-Blasius,* Die Wirbeltiere Europa's, str. XXXIII št. 54 in str. 88, št. 23. — *Freyer,* str. 11, št. 34. — *Erjavec,* IV. del, str. 230. — *Fritsch,* str. 55. — *Madarász,* Die Raubvögel Ungarns, Z. f. O. 1884, str. 258. — *Ornis Carinthiae,* str. 47—48. — *A. J. Jäckel,* Systematische Übersicht der Vögel Bayerns itd. str. 77. — *E. C. F. Rzehak*: Über das Vorkommen d. Zwergohreule (Pisorhina scops L.) in Österreich-Ungarn. Mittlg. d. Sektion f. Naturkunde d. öster. Touristenklub, V. Jahrg. 1893, str. 17—20. — *Ornis balcanica,* II. zv., str. 103; III. zv., str. 315—318; IV. zv., str. 90—91. — *Ferd. Schulz:* Verzeichnis der in Krain beobachteter Vögel vom Jahre 1890—1895, M. O. V. W. 1895, str. 83. — *Naumann,* V. zv., str. 50—53. — *Brehm,* V. zv., str. 201—202. — *Gjurašin,* dio drugi, str. 136. — *Hartert,* str. 978—980. — *Reichenow,* str. 78. — *Hennicke,* Die Raubvögel Mitteleuropas, str. 41—45. — *Hennicke,* str. 16. — *C. G. Friderich Bau,* Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., 5. Aufl. 1905, str. 375—376. — *Schäff,* str. 383—384. -- *Klein,* Naši ptici, str. 92. — *Ornis Romaniae,* str. 414—416. — *Leeder,* Wildkunde und Jagdbetrieb, str. 204. — *F. Tischler,* Die Vögel der Provinz Ostpreussen, str. 183. — *Jul. Michel:* Unser jagdbares Federwild. XXXIV. Die Zwergohreule (Scops Aldrovandi.) Waidmannsheil, 1914, str. 476—478. — *Reichenow,* Die Vögel, I. Band, str. 423.

Rey, str. 66—67. — *G. Krause,* Oologia universalis palaearctica, sešitek 51. — *Szielasko,* Die Bedeutung der Eischalenstruktur itd. J. f. O. 1913. str. 281. — *P. Wendlandt,* Über die Brutverhältnisse uud Eiermmasse itd. J. f. O. 1913, str. 433—435. — *Boxberger,* Über die Kennzeichen der Eier der europäischen Eulenarten. Z. f. O. u. O., letn. XXIII., str. 60—63.

* * *

Ušesne čopke, ki imajo več prav kratkih peres, položi lahko po sebi. Kljun rjavočrn; punčica rumena. Perje zamazano sivo-belo in rjasto-rumeno premešano s temnimi črtami ob rebrcih in finimi povprečnimi pegami; zunanja kosmača peres na rami z velikimi rdečebelkastimi prižami. Koničaste peruti merijo pod 200 mm in presegajo rep. Prvo perutno pero zobčasto, tretje najdaljše. Kraki tenki, z zelo kratkimi peresci pokriti, prsti goli.

Veliki skovik [1]) je drozgove velikosti, barve kozomolzove (caprimulgus europaeus L.) ali vijoglavkine (jynx torquilla [L].); po vnanjosti je pa velika uharica v pomanjšani velikosti. Dolg je 190—200 *mm*, čez raz-

[1]) To skovanko rabim radi malega skovika, — glaucidium passerinum (L.) — ki ga bom pozneje opisal; Erjavec imenuje to sovo naravnost skovik, ker malega sploh ne omeni.

prostrte peruti meri 480 *mm*, nekoliko zaokroženi rep je skoraj 70 *mm* dolg. Samica je malo večja kakor samec. Močni, zelo zakrivljeni, nekoliko navzdol viseči kljun ima črnikasto konico in meri v loku 15 *mm*. Enaka

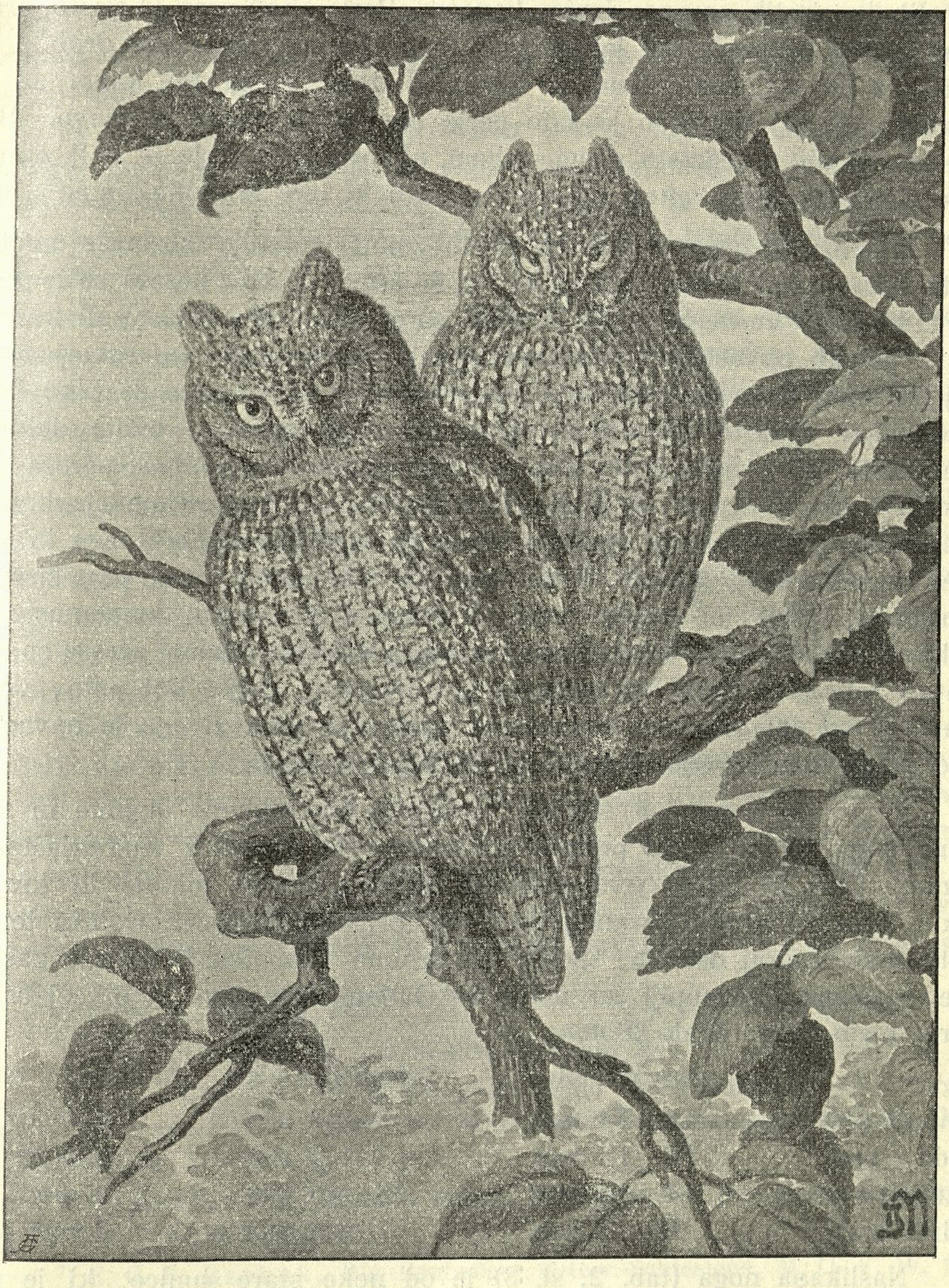

Jul. Michel pinx. — Waidmannsheil 1914.

Veliki skovik, pisorhina scops (L.).

je tudi voščenica nad okroglimi nosnicami. Punčica je rumena, pri mladih pticah svetla, pri starih temnejša ali bolj žareča, skoraj pomarančasta.

Odrasel skovik je zgoraj rjavkasto siv. Po sredi so peresa rjastordečkasta, na korenu pa svetlopepelnata; njihovi konci, kolikor jih gleda

izpod perutnic, so povprek rjavkasto pegasti s črnimi rogljatimi podolgastimi risbami. Na glavi je navadno več ali manj belkastih lis. Venec je svetlosiv, drobno temno marmoriran in obdan s polmesečnim trakom iz belih in rjastih peres s črnim koncem. Perje okoli očes je rjasto, pred očmi belo s temnorjavimi konci. Splošno so temne risbe tako drobne in goste, da jih razločimo samo od blizu, od daleč se pa zdi, kakor da bi se zlile v glavno barvo in je zato perje navidezno mrklo sivorjavo. Mladiči so pokriti z belkasto sivim puhom, njihovo prvo perje je bolj zamazano, toda svetlejše kakor pri starih pticah in ima le redke temne risbe.

Zunanja perutna peresa na plečih imajo zunanje kosmače smetanaste barve, pred koncem ali na koncu so črna. Letalna peresa so temnorjava. Zunanje kosmače prvih letalnih peres imajo smetanaste ali svetlorjaste, ostalih pa belkaste pasove. Notranje kosmače so temnosivorjave in bolj ali manj razločno pasaste. Letalna peresa nadlahtnice so tako barvana kakor splošno zgornja stran, le notranje kosmače imajo deloma smetanaste ali svetlorjaste pasove. Rjavkastosiva krmilna peresa so črnorjavo marmorirana in imajo neredne, malo marmorirane rjavkastosmetanaste pasove. Perje spodnje strani je svetlejše od hrbtnega in večidel razločno belo pasasto. Črne risbe ob rebrcih so včasih prav široke. Potrebušno perje je večidel belo. Perutnice so spodaj smetanaste z redkimi, nerednimi risbami. Nekatera najsprednejša letalna peresa so neznatno zobčasta. Prvo letalno pero je redkokdaj daljše kot peto, večinoma pa po dolgosti med 5. in 6. ali enako petemu. Drugo je navadno tako dolgo kakor tretje. Perut ima 23 letalnih peres.

V primeri s splošno telesno velikostjo ima skovik majhne in slabotne noge. Kraki so do prstnih korenov gosto pokriti s temnorjastorumenimi, belo in temnorjavo pisanimi peresci, ki so volnata in krajša kakor sicer pri drugih sovah in se tesno oprijemljejo kraka. Goli in tenki prsti imajo zgoraj deščice, spodaj pa drobne rumenkaste ali rdečkastosive bradavice. Kremplji so malo zakrivljeni, črnorjavi in precej ostri. Mere imajo te-le: Krak 28 *mm*,

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	12—13 *mm*	7— 8 *mm*	5 *mm*
srednji prst	16—18 *mm*	9 *mm*	6 *mm*
notranji prst	14—15 *mm*	13—15 *mm*	10 *mm*
zadnji prst	6— 8 *mm*	7— 8 *mm*	6 *mm*

Naslikana noga (tab. 2, sl. 3) je od neke stare samice, ki je poginila v jetništvu dne 25. maja 1900.

Glavne barve se izpreminjajo kakor skoraj pri vseh sovah. Nekatere imajo čistejšo sivo barvo, druge so bolj rjavkaste; močno rjaste ptice so pa redke; črne podolgaste risbe na spodnji strani so semtertje zelo široke.

Znane so štiri geografične premene, ki žive v vzhodni Evropi in v Aziji, zato se ne bom bavil podrobneje z njimi.

Ta naša najmanjša uharica, ki sta ji sloveča prirodoslovca Brehm in Gmelin nadela ime kranjska sova, je ptica zmernega in gorkega pasu. Vobče gnezdi v pokrajinah ob Sredozemskem morju, t. j. po južni, srednji in jugovzhodni Evropi, severni Afriki od zapadnih Kanarskih otokov čez Maroko, Alžir in Tunezijo, potem v Mali Aziji, Perziji in Turkestanu. V srednji Evropi gnezdi približno do 48° severne širine, posamezno tudi dalje proti severu.

Po Landbecku gnezdi vsako leto v južnem Črnem gozdu na Virtemberškem, dr. O. le Roi celo trdi, da gnezdi v Holandiji v srednji in severni Nemčiji [2]). Le mimogrede omenim, da je neka samica te vrste znesla jajca v berlinskem akvariju [3]). Posamezne zaletele ptice so pa dobili že po Nemčiji, Veliki Britaniji in po Irskem [4]).

Na Avstro-Ogrskem je povsod navadna in veliko pogostejša ptica kakor se sploh misli. Če velikega skovika prezremo, je vzrok njegova neznatna barva in pritlikava postava. Radi pičlih in nezanesljivih podatkov, ki so mi na razpolago glede Češke, Moravske in Šlezije, lahko le toliko omenim, da je veliki skovik v teh kronovinah zelo redka, izredna prikazen [5]), kajti za Češko jih je bilo do l. 1899 dokazanih le šest [6]), za avstrijsko Šlezijo pa samo eden [7]). V vzhodni Galiciji je najredkejša sovja vrsta in živi le semtertje v naselbinah, ne da bi se moglo natančno utemeljiti, zakaj je ponekod ni [8]). Na Gorenje-Avstrijskem je veliki skovik poletna ptica in redka gnezdilka, ki se drži ravnine [9]).

Na Predarlskem je redek, enako na severnem Tirolskem; na južnem Tirolskem (Trentino) je poleti prav mnogoštevilen. Spomladi se seli v gorovje; maja ali junija znese samica 3—4 jajca. Ob selitvi je veliki skovik vedno v krdelih po 8—10 [10]). Ljudevit baron Lazarini je opazil dne 28. avgusta 1884 na starih črešnjah blizu Villa pri Inomostu ob 9. uri zvečer 3 velike skovike [11]). Tirolski gatilec Strasser omenja koncem osemdesetih in v začetku devetdesetih let, da je to vrsto

---

[2]) O. M. B. 1908, str. 109.

[3]) J. f. O. 1878, str. 155.

[4]) O. M. Sch. 1911, str. 222 in 314; 1912, str. 203.

[5]) Ph. C. Dalimil Vlad. Vořečka: Über das Vorkommen der Zwergohreule (Scops zorca, Sav.) in Böhmen, Mähren und Österreichisch-Schlesien. M. O. V. W. 1892, str. 219—222 in 231—232.

[6]) K. Kněžourek: Weitere ornith. Beob. aus der Umgebung von Starkoč bei Časlau. O. J. 1902, str. 139.

[7]) E. C. F. Rzehak, Die Raubvögel Österr.-Schlesiens. M. O. V. W. 1892, str. 87.

[8]) Pražák: J. f. O. 1897, str. 442—443.

[9]) V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen, Übersicht der Vögel Oberösterreichs u. Salzburgs. 74. Jahresb. d. Museum Francisco-Carolinum. Linz 1916, str. 16.

[10]) A. Bonomi, Die Vögel des Trentino. M. O. V. W. 1893, str. 172.

[11]) von Dalla Torre u. Fr. Anzinger: M. O. V. W. 1897, str. 114.

večkrat dobil ter da so mu prinesli okoli l. 1895 tudi 4 mladiče, ki jih je vzgojil [12]). Na Solnograškem je ta sova zelo redka; dozdaj so dokazani za to kronovino samo 2 ozir. 3 veliki skoviki [13]). Na Nižje-Avstrijskem gnezdi precej pogosto [14]). Enako velja glede Sedmograškega in Ogrskega [15]); jeseni se preseli v južnejše kraje, odkoder se vrne proti koncu aprila [16].) Na Koroškem je v severnem goratem delu redek in semtertje tudi gnezdi; v nižjem južnem delu je po Lavantinski dolini in tudi okoli Celovca pogost gnezdilec.

Številnejši kakor v katerikoli imenovanih dežel je veliki skovik na Štajerskem, kjer je v severnem bolj goratem delu znatno redkejši kakor v nižjih, gorkih južnih krajih [17]). Vendar gnezdi v Gradcu primeroma pogosto [18]). Koprivnik imenuje med pticami Pohorja tudi velikega skovika [19]). Okoli Celja je po Seidensacherju navaden, splošno znan gnezdilec, ki pride sredi aprila iz južnejših krajev ter ga lahko spoznamo po njegovem „kiu“, s katerim se oglaša včasih tudi podnevi. Gnezdo si naredi v žlamborjih, redkokdaj zasede stara gnezda na smrekah in borovcih, je zelo zaupljiv in se ne skuja rad [20]). — Okoli Maribora gnezdi precej številno v starih kostanjih; šoje in roparice ga močno preganjajo [21]). — Še številnejši je pa okoli Radgone, kjer gnezdi v žlamborjih in luknjah, ki jih izdolbejo žolne [22]).

Na Kranjskem je ta mična sovica izredno pogosta gnezdilka ter imamo o njej obile, prav zanesljive podatke. Scopoli pripoveduje, da živi v gozdih mrzlejše Kranjske „in sylvis Carnioliae frigidioris“. V letnem poročilu deželnega muzeja iz l. 1838 je omenjeno, da živi veliki skovik menda po Dolenjskem, posebno okoli Ribnice in Idrije, in sploh

---

[12]) Rudolf R. v. Tschusi zu Schmidhoffen: Kurze Notizen aus dem Unterinn- und Zillertale. O. J. 1900, str. 62.

[13]) V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen: I. Nachtrag zu meiner Schrift: „Die Vögel Salzburgs“. Z. f. O. 1886, str. 237—238. — O. J. 1893, str. 127.

[14]) Rob. Eder, l. c. str. 15—16.

[15]) Madarász, l. c. str. 258 in J. v. Csató: Über den Zug, das Wandern und die Lebensweise der Vögel in den Komitaten Alsó-Fehér und Hunyad. Z. f. O. 1885, str. 422.

[16]) Aquila 1908, str. 138; 1909, str. 125, in 1914, str. 186.

[17]) P. Bl. Hanf: Verzeichnis der in der Umgebung des Furtteiches bei Mariahof in Obersteiermark vorkommenden Vögel (mit Bemerkungen über die Lebensweise, Fortpflanzung und Jagd einiger derselben), Verh. d. zool.-bot. Ges. VI. 1856, V. 673, in l. c., Mittlg. d. naturw. Ver. f. Steiermark. Jahrg. 1882, str. 13.

[18]) K. Graf Attems: Zur Ornis von Graz. O. J. 1891, str. 152—153.

[19]) Planinski vestnik, 1914, str. 20.

[20]) E. Seidensacher, Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steiermark. 1864, II. Heft, str. 67.

[21]) Oth. Reiser, I. Jahresbericht (1882) des Comités für ornithologische Beobachtungs-Stationen in Österreich und Ungarn. Wien 1883, str. 43.

[22]) Jos. Graf Plaz: Über einige um Freudenau bei Radkersburg in Steiermark vorkommende Vögel. O. J. 1892, str 69.

v gozdnatih krajih. Freyer pravi, da gnezdi skovik po skalovju in žlamborjih. E. Seidensacher pripoveduje, da je našel pri Novem mestu 31. maja 1859 gnezdo 4 malo zaleženih jajc, 1. junija pa drugo s 3 neskaljenimi jajci, ter pristavi, da je opazil pri samici le eno samo toda zelo veliko gnezdilno znamenje [23]). Po Erjavcu prebiva ta sovica rada blizu človeka po goratih in skalnatih krajih ter gnezdi po duplih in skalnatih luknjah. Teodor Wokřal na Snežniku pravi, da je veliki skovik na Kranjskem domačin [24]), Deschmann pa, da je 18. aprila 1884 dobil enega z Gorenjskega. [25]). Po Schulzu gnezdi precej pogosto pri Medvodah; 10. julija 1890 je dobil živo ♀ z 2 jajcema, ki še nisti bili skaljeni; 15. julija ustreljeno ♀ s 3 živimi, popolnoma doraslimi mladiči; 20. julija ♀ in 2. avgusta ♂. Iz njegovih zapiskov izvemo, da je bila mrtva samica s 3 živimi mladiči iz Medvod, zadnji par pa z Bleda. Iz zapiskov posnamem dalje, da je dobil Schulz 15. julija 1891 samico z Bleda, 26. aprila 1892 pa neznano odkod ♂ te vrste. V deželnem muzeju sta ♂ in ♀, ustreljena leta 1870 v javorniški okolici; potem ♂ z dne 7. maja 1911 od Most in ♀ z dne 2. julija 1911 z gnezdom 4 zaleženih jajc, ki je bilo v kostanjevem duplu za vasjo Podgorico. Tudi naslednje leto je gnezdil skovikov par pri Mostah v ljubljanski okolici [26]). Iz prejšnjih let so v muzeju 4 nezaležena jajca brez vsakršne navedbe. V okolici mesta Kranja navaja Cof velikega skovika kot redkega gnezdilca na Šmarjetni gori in na pobočju Sv. Jošta, odkoder ima velikega skovika prirodopisni kabinet kranjske gimnazije. Pogostejši pa je med Lescami [27]) in Bledom, v okolici Radovljice, Jesenic in Javornika, v Bohinjski dolini in dr. Razni opazovalci so mi pripovedovali, da gnezdi veliki skovik posebno rad na Posavju pri Ljubljani; proti koncu aprila se vrne z juga, prebiva pri vaseh po sadovnjakih in parkih ter gnezdi po duplih raznovrstnih dreves.

Na Primorskem gnezdi veliki skovik posebno okoli Opatije [28]), kjer prebiva po starih kostanjih; pri Piranu je dobil dr. B. Schiavuzzi 11. julija 1882 dva godna mladiča in dr. E. Schreiber ga je opazoval v Gorici in okolici povsod pogosto po stolpih in po hišah [29]). V Dalmaciji gnezdi veliki skovik po prof. J. Kolombatoviću in prof. B. Kosiću le redko, pač je pa pogosten ob selitvi [30]). Stotnik Grossmann ga je opazoval v Boki Kotorski; po njegovem mnenju pride tja šele pozno spomladi z juga ter se naseli navadno raje po gozdih kakor po vaseh.

---

[23]) Seidensacher, J. f. O. 1860, str. 317.

[24]) I. Jahresbericht (1882) itd., str. 42. [25]) Ornis 1887, str. 59.

[26]) Sajovic, Carniola 1912, str. 127—128, in 1914, str. 167.

[27]) A. K. iz Kamne gorice poroča, da je bilo še pred nekaj leti pod vasjo Lesce veliko starih in visokih lip, v katerih je gnezdilo več skovikovih parov. Njegov znanec M. Šuštaršič je v svrho prepariranja v enem samem večeru ustrelil v kratkem času 4 velike skovike.

[28]) Z. f. O. 1885, str. 347. [29]) I. Jahresbericht (1882) itd., str. 42.

[30]) I. Jahresbericht (1882) itd. str. 42; Ornis 1885, str. 281, 1888, str. 62, in 1889, str. 449.

Na malem trgu v Novem gradu je slišal s strehe ali z drevesa velikega skovika vsak večer, pa tudi zjutraj, ko je bilo solnce že visoko, se je še oglašal [31]). Dr. G. Schiebel ga je slišal 4. aprila 1912 na otoku Rabu [32]); O. pl. Wettstein je opazoval 2 velika skovika na Braču [33]); ker sta se pa ta dva ornitologa ondi le mimogrede mudila, nista mogla dognati, če ta vrsta tam tudi gnezdi.

Na Hrvaškem in v Slavoniji je veliki skovik po Gjurašinu selilec ter živi po gozdih. V Narodnem muzeju v Zagrebu imajo 4 velike skovike brez navedbe spola, ki so bili vjeti aprila, maja, julija, avgusta in oktobra [34]). V Bosni in Hercegovini gnezdi, kakor pravi dr. K. Parrot [35]); v sarajevskem muzeju jih je 7, in sicer 4 samci, 3 samice iz maja, julija in avgusta [36]). Jeseni se seli na jug. V Srbiji ga je Reiser semtertje slišal največkrat po brdih okoli Kremne v užiškem okraju [37]). V Črnigori je veliki skovik ob morju zelo pogost. V notranji deželi živi posebno rad v milejših pokrajinah, kjer so drevesa; veliko redkejši je v gozdnatem ozemlju. Zelo številen je v koprivovini Beri, 3 ure hoda zapadno od Podgorice pod Busovnikom.

Glede Grške se sploh lahko reče o tej sovi, da gnezdi pogosto v ravnini in v gorovju. Ptice, ki so gnezdile bolj proti severu, n. pr. na Štajerskem in Kranjskem, prezimujejo na Grškem in Egejskih otokih. — Gnezdi tudi na Bolgarskem in okoli Carigrada [38]). — V Rumuniji je selilka, ki pride z juga proti koncu marca ali v začetku aprila in se vrne septembra zopet na jug. Svoje bivališče si poišče na vseh prikladnih krajih v ravnini in gričevju; celo v mestnem parku Bukarešta gnezdita navadno 1 ali 2 para. V vzhodni Evropi živi veliki skovik še veliko bolj proti severu, toda le poredkoma. L. Taczanowski pripoveduje o dveh pticah, ustreljenih v varšavski guberniji in 20 *km* južnozahodno od Lublina [39]).

V Mali Aziji je posamič stalna ptica, večinoma pa selilka, ki jo najdemo v ravnini in v gorovju [40]). Enako se lahko trdi sploh glede drugih dežel ob Sredozemskem morju; le radi Italije naj pripomnim, da velikega skovika dozdaj še niso našli pozimi ob Padu [41]). — V Švici je pogostejša kakor med Nemci ob Renu in Donavi.

Živi po vrtih, gozdih in drevesnih nasadih v ravninah in v gorovju; ugajajo mu tudi gole, skalnate kotline z mnogimi globeli brez lesovja. Dan prespi v vejah košatih dreves ali po žlamborjih, kjer ostane

---

[31]) J. f. O., 1904, str. 88—89 in 1916, str. 245 do 247.

[32]) O. J. 1912, str. 145. [33]) O. J. 1914, str. 161.

[34]) Glasnik Hrv. naravoslov. društva. 1902, str. 55.

[35]) O. M. Sch. 1898, str. 322. [36]) Die Vogelsammlung itd., str. 20.

[37]) Otm. Reiser v Glasniku zem. muzeja u Bosni i Hercegovini. 1904, str. 124 (sep. otisak, str. 18).

[38]) O. J. 1904, str. 155.

[39]) Ornis 1888, str. 451. [40]) Fritz Braun, J. f. O. 1908, str. 564.

[41]) C. dott. E. Arrigoní Degli Oddi, l. c. str. 85—86 (posebnega dela).

do mraka, če ga kaj ne prepodi. Na jugu in jugovzhodu Evrope najdemo velikega skovika v gnezdilnih dupljih in med tramovjem hiš sredi mest.

Veliki skovik je selilec, ki zapusti oktobra svoje poletno bivališče ter se vrne proti koncu aprila. Za trditev, da je stalna ptica, nimamo po mojem mnenju dovolj dokazov, ker so vse pri nas pozimi na raznih krajih ustreljene sove te vrste gnezdilke iz severnejših krajev. Prezimuje v Egiptu, Nubiji, Alžiru, Tuneziji in severovzhodni Afriki [42]).

Da se natančno dožene smer selitve in druge okolnosti v življenju velikega skovika, je Kralj. ogrska ornit. centrala v Budimpešti l. 1912 poskusila z obročenjem [43]).

* * *

Ta ljubka sovica se da med vsemi sovami razen čuka najlažje udomačiti in dela s prikupljivim in smešnim vedenjem svojemu gospodarju obilo veselja. Da bi pri mrtvih pticah pernati čopki ne bili vidni, kakor se splošno trdi in kar sem sam opazil pri močvirni uharici, tega nisem videl pri nagačenih velikih skovikih, nasprotno so bili njihovi pernati čopki prav očitni. Tudi zelo srčen je, posebno če ga spravimo v zadrego; z obstreljenimi pticami moramo biti posebno oprezni. Ponekod ga imajo radi v kletkah, kjer se udomači popolnoma. Po poročilu g. A. Kappusa iz Kamne gorice je imel g. K. Pibrouc v Kropi velikega skovika devet let udomačenega v gajbici. Letal je tudi prosto na okoli in se je na svojega gospodarja tako privadil, da mu je sedel na roko. Ko je prišla popoldne južina na mizo, je vedno frfotal po gajbici tako dolgo semintja, da mu niso odprli vratec. Potem je zletel najprvo na rob divana in odtod k gospodarju na mizo, kjer je dobil smetano iz kave, ki jo je slastno povžil. Sicer ga je krmil gospodar pozimi z drobno razrezanimi govejimi pljuči, poleti pa predvsem s kobilicami in poljskimi murni. Omenjeni skovik je bil samica iz ondotne okolice. Zanimivo je, da je znesla v jetništvu enkrat 1 jajce. V svoji gajbici brska rad po pesku [44]) in se v njem koplje. Njegovo živahno in prikupljivo življenje v jetništvu opisujeta zanimivo in obširno J. Moesmang [45]) in O. pl. Riesenthal (po Koberju) [46]).

Veliki skovik je v marsičem podoben mali uharici, zlasti njegovo obnašanje in njegove šege nas nehote spominjajo na njo. Splošno je bolj ponočna ptica kakor katerakoli sovja vrsta in začne šele v mraku loviti; če se prikaže semtertje že popoldne ali proti večeru, je to izjema. Tudi glasiti se začne šele v mraku. Kdor je enkrat slišal njegov nepretrgan,

---

[42]) J. f. O. 1863, str. 14; 1867, str. 293; 1888, str. 162; 1904, str. 234—237, in 1909, str. 109.

[43]) Aquila 1912, str. 345.

[44]) Dr. Th. Liebe: Sand- und Staubbäder der Raubvögel und Eulen. O. M. Sch. 1893, str. 6—9.

[45]) Die Zwergohreule (Ephialtes scops., K. u. Bl., Scops aldrovandi, Flem., Scops carniolica, Bp.) in Gefangeschaft. O. M. Sch. 1891, str. 352—356.

[46]) Ein Raubvogel-Idyll. O. M. Sch. 1896, str. 116—119.

dvozložni napol otožni, napol zvižgajoč glas, ga nikoli ne pozabi. Ob lepih pomladanskih večerih slišimo še neke posebne, prijetno otožne glasove, ki med nje vpleta ponovno žvižganje. Njegov navadni glas v večernih in mesečnih ponočnih urah je melodični „klii“, „giu“ ali „čuk“, potem pa še razločni „tot tot tot“; zlasti spomladi ima skovikov glas nekaj posebnega; iz daljave je podoben glasu pubčev. Mladiči sikajo. Podnevi presedi na kaki veji ali se pa stisne k deblu in je podoben štrclju, tako sedečega le slučajno zapazimo. Če ga pa izsledimo in potrkamo na deblo, se kar naenkrat vzdrami, vzravna in privzdigne pernate čopke. Tako n. pr. poroča Kollibay, da je videl v Boki kotorski sedeti na vodoravni veji samca in samico prav skupaj k deblu stisnjena [47]), in jih je komaj zapazil.

Leti spretno, bolj po sokolovo kakor po sovje, tiho in gugavo, pa vendar hitro; če lovi, leta nizko nad zemljo.

Veliki skoviki žive med seboj v prijateljstvu in so miroljubni; kanibalizma pri tej ptici še niso opazovali.

Veliki skovik se hrani in lovi v prvi vrsti hrošče, kobilice in druge velike ponočne žuželke, o priložnosti tudi netopirje, miši, male žabe, martinčke, male ptice in ponočne metulje (vešče). V jetništvu se ne dotakne mrtvih ptičev in so mu nad vse môčni črvi. Loviti začne v mraku ter lovi v svetlih nočeh do zore; če so noči temne, pa le zjutraj in zvečer. Ob meglenem vremenu lovi baje tudi podnevi in rad zalezuje manjše ptice. Miši mora razdrobiti na kose, enako male ptiče, ki jih še prej popolnoma oskube.

* * *

Gnezdi navadno v duplih, redkokdaj v skalnih luknjah ali v zidovju. Da bi porabil stara gnezda srak, krokarjev in roparic, kakor nekateri trdijo, mi ni znano. Meseca maja ali v prvi polovici junija znese samica na podlagi črvojedine ali mahu 4—6 okroglastih jajc s topima poloma. Izrečno moramo povdariti, da so gnezda 3 jajc nepopolna, dasiravno najdemo v najboljših ornitologičnih delih nasprotno navedbo. Gnezdi samo enkrat v letu. Samica vali sama, samec ji prinaša hrane ponoči in podnevi, ter izvali v 21 dneh svoj zarod, ki ga pita z žuželkami, dvoživkami in zdrobljenimi mišmi.

Lupina jajc je 0·19—0·20 *mm* debela, finega enakomernega zrna, gladka, z nekaterimi malimi vozelčki, redkokdaj s podolžnimi brazdami. Jajca so medlega bleska in med vsemi sovjimi jajci najbolj okrogla, izpihana pa proti luči bledo rumenkasto prozorna. Merijo povprečno največja 34·3 × 28·3 *mm*, najmanjša 28·8 × 26·7 *mm*, tehtajo povprek najtežja 1·10 *g*, najlažja 0·72 *g*. Rey je izmeril 20 jajc svoje zbirke, ki so merila povprečno 31 × 27·1 *mm*, največja 32·5 × 28·2 *mm*, najmanjša pa 29 × 27·5 *mm* in 30·5 × 25·5 *mm*; povprečna teža je bila 0·916 *g*. 44 jajc,

---

[47]) J. f. O. 1916, str. 246.

ki jih je izmeril Jourdain, je imelo povprečno 31·32 × 27·62, največje 34·5 × 27·4 in 31·5 × 28·7 *mm*, najmanjše 29·3 × 27 in 31·4 × 26 *mm*. 44 jajc, ki jih je izmeril P. Wendlandt je merilo povprečno 30·7 × 26·8 *mm* ter tehtalo povprečno 0·89 *g*. Bau je izmeril 16 jajc, ki so imela povprečno 30·8 × 27·2 *mm* ter tehtala povprek 0·909 *g*. Dve, dne 10. junija iz gnezda 4 jajc vzeti jajci merita 29 × 25 in 30 × 25·5 *mm* [48]).

Omeniti moram, da gnezdi veliki skovik tudi v umetnih gnezdih, razobešenih na prikladnih mestih; posebno lepe uspehe s takimi poskusi je dosegla Kralj. ogrska ornit. centrala v Budimpešti [49]).

* * *

Male ptice sovražijo to sovico kakor vse sovje vrste, posebno če se prikaže podnevi. V njenem perju žive tudi zajedalci; znani sta nam dozdaj 2 vrsti. Njen najresnejši sovražnik je pa človek, ki jo iz svojih sebičnih namenov zalezuje in lovi. Veliki skovik ni plašen, zato ga je lahko ujeti.

V zadnjem desetletju preteklega stoletja pa so začeli iz južnih delov Evrope izvažati velikega skovika v mesta z modno industrijo, kjer prikroje njegovo lepo pisano perje za lišp [50]). Ptičarji jemljo velikega skovika za vabo na lov malih ptic ter se tako dvakrat pregreše proti zakonu v varstvo ptic: prvič, ker se skovik sploh ne sme loviti, in drugič je prepovedano loviti koristne ptice.

Velikega skovika prištevamo našim najkoristnejšim pticam, ker pokonča neizmerno število miši in mnogo drugih škodljivcev, kar vse je v prid posebno gozdarju, sadjerejcu in poljedelcu. Nesmiselno je torej zatirati to ptico, ker že njena pritlikava postava kaže, da ne more narediti znatne škode.

Laponska sova, syrnium lapponicum (Sparrm., Retz.).

Navadna imena. Slovensko: laponska sova; češko: sova laponská; nemško: Lapplandseule, lappländischer Kauz, lapplandische Eule, grosse schwarzbärtige Eule, graue schwarzbärtige Eule, Barteule, Bartkauz, lappländischer Kleinaugkauz; italijansko: gufo della Lapponia; francosko: chouette lappone; angleško: great cinereous Owl, lapp Owl.

Znanstvene označnice: Strix lapponica, Sparrmann. Strix lapponica, Retzius. Strix lapponica, Temminck. Strix lapponica, Naumann. Strix fuliginosa, Shaw. Strix barbata, Pallas. Syrnium cinereum, Bonaparte. Syrnium cinereum, Riesenthal. Ulala barbata, Keyserling in Blasius. Syrnium lapponicum, Strickland. Syrnium lapponicum, Sharpe. Syrnium lapponicum, Reichenow.

Keyserling-Blasius, Die Wirbeltiere Europa's, str. XXXII, štev. 42, in str. 142, štev. 42. — *Fritsch,* str. 61—62. — *Naumann,* V. zv., str. 46—49. — *Brehm,* V. zv.,

---

[48]) Aquila 1909, str. 285.

[49]) Aquila 1911, str. 218, 225 in 234; 1912, str. 375, 383 in 390; 1913, str. 487, in 1914, str. 243.

[50]) O. M. Sch. 1898, str. 281.

str. 162—164. — *Hartert,* str. 1014—1016. — *Reichenow,* str. 79. — *Hennicke,* Die Raubvögel Mitteleuropas, str. 39—40. — *Hennicke,* str. 15. — *C. G. Friderich-Bau,* Naturgeschichte der deutschen Vögel, 5. Aufl., 1905, str. 361—362. — *Schäff,* str. 387. — *Jul. Michel,* l. c. XXVIII. Der Lapplandskauz (Syrnium lapponicum, Sparrmann). Waidmannsheil 1913, str. 570 in 572. — *F. Tischler,* Die Vögel der Provinz Ostpreussen, str. 184—185. — *Reichenow,* Die Vögel, I. zv., str. 432.

H. Hocke: Die Kennzeichen der Euleneier. Z. f. O. u. O., 3. letn., str. 41 do 42. — *Rey,* str. 65—66. — *R. Nilsson:* Über skandinavische Euleneier. Z. f. O. u. O., XX. letn., str. 6 in 20. — *A. Szielasko,* Die Bedeutung der Eischalenstraktur itd., J. f. O 1913, str. 278. — *P. Wendlandt,* Brutverhätnisse und Eiermaße itd., J. f. O. 1913, str. 431—433. — *Boxberger:* Über die Kennzeichen der Eier der europäischen Eulenarten. Z. f. O. u. O., XXIII. Jahrg., str. 60—63.

Brez pernatih čopkov. Na belosivih očesnih krogih več koncentričnih črnih kolobarjev: iris živo rumena. Pod grlom črna lisa. Perje na trebušni strani in na nogah ima poleg glavne podolžne lise ob rebercu še široke prečne pege; vnanji rob 1. in 2. letalnega peresa nazobčan, 5. letalno pero najdaljše.

Laponska sova je za veliko uharico največja sova, vendar je vitkejša in manjšega života. Po postavi je podobna lesni sovi, samo da ima daljši rep; s kako drugo sovjo vrsto jo je težko zamenjati. Cel život je pokrit s prav gostim perjem. Voščenica je tenka in umazano rumena, žrelo globoko in široko preklano; nosnice so na koncu voščenice. Očesni krogi imajo na belosivi podlagi več (navadno 9) koncentričnih črnikastih valovitih pasov. Razmeroma majhno oko je živo žareče rumeno. Uho obdaja oko v polkrogu. Podbradek je črn [1]). Belkasto perje spodnje strani in nog je široko rjavo pasasto; perje spodnje strani ima vrhtega še velike dolge maroge ob rebercih.

Perutnice merijo čez 330 *mm*. Rep jih presega za 85 *mm* ter ima poleg 7—8 ozkih belih pasov še goste in fine valovite risbe. Celotna dolžina laponske sove je 620—700 *mm*; perutnice merijo 430—460 *mm*, rep 240—280 *mm*, kljun 39 *mm*. Samice so vedno večje kakor samci. Perje mladičev je zamazano sivkasto in gosto temnorjavo pasasto.

Mere posameznih delov noge so te-le: krak meri 66—77 *mm*;

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	24—25 *mm*	26—27 *mm*	19·5—20 *mm*
srednji prst	35—36 *mm*	32—33 *mm*	24 *mm*
znotranji prst	27—28 *mm*	31—33 *mm*	22 *mm*
zadnji prst	20 *mm*	25—27 *mm*	21 *mm*

Noge so razmeroma slabe. Krak pokriva perje z dolgimi, gostimi, temnosivimi pasovi in marogami. Prsti so kratki, njih perje ima enako barvo kakor na kraku. Pred kremplji sta dve goli sivorumeni deščici;

---

[1]) Odtod tudi latinski naziv: strix barbata (Barteule, sova s podbradkom, bradata sova.)

iste barve so bradavičasti podplati. Dolgi, zelo ostri, toda tenki kremplji so od začetka belosivi ter prehajajo polagoma v roženosivo in proti koncu v sivo barvo. Krempelj notranjega prsta je najmočnejši.

Naslikana noga (tab. 3, sl. 1) je nekega, pozimi 1903 na Švedskem ustreljenega samca.

Ta sova živi visoko na severu Evrope in Azije, posebno na Laponskem, Finskem, po severni Rusiji in severni Sibiriji; v Evropi je severna Livonija južna meja njenega bivališča. Na zimo gre nekoliko bolj proti jugu. Tako so n. pr. jeseni 1832 ustrelili v Vzhodni Prusiji (okraj Niederung) laponsko sovo [2]), ki je zdaj v berlinskem muzeju; na Ruskem pa gre izjemoma še bolj južno do 50^0 sev. šir. Živi v gozdih, redkokdaj jo najdejo v pokrajinah brez drevja ali v skalovju in se v tem razločuje od bele sove, ki živi tudi v skoraj istem podnebju. Kadar je veliko lemingov, je pogostejša kakor druga leta.

Dasiravno je ponočna sova, vendar lovi dolge poletne severne dni tudi podnevi. Leti tiho, počasi, mahaje s perutmi, malokdaj plavaje. Glasi se podobno kakor lesna sova „hu-hu-hu-hu-u“. Gotovo pa je laponska sova najbolj čudna ptica vsega sovjega rodu; na sebi ima nekaj skrivnostnega, nekaj pošastnega in vražjega. Mlada iz gnezda vzeta postane baje zelo krotka.

Gnezdi v Laponiji, v severni Rusiji do 52^0 sev. šir., namreč še v gozdih Litve, v gubernijah Minsk, Vilna, Grodno, Smolensk in Jaroslav, kakor tudi v zapadni Sibiriji, in sicer v gnezdih, ki jih sama naredi, ali pa v zapuščenih gnezdih roparic na drevju, v duplih ali na tleh od začetka aprila do konca maja. Njeno gnezdo postane sčasom zelo obsežno, ker ga rabi navadno po več let zapored in ga vsako leto nekoliko popravi in s tem poveča. Število jajc je prav različno in odvisno od obilice ali pomanjkanja hrane. Navadno jih je le 3—5, včasih 6—7, enkrat so našli tudi že 9 mladičev. Večkrat se zgodi, da znese drugo gnezdo potem, ko so se izvalili mladiči prvega gnezda; če se ji pa jajca vzamejo, znese nanovo enkrat ali pa tudi dvakrat. Jajca so primeroma majhna; 97 (38 Rey in Sundman, 29 Nilsson, 30 Jourdain) jih meri povprečno $54{\cdot}05 \times 42{\cdot}54$, največje $58{\cdot}1 \times 43$ in $51 \times 44{\cdot}7$, najmanjše 49×42 in 50×39 *mm*; tehtajo povprečno $4{\cdot}144$ *g*, najtežje 4.46 *g*, najlažje pa $4{\cdot}07$ *g*. Lupina je $0{\cdot}42—0{\cdot}43$ *mm* debela, slabšega bleska in zrna kakor jajca velike uharice.

Njena hrana so lemingi, druge mišje vrste ter vsi glodavci do velikosti zajca; pa tudi perutnina (snežne jerebice) in slednjič ribe. Iz hrane se da sklepati na precejšno škodo, ki jo napravi ta sova med divjačino in ribištvom, posebno ker se zna včasih prav skrbno ogibati lovca.

---

[2]) F. Tischler: Ist Syrnium lapponicum schon in Westpreussen erlegt worden? O. M. B. 1916, str. 70—71.

Kozača, syrnium uralense (Pall.).

Navadna imena. Slovensko: uralska sova, veliki skovik (Freyer); hrvaško: sova jastrebača, sovina jastrebača (Brusina), sovuljaga jastrebača; češko: sova bělava; poljsko: sowa długoogonowa; rusko: nejasyt säraja, bolšaja säraja sova; nemško: Habichtseule, Habichtskauz, Uraleule, Uralkauz, Habergais, Teufelskrah; italijansko: gufo degli Urali; francosko; chouette de l'oural; angleško: Hawk Owl, Ural Owl.

Znanstvene označnice: Strix sylvestris, Scopoli. Strix nigra, Hacquet. Strix uralensis, Pallas. Strix macroura, Natterer. Surnia uralense, Stephens. Ulula liturata, Retzius. Syrnium uralense, Boie, Noctua uralensis, Cuvier. Scotiaptex uralensis, Swainson. Ulula uralensis, Keyserling in Blasius. Ptynx uralensis, Gray. Strix šumavensis, Heyrovsky. Ptynx liturata, Brehm. Syrnium uralensis, Fritsch.

Scopoli, str. 21, štev. 13. — *Keyserling-Blasius,* Die Wirbeltiere Europas, XXXII, štev. 43, in str. 142, štev. 43. — *Freyer,* str. 10, štev. 30. — *J. Hinterberger,* Die Vögel von Oesterreich ob der Enns, 1854, str. 16—17. — *C. Deschmann:* Hacquet's Strix nigra und dessen ornith. Studien in Krain. Drittes Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums. 1862, str. 216—218. — *Erjavec,* IV. del, str. 230—231. — *Fritsch,* str. 62—63, tab. 12, sl. 1 in 2. — *V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen,* Die Vögel Salzburg's, 1877, str. 14, štev. 28. — *Madarász,* Die Raubvögel Ungarns. Z. f. O. 1884, str. 259. — *Ornis Carinthiae,* str. 43—44. — *Schulz,* str. 3—4, štev. 28. — *A. J. Jäckel,* Systematische Übersicht der Vögel Bayerns, str. 62—64. — *Ferd. Schulz,* l. c., M. O. V. W. 1895, str. 83. — *Naumann,* V. zv., str. 41—45. — *Brehm,* 5. zv., str. 160—162. — *Hartert,* str. 1017—1019. — *Reichenow,* str. 79. — *W. Linck:* Die Ural- oder Habichtseule (Syrnium uralense) in Ostpreußen. D. J.-Z., 40 zv., str. 487 do 488, 503—505 in 520—521. — *Hennicke,* Die Raubvögel Mitteleuropas, str. 37 do 39. — *Hennicke,* str. 14. — *C. G. Friderich-Bau,* Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., 1905, str. 359—361. — *Schäff,* str. 386—387. — *Dr. E. Klein,* Naši ptici, str. 90. — *Ornis Romaniae,* str. 411—413. — *Jul. Michel,* l. c., XXI. Der Uralkauz (Syrnium uralense, Pallas). Waidmannsheil, 1913, str. 327—328. — *Reichenow,* Die Vögel, I. zv., str. 432. — *F. Tischler,* Die Vögel der Provinz Ostpreußen, str. 184 do 187.

H. Hocke: Die Kennzeichen der Euleneier. Z. f. O. u. O., III. letn., st. 40—41. — *Szielasko:* Am Horste der Uraleule (Syrnium uralense, Pall.). Z. f. O. u. O., XIV. letn., str. 17—20. — *Rey,* str. 63—64. — *R. Nilsson:* Über die Habichtseule. Syrnium uralense (Pall.). Z. f. O. u. O, XX. letn., str. 81—82. — *H. Wels:* Die Uraleule. (Syrnium uralense, Pall.), Z. f. O. u. O., XXII. letn., str. 77—84. — *Szielasko:* Die Bedeutung der Eischalenstruktur etc., J. f. O. 1913, str. 278. — *P. Wendlandt:* Über die Brutverhältnisse und Eiermaße etc. J. f. O. 1913, 428—431. — *Boxberger:* l. c., Z. f. O. u. O., XXIII. let., str. 60—63.

* * *

Očesni krogi enakobarvno sivi ali rjavkasti ali črtasti, pa brez valovitih pasov. Uho obdaja oko skoraj v polukrogu. Kljun svetlorumenkast. Punčice temnorjave do črnorjave. Spodnja stran motno bela z dimasto-rjavkastimi podolgastimi lisami. Rep posebno dolg, pri mirujoči ptici klinaste oblike, s 6—8 bledorjavimi in 7—9 rjastobelimi, skoraj enako ši-

rokimi pasovi, presega perutnice za 70 mm. Letalna peresa do petega, ki je najdaljše, zobčasta. Peruti čez 330 mm dolge. Perje na nogah sivobelo.

Kozača je razen velike uharice naša največja sova. Po zunanji postavi je zelo podobna lesni sovi, vendar ima daljši, bolj iztegnjen život

Jul. Michel pinx. — Waidmannsheil 1913.

Kozača, syrnium uralense (Pall.)

tako, da je videti veliko vitkejša kakor ta njena sorodnica. Perje je veliko, debelo in mehko, toda trše kakor perje nočnih sov. Dolga je 600 *mm*, široka včasih še čez 1060 *mm*, peruti merijo 353—395 *mm*, rep

250—320 *mm*, ki je razvit tako, da so srednja peresa za 46 *mm* daljša kakor zunanja. Po barvi je kozača podobna močvirni uharici, sicer se pa od nje močno razlikuje. Obraz je velik in ploščnat; venec je večji in razločnejši kakor pri drugih dnevnih sovah. Glava sicer ni posebno velika, vendar je pa perje na čelu in na temenu zelo dolgo in tako našopirjeno, da je glava podobna šopasti vlasulji.

Glavna barva zgornje strani se izpreminja od smetanaste do svetlo-rjavkaste, od umazanobele do bele. Perje na glavi in zadaj za vratom ima široke črnorjave do rjavkastočrne podolgaste lise. Hrbet je zamazano rjavkast z umazanobelimi, malo razločnimi risbami, na zgornjih repnih krovnih peresih je navadno zopet več bele barve, perje na lopaticah in krovno perje zgornjih perutnic je bolj bledorjavo, rjavkasto ali sivkasto zamazano. Temnejše podolžne risbe niso tako razločne in so semtertje malo bledejše. Letalna peresa so dimastorjavkasta, pri temnejših pticah temnejša, pri svetlih bledejša. Zunanja banderca zunanjih peres na podlahtnicah so večinoma nekoliko bolj belkasta, vsako ima 4—5 širokih temnorjavih pasov, ne popolnoma vzporedno enakobarvnim pasom notranjih banderc. Krmilna peresa so svetlo medla dimastorjava z belkastim koncem in s 5—7, semtertje nerednimi temno dimastorjavimi pasovi. Krovna peresa spodnjih perutnic imajo barvo spodnje strani života, samo ožje lise.

Barva perja v vencu se izpreminja od svetlosive do temnorjave ali od medlo rjastobele do skoraj čisto bele, vsako peresce ima črnikasto liso ob rebrcu. Perje na čelu med obema vencema je skoraj popolnoma črnorjavo z belkastim perjem ob straneh. Kratki peresni obrobek okoli venca in dolgo ozko perje sredi grla je skoraj ali popolnoma čisto belo ali z razločno orisanimi črnimi podolgastimi in povprečnimi risbami. Prsi in spodnji del života je večinoma nekako smetanast, ki se izpreminja od rjavkaste do bele bele barve, vsako pero ima široko črnorjavo podolgasto liso; semtertje imajo tudi rjavkaste ptice na bandercih okrogle belkaste priže. Temne proge postajajo proti trebuhu nekoliko ožje.

Podrepna krovna peresa, perje na kraku in prstih je enake barve kakor druga spodnja stran; podrepna krovna peresa imajo temne podolgaste risbe, semtertje tudi še širše klinu podobne lise blizu konca. Perje na kraku in na prstih pa ima bledorjave, malo razločne risbe; včasih tudi nima čisto nobenih lis.

Mlade ptice so do prve golitve temnejše kakor odrasle, kakor trdijo nekateri ornitologi, in šele potem postanejo bolj svetle; temu naziranju pa odločno ugovarjajo drugi ptičeslovci. Prvo puhasto perje je čisto belo, drugo smetanasto (menda tudi svetlejše in temnejše) z rjavimi pasovi; razločujejo se pa ti mladiči od mladičev lesne sove vedno le po rumenem kljunu.

Veliki, voščenorumeni kljun meri v loku 42 *mm* in je lepo okroglo zakrivljen, pri mladičih rumenkasto poltne barve, na koncu bel. Goli robovi vek so poltne barve, punčica pa močno temnorjava.

Noge in kremplji so veliki. Krak je pokrit z gostimi, volnatimi, sivobelimi peresci. Prsti so samo na zgornji strani pokriti s perjem, stranski in spodnji goli deli so bradavičasto mrežasti in rumenkaste barve. Pred vsakim krempljem je nekaj golih deščic rumenkastorožene barve. Kremplji so lepo okroglo zakrivljeni, zelo ostri in rumenkastopoltne do rumenorjave barve. Mere so nastopne: krak 52—55 *mm*;

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	27—28 *mm*	20—25 *mm*	15—16 *mm*
srednji prst	32—36 *mm*	23—30 *mm*	19—21 *mm*
notranji prst	29—30 *mm*	27—32 *mm*	19—22 *mm*
zadnji prst	20 *mm*	21—27 *mm*	18—22 *mm*

Naslikana noga (tab. 4) je nekega samca, ustreljenega 8. novembra 1898 pri Rakovi nogi v Bosni.

Omeniti moram neko temnorjavkasto premeno, ki so jo dognali v Šumavi [1]), na Koroškem, po drugih alpskih deželah in po Bosni. Reiser trdi, da je v avstrijskih alpskih deželah ta temna premena veliko pogostejša kakor navadna svetlosiva ptica.

Ker je kozača zelo podobna lesni sovi, so jo pogosto prezrli, ali bolje rečeno, obe vrsti večkrat zamenjali. S tega stališča naj se presojajo deloma vse navedbe celega nastopnega odstavka, in ta pridržek naj velja posebno za navedbe, ki se nanašajo na Kranjsko.

* * *

Kozača živi v severni in vzhodni Evropi ter v enakih geografskih širinah v srednji Aziji od Urala do daljnega vzhoda ob Ohotskem morju. V Evropi jo najdemo v gozdih na Švedskem do 65° sev. šir., na Ruskem v pokrajinah ob Vzhodnem morju, na Vzhodnem Pruskem po gozdih severovzhodnega dela. V zapadnem delu Nemčije, v zapadnih in srednjih Alpah bi jo pa zastonj iskali.

Na Češkem je stalna ptica [2]), posebno v Češkem lesu [3]). V Šleziji [4]) in na Moravskem [5]) je redka selilka. Na Gorenje-Avstrijskem ni posebno redka gnezdilka v gorovju; pa tudi v ravnini so jo že posamič ustrelili. Zdi se, da bi utegnilo njeno število v tej kronovini zadnji čas pojemati [6]). Na Solnograškem gnezdi. Na Nižje-Avstrijskem je, kakor je dozdaj dognano, zelo redka [7]). Na Štajer-

---

[1]) Češki les v širjem pomenu (Böhmerwald) se deli v dva skoraj enaka dela: Šumavo in Češki les v ožjem pomenu.

[2]) A. Fritsch: Die Vögel Böhmens. J. f. O. 1872, str. 379.

[3]) J. f. O. 1871, str. 84, in O. J. 1890, str. 153—154.

[4]) E. C. F. Rzehak: Einige lokale Seltenheiten etc. O. J. 1894, str. 22.

[5]) F. Schade: Ornith. Notizen aus Mähren etc., O. J. 1901, str. 192.

[6]) V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen, 74. Jahresber. des Museum Franc.-Carolinum. Linz 1916, str. 13.

[7]) R. Eder, Die Vögel Nieder-Oesterreichs, str. 13.

skem je gnezdilka [8]), in sicer le v južnem delu te kronovine [9]); na severnem Štajerskem je najbrže le ob selitvi in pozimi bolj ali manj pogosta [10]). Tudi na Koroškem baje gnezdi semtertje, ne da bi se mogla ta trditev podpreti z zanesljivimi in natančnejšimi dokazi.

Na Kranjskem kozača gnezdi; pogosta je ob selitvi spomladi in jeseni ter tudi pozimi ni redka. Erjavec trdi, da so posamezne pri nas tudi stalne. — O malokateri ptici imamo toliko dokazilnega gradiva kakor o kozači, in menda ne bo odveč, če razvrstimo to obsežno snov radi boljšega pregleda v tri oddelke.

A. Književne navedbe iz ornitologičnega slovstva. — Poročilo kranjskega deželnega muzeja za l. 1836—1837 (str. 11) omenja zelo lepo kozačo, ki jo je podaril muzeju okrajni komisar Murgel na Turjaku; drugo, v zameno namenjeno kozačo je poslal neki neznanec. V poročilu za l. 1838 je navedena na 11. strani kozača iz kolovških gozdov od oskrbnika Adamitscha. Po Freyerju živi v goratih gozdih pri Ribnici, na Snežniku ter je gnezdila pri Kolovcu. V poročilu o mesečnem sestanku članov muzejskega društva dne 23. aprila 1857 omenja kustos Deschmann lepo samico kozače, ustreljeno meseca marca pri Otočcu pod Novim mestom, ki jo je muzeju poslal Albin grof Margheri (muz. ptičja zbirka inv. štev. 87) [11]). Koncem oktobra 1858 je podaril N. Hoffmann muzeju pri Brežicah na Štajerskem ustreljenega samca (muz. ptičja zbirka inv. št. 89) [12]) Albin grof Margheri pa samico z Dolenjskega. [13]). Na sestanku članov muzejskega društva dne 16. febr. 1859 je pokazal kustos Deschmann popolnoma odraslo, temnorjavo kozačo, ki jo je ustrelil pri Trebnjem in muzeju podaril ondotni graščak K. Greßl (muz. ptičja zbirka inv. št. 81) [14]). E. Seidensacher je dobil dne 7. III. 1860 pri Novem mestu smrtno obstreljeno samico, dne 28. IV. 1860 je pa opazoval to sovo dalje časa in od blizu [15]). Leta 1861 je podaril ljubljanski kipar Götzl muzeju v Mestnem logu ustreljenega temnorjavega samca (muz. ptičja zbirka inv. št. 83) [16]). Med darili, ki jih je dobil muzej od 1. maja 1862 do konca aprila 1866, je naveden samec, ki ga je muzeju podaril c. kr. okrajni predstojnik Roth na Brdu (muz. ptičja zbirka inv. št. 88) [17]). Kakor je razvidno iz muzejskega inventarja, je bila ustreljena ta kozača pri Podpeči l. 1864. Po Erjavcu gnezdi ta vrsta blizu grada Kolovca na Gorenjskem; na Dolenjskem in Notranjskem jih je pa bilo

---

[8]) J. Graf Plaz. O. J. 1892, str. 69.

[9]) E. Seidensacher, Die Vögel von Cilli. Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steierm., 1864., II. Heft, str. 65–66.

[10]) P. Bl. Hanf, Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steierm., 1883, str. 18.

[11]) II. Jahresheft des Ver. d. krain. Landes-Museums, 1858, str. 111—112.

[12]) Ravnotam, str. 146. [13]) Ravnotam, str. 147.

[14]) III. Jahresheft etc., 1862, str. 234.

[15]) Mitteil. d. naturw. Vereines f. Steierm., II. Heft, 1864, str. 66.

[16]) III. Jahresheft etc., 1862, str. 237.

[17]) Mitteil. d. Musealver. f. Krain, 1866, str. 269—270.

že več ubitih. V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen pravi med drugim, da je kozača po Deschmannovem zatrdilu povsod znana podnevna sova, ki so jo tudi v ljubljanski okolici že ustrelili. Nadalje omeni, da gnezdi v ribniških in kočevskih gozdih pogosto, kakor tudi ob Savi na Dolenjskem; popiše po Deschmannovem poročilu njeno gnezdišče nasproti postaji Zagorje in pristavi, da je dobil Hodek na Dunaju samico, ustreljeno meseca nov. 1864 pri Krupi v Beli krajini [18]). Dne 23. XII. 1883 je bila pri Domžalah ustreljena črnorjava mladica [19]). Dne 8. I. 1884 je dobil muzej iz Krškega kozačo brez kake druge navedbe [20]). Kustos Deschmann poroča obširno o kozači na Kranjskem v zadnjih desetletjih in pravi, da je deželni muzej s to ptico v raznih barvnih premenah izredno dobro založen. Dne 23. X. 1887 so ustrelili pri Domžalah temnejšo kozačo, nadaljnjo pa 6. XI. 1887 [21]). Schulz trdi, da je kozača zelo pogosta, da gnezdi v Tivolskem gozdu po votlinah, da je stalna ptica ter da jih ima muzej 12 nagačenih v raznih barvnih premenah, med njimi tudi nekaj mladičev, ki niso temne barve. V svojem poznejšem spisu [22]) omeni Schulz, da je dobil 23. II. 1890 ♂ (po njegovih zapiskih iz ljubljanske okolice), 24. IV., 28. X. in 14. XI. po eno ♀; 1. VII. (po Schulzovih zapiskih v resnici 1. VI.) 1891 je dobil ♀ iz Travnika pri Rakeku, 18. XII. pa tudi ♀ iz Krškega.

Proti koncu preteklega stoletja se je pokazala kozača vedno pogosteje v loviščih Nik. barona Gagerna v Mokricah, kjer je bila preje zelo redka. Skoraj na vsakem lovu in vsakem pohodu po gozdu so katero ustrelili. Graščak sam jih je veliko ustrelil s svojega okna. V izbljuvkih so našli večinoma zajčjo dlako in fino perje. Potem, ko se je pokazala kozača v večjem številu, so izginile pegasta in vse druge sovje vrste razen močvirne uharice [23]). Dr. V. Jeločnik [24]) poroča, da gnezdi kozača po bukovih in gabrovih gozdovih na Dolenjskem. Dr. Gv. Sajovic omenja v svojih ornitoloških zapiskih v Carnioli 1911 do 1914, da se je pokazala l. 1910 kozača v večjem številu in našteje naslednje eksemplare: 10. IX. pri Borovnici, 22. X. ♀ pri Krški vasi, 26. X. ♂ pri Metliki in 13. XI. ♀ v Udnem borštu pod Karavankami. Po njegovem izvajanju je kozača na Gorenjskem bolj redka, pogostejša je baje na Dolenjskem in Notranjskem. Nadalje navede še naslednje kozače: za l. 1911: 20. II. pri Krški vasi; za l. 1912: 1. IX. pri Mirni na Dolenjskem popolnoma melanističen eksemplar, 15. XI. pri Kostanjevici ♂, 13. XII. pri Domžalah ♀; za l. 1913: pri Višnji gori 5. I. (pop. melanističen eksemplar), 9. I. v Pudolu pri Rakeku, 30. I. v Soteski pri sv. Jakobu ♀ izredno

---

[18]) J. f. O. 1870, str. 260.
[19]) Ornis 1885, str. 275.
[20]) Ornis 1887, str. 54.
[21]) Ornis 1889, str. 444—445.
[22]) M. O. V. W. 1895, str. 83.
[23]) A. Hugo's Jagdzeitung 1901, str. 536—537.
[24]) Zakon v varstvo ptičev. Lovec 1910, str. 227. — Krains jagdbare Federwildarten. A. Hugo's Jagd-Zeitung 1912, str. 50. — Ural- oder Habichtseule (Syrnium uralense). Waidmannsheil 1913, str. 384.

svetlega perja (muzej. ptičja zbirka inv. št. ad 81), 18. X. pri Kostanjevici, 15. XI. pri Kočevju in 13. XI. v Št. Janžu na Dolenjskem.

B. Nagačene ptice v zbirkah. — V Ljubljanskem deželnem muzeju so poleg že v odstavku A. omenjenih šestih kozač še naslednje: dve kozači (muz. inv. št. 84 in 85) iz Mokric na Dolenjskem, izmed teh je eno (inv. št. 85) ustrelil l. 1875 grof Turjaški; l. 1882 pri Hrastniku, ustreljena G. Gossleth (inv. st. 86), l. 1886 v Tivolskem gozdu ustrelil Galle (inv. št. 82) in iz Predjame daroval Fr. Mayer (inv. št. 721). Pri dveh (inv. št. 90 in 91) niso navedeni nikakršni podatki, kozača št. 90 je popolnoma melanistična. Skupno ima toraj ptičja zbirka deželnega muzeja v Ljubljani 13 kozač.

Tudi prirodopisni kabineti nekaterih srednjih šol hranijo posamezne kozače, tako: na II. c. kr. gimnaziji v Ljubljani ♀, ustreljeno 16. II. 1915 v okolici Dobrove pri Ljubljani in dve še iz kabineta stare kranjske gimnazije prevzete brez vsakršnih navedb, ki pa so bile brezdvomno ustreljene v loviščih kranjskega okraja. Mestni dekliški licej v Ljubljani ima samico iz Udnega boršta pod Karavankami (ustreljena maja 1899), c. kr. učiteljišče v Ljubljani pa eno kozačo brez posebnih podatkov, toda nedvomno iz Kranjske. Na c. kr. gimnaziji v Kranju je 1 kozača iz Udnega boršta, ustreljena med leti 1890—1897; na c. kr. gimnaziji v Novem mestu sta tudi 2 kozači starejšega časa, ena svetla in druga skoraj popolnoma črna. Obe sta nedvomno iz okolice Novega mesta, kjer je kozača po sporočilu poročevalca posebno na Gorjancih pogosta ptica.

V svoji zbirki imam te-le kozače: ♀ 14. X. 1904, Rosulje pri Črnomlju; ♂ 8. XI. 1904, Rosulje pri Črnomlju; ♀ 15. XII. 1904, Vinica v Beli krajini; ♂ 27. I. 1906, Črnomelj; ♂ 26. X. 1910, Metlika (Jutraš); ♀ 20. (?) X. 1911, Stahovica nad Kamnikom (Prelesnik); ♀ 18. XII. 1912, Krakovo pri Kostanjevici (Dralka).

C. Razne pripombe, večinoma ustna poročila nekaterih opazovalcev. — Graščak g. Fel. Stare na Kolovcu mi je omenil dne 14. sept. 1913, ko sem bil pri njem v gradu, glede Erjavčeve navedbe o gnezditvi kozače ondod, da to že nekaj let sem ni več res, ker so tam okoli zgolj mladi gozdovi. — G. Schollmayer v svojih ornitologičnih spisih (Beiträge zur Ornis Krains, O. J. 1891, str. 81—91, in O. J. 1894, str. 133—139) nikjer ne omeni kozače, iz česar lahko sklepamo, da je na notranjskem Krasu sploh ni, ali pa da je zelo redka. Schulz je dobil glasom svojih zapiskov razen že v odstavku A. navedenih še te-le kozače: l. 1897 (?) 2 samici in sicer 1. XI. in 4. XI., obe iz Domžal; l. 1899 skupaj 13 kozač, med temi 9 samic (8. VIII. iz okolice Doba, potem 10., 14., 23., 25., 28. oktobra, 4. XI. in 2. XII.) ter 4 samce (17., 23., 28. oktobra in 7. XI.); od meseca decembra 1904 do sredi januarja 1905 32 kozač; 20. II. 1905 popolnoma temno ♀ iz Kostanjevice. Dr. Gv. Schiebel, c. kr. profesor v Freistadtu, meni, da gnezdi kozača gotovo na Kranjskem, ker je dobil v

valilni dobi l. 1904 1 mladiča z Ruperčvrha. Po podatkih dr. Gv. Sajovica je prinesel lovski paznik kozačo (♀), meseca maja l. 1899 v Udnem borštu ustreljeno, ki se sedaj nahaja v prirodopisnem kabinetu mestnega dekliškega liceja v Ljubljani, in dva živa, z zamazano rjavkastim puhom pokrita mladiča. Izmed njiju je eden poginil že naslednjega dne, drugega je pa vzgojil s sesekljanimi govejimi pljuči. Pozneje ga je krmil tudi z mišmi in ustreljenimi vrabci. Bil je plah in je rad kljuval. V neki noči meseca septembra je ušel iz kletke. Ponoči 24. februarja 1915 so vjeli v skopec živo kozačo na kolodvoru v Kranju in koncem januarja 1916 so ustrelili kozačo (♂) v Udnem borštu. Iz že pod odstavkom A. in na tem mestu navedenih slučajev je razvidno, da se nahaja kozača tudi v kranjski okolici in nedvomno gnezdi v prostranem Udnem borštu pod Karavankami. O bivališčih in gnezditvi kozače na Kranjskem mi je pisal dr. V. Jeločnik, dober poznavalec naših sov, 2. marca 1914 zanimivo pismo, kjer pravi, da je ustrelil na svojih izletih in lovih 12—15 kozač in našel pet gnezd. Na posamezne, po največ stare kozače je naletel 20—25 krat in je opazoval to še premalo znano sovo v najrazličnejših okoliščinah. Nabral je tudi tekom večletnih opazovanj obilo zanimivega, posebno biologičnega, doslej še večjidel neznanega gradiva, ki bi priobčeno razrešilo marsikatero še ne razvozlano vprašanje o življenju kozače.

Na Hrvaškem in v Slavoniji je kozača ob preletu spomladi in jeseni navadna ter tudi pozimi ne ravno redka ptica. Erjavec poveduje, da jih je dobil v zimi l. 1863 v kratkem času iz zagrebške okolice 6, med njimi eno skoro docela črno. V novejšem času jo je opazoval dr. E. Rössler 20. oktobra 1907 tudi v zagrebški okolici [25]). Glede gnezditve v Sirmiji so si vsi ornitologi, v prvi vrsti rajni cesarjevič Rudolf, edini v tem, da je gnezdila prejšnje čase v Fruški gori [26]) in sploh v Sirmiji, posebno okoli Vukovara [27]). V zagrebškem Narodnem muzeju je 33 nagačenih kozač in sicer razen februarja, aprila, junija in julija iz vseh ostalih mesecev, kar je zopet precej jasen dokaz, da je kozača na Hrvaškem gnezdilka. — Na Ogrskem kozača gnezdi in je sploh ob vseh letnih časih navadna prikazen. Da bi dognali smer njenih potovanj in pohodov, so poskusili v Kralj. ogr. ornit. centrali v Budimpešti z obročenjem [28]). — Na Sedmograškem je sicer redka, vendar pa menda v deželi gnezdi [29]).

Tudi v Galiciji gnezdi [30]), v Bukovini [31]) je stalna, pa redka ptica. Na jugovzhodu je prišla že do Adrije [32]) in jo dobe semtertje v

---

[25]) O. M. Sch. 1909, str. 162.

[26]) J. f. O. 1879, str. 49.

[27]) J. f. O. 1915, str. 94.

[28]) Aquila, 1910, str. 225.

[29]) O. J. 1895, str. 272.

[30]) J. f. O. 1879, str. 262, in 1897, str. 439—440.

[31]) Ornis 1885, str. 275, 1889, str. 444, in O. J. 1894, str. 207.

[32]) M. Marek, Einfluß von Wind und Wetter auf den Vogelzug. O. J. 1906, str. 179—180.

Dalmaciji [33]). V Bosni in Hercegovini je gnezdila prej v okolici Sarajeva pogosteje in še maja 1886 so ustrelili tam neko zelo staro samico, okoli Mostara je pa veliko redkejša [34]). V sarajevskem muzeju je 6 kozač iz januarja, aprila, maja, junija, novembra in iz jeseni 1889 [35]). V Srbiji je menda še redkejša, ker so dozdaj znane le tri kozače, in sicer 13. nov. 1888 v gozdu pri vasi Štubik, druga obenem pri Zaječaru in slednjič septembra 1889 pri Velikem izvoru ustreljena [36]).

V Rumuniji je stalna ptica; oktobra pridejo še severne gnezdilke v deželo. V Italiji je zelo redka [37]).

Kozači ugajajo bolje gorati gozdovi kakor pa ravnine. V Rusiji, kjer je zelo pogosta, pride včasih tudi k človeškim bivališčem. Dalje ji ugaja bolje mešani kakor pa jelovi gozd, ker ljubi ob gnezditvi prost razgled.

* * *

Kozača je drzna roparica in ne plašna in bojazljiva, kakor so večinoma vse ponočne sove; v obnašanju je podobna mišarju. Človeka se nič ne boji. Napada razen zajcev, kuncev, divjih petelinov in ruševcev tudi mišarje in čaplje ob belem dnevu. Leta rahlo in tiho, ne da bi zamahnila s perutmi; včasih tudi mirno plava kakor mišar. Po precejšnji velikosti, debeloglavi sovji postavi z dolgim repom jo v zraku lahko že od daleč spoznamo. Podnevi menda prav dobro vidi, ker leta v gozdu ves dan semtertje; ob valitvi gozda sploh ne zapusti, sicer le v mraku. Dr. Jeločnik trdi, da se vztrajno drži kraja, ki ji ugaja in kjer se je enkrat naselila; le kaj izrednega jo more za vedno pregnati.

Glasi se samo ponoči, pozno zvečer in zgodaj zjutraj, nikdar ob belem dnevu, navadno proti koncu zime, spomladi do konca aprila in blizu gnezdišča. Erjavec in njegovi vrstniki trdijo, da uralska sova mekeče kakor koza, zato ji je tudi dal ime kozača. Vendar je to velika zmota, kakor so dokazali novejši ornitologi, ki pravijo, da je njen glas mešanica glasu velike uharice in lesne sove, zamolkli „vhumb, vhumb, vhumb“, ki ga slišimo od samca navadno 3—5 krat zaporedoma. Ob paritvi pa baje samec in samica vrhutega tudi strašno vpijeta. Mladiči sičejo in puhajo kakor mlade velike uharice, samo nekoliko bolj hripavo.

Kakor je njeno življenje v prostosti še vse premalo znano, tako si tudi mnenja o njenem vedenju v vjetništvu močno nasprotujejo. Nekateri pravijo, da njene kretnje opazovalca enako razveseljujejo, kakor vedenje velikega skovika. Ponujeno hrano zagrabi vedno v skoku.

---

[33]) O. J. 1907, str. 108. [34]) O. M. Sch. 1890, str. 19, in 1906, str. 395.

[35]) Die Vogelsammlung itd., str. 17—18.

[36]) Mitteil. üb. d. Vogelwelt, VI. Jahrg. 1906, str, 122.

[37]) C. d. E. Arrigoni Degli Oddi, v navedeni razpravi str. 100—101 (posebnega dela).

Slednjič moram omeniti še neke posebnosti, ki smo jo opazovali tudi pri drugih sovjih vrstah, da se namreč včasih in ponekod prikaže jeseni in pozimi v večjih jatah. Tako invazijo smo imeli na Kranjskem v zimi 1904/5, ko je dobil gatilec Schulz 32 kozač; tudi v svoji zbirki imam iz tega leta 4 kozače iz Bele krajine. V Rumuniji je isto zimo dobil pl. Dombrowski še čez 50 kozač; prihodnjo zimo so opazovali posebno veliko kozač v Vzhodni Prusiji [38]). Največja invazija je bila v zimi 1906/7 na Ogrskem [39]); l. 1911 so se prikazale kozače na Sedmograškem v izredno velikem številu [40]).

* * *

Kozača gnezdi najraje v prostornih duplih in po skalnih razpokah, pa tudi prosto na smrekah in borovcih; včasih zasede stara gnezda roparic in črnih štorkelj. Našli so semtertje tudi že v grmovju iz dračja narejeno ter z mahom in lišaji podloženo gnezdo. Samica znese v času od srede marca do začetka maja navadno 2—4, zelo redko 5 ali 6 jajc, ki so bela in motnega bleska; izpihana proti luči so rumenkasto prozorna, okroglasta in temnejša kakor jajca lesne sove. Znojnice na lupini so globoke, podolžne brazde in vozelčki pogosti. Če opazujemo lupino z drobnogledom, vidimo veliko več grbovin, kakor pri jajcih lesne sove. Lupina je 0·27 *mm* debela.

Pri navedbah mer in tež kozačinih jajc moramo zelo previdno postopati, da jih ne zamenjamo z zelo podobnimi jajci bele sove, laponske in lesne sove. Zato bom naštel v nastopnem le nekaj dimenzij takih kozačinih jajc, ki so zanesljivo pristna, bodisi da so jih dotičniki sami vzeli iz gnezda, bodisi da so jih dobili iz povsem zanesljivih rok. A. Grunack je izmeril 5 jajc iz Vzhodne Prusije, ki imajo te-le mere: 49 × 42 *mm*, 48 × 43 *mm*, 50 × 42 *mm*, 48 × 42 *mm* in 48 × 42 *mm* [41]). Devet jajc, ki jih je dobil stotnik Krüger-Velthusen od zanesljive osebe, je tehtalo: 3·56 *g*, 3·57 *g*, 3·7 *g*, 3·42 *g*, 3·35 *g*, 3·5 *g*, 3·52 *g*, 3·525 *g* in 3·6 *g* [42].) P. Wendlandt je izmeril in iztehtal 75 jajc iz Vzhodne Prusije, ki so bila vpričo njega vzeta iz gnezd, ter dognal poprečno dolgost 49·9 *mm*, širokost 41·8 *mm* in težo izpihanih jajc 3·71 *g*. Po sporočilu Jourdaina meri 33 jajc povprečno 49·41 × 41·87 *mm*, največji 52·1 × 42·6 *mm* in 50·3 × 44; najmanjši 47·3 × 40 *mm* in 52 × 39 *mm*.

Mlada samica znese prva leta menda samo po dve jajci in potem šele, kakor opazujemo to pri veliki uharici, lesni sovi in drugih velikih pticah, po več jajc. Posamezna jajca znese v večdnevnih presledkih in obsedi že precej na prvem jajcu. Samica vali sama in izvali v 27 dneh. Pri valitvi je zelo vztrajna in zleti z gnezda šele, ko je plezalec prav

---

[38]) Boxberger. O. M. Sch. 1906, str. 130.

[39]) J. Schenk: Das massenhafte Erscheinen der Uraleule in Ungarn 1906/07. Aquila 1907, str. 276—290, in 1908, str 323—325.

[40]) Aquila 1911, str. 394.

[41]) Z. f. Ool., 1. letn., str. 40.

[42]) Z. f. Ool., 4 letn., str. 3.

blizu votline; pogosto ga napade tako, da mora imeti vedno pripravljeno puško in starko s streli preplašiti. Mladiči so, ko se izvale, slepi in komaj toliki kakor vrabci, 4 tedne stari so že kakor samec lesne sove; kljun in goli deli prstov postanejo rumeni. Starši branijo zelo hrabro svoj zarod. Večja in močnejša samica straži gnezdo in pita mladiče, samec pa prinaša hrano za njo in za mladiče. (J. f. O. 1885, str. 82—89).

* * *

Kozača lovi rada vsakovrstne miši, zajce, kunce, gozdne kure, snežne jerebice, veverice, posebno mladiče teh živali, razne male ptice, ki jih zgrabi sedeče, in hrošče; pri nas pa polhe; v gnezdu so našli tudi že šojo, kukavico in golobe. Lovi podnevi in v mraku.

Vsled svoje velikosti in srčnosti nima razen človeka nobenega resnega sovražnika, ki bi jo ogrožal v njenem obstanku. V njenem perju in koži živi nekaj zajedalcev; o kakih glistah v drobovju ni nič znanega.

Kot oprezno ptico moramo kozačo zalesti s puško, drugače je ni mogoče dobiti v roke. Največ jih postrelijo mimogrede na brakadah. Nekateri trdijo, da bi na lovu v kolibi lahko prav izdatno nadomestovala veliko uharico [43]).

Ker pokonča kozača veliko miši, koristi s tem poljedelcu; s pokončavanjem škodljivih šoj pa obvaruje mnogo gnezd malih pevk. Toda na svojih lovih uniči tudi dosti divjačine in bi jo vsled tega morali prištevati škodljivim pticam ter jo zatirati. Ker je pri nas redka gnezdilka, je ne bo noben razumen lovec preganjal, temveč jo bo še ščitil kot naravni spomenik. Sicer se pa tudi po zakonu v varstvo ptic kozača ne sme streljati in ne preganjati [44]).

Lesna sova, syrnium aluco (L.).

Navadna imena. Slovensko: navadna sova (Schulz), rjava sova (Freyer), rumena sova (Freyer), siva sova (Freyer), skalna sova (Freyer), veliki gozdni čuk (Koprivnik), vubuj (Freyer); hrvaško: plačka, sovina šumska, šumska sova (Brusina), šumska sovuljaga; češko: sova obecná, puštík, sova sosnová, hlavatá, velká; poljsko: sova lelek, puszczyk; rusko: sova; nemško: Waldkauz, Waldeule, Nachteule, Busch-, Stock-, Baum-, Wieden-, Maus- und Knappeule, Huheule, Punsch-Grab-, Grav-, Geier- und Schleiereule, Knarr-, Zisch- und Kirreule, die Brandeule, gemeine oder große, graue, gelbliche, hellbraune, braune, braunschwarze, rote und heulende Eule, Fuchseule, große Baumeule, graue Buscheule, Uhu, Huhu, Nachtkauz, Brandkauz, Nachtrapp, Waldäuffel, Kieder, Melker, Milchsauger; francosko: hulotte chat-huant, chouette hulotte, hulotte; italijansko: gufo selvatico; angleško: Tawny-Owl, Brown-Owl, Wood-Owl, Hoost-Owl, Austrian Owl, Solognese Owl.

Znanstvene označnice: Syrnium ululans, Savigny. Syrnium stridulum, Stephens. Syrnium oedium, Brehm. Syrnium rufescens, Brehm. Syrnium macro-

---

[43]) Hüttenvogel (Fritz von Pfannenberg), Die Hüttenjagd mit dem Uhu. 3. Aufl. 1910, str. 43.

[44]) Nasprotno predlaga dr. Jeločnik v Lovcu 1910, str. 227.

cephalum, Brehm. Strix aluco, Linné. Strix stridula, Linné. Strix sylvestris, Scopoli. Strix soloniensis, Gmelin. Strix austriaca, Shaw. Strix sylvatica, Shaw. Aluco aluco, Kaup. Aluco stridulus, Macgillivray. Ulula aluco, Kaup. Ulula stridula, Selby.

Scopoli, str. 20, št. 11, str. 21, št. 13 (deloma) in 14, str. 22, štev. 15 in 16. — *Keyserling-Blasius:* Die Wirbeltiere Europa's, XXXII, 142—143, št. 44. — *Freyer,* str. 10, štev. 28. — *Erjavec,* IV. del, str. 228. — *Fritsch,* str. 60—61, tab. 11, sl. 8. — *V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen:* Die Vögel Salzburgs, str. 14, štev. 27. — *Madarász*: l. c.. Z. f. O. 1884, str. 259. — *Ornis Carinthiae,* str. 44—45. — *Schulz,* str. 4, štev. 29. — *A. J. Jäckel,* Systemat. Verzeichnis der Vögel Bayerns, str. 64 do 66. — *Ornis balcanica,* II. zv., str. 103; III. zv., str. 315, in IV. zv., str. 90. — *Naumann,* V. zv., str. 34—40. — *Brehm,* 5. zv., str. 156—160. — *Gjurašin,* dio drugi, str. 131. — *Hartert,* str. 1022—1025. — *Reichenow,* str. 79. — *Hennicke*: Die Raubvögel Mitteleuropas, str. 27—36. — *Hennicke,* str. 13. — *C. G. Friderich-Bau:* Naturgeschichte der deutschen Vögel itd. 1905, str. 362—363. — *Schäff,* str. 387 do 389. — *Dr. E. Klein:* Naši ptići itd., str. 89. — *K. Kněžourek:* Velký přírodopis ptaků. Praha 1910. Díl první, str. 485—489. — *Ornis Romaniae,* str. 409—411. — *Jul. Michel*: l. c. XXIV. Der Waldkauz — Syrnium aluco (Linné). Waidmannsheil 1913, str. 283—286. — *W. Hagen:* Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck, str. 74. — *Reichenow,* Die Vögel, I. zv., str. 431. — *F. Tischler:* Die Vögel der Provinz Ostpreußen, str. 187. — *H. Reichling*: Die Flügelfederkennzeichen der nordwestdeutschen Vögel. J. f. O. 1915, str. 229—267, 305—340 in 513—548.

Rey, str. 62—63. — *H. Hocke:* Über Eigenheiten im Brutgeschäft unseres Waldkauzes und unserer Ohreule. Z. f. O. u. O., XIII. letn., str. 19—24. — *G. Krause:* Oologia universalis palaearctica, seš. 50. — *Szielasko:* Bedeutung der Eischalenstruktur itd. J. f. O. 1913, str. 277—278. — *P. Wendlandt:* Über die Brutverhältnisse und Eiermaße itd. J. f. O. 1913, str. 426—428. — *Boxberger:* l. c. Z. f. O. und O., XXIII. letn., 60—63.

* * *

Izredno velika glava brez pernatih čopkov, kljun bledorumen, šarenica črnorjava. Perje po hrbtni strani s pretrganimi valovitimi črtami, mnogimi pikami in nerednimi temnimi progami; na ramenih vrsta belih peg hruškaste oblike; na svetlem perju potrebušne strani ob rebrcih rjave proge s tankimi poprečnimi razrastki na obe strani. Letalna peresa do šestega vejičasta, četrto najdaljše, šesto na zunaj komaj vidno zoženo; peruti čez 200 mm dolge. Rep kratek in zaokrožen. Na nogah sivobelo perje s finimi poprečnimi progami; prsti pernati.

Lesna sova je srednje velika ptica. Njeno dolgo in rahlo perje jo naredi še večjo, če se našopiri. Glava in vrat sta vsled močno našopirjenega perja navidezno tako široka kakor trup. Okroglasti obraz je velik, tudi oči so nenavadno velike ter leže tesno drugo tik drugega. Po dolžini meri vsako oko 28 *mm*, tehta pa 9·5 *g* [1]). Primeroma velik kljun je močan, zelo zakrivljen in meri v loku 36 *mm*. Barve je bledorumene, na sredi včasih zelenkaste, ob robeh semtertje rjavkaste. Voščenica je nad okroglastimi nosnicami napihnjena in zelenkastorumena. Oko je skoraj črnorjavo in ima modrikasto črno zenico. Ozek rob veke je gol in zamazano

[1]) O. M. Sch. 1884, str. 300.

bledordeč, pri mladih lesnih sovah rdečkastosiv. Ovalni uhelj zavzema le polovico lobanjske votline. Po dolžini meri lesna sova 400—440 *mm*, peruti 290 *mm*, rep, ki presega peruti za 30 *mm*, pa 180 *mm*.

Lesno sovo poznamo v dveh barvnih premenah: sivo in rjavo ali rdečkasto. Domnevanja starejših naravoslovcev, da živi siva premena v listnatih gozdih, rjava pa v iglastih, so se ravnotako malo obnesla kakor trditev, da so sive ptice v pretežni večini samice, rjave pa samci. Dandanes so si ornitologi edini v tem, da se te barvne premene ne morejo spraviti v zvezo ne s starostjo in tudi ne s spolom ter da so tudi od zunanjih vplivov bivališča neodvisne. Navedeni barvni razločki se nanašajo le na glavno barvo; lise imajo stalno značilno obliko in so vedno enako razdeljene, akoravno so pri nekaterih pticah bolj zamolkle, pri drugih zopet razločnejše, pri teh redkejše, pri onih številnejše. Splošno lahko le trdimo, da prevladuje siva barva. Med skrajno rjastordečimi in najbolj sivimi dobimo vse mogoče stopnje. Vendar niso ti pojavi tako številni, kakor so skrajno barvane ptice.

Odrasla samec in samica sive premene sta zgoraj rumenkasto belosiva. Vsako peresce ima po sredi podolgasto progo s stranskimi razrastki, ki so širji na glavi in tilniku, kjer so tudi srednji pasovi obsežnejši, peresni robovi pa bolj belkasti, včasih čisto beli. Na hrbtu, zgornjih krovnih repnih peresih in lopatici so proge ožje, drobnejše, bolj počrčkane, zato so ondi barve manj razločne. Letalna peresa so rjava, zunanja banderca imajo belkaste, znotranja pa medlorjave pasove, ki so vedno bolj ali manj počrčkani, posebno proti koncu peruti. Zgornje krovne peruti so take kakor hrbet, manjše spodnje so temnejše in bolj rjastorjave, večje imajo na zunanjih bandercih velike bele lise. Krmilna peresa so temno- ali svetlorjavo poškropljena, proti koncu in na postranskih dveh peresih razločneje pasasta, na koncu s kakih 6—10 *mm* širokimi belimi ali smetanastobelimi konci. Čelo je na sredi zamolklo temnorjavo, venec belosiv s temnorjavimi pasovi. Spodnja stran je bela s črnorjavimi podolžnimi progami, ki imajo stranske razrastke. — Pri rjastorjavi premeni so odrasle ptice zgoraj rjastordeče, zgornje perje ob straneh na glavi in zadaj za vratom ima na bandercih veliko bele barve, risbe pa kakor siva premena. Rep je rjastordeč, sicer pa enako pisan kakor pri sivih pticah. Spodnje perje je belo, na koncih in v sredi rjasto, ob rebrih rjavočrno. Prvo puhasto perje je smetanastobelo, včasih skoraj čisto belo, drugo je rjavkasto smetanasto z rjavimi pasovi in belimi konci, spodaj je navadno čištejše bele barve.

Glede melanističnih ptic pristavim, da so znani razen opisane [2]) še drugi taki eksemplari [3]). Albinistična lesna sova mi je znana samo ena [4]).

---

[2]) Melanistična lesna sova. Carniola 1911, str. 175—183.

[3]) n. pr. Verh. der zool.-botan. Ges. 1854, str. 103; 1867, str. 690; 1871, str. 690; I. Jahresber. (1882) itd., str. 40; O. J. 1890, str. 214; O. M. Sch. 1800, str. 385, in 1903, str. 216.

[4]) J. f. O. 1867, str. 87.

Slednjič naj omenim še neko izredno premeno temnovijoličastorjave glavne barve, ujeto v skobec dne 13. marca 1892 [5]).

Noge so krepke in do prstov z gostim, volnatim perjem pokrite, ki je belkastorumeno ali rdečerjavkastobelo in z majhnimi rjavimi poprečnimi lisami poškropljeno. Kratki prsti imajo debele peščaje. Zgoraj so pokriti z enakim perjem kakor kraki, nepokriti sta le ena ali dve veliki poprečni deščici ob začetku krempljev. Goli podplatje so fino mrežasti in kakor deščici vrhu prstov umazano sivi. Veliki, ostri, ne posebno zakrivljeni kremplji so na korenu sivi, na koncu črni. Krak meri 45—52 *mm*;

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	22—25 *mm*	16—17 *mm*	9—10 *mm*
srednji prst	26—28 *mm*	17—21 *mm*	12—14 *mm*
znotranji prst	24—28 *mm*	20—21 *mm*	13—14 *mm*
zadnji prst	15—17 *mm*	14—18 *mm*	10—11 *mm*

Naslikana noga (tab. 5, sl. 2) je neke 13. novembra 1898 na Saksonskem (Deuben) ustreljene stare samice.

Kot geografično premeno navedem samo strix aluco sylvatica, ki je nekoliko manjša ter živi v Angliji in na Škotskem.

* * *

Lesna sova živi posebno v Evropi, vendar je razširjena tudi preko njenih mej proti vzhodu ter jo najdemo v Turkestanu, Tibetu in na severnem Kitajskem, potem v Mali Aziji, Siriji, Palestini in severni Afriki. Na severu je razširjena do Trondhjema na Norveškem, do 65^0 sev. šir. na Švedskem in do približno 61^0 na Ruskem; pogrešamo jo na Irskem [6]). V južni Evropi jo najdemo le redko in to posamič. Na Nemškem je izvzemši samo nekatere pokrajine s pičlimi gozdovi povsod navadna ptica.

V Avstro-Ogrski je stalna ptica in gnezdilka v vseh kronovinah: na Češkem [7]), Moravskem [8]), v Šleziji [9]), Galiciji in Bukovini [10]),

---

[5]) O. M. Sch. 1893, str. 224.

[6]) O. M. Sch. 1991, str. 222.

[7]) J. f. O. 1871, str. 184; 1872, str. 379; I. Jahresber. (1882) des Komitees f. ornith. Beob.-Stat. in Österr. und. Ung., Wien 1883, str. 40; Ornis 1885, str. 275 do 276; M. O. V. W. 1887, str. 91; Ornis 1887, str. 54; V. Jahresber. (1886) itd., Wien 1888, str. 69; Ornis 1888, str. 58; 1889, str. 445; M. O. V. W. 1895, str. 54—55; J. f. O. 1899, str. 197, in 1900, str. 415.

[8]) Verh. d. zool.-bot. Ges. 1854, str. 491; M. O. V. W. 1879, str. 78; 1881, str. 54; 1883, str. 99; I. Jahresber. (1882) itd., str. 40; M. O. V. W. 1885, str. 107; O. J. 1897, str. 192; 1898, str. 137; 1901, str. 191, in 1905, str. 193.

[9]) l. Jahresber. (1882) itd., str. 40; M. O. V. W. 1892, str. 77.

[10]) M. O. V. W. 1883, str. 187; J. f. O. 1897, str. 438. — Ornis 1885, str. 276; 1887, str. 55, in 1888, str. 58.

na Ogrskem in Sedmograškem [11]), na Solnograškem, Gorenje- [12]) in Nižje-Avstrijskem [13]), Tirolskem [14]), Predarlskem, če prav ne posebno pogosta [15]), Koroškem in Štajerskem [16]). Na Primorskem je stalna ptica in gnezdilka, selilke pridejo jeseni [17]).

Na Kranjskem je poleg male uharice lesna sova najbolj razširjena vrsta, izvzemši kršni Kras, kjer najbrže prevladuje čuk. Scopoli navaja, da je v deželi domačinka in po gozdih okoli Ljubljane pogosta, ter da so mu jo prinesli iz idrijskih gozdov. Po Freyerju prebiva in gnezdi v duplih, n. pr. v Mestnem logu in na Fužinah. Nik. Hoffmann je podaril deželnemu muzeju ♂ lesne sove v času od 1. nov. 1858 do konca aprila 1862 [18]). B. Wokřal na Snežniku meni, da je domačinka, Deschmann pa, da je na Kranjskem stalna ptica, ki ni redka in ki jo velikokrat pošljejo v nagačenje [19]). Tudi Schulz pravi, da je stalna ptica, ki gnezdi pogosto v ljubljanski okolici, v svojem poznejšem spisu [20]) pa, da je najpogostejša kranjska sova. Glasom svojih zapiskov je dobil Schulz nad 30 lesnih sov v svrho nagačenja. Schollmayer pravi, da je precej pogosta stalna ptica po gozdih, da so imeli mladiči koncem maja že perje [21]). Iz ptičeslovnih zapiskov dr. Gv. Sajovica [22]) je razvidno, da je lesna sova pri nas splošno razširjena gnezdilka v listnatih in mešanih gozdih, zlasti na Gorenjskem in Dolenjskem. Poleg podrobnih navedb o lesnih sovah, ustreljenih v l. 1909 do 1914, so zanimivi njegovi podatki o gnezditvi lesne sove v okolici Tržiča, v besniških gozdih na pobočju Sv. Jošta nad Kranjem in na Golovcu pri Ljubljani. Iz njegovih neobjav-

---

[11]) Joh. v. Csató: Die Verbreitung und Lebensweise der Nachtraubvögel in Siebenbürgen. M. O. V. W. 1893, str. 19. — Dr. Eug. Greschik: Waldkauz — Syrnium aluco L. Aquila 1911, str. 163—169.

[12]) Jos. Hinterberger, l. c., str. 18, štev. 31; Ornis 1885, str. 277; O. J. 1898, str. 12. Vikt. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen: Übersicht der Vögel Oberösterreichs und Salzburgs. Lienz 1915, str. 14.

[13]) I. Jarhresber. (1882) itd., str. 40; Ornis 1885, str. 277; M. O. V. W. 1891, str. 190, 1892, str. 2; O. J. 1899, str. 147—148; O. M. Sch. 1911, str. 441; O. J. 1911, str. 169.

[14]) Verh. d. zool.-bot. Ges. 1859, str. 165; M. O. V. W. 1883, str. 171; 1885, str. 57, in 1890, str. 276.

[15]) O. J. 1903, str. 187; 1909, str. 151.

[16]) Verh. d. zool.-bot. Ges. 1856, str. 674; I. Jahresber. (1882) itd., str. 40; Ornis 1887, str. 55; 1888, str. 59; 1889, str. 446; O. J. 1906, str. 213—214, in 1907, str. 213.

[17]) l. Jahresber. (1882) itd. str. 40; Ornis 1885, str. 277; J. f. O. 1882, str. 87.

[18]) III. Jahresh. d. Ver. d. krain. Landes-Mus., str. 237.

[19]) I. Jahresber. (1882) itd., str. 40; Ornis 1889, str. 446.

[20]) Verzeichnis der in Krain beobachteten Vögel vom Jahre 1890—1895. M. O. V. W. 1895, str. 83.

[21]) O. J. 1891, str. 85.

[22]) Carniola 1910, str. 45, 46; 1911, str. 184, 188, 191; 1912, str. 128; 1914, str. 168.

ljenih zapiskov pa so razvidna še naslednja bivališča lesne sove, kjer so bile ustreljene posamezne ptice in sicer: 15. II. 1914 v Škofji Loki,

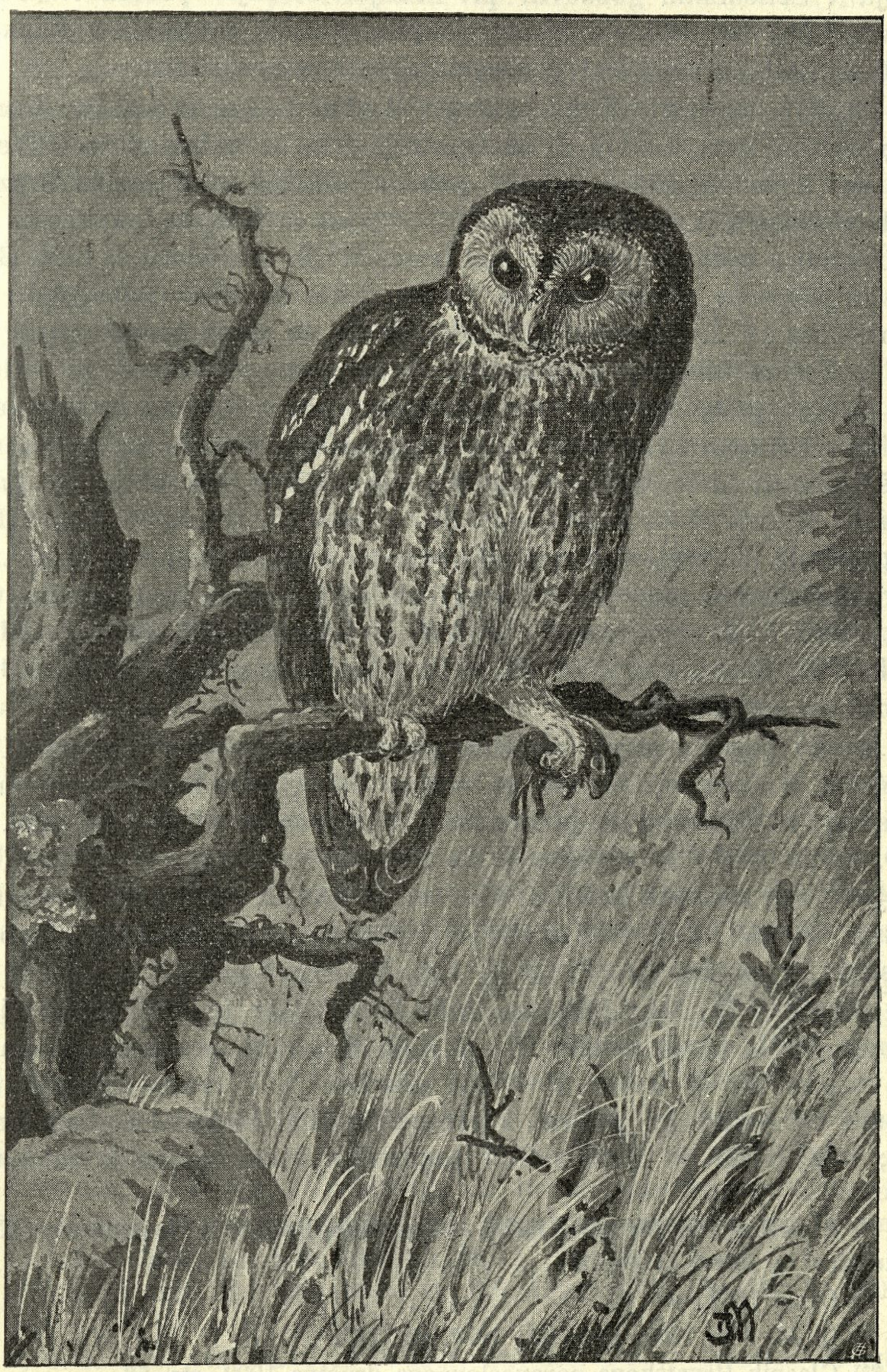

Jul. Michel pinx. — Waidmannsheil 1913.

Lesna sova, syrnium aluco.

19. XII. 1914 pri Brezovici, 16. I. 1915 pri Škofji Loki in na Babnem polju pri Rakeku, 17. I. in 10. II. na Golovcu pri Ljubljani; 2. II. 1915

v Krškem in 26. II. 1915 v Udmatu pri Ljubljani. Spomladi leta 1916 so mu sporočili o dveh gnezdih lesne sove v Udnem borštu in o njenem bivanju v Šenčurskih gozdovih pri Kranju. Slednjič poroča Iv. Šašelj v Lovcu 1914 (str. 85), da je ustrelil posestnik P. Jankovič v Fučkovcih v Beli Krajini na svojem vrtu lesno sovo; čas ni označen.

Ptičja zbirka kranjskega deželnega muzeja hrani 12 lesnih sov in sicer 9 sivih, 2 rdečkastorjavi in 1 melanistično. Sive premene so: 2 še večjidel s puhom pokrita mladiča in 2 samici brez vsakršnih podatkov, 1 samica iz l. 1887, samica iz idrijske okolice l. 1863, 2 lesni sovi s pobočja Mokrca nad Igom, ki jih je podaril l. 1876 Gustav grof Turjaški in mlada samica iz kranjske okolice (Nakeljsko polje) iz septembra 1912. Rdečkastorjava je samica, ki jo je prejel muzej 2. V. 1909 iz Tržiča obenem z gnezdom, v katerem so bila 3 že zaležena jajca. Ker se je med potjo eno jajce ubilo, sta v muzeju le še dve; samica ima razmeroma veliko valilno znamenje. Istobarvna premena je tudi še samica, ki je bila ustreljena 26. II. 1910 v Soteski pri Sv. Jakobu ob Savi. Melanistično lesno sovo je ustrelil 26. III. 1906 c. kr. davčni nadupravitelj R. Achtschin v Krakovem na Krškem polju in jo je l. 1909 podaril deželnemu muzeju. V svoji zbirki hranim te-le lesne sove[23]): 15. II. 1905 ♀, Zastava, 14. II. 1906 ♂, Metlika, 20. XII. 1906 ♂, Adlešiči, 21. III. 1909, Kostanjevica, 16. IX. 1910 ♀, Metliško polje in 28. X. 1910 ♀♀, Slamna vas pri Metliki.

Enako pogosta kakor na Kranjskem je lesna sova tudi na Hrvaškem. A. Jurinac trdi, da je stalna ptica, navadna v obeh barvnih premenah[24]). Rössler jo je opazoval v zagrebški okolici 24. nov. 1907 in 30. aprila 1910[25]). V zagrebškem Narodnem muzeju je 41 lesnih sov skoraj iz vseh mesecev leta[26]). V Sirmiji gnezdi po duplih povsod, kjer so stara drevesa[27]). V Dalmaciji je najpogostejša ob selitvi, spomladi in jeseni ter pozimi[28]). Po prof. Jur. Kolombatoviću gnezdi semtertje po gorah[29]); tako tudi na otoku Lesini, kjer je dobil dr. Schiebel 21. maja 1907 mlado samico[30]). V Boki Kotorski prezimuje lesna sova še v večjem številu kakor močvirna uharica[31]). V Bosni gnezdi ter jo najdemo ob selitvi in pozimi, česar pa za Hercegovino ne moremo trditi; v tej deželi je le ob selitvi pogostejša in se semtertje nahaja tudi

---

[23]) Poslali so mi jih gg: Ahačič iz Črnomlja, Dralka iz Kostanjevice, Kovačič iz Adlešičev in Jutraš iz Metlike.

[24]) Ornis 1887, str. 55.

[25]) O. M. Sch. 1909, str. 162; 1913, str. 245.

[26]) Glasnik Hrvatskoga naravoslovnoga društva 1902, str. 56.

[27]) J. f. O. 1915, str. 95.

[28]) I. Jahresber. (1882) itd., str. 40; Ornis 1885, str. 276; 1887, str. 55; 1888, str. 58; V. Jahresber. (1886) itd., str. 69; Ornis 1889, str. 446.

[29]) Aquila 1903, str. 85. [30]) O. J. 1907, str. 191.

[31]) J. f. O. 1904, str. 89.

po zimi. V sarajevskem deželnem muzeju je 14 lesnih sov iz prvih petih mesecev leta in iz decembra [32]). V Srbiji [33]) je slišal E. pl. Dombrowski 8. IX. 1890 pri Boljetinu, 20. IX. med Radujevcem in Negotinom po 1 lesno sovo; rjastordečkasto samico pa so dobili pri Nišu 2. X. 1890. Na svojem znanstvenem potovanju l. 1899 in 1900 ni opazil O. Reiser nobene sove te vrste. V Muzeju srpske zemlje v Belgradu je 8 lesnih sov in sicer: mladica iz Belgrada iz l. 1899; ptica iz Belgrada (dvor. bašta) iz jeseni 1902; ♀ z dne 16. XII. 1902 iz Pirota; ♀ z dne 19. I. 1903 iz Aleksandrovca; ♀ iz začetka februarja 1903 iz Prokuplja in ♀ z dne 25. II. 1903 iz Umčarov ter z dne 5. III. 1903 iz Niša [34]). — V Črnigori ni redka; zlasti spomladi in po zimi se večkrat pokaže v vrbovju pri Matagušu in na Črni zemlji [35]).

Na Grškem [36]) je bila prejšnje čase, ko je bila dežela še gozdnata, mnogo pogostejša kakor je od začetka druge polovice preteklega stoletja. Dandanes ponekod še precej pogosto gnezdi, ob selitvi pa prelete deželo severne gnezdilke ter mnoge tudi prezimujejo [37]). V Bolgariji in Dobrudži gnezdi precej pogosto v gozdih, pa tudi ob selitvi in pozimi ni redka [38]). V Rumuniji je najpogostejša sova po gorskih gozdovih, posebno pa pa gozdovih v ravnini. — Okoli Carigrada in v Mali Aziji je precej pogosta po razprostranih gozdovih in razvalinah [39]). V Italiji je povsod stalna ptica in selilka, ne živi pa na Sardiniji [40]); v južnih pokrajinah in v Siciliji je redka. V drugih deželah ob Sredozemskem morju tudi ni nikjer pogosta [41]).

Lesna sova je stalna ptica, kjer je drevje in gozd; le jeseni, ko pada listje, in spomladi, ko odganjajo popki, zapusti mimogrede svoje navadno bivališče. V teh letnih časih vidimo potem posamezne ptice, kvečjemu posamezne pare, v krajih, kjer sicer ne gnezdijo. Človeka se ne ogiblje ter se naseli tudi v njegovi bližini v poslopjih. Skoraj nikoli je

---

[32]) M. O. V. W. 1884, str. 135; 1887, str. 103; O. M. Sch. 1898, str. 322, in 1906, str. 395. Die Vogelsammlung bosn.-herceg. Landesmuseums, str. 18—19.

[33]) Gesammelte ornith. beob. aus dem J. 1890. M. O. V. W. 1891, str. 44; Aquila 1902, str. 163.

[34]) Prof. P. Pavlović, Spisak ptica u muzeju srpske zemlje. Prosvetni glasnik 1904, priloge str. 14.

[35]) O. J. 1901, str. 56.

[36]) H. Graf v. d. Mühle, Beiträge zur Ornithologie Griechenlands, str. 24, štev. 32. — Dr. R. A. Lindermayer, Die Vögel Griechenlands, str. 32, štev. 36.

[37]) J. f. O. 1862, str. 316; 1905, str. 665.

[38]) J. f. O. 1859, str. 381; 1877, str. 62. Aquila 1898, str. 110, in 1905, str. 243 in 251.

[39]) O. J. 1904, str. 155. J. f. O. 1908, str. 563. Fritz Braun: Tiergeographische Fragen, das propontische Gebiet betreffend. I. Beiträge zur Ornis der rumelischen und bithynischen Halbinseln. (1. Fortsetzung.) Wissenschaftliche Beilage zum Programm Ostern 1909. Köngl. Gymnasium zu Grandenz. 1909, str. 14.

[40]) J. f. O. 1865, str. 129.

[41]) J. f. O. 1855, str. 298; 1856, str. 216; 1857, str. 68; 1872, str. 396; 1895, str. 124, 170. O. J. 1908, str. 161; 1909, str. 119 in 1913, str. 189. Falco 1914, str. 107.

ne najdemo sredi razsežnih gozdov, drži se vedno raje robov lesovja, da more laže iskati hrano po sosednih poljih in travnikih. Igličevja se sicer ne ogiblje, toda ljubši so ji bukovi in hrastovi gozdovi, sploh drevje z debelimi in votlimi debli, kjer si uravna svoje bivališče. Le če so taka drevesa bolj sredi velikega gozda, se naseli izjemoma tudi ondi.

Pozimi pride pogostokrat celo v sadovnjake in nasade pri vaseh. V zimi 1902—1903 so jo opazovali po vrtih, nasadih in poljih okoli Sofije in celo v mestu [42]). O. Koller pripoveduje, da so našli lovci na Gorenje-Avstrijskem, kjer je sploh malo duplin, pozimi večkrat lesne sove ždeti v goščavah v snegu, kjer so bile bolj zavarovane pred mrazom in slabim vremenom kakor na visokem drevju [43]). Dokler je gozd še zelen, presedi ves dan na enem mestu v vejevju raje kakor v duplu. Sicer si poišče tudi pečine, zapuščene stolpe in razvaline, včasih celo poslopja blizu vrtov in gozdov; če ni drugače, prežene tudi čuka iz stare jelše ali vrbe na košenici, kjer si je bil poiskal zavetišče. Nadalje prebiva za oboji razpalih skednjev, v starih golobnjakih pod streho ali v kaki stari lini. V vas pride le ponoči, podnevi sploh ne zapusti svojega skrivališča. Drugi opazovalci pa zopet trdijo, da so jo spodili na jesenskih lovih daleč od gozda iz krompirišč in repišč [44]). Tudi na morskih svetilnikih se ob selitvi semtertje prikaže [45]).

Lesna sova je razširjena po raznih gorah tudi različno visoko. V skalnatih gozdih Tatre in galiških Karpatov prebiva le do 632 *m*, po drugih opazovalcih 1300 *m* [46]), v švicarski Juri do 950 *m* [47]), na kranjskem Snežniku gnezdi po Schollmayerju 800 do 1000 *m* visoko [48]).

* * *

Lesna sova spaja v sebi menda vse dobre in slabe lastnosti vsega sovjega rodu. Ornitologi polpreteklega časa (Naumann) so sodili o njej še zelo neugodno in so ji pripisovali zgolj slabe lastnosti. Sodba novejših opazovalcev — med njimi je v prvi vrsti Liebe — pa se glasi znatno mileje. Povdariti pa moramo izrecno, da se nanašajo ta opazovanja na ujete ptice, ki se vedejo čisto drugače kakor v prosti naravi.

Vnanjost in obnašanje lesne sove je nekaj nenavadnega. Rahlo, zelo mehko perje jo dela podobno podolgasti pernati kepi. Nemotena se obrača oprezno na vse strani ter leno mežika; če jo pa kaj prestraši, počene in se našopiri. Če se preveč približamo drevesu, kjer predrema ves dan, se potuhne in pritisne k deblu tako, da jo neizurjeno oko prav lahko zgreši. Splašena leti spretno skoz vrhe dreves [49]). Leta bolj počasi,

---

[42]) Aquila 1905, str. 251.
[43]) O. M. Sch. 1889, str. 316.
[44]) O. J. 1894, str. 123—124.
[45]) Ornis, X. letn., str. 303.
[46]) J. f. O. 1853, str. 431. M. O. V. W. 1883, str. 187.
[47]) O. M. Sch. 1909, str. 460—461, in J. f. O. 1916, str. 239.
[48]) O. J. 1894, str. 133.
[49]) Nasprotno primero pripoveduje E. Ziemer: Zur Kenntnis des Syrnium aluco. O. M. Sch. 1885, str. 118—119.

navadno lahko in vegasto brez šuma, ker ima nazobčane letalne peruti in je vsako posamezno pero mehko obrobljeno.

Oko je zelo bistro ne le ponoči temveč tudi ob največji solnčni svetlobi. Solnca se ne izogiblje, marveč si poišče varnih solnčnatih krajev, kjer se zlekne in se vda napol zaprtih oči blagodejnemu vplivu solnčnih žarkov. Še tanjši kakor vid je njen sluh. Uho lesne sove je izredno tenkoslišno. Njegovo občutljivost povečajo še dobro razvita prislušala, ki dovajajo najfinejše zračne valove. Pri udomačenih lesnih sovah so opazovali, da začujejo rahlo krcanje z nohtom v daljavo, v katero ne seže niti sluh lovskega psa, celo na tiho hojo mačke ali miši postanejo takoj pozorne. Lesna sova čudovito naglo najde smer, od katere prihaja glas ter bliskoma obrne glavo tjakaj [50]). Ako zazna kaj nenavadnega, česar se ne boji ali si ne poželi, se lahno prikloni z glavo, sicer pa se postavi v bran proti preteči nevarnosti. Sploh zna mojstrsko izpreminjati svoj izraz. Številne male kožne mišice ob korenu peres, ki premikajo nekatere perne skupine, ji pri tem izvrstno služijo. Kadar je jezna, poka srdito s kljunom. Podnevi je lesna sova boječa, ponoči pa napade celo mišarja.

Lesna sova lahko svoj glas močno izpreminja. Navadno slišimo njen precej visok, zelo izpremenljiv, ostri „kuvit kuvit“, še večkrat pa globoko žvižganje, obstoječe iz samega „hu-ha uu-ou u-au“ ali iz cele vrste teh glasov, ki se slišijo iz daljave nekako tresoče. Njeno ukanje in grohotanje slišimo posebno spomladi od srede februarja dalje večkrat do svetlega dne. Če jo soseda ali pa gospodar ogovori, ko počiva, se oglasi potihoma in kratko z globokim žvižgom „duk duk duk“; če poželi hrane ali kaj drugega, se ti zlogi glase hitreje in končajo z daljšim „dua-ik“ in z nastopnim še bolj zategnjenim „duaaaik“ vreščavo. Spomladi ob snubitvi in gnezditvi slišimo v tihih nočeh poleg enoglasnega in zelo globokega brenčanja „puhuh, puhuhuhu“ [51]) še zamolkli „ku ku rau“ z zategnjenim zadnjim zlogom, ki nas spominja na gruljenje grivarja [52]). Praznoverne ljudi obhaja groza, kadar slišijo njen glas [53]). Nekateri trdijo, da zna lesna sova tudi druge ptice oponašati [54]) in njen glas so celó že uglasbili [55]).

Udomači se lesna sova med vsemi njenimi vrstnicami baje najlaže in živi radi svoje krepke narave v jetništvu zelo dolgo. Najbolje je, če dobimo mladico, ki jo lahko vzamemo v sobo, da se bolj privadi človeku. Ptičarji se pa tudi niso skoraj z nobeno drugo vrsto, izvzemši ptice pevke, toliko ukvarjali in jo tako vsestransko opazovali kakor ravno lesno

---

[50]) Prof. Liebe: Besondere Bewegungen der Vögel. O. M. Sch. 1882, str. 110.

[51]) O. M. Sch. 1897, str. 237.

[52]) K. Th. Liebe: Ornitologische Skizzen. V. Der Waldkauz (Syrnium aluco). (Mit Abbildung.) O. M. Sch. 1882, str. 252—261.

[53]) K. Knauthe: Die Vögel des Zobten, J. f. O. 1888, str. 17.

[54]) Hans Stadler und Cornel Schmitt: Das Spotten der Vögel. O. M. Sch. 1915, str. 206.

[55]) J. f. O. 1913, str. 389.

sovo [56]). — Znana je primera, da je jetnico obiskovala vsak večer druga lesna sova, ki je s sosednega drevesa pela svojo pesem, ali pa se usedla celo na kletko [57]). Koplje se zelo rada ter se tudi rada valja po prahu in pesku [58]).

* * *

Hrana lesne sove je zelo mnogovrstna. Poleg miši lovi še rovke, krte, žabe, martinčke, hrošče in druge večje žuželke, včasih tudi polhe ali celo mlade zajce in kunce. Mladih ptic, ki jih more sedeče zalotiti, tudi ne zametuje. Posebno rada jemlje ujete ptice iz zank. Med večjimi pticami zgrabi grivarja, kukavico ter celo šojo [59]). Ako leti zvečer preko polja, lovi tudi škrjance [60]). V njenem želodcu so našli večkrat gosenice [61]); izredni ali vendar precej pogosti hrani moramo prištevati ribe [62]), tako so n. pr. našli dne 25. februarja 1896 v snegu poleg potoka lesno sovo, ki se je bila zadušila nad kapljem. Njena glavna hrana so pa vendar le miši tako, da je od njih števila v kaki pokrajini odvisno tudi večje ali manjše število lesnih sov [63]), drugi nenavadni plen prinaša samo svojim mladičem [64]), le v sili ga požre sama. Poleg mladičev so namreč na gnezdu že večkrat našli drozge, taščice, ščinkavce, strnade in smrdokavre [65]). Obširno jedilno listo mladičev nam je podal K. Loos, ki je imel priliko opazovati celo gnezdo v neki jazbini. [66]). V sili je dobra tudi mrhovina [67]). Opazovali so, da lesne sove v ujetništvu skrijejo preobilno hrano [68]).

Kot nočna ptica lovi zvečer v mraku in zjutraj, le kadar so noči svetle. Pozimi ob velikem snegu in v hudem mrazu, če je megleno vreme, leta drzno okoli in skuša kaj ujeti, enako spomladi, ker mora nanesti mladičem dovolj živeža. Včasih pride tudi v vasi in celo v mesta, tako je n. pr. prihajala aprila in maja 1916 večkrat prav v sredo Ljubljane k stanovanju g. Eggerja in se je zaganjala ondi s hrupom v okno, kjer je imel v kletkah ptice pevke.

Mogoče je tedaj tudi, da pride semtertje res v golobnjake, kakor nekateri trdijo. Z ujetim plenom zleti na pripravno mesto, potegne žrtev nekolikokrat skoz kljun, strè ji lobanjo in kosti ter jo potem požre s kostmi in kožo vred. Kakor je dognal Liebe, izmetava izbljuvke vedno na istem drevesu. [69]). Taka drevesa stoje navadno ob robu gozda blizu

---

[56]) O. M. Sch. 1886, str. 216—217. [57]) O. J. 1894, str. 124.

[58]) J. f. O. 1875, str. 422. O. M. Sch. 1893, str. 6—8.

[59]) O. M. Sch. 1893, str. 165; O. M. Sch. 1889, str. 284.

[60]) M. O. V. W. 1887, str. 91. [61]) Aquila 1908, str. 308.

[62]) O. M. Sch. 1891. str. 20. E. Rzehak: Beim Fischen erstickter Waldkauz (Syrnium aluco L.). O. M. Sch. 1896, str. 261.

[63]) O. M. Sch. 1879, str. 110. [64]) O. J. 1901, str. 104.

[65]) E. Ziemer: Zur Kenntnis des Syrnium aluco. O. M. Sch. 1885, str. 119.

[66]) Etwas über die Ernährung des Waldkauzes. O. M. Sch. 1905, str. 575—579.

[67]) O. M. Sch. 1889, str. 283. [68]) O. M. Sch. 1903, str. 279.

[69]) O. M. Sch. 1882, str. 255.

travnikov. V tivolskem gozdu pri Ljubljani, ki je sicer star ali ne posebno gost, sem našel izbljuvke pod drevesi neposredno pod vrhom hriba. — Odrasle ujete lesne sove krmimo najprimerneje s konjskim mesom, če nimamo miši. Vsakih 8 dni se morajo poldneva ali ves dan postiti. Vsak založek pa mora biti zavit v dlako ali perje, da se lahko narede izbljuvki. Pitne vode ne potrebujejo, dobro pa je, če jih včasih malo z vodo poškropimo, da se perje zmoči.

Če nima primerne hrane, se pokažejo znaki kanibalizma. Iz slovstva sta mi znani dve taki primeri [70]).

* * *

Med zgodnimi gnezdilkami je lesna sova prva. Še pred pomladanskim poletom kljunačev slišimo po gozdih njene prve snubilne glasove. Gnezdi najraje v duplih in najprikladnejši za to so prostorni žlamborji, kamor nanese za podlago malo mahu, smeti in perja tako, da te zmesi nikakor ne moremo imenovati gnezdo. Če ni pripravnih gnezdišč v okolici, gnezdi v starih gnezdih vran, srak in veveric. Posamič je znano, da je zasedla gnezdo kragulja, mišarja, rjastega škarnjeka, drugih roparic in črne žolne [71]). Kot nekaj posebnega moram navesti, da je gnezdila enkrat ob enem z mišarjem v istem, seveda primerno nadzidanem gnezdu, drugič pa s sokolom selcem [72]). Če ni drugače, gnezdi tudi v skalnih stenah, pa vendar redko; v Rhönu tudi v rudnikih, kjer kopljejo živec [73]). Pogosteje kakor je sploh znano gnezdi v gospodarskih poslopjih; v Mestnem logu semtertje tudi v senicah. V svoji zbirki hranim jajce, vzeto dne 24. marca 1914 iz gnezda na Mežnarjevem vezanem kozelcu v Biču pri Libergi. Gnezdi tudi v umetnih gnezdilnicah, kjer namreč ni naravnih votlin in hočejo privabiti lesno sovo, razobesijo na prikladnih mestih umetne valilnice, kar se je že nepričakovano dobro obneslo [74]). Gnezdi tudi na tleh v kotanji med koreninami smreke, v grmovju, jazbinah, kunčevih rovih in v lisičinah [75]). Da bi gnezdila več let v istem gnezdu [76]), se splošno ne more trditi, ker si n. pr. tivolski par prebere vsako leto gnezdišče; to se zgodi samo tam, kjer primanjkuje pripravnih votlin.

Gnezdilna doba traja od začetka marca do konca aprila. Včasih znese lesna sova jajca kljub hudemu mrazu in dolgi zimi neverjetno zgodaj. Tako so našli že dne 27. februarja 1896 prvo jajce, dne 20. fe-

---

[70]) J. f. O. 1861, str. 64—66. O. M. Sch. 1889, str. 284.

[71]) J. f. O. 1864, str. 219; 1884, str. 36; O. M. Sch. 1886, str. 245; 1897, str. 264, in Z. f. O. u. O. XVII. letn., str. 183.

[72]) Z. f. O. u. O. XVIII. letn., str. 69; XIX. letn., str. 73—75.

[73]) J. f. O. 1903, str. 306.

[74]) Rud. Müller: Der Waldkauz (Syrnium aluco) im Nistkasten. O. M. Sch. 1893, str. 466—468; in potem 1896, str. 33; 1908, str. 101, in 1913, str. 169.

[75]) C. Goltermann: Besonderer Nistplatz eines Waldkauzes (mit Schwarzbild). O. M. Sch. 1892, str. 394—95; Z. f. O. u. O. XVII. letn., str. 183.

[76]) O. M. Sch. 1910, str. 291.

bruarja 1879 dve gnezdi po 4 in 5 jajc, dne 1. marca 1879 popolno gnezdo s 5 jajci; dne 21. februarja 1900 4 nekoliko zaležena jajca, 5 dni pozneje dne 26. februarja 5 svežih jajc, dne 20. februarja 1901 3 sveža jajca, dne 28. februarja 1904 pa 2 kakih 14 dni stara mladiča [77]).

Dne 3. aprila 1913 sem našel v tivolskem gozdu 8·75 *m* od tal v poševnem žlamborju kostanja gnezdo lesne sove s 3 jajci; dne 10. aprila so bili pa že 3 kakih 4—5 dni stari mladiči. Ta samica je morala torej začeti valiti že okoli 10. marca.

Samica znese navadno 3 do 5, redkokdaj 2 ali 6 jajc [78]), ki jih izvali v 28 dneh. Gnezdi samo enkrat; če se ji pa prvo gnezdo ponesreči, gnezdi drugič. Jajca so velikokrat zelo okrogla, pa tudi čisto jajčasta. Lupina ima plitve znojnice; vozelčki in podolgaste brazde so pogoste, pa jih vendar ni toliko kolikor pri kozači. Barva svežih jajc je bleščeče bela. Jajca merijo poprečno največ 51·2 × 37·7 *mm*, najmanj 41·9 × 38 *mm*; tehtajo najtežja 3·07 *g*, najlažja 2·08 *g*. 14 jajc Reyeve zbirke meri povprečno 47·24 × 38·68 *mm*; največji 49·8 × 37·8 *mm* in 48·9 × 40·4 *mm*; najmanjši 45·6 × 38·2 in 47 × 37 *mm*; tehtajo pa poprečno 2·844 *g*, najtežje 3·15 *g*, najlažje 2·67 *g*. Jourdain je izmeril 32 jajc iz Nemčije, med temi gornjih 14 Reyeve zbirke, potem 14 pl. Boxbergerja in 4 iz lastne zbirke ter je našel naslednje mere: jajce poprečno 47·73 × 38·79 *mm*, največji 51·7 × 39 in 47 × 40·8 *mm*, najmanjši 45·6 × 38·2 in 46·5 × 34·4 *mm*. Wendlandt je izmeril 73 jajc, ki merijo poprečno 47 × 38·8 *mm* in tehtajo 3·01 *g*.

V svoji zbirki hranim ta-le gnezda: kupljeno gnezdo 6 jajc z dne 2. IV. 1910, Altwarp, Pomorjansko; najbrže nepopolno gnezdo 2 svežih jajc z dne 9. IV. 1913 iz lovišča Frana Klemenca pri Medvodah; gnezdo dveh dne 24. III. 1914 v Biču vzetih, svežih jajc, ki mi je je prinesel lovec Fr. Poglajen; v gnezdu so bila 3 jajca, izmed teh je ostalo 1 v gnezdu; gnezdo 3 približno 10 dni zaleženih jajc z dne 12. IV. 1914 iz Prudofa pri Trebnjem, izmed njih je eno od trohlene lesne podlage rjavkasto; gnezdo 3 svežih, dne 14. III. 1914 vzetih jajc s Kala pri Trebnjem, 5 *m* od tal v gabru; eno teh jajc meri 48·2 × 36·2 *mm*; 3 precej zaležena in dne 14. IV. 1916 vzeta jajca iz lovišča c. kr. notarja Janka Rahneta na Brdu, eno teh jajc tehta 2·35 *g*; gnezdo 4 močno zaleženih jajc iz lovišča Mih. Verovška, vzeto dne 14. V. 1916; tudi na teh jajcih se pozna vpliv trohlene lesne podlage.

Vobče je znano, da podlože praznoverne gospodinje spomladi lesnim sovam in ujedam sploh kurja jajca, češ da so iz takih jajc izvaljeni petelini posebno srčni; nasprotno pa vemo iz ornitologičnega slovstva novejšega časa, da so našli v gnezdu črne vrane tri vranja in eno sovje

---

[77]) Z. f. O. u. O. 5. letn., str. 46, XIV. letn., str. 78 in 82.

[78]) O. C. Bl. 1880, str. 155.

jajce, ki ga je pozneje znesla lesna sova [79]). Prvo se da razložiti na ta način, da samica v svojem valilnem ognju ne razločuje tujih jajc od lastnih. Če pa znese posamezna jajca v tuja gnezda, je znamenje, da jo je jajce tiščalo (Legenot). Vsa taka vprašanja je obširno in temeljito razvozlal dr. Pavel Leverkühn v svojem delu „Fremde Eier im Nest“ (slovstvo št. 35).

Ker samica obsedi že na prvem jajcu, so mladiči navadno različno razviti, v nekaterih pokrajinah pa o tem ni čisto nič znanega [80]).

Mladiči so več dni slepi in pokriti s sivkastobelim puhom. Vnanjosti so ostudne, posebno ko nekoliko odrastejo in dobé sivkasto perje z rjavkastimi valovitimi in pikastimi pegami. Njihov glas je podoben glasu srne, kedar kliče mladiče z rahlim „üüüüüd“. Rastejo počasi in ostanejo dolgo v gnezdu, ki okrog njega posedajo še pozneje. Samec, ki prinaša samici hrane, kedar vali, pomaga prav pridno pitati tudi mladiče [81]). Starši zelo ljubijo svoj zarod, ga srčno branijo pred sovražniki in ga po potrebi prenesejo na drug varen kraj [82]).

* * *

Kakor vsako drugo sovo, sovražijo tudi lesno sovo vse ptice. Tudi z dihurjem ali s kuno se gledata grdo, če se križajo njihova pota [83]). Nevarni sovražniki so ji kragulj [84]), kozača [85]), šoja [86]) in velika uharica, ki pita z lesnimi sovami svoje mladiče [87]). V perju, koži in drobu lesne sove živi precej nevarnih zajedalcev, doslej jih poznamo okoli 11 vrst. Njen največji sovražnik je pa človek in njegove naprave, n. pr. električne napeljave [88]). Če se njeno število krči, je vzrok napredujoča kultura in vsled tega nedostajanje za gnezditev pripravnih dupel [89]). Tudi ostre zime jih mnogo uničijo, tako jih je n. pr. v hudi zimi 1885/1886 poginilo veliko vsled lakote [90]).

Lesno sovo lahko privabimo, če oponašamo njen glas ali pa mišje cviljenje. V veliko uharico se strastno zaganja, besneje kakor katerakoli podnevna roparica [91]) zato jih tudi veliko postrele iz kolibe.

Lesna sova koristi, ker pokonča brezštevilne množine miši in drugih škodljivcev. Roerig, Rey, Rzehak, Baer, Geyr pl. Schweppenburg, Chernel, Greschik, Altum, Jäckel, Uttendörfer, Leisewitz, Martin in Eckstein so preiskali 986 želodcev in izbljuvkov

---

[79]) D. J.-Z. 47. zv., str. 222—3, in Z. f. O. u. O. XVI. letn., str. 62.

[80]) O. J. 1904, str. 45; Z. f. O. u. O. 9. letn., str. 3.

[81]) O. M. Sch. 1882, str. 254. [82]) O. M. Sch. 1888, str. 143; 1895, str. 187.

[83]) O. M. Sch. 1894, str. 238, in J. f. O. 1899, str. 197.

[84]) O. M. Sch. 1903, str. 198—199, 1914, str. 202—203.

[85]) Aquila 1907, str. 290. [86]) Ornis 1896, str. 382—383.

[87]) Aquila 1911, str. 150. [88]) O. M. Sch. 1912, str. 346.

[89]) J. f. O. 1866, str. 96, in 1867, str. 153—154.

[90]) O. M. Sch. 1886, str. 161. [91]) O. M. Sch. 1900, str. 238.

lesne sove ter v njih našli ostanke 18 % koristnih, 77 % škodljivih in 5 % brezpomembnih živali [92]). Če presodimo lesno sovo z zgolj gmotne strani, moramo reči, da več koristi kakor škoduje, zato jo tudi po pravici ščiti zakon. — Za rabo na lovu v kolibi mesto velike uharice ni pripravna, ker je preboječa. Loti se celó koconoge kanje in obvlada ostriža [93]), ki je najbolj nevaren sovražnik malih ptic. Da bi kje uživali meso lesne sove, je neverjetno, čeravno so prinesli v laškem Vidmu jeseni do 8. decembra 1883 na trg med drugimi pticami tudi 3 lesne sove [94]). Pač pa uporabljajo njeno perje oziroma njen meh v modne svrhe [95]). Z obročitvijo skušajo dognati smer in daljavo njenega zimskega poleta [96]).

O kaki škodi bi mogel govoriti kvečjemu lovec, ker ulovi lesna sova semtertja zajčka, jerebico ali kako drugo malo divjačino. Občutno škodo povzroči lesna sova le ondi, kjer se je tako zaplodila, da se ti ropi redno ponavljajo; takih lovišč je pa prav malo. Sicer pa lovi lesna sova navedeno divjačino večinoma le pozimi, ko nima druge hrane. Pravzaprav preganjajo in streljajo našo debeloglavko bolj iz praznovernosti in nevednosti kakor zaradi škodljivosti.

Bela sova, nyctea nyctea (L.).

Navadna imena. Slovensko: bela sova; hrvaško: bjela sova; češko: sova sněžni; poljsko: sowa biała, podźka biała; rusko: sova bělaja; nemško: Schneeule, Schneekauz, weiße Eule, große weiße Eule, große weiße nordische oder isländische weiße Eule, weißbunte oder fleckige Eule, weißbunte schlichte Eule, große weiße und einzeln schwarz getüpfelte Eule, fleckige Nachteule, Sperbereule, Tageule, weiße Tageule, kanadische Tageule, große Tageule, Blinzeleule; italijansko: civetta della neve; francosko: harfang, surnie harfang, chouette harfang, chouette harfang commune, chouette blanche; angleško: snowy-owl, great white owl, ermine-owl.

Znanstvene označnice: Nyctea scandiaca, Linné. Nyctea nivea, Gray. Nyctea erminea, Stephens. Nyctea candida, Swainson. Nyctea nyctea, Kaup. Nyctea scandiaca arctica, Ridgway. Nyctea nivea europaea, Brehm. Nyctea nivea americana, Brehm. Strix scandiaca, Linné. Strix nyctea, Linné. Strix arctica, Bertram [1]). Strix nivea, Thunberg. Strix candida, Latham. Strix erminea, Shaw. Bubo albus, Daudin. Noctua nyctea, Boie. Syrnium nyctea, Kaup. Surnia nyctea, James. Syrnia nyctea, Thompson. Leuchybris nyctea, Sundevall.

Scopoli, str. 20, štev. 10. — *Keyserling-Blasius,* Die Wirbeltiere Europa's, str. XXXIII, štev. 51, in str. 144, štev. 51. — *Madarász,* Die Raubvögel Ungarns. Z. f. O. 1884, str. 259—260. — *A. J. Jäckel:* Systematische Übersicht der Vögel Bayerns. 1891, str. 75. — *E. C. F. Rzehak:* Die Raubvögel Österr.-Schlesiens. M. O. V. W. 1892, str. 77. — *Naumann,* V. zv., str. 28—33. — *Brehm,* 5. zv., str. 164 do 167. — *Reichenow,* str. 79. — *Hennicke,* Die Raubvögel Mitteleuropas, str. 24

---

[92]) Hennicke, l. c., str. 146.

[93]) O. M. Sch. 1914, str. 202.

[94]) O. M. Sch. 1884, str. 15—17.

[95]) O. M. Sch. 1898, str. 281.

[96]) Aquila 1910, str. 225; J. f. O. 1914, str. 469, in 1915, str. 418 in 490.

[1]) ne: strix arctica, Sparrmann.

do 27. — *Hennicke,* str. 12. — *C. G. Friderich Bau:* Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., str. 356—358. — *Schäff,* str. 384—385. — *R. Eder,* Die Vögel Niederösterreichs, str. 12—13. — *Jul. Michel,* Die Schnee-Eule, Nyctea nyctea (Linné). Weidwerk in Wort und Bild, 19. zv., str. 95—98. — *K. Kněžourek*: Velký přírodopis ptáků. V Praze. 1910. Díl I., str. 476—478. — *Jul. Michel:* Unser jagdbares Federwild. XXVI. Die Schneeule — Nyctea nyctea (Linné). Waidmannsheil 1913, str. 376 do 379. — *F. Tischler,* Die Vögel der Provinz Ostpreußen, str. 190—191. — *Reichenow* Die Vögel, I. zv., str. 425.

Rey, str. 60—61. — *R. Nilsson*: Über skandinavische Euleneier. Z. f. O. u. O., XX. letn., str. 3—6. — *Georg Krause:* Oologia universalis palaearctica, seš. 65. — *Szielasko:* Die Bedeutung der Eischalenstruktur etc. J. f. O. 1913, str. 276—277. — *P. Wendlandt:* Über die Brutverhältnisse und Eiermaße etc. J. f. O. 1913, str. 424 do 426.

* * *

Brez vidnih pernatih čopkov in z nepopolnim vencem. Perje ponajveč belo, mestoma rjavo, marogasto ali progasto. Kljun črn. Punčica rumena. Peruti čez 330 mm dolge. Noge z gostim perjem pokrite. Mlade ptice bolj ali manj marogaste, prav stare popolnoma bleščeče bele.

Bela sova ima med vsemi svojimi vrstnicami najmanjšo glavo. Sploh je vitkejša kakor druge sove in nima venca.

Perje je belo s temnorjavimi prižami; okoli očes, ob strani glave, grlo, spodnje peruti in repna krovna peresa so čisto bela brez prič. Rep ima do 6 temnih pasov ali pa je čisto bel in presega za 30—40 *mm* precej kratke, močno zaokrožene peruti. Teme je belo, včasih ima tudi nekoliko temnih prič. Prvo letalno pero je razločno, 2. in 3. pa sta le nerazločno zobčasti. Najdaljše je 3. letalno pero. Roženočrni kljun je močan, lepo v polukrogu zakrivljen in meri od čela do konca 44 *mm*. Velike, okrogle nosnice obdaja tenka črna voščenica. Po dolgem meri bela sova 635—670 *mm*, čez razprostrte peruti pa 1410—1485 *mm*; peruti so 412—442 *mm* dolge; nekoliko zaokroženi rep meri 240—242·5 *mm*. Noge so močne in krepke. Krak pokriva belo, skoraj kakor volna mehko gosto perje. Enako gosto s perjem pokriti so prsti. Kremplji štrle iz gostega perja kakor pri mački. Podplati so umazano rmeni z finimi bradavicami. Črni kremplji niso posebno močno zakrivljeni in ne špičasti, pač pa so zelo dolgi. Mere so te-le: krak 55—62 *mm*;

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	25—26 *mm*	24—28 *mm*	18—19 *mm*
srednji prst	37—39 *mm*	30—34 *mm*	22—24 *mm*
notranji prst	28—30 *mm*	30—35 *mm*	21—22 *mm*
zadnji prst	17—20 *mm*	29—31 *mm*	18—20 *mm*

Naslikana noga (tab. 6) je neke pozimi 1903 na Švedskem ustreljene samice.

Ta velika, lepa sova živi v deželah okoli severnega tečaja v Evropi, Aziji in Ameriki. Kolikor daleč proti severu so prišli potniki, povsod so jo našli. Neskončne samotne tundre so njena prava domovina. V severni

Sibiriji in po Kamčatki je prav pogosta; v severni Rusiji, na Laponskem in na severnem Švedskem je že redkejša; v južne kraje teh dežel pa pride le pozimi. Redno vsako zimo, pa večinoma ne pogosto, obišče Vzhodnó Prusijo, le redko pa druge pokrajine Nemčije [2]). V Avstro-Ogrski so jih največ opazovali in ustrelili na Češkem [3]), potem na Ogerskem, kjer je bila številno razširjena v diluvijalni dobi [4]), na Nižje-Avstrijskem [5]) in v Galiciji [6]). Brusina pravi, da so ustrelili v avstrijskem Primorju belo sovo na Velebitu, pozneje pa so še eno ondi opazovali [7]). Iz Kranjske sta mi znani le dve beli sovi. Scopoli je videl belo sovo v muzeju Fr. Hanibala grofa Thurna. Približno pred 25 leti je opazil meseca januarja Iv. Cof iz Kranja v sosednem Stražišču belo sovo, nabito na skedenjskih vratih. Ptico so pobili vaški pastirji. Bila pa je tako raztrgana in nagnita, da je ni bilo mogoče nagatiti. Najjužnejši kraj v zapadni Evropi, kjer so opazovali belo sovo, je brezdvomno otok Korzika [8]); v vzhodni Evropi pa so jo našli še bolj proti jugu.

* * *

Bela sova je v svoji domovini nenavadno zaupljiva, drugod pa zelo plašna ptica. Človeka se ogiblje. Kjer ni tundre, prebiva po strmem in divje raztrganem skalovju, ki ga obdajajo prostrani samotni gozdovi. Njen glas je krulječ, včasih tarnajoč. V svojih kretnjah nas bolj spominja na kragulje kakor pa na sove. Leti hitro in s šumom; ves dan je živahna in lovi navadno podnevi, toda tudi v svetlih nočeh. Proti mrazu je zelo občutljiva, prenese pa tudi precejšnjo vročino. V jetništvu živi le 4—6 let in jo morajo v začetku pitati.

Zajci in kunci, razne mišje vrste, posebno lemingi so njena poglavitna hrana. Lovi tudi poljske in gozdne kure, manjše ptice, pa tudi ribe. Mrhovine ne mara.

Gnezdi v najsevernejših deželah ob tečaju Evrope in Azije do 60^0 sev. širine. Njena gnezdilna doba traja od začetka maja do začetka julija. Gnezdo si naredi na tleh ali v skalovju v podobi plitve kotanje, nastlane s travami ali vresjem in z nekaterimi peresi. Gnezdi le enkrat na leto. Samica

---

[2]) O. M. B. 1895, str. 202. — D. J.-Z., 54. zv., str. 611, 740 in 786; 55. zv., str. 178; 60. zv. str. 269.

[3]) Ph. C. Dal. Vl. Vařečka: Einige Notizen zur Ornithologie Böhmens. M. O. V. W. 1892, str. 162. — Aug. Mojsisovics v. Mojsvár: Das Tierleben der österr.-ung. Tiefebene. Wien 1897, str. 146. — O. J. 1890, str. 26—27; 1891, 164; 1896, str. 120—121; 1904, str. 50.

[4]) v. Mojsisovics, l. c., str. 145. — Aquila 1912, str. 301, 302, 305, 306, 308; 1914, str. 90—92 in 95.

[5]) v. Mojsisovics, l. c., str. 146. — Waidmannsheil 1904, str. 199.

[6]) v. Mojsisovics, l. c., str. 146 in 204; J. f. O. 1897, str. 440.

[7]) Mitteilungen d. Naturw. Ver. f. Steiermark 1887, str, 82. — Spomenik XII. Ptice hrvatsko-srpske, str. 81.

[8]) D. J.-Z., 20. zv., str. 25.

znese navadno 5—8, pri obilni hrani celo 10 jajc, ki jih izvali v 34 dneh. Jajca so bela in malo bleščeča, enakomerno jajčaste oblike. Močna lupina je 0·43—0·44 *mm* debela, ima fine toda globoke potnice v pogostih, podolgastih brazdah; na polih je mnogo vozelčkov, ob straneh pa vzboklih potez. Jajca merijo: največja 62·8 × 47·1 *mm*, najmanjša 52·5 × 42·3 *mm*, in tehtajo najtežja 6·352 *g*, najlažja 4·18 *g*. Samica obsedi precej na prvem znesenem jajcu, zato so mladiči neenako razviti. V svoji zbirki imam gnezdo 4 jajc z dné 25. V. 1908 iz Laponije (Sulitelma). Samec brani srčno mladiče ter se jezno zaletava v sovražnika. Sredi septembra so mladiči skoraj popolnoma godni.

Severna lisica pobira njena jajca in mladiče, V njeni domovini jo močno love radi mesa. V perju in v drobovju živi več nadležnih zajedalk.

Na severu, kjer ni plašna, jo je lahko ustreliti. Love jo pa tudi v vsakovrstne pasti, ki jih nastavijo na mestih, kamor bela sova najraje zahaja.

Ker pokonča veliko lemingov in miši, je zelo koristna. Tudi njeno meso je užitno, posebno proti zimi, ko je zelo mastno. Škodo pa naredi, ker lovi zajce in kunce, poljske jerebice, ruševce, snežne kure in vsakovrstno drugo divjačino. Vendar pa v malo obljudenih severnih pokrajinah ta škoda ni posebno občutna.

Grahasta sova, surnia ulula (L.).

Navadna imena: Slovensko: kraguljeva sova (Koprivnik); češko: sova krahují, sova krahujní, krahujová; hrvatsko: sovina sjeverna; rusko: jastrebinaja sova, gorni syč; poljsko; sowa jarzębata, jastrzębosów; nemško: Sperbereule, Habicht-, Geier- und Falkeneule, europäische Habichtseule, kleine Falkeneule, Eulenfalke, Leichen-, Stein- und Kircheule, Hudsonsche Eule, Trauereule; italijansko: civetta sparviere; francosko: surnie caparacoch; angleško: hawk-owl.

Znanstvene označnice: Strix ulula, Linné. Strix ulula, Gmelin. Strix ulula, Bechstein. Strix ulula, Latham, Strix nisoria, Meyer in Wolf. Strix nisoria, Naumann. Strix nisoria, Gloger. Surnia nisoria, Brehm. Surnia nisoria, von Homeyer. Surnia ulula, Bonaparte. Surnia ulula, Sharpe. Surnia ulula, Dresser. Surnia ulula, A. Brehm. Surnia funerea, Keyserling in Blasius. Nyctea ulula, Reichenow.

Keyserling-Blasius: Die Wirbeltiere Europa's, XXXII, str. 144, štev. 50. — *Fritsch,* str. 50—51 (tab. 11, sl. 5). — *Dr. A. Fritsch:* Die Vögel Böhmens. J. f. O. 1871, str. 182. — *Madarász,* Die Raubvögel Ungarns. Z. f. O. 1884, str. 258. — *Ornis Carinthiae.* str. 41, štev. 31. — *A. J. Jäckel:* Systematische Übersicht der Vögel Bayerns, str. 74—75. — *C. Dal. Vl. Vařečka:* Einige Notizen zur Ornithologie Böhmens. M. O. V. W. 1892, str. 162. — *Naumann,* V. zv., str. 24—27. — *Brehm,* V. zv., str. 167. — *Reichenow,* str. 79, štev. 212. — *Hennicke,* Die Raubvögel Mitteleuropas, str. 21—24. — *Hennicke,* str. 11. — *C. G. Friderich-Bau:* Naturgeschichte der deutschen Vögel etc. 1905, str. 358—359. — *Schäff,* str. 385—386. — *F. Tischler:* Zum Zuge der Sperbereule (Surnia ulula [L.]). O. M. B. 1907, str. 57—58. – *K. Kněžourek*: Velký přírodopis ptáků. Díl I., str. 478—481. — *Hartert,* str. 1010—1012. — *Jul. Michel:* Unser jagdbares Federwild. XXVI. Die Sperbereule — Surnia ulula (Linné).

Waidmannsheil 1913, str. 450—451. *Reichenow,* Die Vögel, I. zv., str. 425. — *F. Tischler:* Die Vögel der Provinz Ostpreußen, str. 187—190.

Rey, str. 59—60. — *Szielasko,* Die Bedeutung der Eischalenstruktur itd., J. f. O. 1913, str. 280. — *P. Wendlandt:* Über die Brutverhältnisse und Eiermaße itd., J. f. O. 1913, str. 421—423.

* * *

Širok črn pas obdaja lice zunaj od obeh strani. Kljun rumen kakor tudi punčica. Po rjavem hrbtu belopisana, spodaj bela in rjavosivo grahasta. Peruti 200—330 mm dolge. Klinast rep zelo dolg z 9 ozkimi, belimi pasovi, srednja peresa približno za 40 mm daljša od zunanjih. Prsti pernati.

Grahasta sova je velika kakor močvirna uharica. Glava ji je pa manjša, obraz ožji, peruti krajše in bolj špičaste, rep mnogo daljši. Kljun je bolj podoben sokoljemu. Dolga je 370—410 *mm*, čez razprostrte peruti meri 720—730 *mm*, rep 177 *mm*, peruti ga pokrivajo do polovice. Svetlorumeni kljun je močan, lepo zakrivljen. Gornja čeljust meri v loku 24 *mm*, spodnja ima nekoliko vleknjeno ostrino in majhno zarezo tik pred koncem. Oči niso tako izredno velike kakor pri drugih vrstah.

Spodnje krovne perutnice so bele s temnimi poprečnimi valovi. Tretje letalno pero je najdaljše, 2.—4. na zunanjih bandercih zoženo. Prvo letalno pero je po celi dolžini razločno, 2. le pod zunanjo zarezo nekoliko zobčasto.

Glavni barvi perja, ki je podobno pisano kakor kraguljevo, sta rujava in bela. Gornji del života je sivkastorjav s kapljam podobnimi lisami; letalna peresa so temnorjava in s svetlejšimi pasovi prevlečena. Spodaj je lepo bela, vsako pero ima 4—6 črnograhastih pasov.

Samec in samica sta skoraj enako velika, samica je komaj za 40 do 50 *mm* večja.

Noge so srednje velike in krepke. Krak je pokrit z gostim sivim perjem, ki ima nerazločne rjave poprečne črte. Tudi prsti so pokriti z gostim sivim perjem. Podplati so bradavičasti in umazano rumenkasti. Dolgi, zelo zakrivljeni, kakor igla ostri kremplji so črnorjavi. Krempelj srednjega prsta je na znotranjem robu zelo oster. Krak meri 25—30 *mm*;

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	14—15 *mm*	14—16 *mm*	9—10 *mm*
srednji prst	19—24 *mm*	15—19 *mm*	11—12·5 *mm*
znotranji prst	16—19 *mm*	17—19 *mm*	11—12·5 *mm*
zadnji prst	18—22 *mm*	18—21 *mm*	11—12·5 *mm*

Naslikana (tab. 5, sl. 1) noga je neke novembra 1903 na Finskem (Turengi) ustreljene samice.

Grahasta sova živi v severni Evropi, Aziji in Ameriki. Na Laponskem je navadna, na Danskem redkejša, pogostejša je v Rusiji, posebno v azijski. Iz Livonije, Prusije in Poljske pridejo posamezne tudi v severno Nemčijo; v srednji Nemčiji je pa že prav redka. Pogostokrat, pa ne vsako leto, pride ob hudih zimah v Vzhodno

Prusijo [1]). Tudi v Pruski Šleziji so opazovali posamezne l. 1888, 1889 in pozno jeseni l. 1906 [2]). Še redkejša je pa v Avstro-Ogrski. Opazovali so jo le v severnih kronovinah: na Češkem, na Moravskem okoli Brna [3]), v Galiciji [4]), na Ogrskem, kjer je živela tudi v diluvijalni dobi [5]) in Nižje Avstrijskem [6]). Prof. Brusina meni, da jo prištevajo pomotoma pticam Štajerske [7]), Koprivnik jo imenuje med pticami Pohorja [8]). Na Koroškem so jo opazovali v novejšem času samo 12. decembra 1884 v gornji Zilski dolini. Kot prezimovalka se prikaže posebno meseca marca in aprila, potem septembra, oktobra in novembra. Zivi rada v gozdu, vendar ji ugajajo najbolj gozdički, ki jih obdaja polje in močvirnato jelševje.

* * *

Grahasta sova je po svojih kretnjah najbolj podobna kraguljem. Zdaj švigne urno in naglo kakor sokol po zraku, kmalu potem plava mirno nad nami kakor postolka. Kadar pa išče hrane, leti veliko počasneje in oprezneje, skoraj gugavo. Večjidel lovi zjutraj ali zvečer, redkokedaj podnevi. Ponoči spi v grmovju ali med drevesnimi vejami, tudi pri deblu ali celo na tleh. Njen mili in rahli „kli kli kli“ je podoben glasu postolke. Plašna ni, nasprotno je drzno vsiljiva in spremlja lovca ter mu celo izmakne ustreljeno ptico. V jetništvu se kmalu udomači.

Hrani se s poljskimi in gozdnimi mišmi, podganami in hrčki. V njenem želodcu so našli vedno le mišje ostanke [9]). Semtertje napade celo poljske, gozdne in snežne jerebice; zadovoljna je pa tudi s kobilicami, večjimi hrošči in drugimi žuželkami. Lovi cel dan, celo ob vročini in pri solnčnem svitu. Nizko leteč preišče gozde, livade in travnike, se zaganja gugavo gor in dol, dokler ne zagleda plena, ki ga hitro zagrabi in požre.

Gnezdi v severni Rusiji, v Sibiriji, proti jugu ne čez meje ruskega carstva, do Kamčatke, na otokih Beringovega morja, na Švedskem, Norveškem, v Laponiji, nekdaj tudi na Litvanskem in v Livoniji. Najraje gnezdi v duplih, pa tudi v starih gnezdih roparic in celo v suhi travi, toda tudi na visokih borovcih [10]), včasih celo na brezah [11]). Samica znese od konca aprila do junija 4—9 belih jajc medlega bleska, ki so močno podolgasta in imajo precej debelo lupino z mnogimi vozelčki in plitvimi znojnicami. Jajca so proti solncu rdečkastorumeno prozorna. 21 jajc Reyeve zbirke iz Laponije meri po-

---

[1]) O. M. B. 1906, str. 190. [2]) O. J. 1909, str. 196.

[3]) O. J. 1910, str. 76. [4]) J. f. O. 1897, str. 441.

[5]) Aquila 1905, str. 347; 1907, str. 185; 1908, str. 227—228; 1912, str. 275, 278, 282, 283, 302, 305, 307, 309; 1913, str. 428, 522.

[6]) Rob Eder: Die Vögel Niederösterreichs, str. 12.

[7]) Spomenik XII. Ptice hrvatsko-srpske, str. 81.

[8]) Plan. Vestnik, 1914, str. 20. Primeri tudi P. Bl. Hanf, l. c., str. 24.

[9]) Hennicke, Handbuch des Vogelschutzes, str. 146.

[10]) Naumannia 1854, str. 75. [11]) J. f. O. 1853, str. 247.

prečno 39·2 × 31·1 *mm*, največji 43 × 29 *mm* in 38·4 × 32·4 *mm*, najmanjši 36·5 × 30·9 *mm* in 40 × 29 *mm*, ter tehta poprečno 1·469 *g*. 64 jajc P. Wendlandtove zbirke meri poprečno 39·2 × 31·4 *mm* in tehta 1·58 *g*. V svoji zbirki imam kupljeno gnezdo 4 jajc z dné 5. V. 1910 iz Laponije (Hatea). Pri valitvi pomaga tudi samec. V valilni dobi je grahasta sova zelo srčna. Krepko odganja sovražnika od gnezda in brani pozneje neustrašeno svoje mladiče.

V perju grahaste sove žive posebne vrste zajedalci; ravnotako v telesu: deloma v drobu, deloma v prsni in trebušni votlini. Podnevi ji nagajajo male ptice, pa vendar ne tako hudo kakor ponočnim sovam. Ker ni plašna, jo je kaj lahko dobiti na strel.

Grahasta sova koristi, ker pokonča neizmerno število polju in nasadom škodljivih mišjih vrst.

Ker pobere semtertje kako jerebico ali pa pograbi ptico pevko, jo imajo nekateri ljudje za zelo škodljivo. Pri tem pa ne pomislijo, da pokonča neizmerno število miši in da v slabo obljudenih deželah okoli severnega tečaja nima nekaj pokončane divjačine toliko narodno-gospodarskega pomena kakor pri nas. Njena koristnost prekaša na vsak način znatno narejeno škodo, zato jo smemo prištevati brez pomisleka med koristne ptice.

Koconoga sova, nyctala tengmalmi (Gm.) [1]).

Navadna imena. Slovensko: kocasti skovik (Freyer); hrvaško: sovica mrtvačka (Brusina); češko: sýc rousňák; poljsko: sowa mala, sowa pójdzka, sowa włochatka; rusko: kanjuk, syč ručnoj; nemško: Rauchfußkauz, kleiner Rauchfußkauz, Tengmalms-Kauz, der rauchfüssige Kauz, kleiner rauchfüssiger Kauz, langschwänziges Käuzchen, Katzenlocker (na Štajerskem); francosko: chouette Tengmalm; italijansko: civetta capogrosso; angleško: Tengmalms owl.

Znanstvene označnice: Strix funerea, Linné. Strix dasypus, Bechstein. Strix funerea, Nilsson. Athene Tengmalmi, Boie. Noctua Tengmalmi, Gould. Ulula Tengmalmi, Bonaparte. Aegolius Tengmalmi, Kaup. Noctua Tengmalmi, Lesson. Nyctale pinetorum, Brehm. Nyctale abietum, Brehm. Nyctale planiceps, Brehm. Nyctale minor Baedekeri, Brehm. Syrnium funereum, Heuglin. Ulula funerea, Schlegl. Strix Tengmalmi, Gmelin. Strix Tengmalmi, Temminck. Strix Tengmalmi, Naumann. Nyctale Tengmalmi, Keyserling in Blasius. Nyctale Tengmalmi, Reichenow. Nyctale Tengmalmi, pl. Homeyer. Nyctale Tengmalmi, pl. Riesenthal. Nyctale Tengmalmi, Bonaparte. Strix noctua, Tengmalm. Strix passerina, Pallas.

Keyserling-Blasius: Die Wirbeltiere Europa's, XXXII, štev. 47, str. 88, št. 20, in str. 143, štev. 47. — *Freyer,* str. 11, štev. 32. — *Jos. Hinterberger:* l. c., str. 19. — *Fritsch,* str. 63. — *Dr. A. Fritsch,* Die Vögel Böhmens. J. f. O. 1871, str. 185. — *Aug. Fried. Graf Marschall und Aug. v. Pelzeln,* Ornis Vindobonensis. Wien 1882,

---

[1]) Tengmalm je švedski ornitolog iz 18. stoletja. Radi doslednosti pridržim po Reichenowu ta naziv, dasiravno se imenuje v nedavno izšli „Neue Namenliste der Vögel Deutschlands. Unter Mitwirkung von E. Hesse zusammengestellt von A. Reichenow", J. f. O. 1916, str. 325—371, koconoga sova znanstveno: aegolius funereus, Linné.

str. 29. — *Madarász,* Die Raubvögel Ungarns. Z. f. O. 1884, str. 260. — *Schulz,* str. 3, štev. 27. — *Ornis Carinthiae,* str. 42—43. — *Ornis balcanica,* II. zv., str. 102 do 103; III. zv., str. 572; IV. zv., str. 90. — *Naumann,* V. zv., str. 17—23. — *Gjurašin.* Dio II., str. 130. — *Brehm,* V. zv., str. 173—175. — *Hennicke,* Die Raubvögel Mitteleuropas, str. 17—21. — *Reichenow,* str. 80. — *Hennicke,* str. 10. — *C. G. Friderich - A. Bau:* Naturgeschichte der deutschen Vögel etc., str. 364—365. — *Schäff,* str. 392. — *Rob. Eder,* l. c., str. 13—14. — *Dr. E. Klein:* Naši ptici itd., str. 90. — *K. Kněžourek:* Velký přírodopis ptáků. 1910. Díl I., str. 489—491. — *Ornis Romaniae,* str. 407—409. — *Jul. Michel,* Unser jagdbares Federwild. XXIII. Der Rauhfußkauz (Nyctale tengmalmi Gm.). Waidmannsheil 1913, str. 258. — *Hartert,* str. 996—998. — *F. Tischler:* Die Vögel der Provinz Ostpreußen, str. 191—192. — *Reichenow,* Die Vögel, I. zv., str. 431.

Rey, str. 58—59. — *Boxberger:* l. c., Z. f. O. u. O., XXIII. letn., str. 60—63. *Szielasko*: Die Bedeutung der Eischalenstruktur etc. J. f. O. 1913, str. 279—280. — P. Wendlandt: Über die Brutverhältnisse und Eiermaße itd., J. f. O. 1913, str. 419—421.

* * *

Očesni venec poln, bel in rjavo pikčast; šarenica rumena. Kljun rumenkast. Peruti 120—200 mm dolge, 3. letalno pero najdaljše. Rep zaokrožen, ima 5—6 ozkih belih pasov in presega peruti za 20 mm. Noge in gorenja stran prstov gosto pernata tako, da se vidijo samo kremplji.

Po svoji vnanjosti je koconoga sova na prvi hip zelo slična čuku, vendar se razločuje od njega po vitkejši postavi, daljših letalnih in krmilnih peresih in po bolj volnato mehkem perju na nogah. Vsled izredno naščepirjenega perja je njena glava v razmerju z vitkim telesom nenavadno velika in nekoliko ploščata. Močno zakrivljeni svetlorumeni kljun meri v loku pičlih 24 *mm*, rumena voščenica je nad okroglimi nosnicami napihnjena. Svetlo rumene oči obdaja poln venec gostega in tenko razčehljanega belega perja z rjavkastimi konci. Venčno perje lahko postavi koconoga sova pokonci tako, da se ji napravi nad vsakim očesom klobasa naščepirjenega perja, ki nas spominja na pernate čopke pri drugih sovah. Zunanje uho je zelo veliko, ušesni odprtini sta neenakomerno razviti, kakor to opazujemo tudi pri mali uharici.

Perje koconoge sove je izredno fino, mehko in rahlo, čukovo pa naprotno mnogo trše in krajše. Obrobek in notranji kot oči, nadalje lisa nad očmi in trak pri ušesih so črne barve. Zgoraj je perje rjavo z belimi štrkotinami, spodaj pa belo s svetlorjavimi lisami. Pri medlorjavih letalnih in krmilnih peresih je kosmača posuta z okroglimi in paroma ležečimi belimi pegami. Mladice so skoraj popolnoma temnorjave, samo letalna in repna peresa imajo belolisaste pasove.

Koconoga sova je dolga 250—270 *mm*, njene peruti merijo 170 *mm*. Prva tri letalna peresa so zožena, 3. in 4. sta pa najdaljši. Rep je 95 *mm* dolg in ima 5—6 ozkih belih pasov na temnem dnu brez fine poprečne risbe.

Za koconogo sovo je značilno gosto kocasto in rjavobelo perje na nogah in na gorenji strani prstov; vidijo se samo kremplji. Noge so

majhne, toda krepke. Rumenkasti prsti so spodaj bradavičasti. Močno zakrivljeni in kakor igle ostri kremplji so rožene barve, na koncu pa črni. Krak meri 24—30 *mm*,

	prst brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	14—16 *mm*	9—11 *mm*	6— 7 *mm*
srednji prst	20—22 *mm*	11—16 *mm*	9—11·5 *mm*
znotranji prst	15—18 *mm*	12—16 *mm*	9—11 *mm*
zadnji prst	10—11 *mm*	10—11 *mm*	6— 7 *mm*

Naslikana noga (tab. 3., sl. 2) je neke pozimi 1903 na Švedskem ustreljene samice.

Imed geografičnih premen omenim samo nyctala richardsoni, Bonaparte, iz arktične Amerike in nyctala acadica, Gmelin, iz Združenih držav severne Amerike.

Domovina koconoge sove je vzhodni del severne Amerike, Skandinavija, zlasti Laponija in severna Rusija približno od 68° dalje proti jugu do Pirenejev in Alp. V Aziji je razširjena južno do Himalaje. V pokrajinah ob Vzhodnem morju je v črnem lesu stalna ptica. Redka je v Švici[2]) in v Nemčiji. Tudi na Britanskih otokih se prikaže le posamič, vendar ondi ne gnezdi.

Na Avstro-Ogrskem so jo opazovali skoraj v vseh kronovinah kot stalno gnezdilko, nikjer pa ne ravno pogosto. Na Češkem živi v Krkonoših, Šumavi, v Izerskih gorah, v Jesenikih itd., ponekod tudi gnezdi[3]). Še redkejša je na Moravskem[4]) in v avstrijski Šleziji[5]). V Galiciji je omejena na Karpate[6]), za Gorenje-Avstrijsko in Solnograško jo navaja V. vit. pl. Tschusi med pticami, ki žive v goratem gozdovju skupaj z malim skovikom[7]). Na Predarlskem in Tirolskem je redka prezimovalka[8]), na Koroškem je pa precej pogosta gnezdilka in prezimovalka, enako na Nižje Avstrijskem. Na Štajerskem je stalna ptica in v severnem goratem delu veliko pogostejša kakor na spodnjem Štajerskem[9]).

---

[2]) J. f. O. 1879, str. 360.

[3]) O. J. 1890, str. 27; 1891, str. 71, 94; 1894, str. 33 in 256; 1897, str. 147. J. f. O. 1899, str. 197; 1900, str. 415.

[4]) Josef Tálský, Beitrag zur Ornithologie Mährens. M. O. V. W. 1879, str. 78. — Die Raubvögel Mährens. Z. f. O. 1885, str. 90. O. J. 1897, str. 192; 1899, str. 159; 1901, str. 192, in 1905, 193.

[5]) E. C. F. Rzehak, Die Raubvögel Österr.-Schlesiens. M. O. V. W. 1892, str. 77; 1891, str. 292. O. J. 1898, str. 212.

[6]) J. f. O. 1897, str. 441—442.

[7]) V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen: Die Vögel Salzburgs, str. 13—14, in: Übersicht der Vögel Oberösterreichs und Salzburgs, str. 12.

[8]) A. Bonomi, M. O. V. W. 1883, str. 171. O. J. 1893, str. 237; 1896, str. 185. Dalla Torre u. Fr. Anzinger: Die Vögel von Tirol und Vorarlberg. M. O. V. W. 1897, str. 113—114.

[9]) Mitt. d. naturw. Ver. f. Steierm. II. Heft 1863, str. 66—67; 1882, str. 18—19.

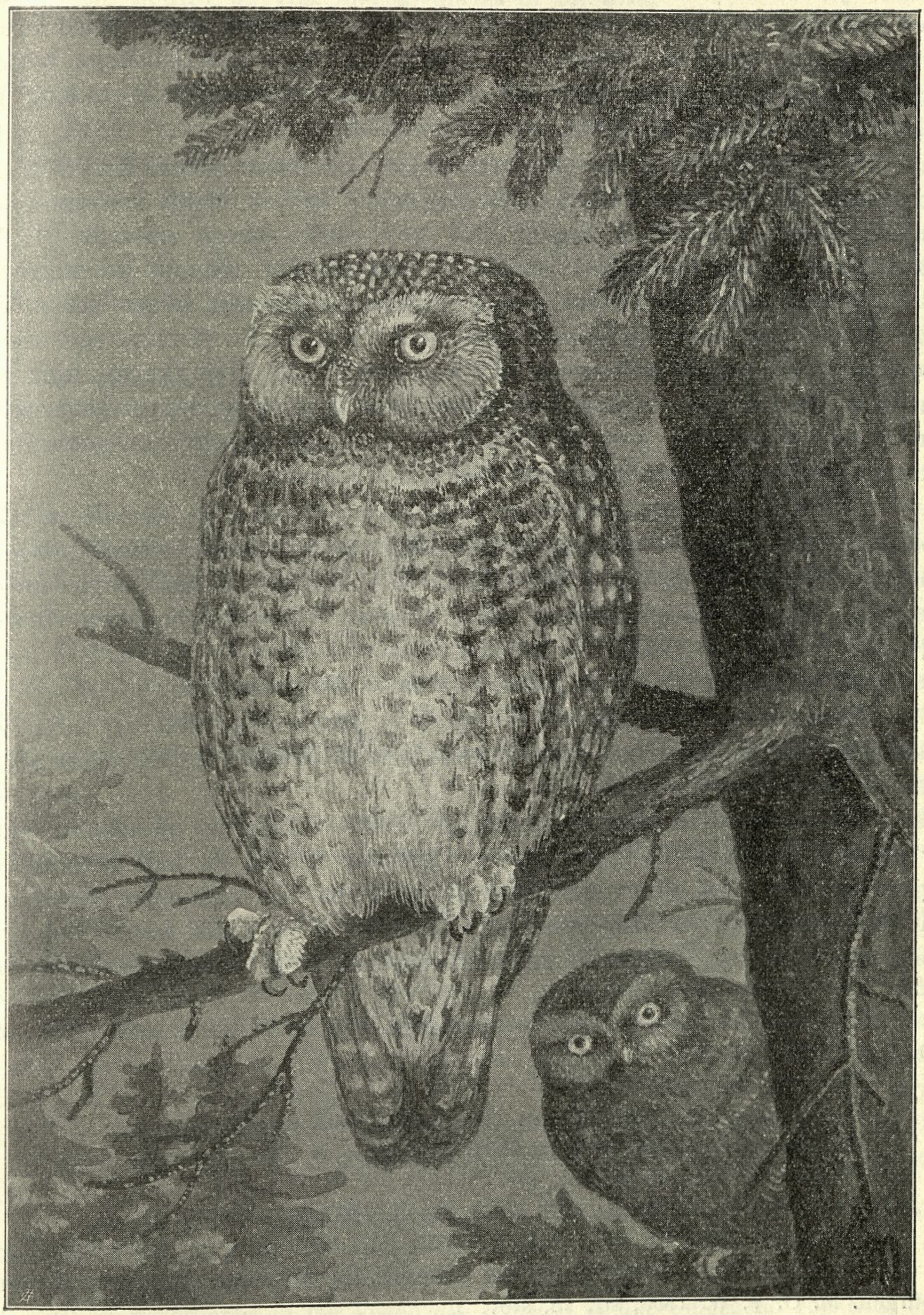

Jul. Michel pinx. — Waidmannsheil 1913.

Koconoga sova, nyctala tengmalmi (Gm.).

Na Kranjskem je po Schulzu zelo redka in gnezdi na Gorenjskem. V svojem poznejšem spisu [10]) omenja nekega samca, ki ga je, kakor je razvidno iz njegovih zapiskov, dobil 26. febr. 1891 iz Travnika pri Rakeku. Deželni muzej ima 3 koconoge sove in sicer: ptico brez vsake druge navedbe; potem ♂ z Mokrca na jugu Ljubljanskega barja, ki ga je prinesel neki posestnik dne 30. I. 1883 živega v muzej [11]); slednjič ♂ z dne 2. III. 1895, neznano odkod.

V Dalmaciji je po Kolombatoviću zelo redka [12]). Na Hrvaškem je po Gjurašinu redkejša kakor čuk in imajo v Narodnem muzeju samo 1 ptico iz Zagreba (?) brez vsake druge navedbe [13]). V Bosni in Hercegovini gnezdi. V sarajevskem muzeju so namreč 3 koconoge sove, med njimi ♀ s 3 mladiči na gnezdu, ki so ga našli 13. V. 1890 na Romanji (gozd Šipovice) [14]). Dr. K. Parrot navaja med sovami v okupacijskem ozemlju tudi to vrsto [15]). Na Ogrskem, kjer so našli njene ostanke še izza diluvijalne dobe, živi in gnezdi v severnem in severnovzhodnem gorovju dežele [16]), za Sedmograško pa gnezditev koconoge sove še ni popolnoma zanesljivo dognana [17]).

V Črni gori je menda zelo redka, za Grško pa dvomljiva. Za okolico Soluna in ob Vardarju v grški Macedoniji jo Frivaldszky navede med zanimivimi ptičjimi vrstami [18]). V Bolgariji in Dobrudži [19]) je tudi precej redka gnezdilka; taisto velja za Rumunijo. Okoli Carigrada in v Mali Aziji se prikaže samo ob selitvi [20]). V Italiji, kjer je večjidel zelo redka, je pogostejša v severnih pokrajinah [21]).

Treba je še temeljitih raziskavanj in smotrenega dela, ki nam bo pokazalo, da je koconoga sova v naših južnih deželah veliko pogostejša, kakor smo dosedaj mislili.

Koconoga sova biva v gozdih, posebno v gorovju, na severu tudi v ravnini. Podnevi ždi in se skriva v gostem drevju, pa tudi v temnem grmovju blizu tal ali v gostih vrheh igličevja. Le izjemoma, zlasti ob hudem mrazu, pride bliže poslopij. Črni les ji je ljubši kakor listniki, posebno v gorovju. Jeseni in spomladi zapusti svoja poletna bivališča in

---

[10]) Verzeichnis der in Krain beobachteten Vögel vom Jahre 1890—1895. M. O. V. W. 1895, str. 83.

[11]) Ornis 1885, str. 275.

[12]) I. Jahresber. (1882) itd., str. 39; Aquila 1903, str. 85.

[13]) Glasnik Hrv. nar. društva 1902, str. 56.

[14]) Die Vogelsammlung itd., str. 17.

[15]) O. M. Sch. 1898, str. 322. M. O. V. W. 1887, str. 77.

[16]) Aquila 1905, str. 347.; 1912, str. 275, 302, 306; 1914, str. 90 in 92.

[17]) J. v. Csató: Verbreitung und Lebensweise d. Nachtraubvögel in Siebenbürgen. M. O. V. W. 1893, str. 18, štev. 3.

[18]) Aquila 1902, str. 208. [19]) Aquila 1909, str. 175.

[20]) J. f. O. 1908, str. 564.

[21]) E. Arrigoni Degli Oddi: Manuale di ornitologia italiana, str. 101 do 102 (posebnega dela).

se klati okoli. Tačas jo opazujemo pogosteje kakor druge letne čase v ravninah in sicer skoraj vedno posamič; le včasih se prikaže v večjih množinah. Selitev se vrši marca, aprila in oktobra.

* * *

Koconoga sova je miroljubne narave ter manj divja kakor čuk. Dan prespi in postane šele zvečer živahna, dasiravno lovi včasih tudi podnevi, zlasti na severu. Če jo podnevi prepodimo, ne leti daleč, vendar zelo spretno skozi vejevje in druge ovire. Leti lahko in rahlo, ker ima široka in dolga letalna peresa. Ta sova je zelo potrpežljiva, se da lahko in kmalu udomačiti, tudi če si staro dobil [22]). Kraja, ki si ga je izbrala, ne zapusti brez kakega posebnega vzroka in se tudi rada ne skuja.

Njen glas je podoben glasu čuka; za nežnim „kev kev“ pride še milejši, zategnjeni „kuuk kuuk kuuk“. Ob zori in v mraku se glasi „va va va“, ki je podoben pasjemu lajanju iz daljave ter se zdi, da slišimo smrdokavro [23]).

Hrani se z raznovrstnimi mišmi, lemingi, rovkami, netopirji in hrošči; lovi pa tudi manjše ptice. Preobilen živež spravi za slabše čase. Preden razkosa uplenjene ptice, jih skoraj popolnoma oskube; tudi miši požira le v koscih. Če ji v kletki pridružimo druge manjše ptice, jih kmalu raztrga in požre.

Gnezdo je navadno v duplih, posebno v zapuščenih gnezdih črne žolne, pa tudi ostalih žoln in drugih ptičjih vrst. Nikoli pa ne naredi gnezda v poslopjih, redko po votlinah, v skalovju, še redkeje prosto na vejah igličevja. Navadno trdijo prirodoslovci, da gnezdi koconoga sova aprila in maja, drugi zopet, da je njena gnezdilna doba od srede aprila do srede maja. Seidensacher trdi za naše južne kraje nasprotno, da začne samica valiti že meseca marca, ker je dobil iz celjske okolice dne 4. V. 1863 dva popolnoma godna mladiča [24]).

Samica znese 4—6, redkokdaj 7 ali celo 10 (v lemingovih letih) jajc, ki jih izvali v 16 dneh. Jajca so čisto bela, medlega bleska, močno okroglasta, pogosto špičasta; izpihana so proti luči bledormenkasta. Lupina je 0·21—0·22 *mm* debela. Jajca te vrste so tako močno podobna jajcem malega skovika, da so pripisovali gnezdo 3 svežih jajc, ki ga je bil našel Seidensacher dne 16. IV. 1862 v hrastovem deblu pri Celju [25]), dolgo časa malemu skoviku in šele pozneje so dognali, da so to jajca koconoge sove [26]). V svoji zbirki hranim kupljeno gnezdo 4 jajc z

---

[22]) Dr. F. Helm: Der Rauhfußkauz in der Gefangenschaft. O. M. Sch. 1896, str. 75–77.

[23]) O. J. 1911, str. 169.

[24]) Beobachtungen in der Vogelwelt, gemacht in der Umgegend von Cilli in Steiermark im Jahre 1863. Verh. d. zool.-bot. Gesellsch. 1864, str. 89.

[25]) Verh. d. zool.-bot. Gesellsch. 1862, str. 790—91.

[26]) O. Reiser: Über die Eier vom Sperlingskauz, Carine (Glaucidium) passerina (L.). O. M. B. 1901, str. 177–181.

dne 1. VI. 1907 iz Laponije (Anikjok). Poprečna mera 107 jajc (47 Göbel, 41 Rey, 13 Palmén, 6 Jourdain) znaša po Jourdainu 32·55 × 26·41 *mm*; 100 jajc iz Skandinavije, ki jih je izmeril Ottossen, pa 32·3 × 26·3 *mm*; največji teh 207 jajc ste merili 36·5 × 27·5 *mm* in 32·5 × 28·5 *mm*, najmanjši 29 × 25 *mm* in 31·5 × 23·6 *mm*. Wendlandt je izmeril 57 jajc, večinoma iz Laponije, ki so merila poprečno 33·2 × 27·1 *mm*, tehtala pa poprečno 0·94 *g*.

Najopasnejši sovražnik koconoge sove je človek, ki jo nepremišljeno preganja in pobija. Tudi manjše ptice jo strastno napadajo, če jo podnevi zalotijo. Včasih jih tudi od lakote mnogo pogine [27]). V koži, perju in drobovju živi precej neprijetnih zajedalcev; poznamo jih dozdaj 5 vrst.

Sicer ni plašna, vendar jo je težko dobiti na muho. Lovci jih postrele največ, kadar preže na kljunače. Ptičarji jih love v žimnice in na limanice. Privabimo jo tudi lahko, če oponašamo njen glas.

Ker so glavna hrana koconoge sove vsakovrstne miši, četudi rovk, netopirjev, manjših ptic in večjih žuželk, poleti celo polžev ne zametuje, jo moramo prištevati koristnim vrstam. Ptičarji jo uporabljajo tudi za lov malih ptic.

Iz hrane koconoge sove lahko posnamemo, da o kaki škodi, ki bi jo povzročala, sploh ne more biti govora, posebno pa pri nas v južnih deželah ne, kjer nikakor ne živi v znatnem številu, in zato jo moramo lovci, ki se ponašamo, da smo ljubitelji narave, še posebno ščititi.

Čuk, athene noctua (Retz.).

Navadna imena. Slovensko: čovinek, čovitelj, čuk (Erjavec), hotap, lovni skovik (Freyer), navadni čuk (Koprivnik), skopec; hrvaško: ćućumija, ćuk, ćuk obični (Vukasović), ćuveta (na Reki in v Dubrovniku), kukuvija (Brusina), kukuvica, kukuvija smrtna (Brusina), mrtvačka sova, noćna sova, smrtna ptica; češko; sýc obecný, sýček, sejček, kulich, kulíšek, kujíček, skujíček, puťák, tuvikál, puvík, tuvík, prorok, umíráček, pohunek, kalous; poljsko: sówka, pódzka zwyczajna, sowa kurluk, puszczyk; rusko: syč domovoj; nemško: Steinkauz, der kleine Kauz, kleines Käuzchen oder Käuzlein, Sperlingskauz, Lerchenkäuzchen, gemeine Kauzeule, kleine Haus-, Scheun-, Wald-, Stock-, Stein-, Zwerg-, Sperlings- und Spatzeneule, Leichen- und Toteneule, Totenvogel, Leichenvogel, Leichenhühnchen, Wehklage, Klagemutter, Steinkäuzchen, Käuzchen; italijansko: civetta, francosko: chevêche, chouette chêveche, chevêche commune; angleško: little owl.

Znanstvene označnice: Strix noctua, Scopoli. Strix noctua, Retzius. Strix noctua, Naumann. Strix passerina, Gmelin. Strix passerina, Bechstein. Strix nudipes, Nilsson. Strix psilodactyla, Nilsson. Athene passerina, Boie [1]). Athene noctua, Scopoli. Athene noctua, Boie. Athene noctua, Gould. Athene noctua, Dresser. Athene passerina, Brehm. Athene psilodactyla, Brehm. Noctua passerina, Cuvier [2]). Noctua minor, Brisson. Noctua vulgaris, Gerini. Noctua veterum, Lichtenstein.

---

[27]) O. M. Sch. 1888, str. 246.

[1]) ne: athene passerina, Gray.

[2]) ne: noctua passerina, Stephens, in tudi ne: noctua passerina, Gould.

Noctua veterum, Schlegel. Carine noctua, Kaup. Carine noctua, Yarrell. Carine noctua, Reichenow. Surnia noctua, Keyserling in Blasius. Glaucidium noctua, Retzius. Syrnia psilodactyla, Macgillivray.

Scopoli, 22, štev. 15 in 17. — *Keyserling - Blasius:* Die Wirbeltiere Europa's, XXXII, 143—4, štev. 48. — *Freyer,* 11, štev. 33. — *H. Graf von der Mühle:* Beiträge zur Ornithologie Griechenlands, 24—26, štev. 35. — *Jos. Hinterberger:* Die Vögel von Österreich ob der Enns, 19, štev. 33. — *Dr. Ritter A. Lindermayer*: Die Vögel Griechenlands, 34—35, štev. 41. — *Erjavec,* IV. del, 228—229. — *Fritsch,* 53—54, tab. 11, sl. 2. — *Dr. A. Fritsch:* Die Vögel Böhmens. J. f. O. 1871, 183, štev. 31. — *V. R. v. Tschusi:* Die Vögel Salzburg's, 13, štev. 25. — *Ornis Vindobonensis,* 26. — *O. v. Riesenthal:* Verkannte u. Misachtete. 2. Das Steinkäuzchen. O. M. Sch. 1879, 119—124. — *Madarász,* l. c., Z. f. O. 1884, 260. — *Ornis Carinthiae,* 42, štev. 33. — *Schulz,* 3, štev. 26. — *J. Frivaldszky,* Aves Hungariae 1891, 23, štev. 38. — *R. L. Woltereck:* Der Steinkauz in der Gefangenschaft. O. M. Sch. 1895, 252—255. — *A. J. Jäckel:* Systematische Übersicht der Vögel Bayerns usw., 70—73, štev. 37. — *Ornis balcanica,* II. zv., 102; III. zv., 312—315; IV. zv., 89—90. — *Naumann,* V. zv., 10—13. — *Brehm,* V. zv., 175—179. — *Gjurašin,* dio drugi, 129—131. — *Hartert,* 1000—1002. — *Reichenow,* 78 in 80, štev. 214. — *Hennicke*: Die Raubvögel Mitteleuropas, 10—13. — *Hennicke,* 8. — *C. G. Friderich-Bau:* Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., 1905, 365—367. — *Schäff,* 390 - 391. — *Dr. E. Klein:* Naši ptici, 90, štev. 183. — *K. Kněžourek:* Velký přírodopis ptáků 1910. Díl I., 491—493, tab. 4, sl. 22. — *Ornis Romaniae,* 405—407. — *Jul. Michel:* Unser jagdbares Federwild. XXII. Der Steinkauz (Athene noctua, Retz.). Waidmannsheil 1913, 207—208. — *W. Hagen:* Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck, 75, štev. 151. — *Reichenow,* Die Vögel, I, 428. — *F. Tischler,* Die Vögel der Provinz Ostpreußen, 193, štev. 175.

Rey, 54—56. — *Szielasko,* Bedeutung der Eischalenstruktur der Vögel für die Systematik. J. f. O. 1913, 279, štev. 196. — *P. Wendlandt:* Über die Brutverhältnisse und Eiermaße itd. J. f. O. 1913, 417—419, štev. 3 in 4. — *Boxberger,* l. c., Z. f. O. und O., XXIII. letn., 60—63.

* * *

Brez razločnih pernatih čopkov. Peresni venec okoli obraza nerazločen in nepopoln. Kljun in punčica rumena. Peruti pod 330 mm (med 200 in 120 mm), prvo letalno pero kratko, ostala štiri skoraj popolnoma enako dolga in veliko daljša kakor prvo. Zgornje perje sivorjavo z belimi lisami, spodnje belo z nerednimi temnorjavimi prižami. Rep raven in pod 90 mm. Prsti popolnoma vidni in skoraj goli, le zgoraj z redkimi ščetinastimi peresci porasli. Podnevna in nočna ptica.

Izmed malih sov je čuk med ljudstvom splošno najbolj znana vrsta. Njegov venec ni posebno razločen, vobče ga sestavljajo bela peresca, med katerimi so pomešana tudi črnikasta. V očeh se svetlika rumena šarenica. Kljun je zelenkasto rumen, okrogle nosnice pa so cevkasto napihnjene. Voščenica je umazano rumena. Uhelj je večji, kakor ga imajo ptice sicer. Perje je zgoraj sivorjavo s svetlimi, podolgastim kapljam podobnimi lisami, ki so na glavi čisto bele. Spodnje perje je belo in medlo rjastorumeno nadahnjeno in ima neredne široke podolgaste priže. Grlo, trebušni del, trtico in krake pokriva čisto belo perje. Na perutih opazimo

5 do 6 vrst belih poprečnih pasov. Izmed letalnih peres je razločno zobčasto samo 1., ki je ob enem najkrajše; 2.—5. so na zunanjem bandercu zožena in skoraj enako dolga, vendar je 3. nekoliko daljše od ostalih. Rep, ki ga pokrivajo peruti skoraj popolnoma, ima 4—5 rjastobelih pasov, je raven in kratek, nikdar ne preseže dolžine 90 *mm*.

Barva perja se pri čuku vobče malo izpreminja. V Journalu f. Ornithologie (1854, 251) poročajo o nekem delnem beličniku (albino) z enim belim letalnim peresom v vsaki peruti in štirimi belimi repnimi peresi.

Noge so majhne in slabotne. Krak pokrivajo gosto krog in krog kratka, mehka, rjastobelkasta peresca. Tudi prsti so pokriti zgoraj z belkastimi peresci, pa tako na redko, da se vidi koža povsod skozi peresca in so prsti od daleč navidezno skoraj popolnoma goli. Na spodnji strani imajo male, okrogle umazano rumenkaste bradavičice. Kremplji so precej močno zakrivljeni, zelo ostri in roženočrne barve. Krak meri 36—42 *mm*,

	prst brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	10—12 *mm*	9 *mm*	6 *mm*
srednji prst	15—19 *mm*	10—12 *mm*	8·5—10 *mm*
znotranji prst	14—16 *mm*	11—14 *mm*	9—11 *mm*
zadnji prst	9—11 *mm*	10—12 *mm*	7— 9 *mm*

Naslikana noga (tab. VII, sl. 2) je neke dne 31. oktobra 1902 pri Geri na Nemškem ustreljene samice.

Čuk je dolg 210—240 *mm*, perut meri 160 *mm*, rep 70 *mm*, kljun v loku 18 *mm*, mera čez razprostrte peruti 500 *mm*.

Samica je nekoliko večja kakor samec. Po barvi je čuk zelo podoben znatno manjšemu malemu skoviku; prav majhni samci čuka se pa vendar razlikujejo od malega skovika že po krajšem repu in tudi skoraj goli prsti jih že od daleč odlikujejo od imenovane sovice.

Znane so nam 3 barvne premene čuka. Kot barvna posebnost iz Furlanije je znana athene chiaradiae. Opisal jo je l. 1900 Giglioli, dobil pa poslanec Emidio Chiaradia od nekega čevljarja v kraju Caneva di Sacile, ki je hodil z njo na ptičji lov. Bistvo te barvne znamenitosti je opisal, razložil in s slikami pojasnil O. Kleinschmidt [3]). V deželah okoli Sredozemskega morja in na otokih živi bledejša oblika athene noctua glaux, Savigny (= athene noctua meridionalis, Lessou), v srednji Aziji pa athene noctua bactriana, Blyth.

* * *

Čuk živi po celi Evropi od 57° severne širine oziroma v Rusiji od 56° severne širine do Pirenejev in južne Francije ter je bolj proti jugu pogostejši. Najsevernejša pokrajina, kjer so ga pa le enkrat našli, je južna Švedska. Na Norveškem, v Livoniji in na Britanskih otokih ne živi. Na Holandskem je navadna ptica, v Švici redek, na Nemškem pa skoraj povsod dovolj znan.

---

[3]) Strix Athene. Berajah 1906.

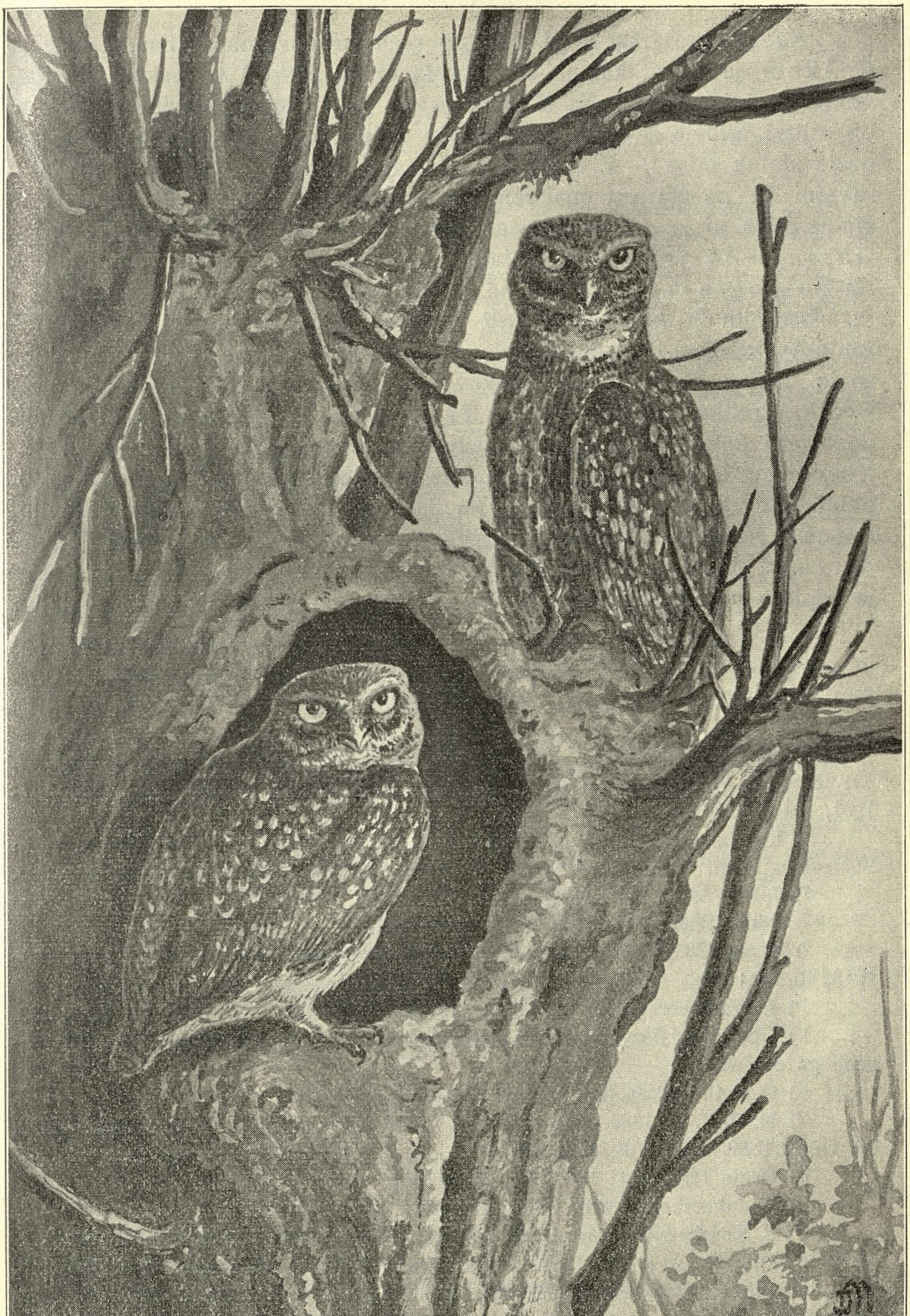

Jul. Michel pinx. — Waidmannsheil 1913.

Čuk, athene noctua (Retz.)

Na Avstro-Ogrskem je čuk po vseh kronovinah stalna ptica. Na Češkem je gnezdilka, pa ne pogosta in ne povsod v enakem številu; nekod tudi izumira [4]). Na Moravskem je v pičlem številu razširjen; ob selitvi pridejo severne gnezdilke v deželo [5]). V Šleziji je čuk pogosta stalna ptica [6]). V Galiciji je najpogostejša sovja vrsta, ki je v ravnini in po gorovju enakomerno razširjena [7]). Tudi v Bukovini je stalna ptica, ki je v ravnini precej pogosta, v višjih krajih pa redka [8]). Na Gorenje-Avstrijskem je stalen, neenakomerno razširjen po deželi [9]). Na Solnograškem je povsod znana stalna ptica [10]). Po najnovejših raziskovanjih in opazovanjih trdi V. vit. pl. Tschusi, da živi čuk na Gorenje-Avstrijskem in Solnograškem v ravnini [11]). Na Predarlskem, kjer so iz dozdaj še neznanih vzrokov vse sovje vrste zelo redke, je tudi čuk kaj redka prikazen [12]). Na Tirolskem je v južnem delu dežele pogostejši kakor proti severu; pozimi pa se pomakne proti jugu [13]). Na Koroškem je v gornjem goratem delu navaden stalen ptič in gnezdilec [14]), okoli Celovca pa zelo redek [15]). Na Štajerskem živi v pičlem številu, izvzemši nekatere vzhodne pokrajine, koder je nekoliko pogostejši [16]). Koprivnik ga imenuje med sovami Pohorja [17]). Na Nižje-Avstrijskem je od leta do leta redkejši [18]). Na Sedmograškem je pogosta stalna

---

[4]) J. f. O. 1872, 379. I. Jahresber. (1882), 38; Ornis 1885, 274; 1887, 52; V. Jahresber. (1886), 68; Ornis 1889, 442. M. O. V. W. 1890, 188; 1895, 54. O. J. 1891, 94; 1892, 20; 1898, 39; 1907, 129. J. f. O. 1898, 564, 576; 1899, 197—198; 1900, 415.

[5]) M. O. V. W. 1879, 77. Z. f. O. 1885, 89. I. Jahresber. (1882), 38. Ornis 1887, 53; 1888, 57. V. Jahresber. (1886), 68. Ornis 1889, 442. O. J. 1897, 191; 1898, 137; 1901, 191; 1905, 193.

[6]) I. Jahresber. (1882), 38. Ornis 1887, 53. H. Holewa: Die Vogelfauna in Schlesien. Verh. d. naturforsch. Ver. in Brünn. XXXVIII. Band. 1899, 25, štev. 265.

[7]) J. f. O. 1897, 444—445.

[8]) Ornis 1885, 274; 1887, 52, in 1889, 442.

[9]) Ornis 1885, 275. V. Jahresber. (1886), 68. Ornis 1889, 443. O. J. 1910, 109; 1913, 20, štev. 99.

[10]) I. Jahresber. (1882), 38. Ornis 1887, 53; 1889, 443. O. J. 1898, 12; 1911, 168.

[11]) Übersicht der Vögel Oberösterreichs und Salzburgs. Linz 1915, 16 (posebnega odtiska).

[12]) O. J. 1900, 130. Z. f. O. u. O. XI. letn., 44.

[13]) M. O. V. W. 1883, 171; 1890, 262; 1897, 113, štev. 169. V. Jahresber. (1886), 68. Ornis 1889, 442. O. J. 1912, 191.

[14]) Ornis 1885, 274; 1887, 52; 1889, 442.

[15]) V. Jahresber. (1886), 68.

[16]) E. Seidensacher: Die Vögel von Cilli. Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steierm. 1864, II. Heft, 66. — P. Bl. Hanf: Die Vögel des Furtteiches, ravnotam, 1882, 19. — I. Jahresber. (1882), 38. Ornis 1887, 53; 1888, 57. V. Jahresber. 1886, 68. Ornis 1889, 443.

[17]) Planinski vestnik 1914, 20.

[18]) M. O. V. W. 1877, 61; 1891, 190. — J. f. O. 1879, 114. — I. Jahresber. (1882), 38. Ornis 1885, 275; 1889, 443. O. J. 1899, 147. — R. Eder, l. c., 13.

ptica, veliko jih pa prezimuje tudi drugod [19]). Na Ogrskem je pogost gnezdilec in stalna ptica po celi deželi.

Na Kranjskem je čuk povsod znan stalen ptič. Scopoli pravi, da je domačin in v gozdih okoli Ljubljane mnogoštevilen, Freyer pa, da ga najdemo po kamnolomih in v razvalinah starih gradov. Schulz meni, da je le posamično živeča ptica ter da so ustrelili samca l. 1867. pri Škocijanu v krškem pol. okraju. V svojem poznejšem spisu našteje 3 čuke, ki so mu jih poslali, da jih nagati, in sicer: 30. XII. 1890 ♀ z Vrhnike; 23. I. 1892 ♂ iz Mengša in 30. I. 1892 tudi ♂ iz ljubljanske okolice [20]). B. Wokřal pravi, da je domačin in da živi ponajveč na Krasu, na Pivki, kjer se potika v malih skalnih stenah po vdrtinah, ki jih ljudstvo imenuje doline [21]). Dr. Gv. Sajovic navaja v svojih beležkah o kranjskih pticah [22]), da so se pojavili čuki januarja 1910 nenavadno pogosto v ljubljanski okolici. Po njegovi navedbi prebiva in gnezdi čuk stalno po skalnatih bregovih Kokrske doline, slišal ga je pa tudi že v Šmarjetni gori pri Kranju, kjer skoraj gotovo stalno živi, kakor tudi po gozdovih Sv. Jošta in sosednjega pogorja. V kranjskem deželnem muzeju so trije čuki in sicer: ♀, ustreljena 1890 pri Vrhniki; ♂, ki so ga ustrelili 17. X. 1891 pri Ljubljani; čuk iz meseca oktobra 1913 iz Besniškega gozda pod Sv. Joštom.

V sosednem Primorju je čuk stalen ptič in gnezdilec [23]). Dr. B. Schiavuzzi navaja nekaj mest, kjer živi, gnezdi in kjer jih je več postrelil [24]). Brusina [25]) pripoveduje, da je videl to ptico na Reki, kamor jih prineso z Učke, kjer gnezdi, ter da love reški ptičarji s čukom male ptice. Pogost je tudi v avstrijski Furlaniji [26]). — Na Hrvaškem in v Slavoniji prištevajo čuka najnavadnejšim sovam. V Sirmiji je po Landbecku precej pogost [27]), kar potrjujejo tudi najnovejši raziskovalci [28]). A. Jurinac ga je našel pri Varaždinu zelo pogosto [29]). V Narodnem muzeju v Zagrebu je 12 čukov iz vseh mesecev leta razen junija, julija in avgusta [30]). — Največ podatkov pa imamo iz Dalmacije, kjer so ga opazovali ob najrazličnejših prilikah na suhem in na otokih [31]).

---

[19]) Z. f. O. 1885, 419—420, štev. 32. M. O. V. W. 1893, 18, štev. 2; 1896, 93, štev. 30.

[20]) Ferd. Schulz: Verzeichnis der in Krain beobachteten Vögel vom Jahre 1890—1895. M. O. V. W. 1895, 83.

[21]) I. Jahresber. (1882), 38. [22]) Carniola 1911, 184.

[23]) J. f. O. 1882, 87.

[24]) M. O. V. W. 1882, 57. Ornis 1885, 275; 1887, 53.

[25]) Spomenik XII., 82. [26]) O. M. Sch. 1894, 348.

[27]) J. f. O. 1879, 49.

[28]) O. J. 1912, 117; 1914, 143. J. f. O. 1915, 95. — Aquila 1915, 437.

[29]) Ornis 1887, 52.

[30]) Glasnik Hrv. naravoslov. društva 1902, 56.

[31]) I. Jahresber. (1882), 38. Ornis 1885, 274; 1887, 52; 1888, 57. V. Jahresber. (1886), 68. Ornis 1889, 442. J. f. O. 1876, 66; 1904, 89. O. J. 1907, 175; 1908, 5; 1912,

Skoraj vsi pisatelji so enoglasnega mnenja, da je čuk v Dalmaciji povsod pogosta stalna ptica. Brusina ga je videl v Zadru, Spljetu in Dubrovniku pred prodajalnicami (delalnicami) rokodelcev, posebno čevljarjev in brivcev [32]). Tudi v Bosni in Hercegovini je precej pogost gnezdilec, posebno na kamenitem kraškem svetu [33]), enako v Črnigori in Albaniji [34]). V Srbiji je po Reiserju čuk zelo navaden in v vzhodnih pokrajinah mnogoštevilnejši kakor v zapadnih; barvne premene srbskih ptic so veliko neznatnejše kakor v sosednih deželah [35]). V muzeju srbske zemlje v Belgradu so 3 čuki, in sicer: z dne 3. V. 1899 iz Leskovca ter 2 ♂ z dne 12. III. 1093 in z dne 28. IX. 1903 iz Niša in iz Zvezdana [36]).

Na Grškem je čuk povsod nenavadno pogost, ker uživa ptica starogrške boginje Atene po celi deželi neomejeno zaščito tudi še dandanes, dasiravno novošegni Grki drugim živalim sicer niso posebno prizanesljivi. Grčijo torej lahko imenujemo obljubljeno deželo čuka, ki ga ima v grbu glavno mesto Atene. — V Bolgariji je najpogostejša sovja vrsta, podobno se lahko trdi tudi za Dobrudžo [37]) in za Rumunijo. Značilna ptica je za Carigrad in okolico, kjer ga po dnevi zastonj iščemo [38]). V Mali Aziji je po vaseh pogostejši kakor v mestnih naselbinah; severne gnezdilke prezimujejo v deželi [39]).

V deželah ob Sredozemskem morju in na otokih žive v precejšnem številu posebno barvne premene čuka. V Italiji je v celi deželi prav pogost, stalen ptič, izvzemši otok Malto. Jeseni in pozimi se njegovo število znatno pomnoži, ker pridejo gnezdilci s severa v deželo [40]). Na Kanarskih otokih ni posebno pogost [41]), enako ne na Balearih [42]).

Čuk rad živi v bližini človeških naselbin, toda tudi na samotnih krajih. Naseli se večkrat v mestih po neprevisokih zvonikih [43]) in v podstrešjih cerkev, po raznovrstnih oblokih in svodih, po luknjah mestnega zidovja, po gumnih in svislih, na podstrešjih vrtnih hišic, po linah starih poslopij in zidov ali po razvalinah. Živi pa tudi po gozdih, raje v

---

145; 1914, 21; 1916, 85. Aquila 1903, 84. — Prof. Dr. E. Rössler: Beiträge zur Ornis Süddalmatiens. Zagreb, 1915, 18.

[32]) Spomenik XII., 82.

[33]) M. O. V. W. 1881, 12; 1884, 115; 1887, 40, 72, 77, 103. O. M. Sch. 1898, 322.

[34]) O. J. 1891, 19; 1900, 188; 1901, 5, 55—56.

[35]) Izvještaj o uspjehu ornitoloških putovanja god. 1899. i 1900. Sarajevo 1904, 18 (posebni odtisk). Aquila 1902, 163.

[36]) Prof. P. Paulović: Spisak ptica u muzeju srbske zemlje. Beograd 1904, 14.

[37]) J. f. O. 1877, 62. Aquila 1898, 110; 1909, 168, 175.

[38]) Fritz Braun: Tiergeographische Fragen. 1. Fortsetzung, 1909, 14.

[39]) J. f. O. 1908, 548 in 564.

[40]) Conte Dott E. Arrigoni degli Oddi: Manuale della ornitologia italiana, 86—92 (posebnega dela).

[41]) O. J. 1908, 161.

[42]) Dr. A. v. Jordans: Die Vogelfauna Mallorcas. Falco 1914, 107.

[43]) O. M. Sch. 1913, 155.

majhnih, redkih gozdičkih blizu polja kakor v temnih lesovih. Najbolj mu ugajajo nekoliko gorate pokrajine, kjer presedi ves dan po kamnolomih in skalnih votlinah, v pečinah visokih bregov in globokih globeli, ali pa se skriva v drevesnih duplih. Posebno rad živi v vrbovih nasadih, kjer biva po votlih deblih, še rajši pa v vrhovih širokih dreves za vejami in grčami, posebno med gostimi odganjki, kjer je varen pred svojimi zalezovalci. Na Nemškem so ga našli tudi po kunčevih rovih [44]). Živi navadno posamič, redkokdaj paroma ali celo v večji družbi [45]).

V Švicarski Juri živi čuk do 1400 *m* visoko [46]).

* * *

Čuk je nemirna, živahna in precej divja sova; ujete stare ptice se ne udomačijo lahko. Čez dan predremlje v svojem skrivališču, vendar ga zbudi in preplaši najmanjši šum. Kdor ga vidi leteti podnevi, bi ne sodil, da je to sova. Radi kratkih peruti ne leti rahlo in mirno kakor druge sove, temveč se poganja kakor žolne in smrdokavre v napetem in uleknjenem loku; ponoči je pa spretnejši v letu. Iz gole radovednosti obletava luč, kakor to store druge ptice; zato obletava tudi razsvetljena okna stanic, kjer leže bolniki. Ta čukova lastnost in ljudski praznoverni strah pred sovami sploh v zvezi z bujno domišljijo sta vzrok, da imajo čuka za mrtvaško ptico. Njegov navadni „kovik kovik“ se izpremeni spomladi ob paritvi v zategnjeni „kuik kuik“ ali „huuk“, podobno mali uharici ali koconogi sovi. Sliši se pa tudi glasno zveneč „kev kev kev“ in zamolklo puhajoči „pupu-pupu“. Te glasove izpreminja čuk lahko poljubno.

Splošno velja čuk za nočno ptico; vendar so različni opazovalci dokazali, da lovi ob največji vročini tudi podnevi, zlasti kadar mora pitati svoje mladiče [47]). Lepo ga je videti, kako se enako skobcu dvigne z vidnega mesta, odkoder je prežal na miši, na drevesno vejo [48]). V jetništvu zvedavo ogleduje z velikimi, zdaj odprtimi, zdaj napol zaprtimi očmi vse nenavadne stvari okoli sebe, zdajci počene, pa se zopet hitro vzravna, priklanjaje se šegavo, se bliža zaupljivo gospodarju in sprejme poželjivo vrabca ali miš. Tudi v prosti prirodi je čuk radovedna, previdna in mična ptica. Vsi opazovalci ga imajo za jako razumnega, ki si zna pomagati iz vsake zadrege. Vrhtega je še mirne in dobrosrčne nravi. Svojemu gospodarju, ki ravna z njim primerno, dela veliko veselje. O kakem kanibalizmu pri čuku ni nič znanega. Če mu kaj ne ugaja, puha in poka s kljunom, da je kaj. Kakor druge sove, se tudi rad koplje v prahu in vodi [49]). Potreba pijače se pa ravna po hrani [50]).

V mraku se poda na lov in lovi ob jasnem vremenu celo noč do jutranje zarje; le redkokdaj ga prisilijo izredne razmere k podnevnemu

---

[44]) J. f. O. 1896, 465.

[45]) O. M. Sch. 1877, 132.

[46]) J. f. O. 1916, 238.

[47]) J. f. O. 1871, 183.

[48]) V. Jahresber. (1886) itd., 68.

[49]) J. f. O. 1875, 422. O. M. Sch. 1893, 8.

[50]) O. M. Sch. 1891, 319.

lovu. Hrani se z netopirji, rovkami, vsakovrstnimi mišmi — pri nas lovi tudi polhe, — z žuželkami, ličinkami in malimi pticami. Preobilno hrano spravi za slabše čase; večkrat so že našli ujete vrabce in škrjance tik gnezda. Imajo ga tudi na sumu, da pobira malim pticam jajca iz gnezd, kar pa ni dokazano [51]). Enako neosnovana je trditev, da preganja in odnaša golobe iz golobnjakov [52]). Svojih izbljuvkov ne izmetuje vedno na istem drevesu. Ujetemu dajemo navadno mokarje, miši in vrabce, pa tudi vranje meso je dobro [53]). Njegovo obnašanje tolmačijo večkrat kot slabo znamenje [54]).

Čuk gnezdi, kjer živi stalno. Njegovo gnezdo je, kakor pri drugih sovah, brez posebne podlage na sipini in apnenih ostankih. Najdemo ga v skednjih, duplih, ali visoko pod vrhom [55]), v votlih vrbah; na Nemškem so opazovali čukovo gnezdo tudi že v sadnih drevesih na vrtih in ob poteh [56]). Za gnezdišče si izbere večkrat votline v skalovju in zidovju, zvonike, strešne žlebove [57]) in podzemeljske rove [58]). Semtertja pa zasede tudi zapuščena veveričina in pastiričina gnezda [59]), ali celo umetne gnezdilnice [60]), odkoder prepodi včasih škorce [61]).

V svoji zbirki hranim kupljeno gnezdo 5 jajc z dne 7. V. 1911 (Halle na S.); na Ljubljanskem polju je našel Egger dne 29. V. 1914 pod pločnato streho bolnice 2 godna mladiča. Pri Dolenji Zadobravi gnezdi čukov par v nekih vrbinah blizu hiš.

Gnezdilna doba traja od konca marca do začetka maja. Samica znese 4—5, redko 6 ali 7 belih, zelo okroglih jajc, ki so skoraj enakopolovična. Lupina je raskava in srednjezrnasta, ima mnogo vozelčkov in grbin, redko pa podolžne brazde; vzbokline niso razločne in komaj 0·5 *mm* dolge, pa 0·2 *mm* široke. Znojnice so zelo različne, razločno vidne, fine, okrogle, plitve, manjše in večje ter merijo približno do 0·05 *mm*; v 7 *mm* obsežnem krogu je 10—15 znojnic. Gnezdi navadno le enkrat; v Trentinu so opazovali dvakratno gnezditev [62]). Jajca so za tako malo sovo izredno velika. 24 jajc iz Nemčije, ki jih je izmeril Rey, merijo poprečno 34·13 × 28·53 *mm*; največji 35·5 × 29·75 in 34 × 30·2 *mm*; najmanjši 33 × 27 in 33·5 × 25·75 *mm*. Tehtajo poprečno 1·23 *g*. P. Wendlandt je izmeril 46 jajc in dognal, da merijo poprečno 34 × 28·4 *mm* in tehtajo 1·1 *g*. 100 jajc, med njimi gornjih 24 iz Reyeve zbirke in 76 iz zbirke Jourdaina meri poprečno 34·55 × 29·2 *mm*; največji 37·1 × 30·1 in 34 × 31 *mm*; najmanjši 32·4 × 29 in 33·5 × 25·7 *mm*. 27 jajc iz Rumunije meri poprečno 34 × 28·2 *mm*, največje 35·7 × 29·5 *mm* in najmanjše 33 × 26·5 *mm*.

---

[51]) O. M. Sch. 1897, 212.
[52]) J. f. O. 1863, 5 (priloge).
[53]) O. M. Sch. 1898, 340—341.
[54]) O. M. Sch. 1896, 223.
[55]) O. M. Sch. 1894, 376.
[56]) J. f. O. 1903, 58.
[57]) O. M. Sch. 1892, 332.
[58]) J. f. O. 1855, 501; 1887, 252.
[59]) J. f. O. 1878, 71.
[60]) O. M. Sch. 1889, 271, 379; 1896, 33; 1908, 101.
[61]) O. M. Sch. 1897, 246; Popotnik 1912, 344.
[62]) M. O. V. W. 1883, 171.

Samica vali sama in izleže jajca v 14—16 dneh, po drugih piscih v 28 dneh; prva navedba se mi zdi z ozirom na majhna jajca verjetnejša kakor druga. Samica vali zelo vztrajno ter jo je težko prepoditi z gnezda. Zato pa gnezdi tudi ponovno v istem gnezdu [63]). Med mladiči je vedno več samcev kakor samic [64]); pokriti so od začetka z belim in rjavopisanim volnatim puhom.

Največji čukov sovražnik je kragulj, ki ga preganja, kjer ga le more [65]). Podlasica pobira njegova jajca. Če se prikaže čuk podnevi iz svojega skrivališča, ga preganjajo srdito in z glasnim krikom vrane, srake, šoje in vse male ptice.

V svojem drobu preživlja, kolikor je dozdaj znano, 3 prav nadležne zajedalce, v njegovem perju pa živita 2 vrsti žuželk. Veliko čukov pogine v zimski dobi vsled hudega mraza, nekaj jih opeša vsled pomanjkanja hrane tako, da jih lahko ljudje brez težave polove. Včasih pokončajo čuke tudi snežni meteži [66]), ali pa se ponesrečijo na kak drug način [67]). Največ jih polove ljudje, posebno v južnih deželah, ker jih rabijo za lov malih ptic. Love jih v žimnice [68]), v pasti [69]) in druge lovne priprave; tako so jih n. pr. prinesli l. 1890 čez 100 na trg v laškem Vidmu [70]). Sicer pa preganjajo in pokončavajo čuka bolj iz praznoverstva in nevednosti kakor iz hudobije.

Z zatiranjem miši, škodljivih nočnih metuljev in hroščev ter raznih drugih škodljivcev koristi čuk posebno poljedelcu in gozdarju ter ga lahko prištevamo najkoristnejšim pticam sploh. Če pomislimo, da prinese svojim mladičem v eni noči poprečno 24 miši in obilico škodljivih žuželk, ter da jih stara sama skoraj ravnotoliko potrebujeta, potem ni treba drugih dokazov za obrambo čuka. V želodcu in izbljuvkih so našli 2 % koristnih, 96 % škodljivih in 2 % brezpomembnih živali [71]). Nasprotno koristi je škoda, če pograbi semtertje kakega vrabca ali drugo drobno ptico, tako malenkostna, da ne pride v poštev. Da bi pa pokončal čuk večje število malih ptic, je že zategadelj nemogoče, ker so te ponoči tako varno skrite, da jih le težko izsledi. Če bi bilo pokončevanje ptic resnično, bi se moralo to poznati v pojemanju njih števila tam, kjer čuki žive, česar pa ne more nihče trditi.

Zato zasluži čuk neomejeno varstvo. Posebno lovci bi ga morali ščititi, ker je lovni divjačini popolnoma neškodljiv.

Mali skovik, glaucidium passerinum (L.).

Navadna imena. Slovensko: mali skovik (Freyer), vračeva sovica in vrabčja sova (Koprivnik); hrvaško: čukuša kukavica (Brusina); češko: sýč

---

[63]) O. M. Sch. 1910, 291.
[64]) O. M. Sch. 1894, 77.
[65]) O. M. Sch. 1914, 202.
[66]) O. M. Sch. 1886, 161, 248.
[67]) O. M. Sch. 1892, 331.
[68]) O. M. Sch. 1888, 191.
[69]) O. M. Sch. 1890, 415.
[70]) O. J. 1891, 66.
[71]) Hennicke, Handbuch des Vogelschutzes, 145.

nejmenší, srčák, kapucinka; poljsko: soweczka, sova maluczka, sówka karliczka, lub najmniejsza; rusko: syč maljutka, sovuška; nemško: Sperlings-Eule, Zwergkauz, akadische Eule, Tag-, Wald- und Tannenkäuzchen; italijansko: civetta minore, civetta nana; francosko: surnie chevêchette, chouette chevêchette; angleško: passerine owl, pigmy owl.

Znanstvene označnice: Strix passerina, Linné. Strix passerina, Nilsson. Strix noctua, Retzius. Strix pygmaea, Bechstein. Strix pusilla, Daudin. Strix acadica, Temminck. Athene acadica, Boie. Strix acadiensis, Latham. Noctua passerina, Schlegel. Noctua passerina, Stephens. Noctua passerina, Gould. Surnia passerina, Keyserling in Blasius. Glaucidium passerinum, Linné. Glaucidium passerinum, Brehm. Glaucidium microrhynchum, Brehm. Glaucidium passerinum, Fritsch. Glaucidium passerinum, Dresser. Glaucidium passerinum, Sharpe. Glaucidium passerinum, pl. Riesenthal. Glaucidium setipes, Madarász. Athene passerina, Gray. Carine passerina, Kaup. Carine passerina, Brisson. Microptynx passerina, Kaup.

Keyserling-Blasius: Die Wirbeltiere Europa's, XXXII, štev. 49, 144, štev. 49. — *Freyer,* 11, štev. 31. — *Jos. Hinterberger:* Die Vögel von Österreich ob der Enns usw., 17, štev. 26. — *Dr. R. A. Lindermayer:* Die Vögel Griechenlands, 35, štev. 42. — *Fritsch,* 52, tab. 13, sl. 7. — *Dr. Ant. Fritsch:* Die Vögel Böhmens. J. f. O. 1871, 182. — *V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen:* Die Vögel Salzburgs, 12, štev. 24. — *Ornis Vindobonensis,* 26. — *Madarász,* l. c., Z. f. O. 1884, 260, štev. 9. — *Ornis Carinthiae,* 41, štev. 32. — *Schulz,* 3, štev. 25. — *J. Frivaldszký:* Aves Hungariae, 24, štev. 39. — *A. J. Jäckel:* Systemat. Verzeichnis der Vögel Bayerns, 73—74, štev. 38. — *Ornis balcanica,* III. zv., 571. — *Naumann,* V. zv., 14—16, tab. 3, sl. 3. — *Brehm,* 5. zv., 179—182. — *Hartert,* 1008—1009, štev. 1465. — *Reichenow,* 78, 80, štev. 215. — *Hennicke:* Die Raubvögel Mitteleuropas, 13—17, tab. 3, sl. 3. — *Hennicke,* 9. — *C. G. Friderich-Bau:* Naturgeschichte der deutschen Vögel itd. 1905, 367, tab. 23, sl. 5. — *Schäff,* 389. — *Dr. E. Klein:* Naši ptici itd., 90, štev. 185. — *K. Kněžourek:* Velký přírodopis ptáků. Díl I., 494—496. — *Ornis Romaniae,* 403—405. — *Jul. Michel:* l. c. XXIX. Der Sperlingskauz — Glaucidium passerinum (Linné). Waidmannsheil 1914, 115. — *A. Reichenow,* Die Vögel, I. zv., 429. — *W. Hagen:* Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck, 76. — *F. Tischler:* Die Vögel der Provinz Ostpreußen, 192—193, štev. 174.

Rey, 56—58. — *Szielasko:* Bedeutung der Eischalenstruktur itd. J. f. O. 1913, 279, štev. 197. — *P. Wendlandt:* Über die Brutverhältnisse und Eiermaße itd. J. f. O. 1913, 415—417. — *Boxberger:* l. c., Z. f. O. u. O., letn. XXIII, 60—63.

* * *

Brez razločnih pernatih čopkov; očesni venec le deloma razvit. Kljun in oči so rumene. Peruti krajši kakor 120 mm, rep le do 58 mm dolg. Sivkastorjavo hrbtno perje z belkastimi lisami, belo trebušno z rjavimi pegami; preko repa 4—5 ozkih belkastih pasov. Prsti gosto pernati.

Mali skovik je najmanjši zastopnik sovjega rodu, ki ima v primeri z ostalimi sovami nenavadno majhno glavo. Oči z živo rumeno šarenico obdaja slaboten in nepopoln venec, segajoč le ob vnanji strani od temena do uhlja. Na primeroma debelem in krepkem kljunu opazimo majhen zob. Od čuka se razločuje že na prvi pogled po krajših perutih, ki ne presegajo mere 120 *mm*. Najdaljše je 4. letalno pero, 3. in 5. sta skoraj enako dolgi, prva štiri so na notranjih bandercih razločno, 5. ne-

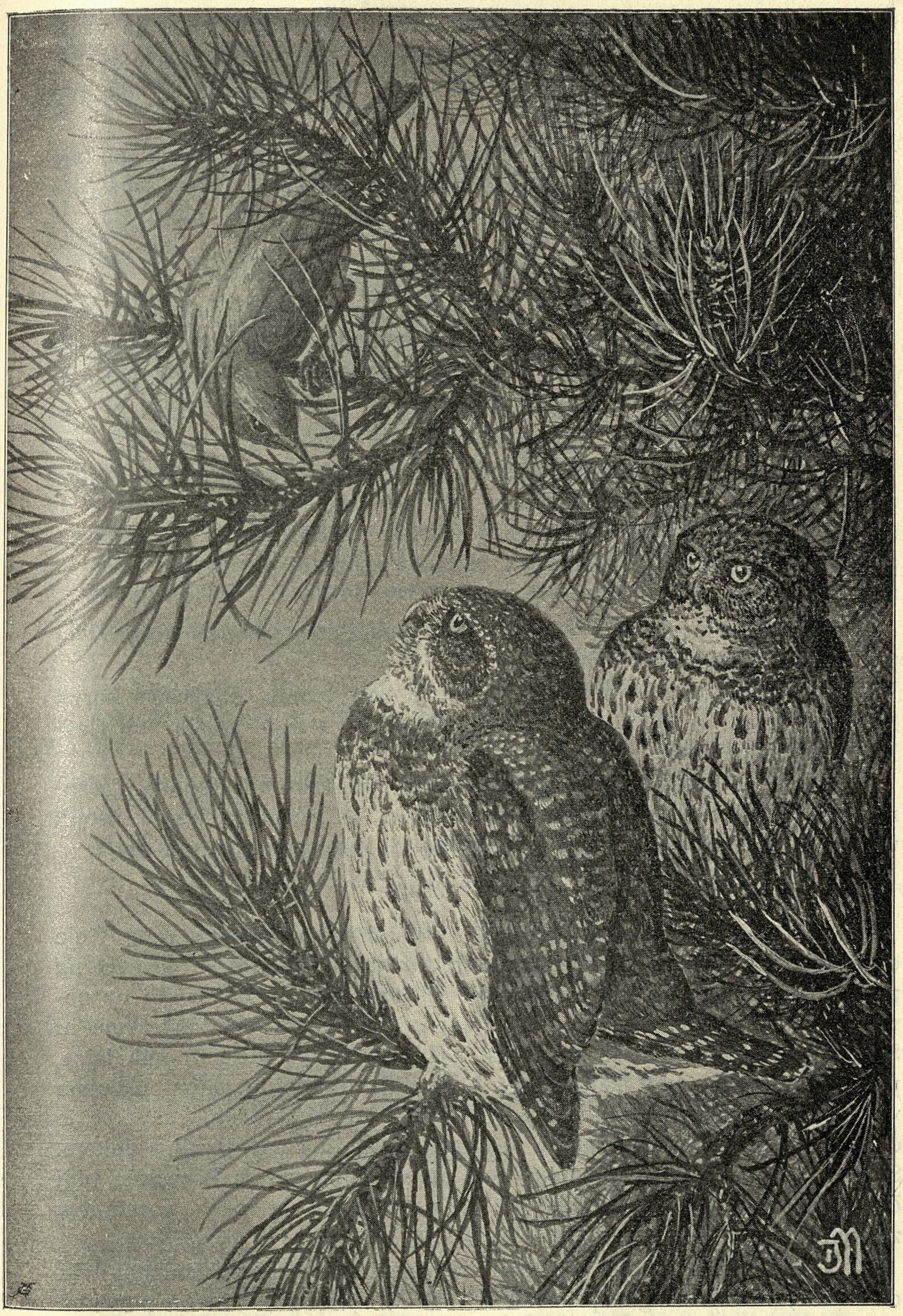

Jul. Michel pinx. — Waidmannsheil 1914.

Mali skovik, glaucidium passerinum (L.)

razločno zoženo. Razdalja med konci 1. in 3. letalnega peresa je večja kakor krak; 1. letalno pero je krajše kakor 8. Vseh letalnih peres je 24.

Telo malega skovika je 170 *mm* dolgo. Peruti merijo 90 *mm*, rep 58 *mm*, kljun v loku pa 10 *mm*.

Gorenja stran je svetlo rjavkasto siva in belo lisasta. Perje spodnje strani je vobče belo in ima podolžne rjave pege. Perutna peresa so svetlo rdečkastorjava z nerednim prečnim pasom svetlih lis. Rep pokrivajo peruti le do polovice; njegova peresa so rjastorjava in imajo bele konce, preko njih pa opazimo 4—5 ozkih rumenkasto belih pasov.

Noge so razmeroma velike in krepke. Krak je gosto pokrit z umazano rumenkastobelim perjem, ki je rjasto nadahnjeno. Tudi prsti so zgoraj gosto pokriti z umazano belimi peresci; na podplatih so pa goli, mrežasti in rjavkastorumeni. Kremplji so črnorjave barve, veliki, precej močno zakrivljeni in ostri kakor igle. Krak meri 15—16 *mm*;

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	9—10 *mm*	9—10 *mm*	6 *mm*
srednji prst	11—14 *mm*	11—13 *mm*	7— 8 *mm*
znotranji prst	10—12 *mm*	11—13 *mm*	6·5— 8 *mm*
zadnji prst	7— 9 *mm*	10—11 *mm*	6·5—7·5 *mm*

Naslikana noga (tab. VII, sl. 3) je neke dne 15. decembra 1901 pri Sarajevu ustreljene samice.

Samica je za 20 *mm* večja in vedno bolj temna. Rjavosiva barva hrbtnega perja je pri njej olivnato nadahnjena. Mladiči imajo bolj rjavkasto barvano perje.

Znana je barvna premena (glaucidium passerinum orientale, Taczanowski), ki živi v najvzhodnejši Sibiriji in se razločuje izmed svojih vrstnic po prevladujoči sivkasti glavni barvi gornjega krovnega perja.

* * *

Ta ljubka, pritlikava sovica — cela skupina njenega rodu šteje okoli 40 vrst, ki žive v Evropi, Aziji, Afriki in Ameriki — je severna ptica in razširjena do 66° sev. širine. V Evropi je po dozdanjih opazovanjih precej redka, posebno proti jugu in na zapadu; na Angleškem in Siciliji te vrste ni. V vseh spisih, ki naštevajo redke ptice in njih jajca, povsod je naveden tudi mali skovik. V zadnjih desetletjih ga pa opazujejo vedno v večjem številu in lahko se trdi, da ni tako redek, kakor se je dozdaj mislilo, temveč so ga le večkrat prezrli in zamenjavali s čukom. Sicer so pa navedbe tudi zato precej nezanesljive, ker je Bechstein tudi čuku nadel priimek „passerina“ [1]). Na Nemškem je redek, posebno v zapadnih pokrajinah.

V Avstro-Ogrski je skovik najpogostejši v severovzhodnem delu cesarstva; vendar so ga opazovali v vseh kronovinah, čeravno ponekod

[1]) J. f. O. 1916, 324.

samo v pičlem številu. Na Češkem je stalna ptica, ki gnezdi v listnatih gozdih in v črnem lesu [2]). V Izerskih gorah, v Krušnih gorah in v Češkem lesu je redek [3]), pogost pa v Krkonoših [4]). Na Moravskem je gnezdilec in stalna ptica [5]). V Šleziji gnezdi redko [6]). Na Gorenje-Avstrijskem in Solnograškem je pogostejši kakor se navadno trdi, in gnezdi v žolninih duplih [7]). Na Predarlskem je stalna ptica [8]). Tudi na Tirolskem je stalen, toda redek [9]). Na Koroškem je reden, pa ne pogost gnezdilec [10]), posebno v višjih gozdovih [11]). Na Štajerskem je v goratem, severnem delu dežele pogostejši, kakor navadno mislijo, in stalen [12]). Koprivnik ga imenuje med pticami na Pohorju ter pristavi, da ni večji kakor strnad, da pa je zelo pogumen in lovi tudi podnevi posebno v temnih gozdih [13]). Zelo redek je okoli Celja [14]). Na Nižje-Avstrijskem je v goratem delu dežele stalen ptič, drugod pa redek [15]). Dr. V. Jeločnik trdi v svojem pismu 13. V. 1914, da ga je dobil tudi na Steinfeldu. V Galiciji ni redka ptica, posebno jeseni se prikaže večkrat, pa tudi pozimi so že posamezne ustrelili. Poleti so ga našli v večjih listnatih gozdih tam, kjer ni velikega skovika in koconoge sove [16]). V Bukovini je redka stalna ptica, ki se pokaže pozimi pogosteje [17]).

Na Kranjskem je mali skovik po Freyerju zelo redek; dobili so ga po njegovi navedbi pri Ribnici. Schulz pravi, da gnezdi pri Vrhniki in na Gorenjskem. V svojem poznejšem delu pa omeni, da je ustrelil gozdni upravitelj Rupnik dne 6. III. 1892 pri Radovljici samca [18]). Dr. G. Schiebel poroča, da je lovec M. Gradišnik v lovišču Lipovcu graščaka F. Galleta iz Bistre dobil dne 29. III. 1907 ♂ te vrste z zelo razvitimi modi [19]). Dne 3. VI. 1913 sva slišala z Eggerjem to ptico v zapadnem delu Ljubljanskega barja na planoti, zaraščeni s smerečicami, obdani od visokega drevja. — V kranjskem deželnem muzeju so

---

[2]) J. f. O. 1872, 379; 1899, 198; 1900, 415.

[3]) J. f. O. 1865, 357. — M. O. V. W. 1890, 188. — O. J. 1891, 71.

[4]) J. f. O. 1869, 232.

[5]) Z. f. O. 1885, 88—89. Ornis 1887, 52. O. J. 1901, 191.

[6]) H. Holewa, Die Vogelfauna in Schlesien, 25, štev. 266.

[7]) V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen: Übersicht der Vögel Oberösterreichs und Salzburgs, 12.

[8]) O. J. 1907, 38—39; 1909, 151.

[9]) M. O. V. W. 1890, 262; 1897, 113. O. J. 1896, 185.

[10]) Ornis 1887, 52; 1889, 441.

[11]) V. Jahresber. (1886) itd., 67.

[12]) J. f. O. 1879, 130. Ornis 1887, 52. O. J. 1903, 225; 1909, 68.

[13]) Popotnik 1912, 344; Planinski vestnik 1914, 20.

[14]) Verh. d. zool.-botan. Ges. 1862, 790—791. Mitteil. d. naturw. Ver. II. Heft. 1864, 67.

[15]) O. J. 1896, 5. — R. Eder: Die Vögel Niederösterreichs, 13.

[16]) J. f. O. 1897, 444.

[17]) Ornis 1885, 274; 1887, 52. V. Jahresber. (1886) itd., 67. O. J. 1896, 207.

[18]) Verz. d. in Krain beob. Vögel vom J. 1890—1895. M. O. V. W. 1895, 83.

[19]) Eine Sperlingseule in Krain erlegt. O. M. Sch. 1908, 81.

trije mali skoviki, izmed katerih je eden brez vsakega podatka; ostala dva sta darovala muzeju Rupnik in Fr. Galle.

V Istri je mali skovik redek selilec spomladi [20]). Na Goriškem je v Trnovskem gozdu precej pogost [21]). Iz Dalmacije je znan samo neki pri Kninu ustreljen mali skovik [22]). Na Hrvaškem je po A. Jurincu pogost gnezdilec, ki je klatilec ali pa stalen, ter ga opazujejo le v gorkejšem letnem času [23]). Na Ogrskem, kjer so našli ostanke malega skovika še iz diluvija, je baje redek [24]). Kolikor je znano, je bilo vendar-le leta 1891 v Narodnem muzeju v Budimpešti 8 ptic iz januarja, aprila in avgusta. Vobče pa za Ogrsko še ni dognano, je li mali skovik ondi stalen ali klatež; pogostejši je na Sedmograškem, kjer biva stalno [25]). V Bosni in Hercegovini je znano samo obsežno in 1500 *m* visoko pogorje Igman, 18 *km* zapadno od Sarajeva, kjer sta bila ustreljena l. 1886 in dne 6. VI. 1887 dva mala skovika, dne 27. VII. 1895 pa dva mladiča; vsi ti skoviki so sedaj v sarajevskem muzeju [26]). O. Reiser sodi (v pisnu) po dolgoletnih, mnogoštevilnih izkušnjah, da je stalen po vseh bosanskih črnih lesovih od 1000 *m* višje. Vse navedbe, ki se nanašajo na Grško so pomotne. Za to deželo mali skovik sploh ni dognan in ondi najbrže tudi ne živi, ker ne najde kot severna ptica, celo v najvišjih legah, za svoj obstanek potrebnih pogojev. Tudi na Rumunskem mali skovik ni dokazan; v Bolgariji je pa menda stalna ptica.

V Livoniji je stalen, ali redek gnezdilec; jeseni pridejo severni gostje v deželo [27]). V Italiji je zelo redek in živi le po alpah Lombardije in Benečije [28]). Po gozdovih Rusije je pogost, ravnotako v enakih širinah v Aziji do dalnjega vzhoda. V Mali Aziji je selilec, ki pa o njem iz novejšega časa nimamo podatkov [29]). V Egiptu je baje stalen in klatež [30]), kar je dognal Alfred Kaiser v teku četrtletja, ko ga je opazoval ob Nilu.

Mali skovik biva v samotnih gozdnatih in goratih pokrajinah v notranjosti gozdov, zato ga le težko zapazimo. Dasiravno mu je najljubši črni les, vendar ga najdemo tudi v listnatih gozdih. Jeseni pride v bližino vasi in poslopij, kjer ostane pogosto čez zimo. Ker je klatež, zaide jeseni in spomladi na svojih potih večkrat tudi v ravne pokrajine.

V Švicarski Juri živi do 1250 *m* visoko [31]).

* * *

[20]) J. f. O. 1882, 87.
[21]) I. Jahresber. (1882) itd., 38.
[22]) Aquila 1903, 84.
[23]) Ornis 1887, 52.
[24]) Aquila 1914, 90—92, 95. — O. M. Sch. 1893, 26.
[25]) M. O. V. W. 1893, 17—18; 1896, 93, štev. 31.
[26]) Die Vogelsammlung etc., 16, zap. štev. 177 in 178. M. O. V. W. 1896, 121—122. O. M. Sch. 1898, 322.
[27]) O. M. Sch. 1892, 124 in 126.
[28]) Conte Dott. E. Arrigoni Degli Oddi: Manuale di ornitologia italiana, 92—94 (posebnega dela).
[29]) J. f. O. 1908, 564.
[30]) O. M. Sch. 1888, 275.
[31]) O. M. Sch. 1909, 460—461. J. f. O. 1916, 238.

Mali skovik je mična in šegava ptica. Njegove lastnosti in njegovo vedenje nas spominja deloma na podnevne, deloma na nočne sove. Čedna postava, urnost, hitro, srčno vedenje je združeno s čudno šegavostjo in pačenjem obraza. Kadar zagleda nenadoma kaj novega ali če ga popade jeza, iztegne glavo in perje venca za očmi se dvigne tako, da je za trenotek podoben uharici s prav kratkimi čopki. Leti po sokolovo, hitro in spretno, skoraj brez šuma. Mali skovik je urna in plašna ptica. V mraku je nepreviden, po dnevi pa naravnost nepremišljeno drzen; splošno je zelo živahen. Rad se koplje v prahu [32]). Pri pitju ga doslej še niso opazovali.

O skovikovem glasu se je nenavadno veliko pisalo in prerekalo. Pisatelji se vendar še niso zedinili [33]), ker vsak opazovalec isti glas po svoje različno sliši, in ker je velik razloček, če stojimo blizu ali daleč od pevca. V mraku slišimo njegov žvižg „hi“ ali „ho“; če oponašamo ta njegov glas, ga spomladi lahko prikličemo. Slišijo se tudi zlogi „hi hu hu hu“, ki jih razločimo le v bližini; v somraku zjutraj in zvečer se sliši tudi enakomerno zategnjeni „hi hi hi hi“. Glas, ki sva ga z Eggerjem slišala dne 3. VI. 1913, je bil močno podoben kalinovemu in je bil najbrž svarilni klic.

Mali skovik je drzen ropar in najljubša hrana so mu male ptice, senice, vrabci, strnadi, stržki in sploh vse drobne ptice pevke. Lovi tudi miši in večje žuželke, kakor ponočne metulje, hrošče, kobilice idr. Ptice oskube popolnoma, predno jih požre, kakor to store sokoli, miši pa raztrga na male kose. Mišim in pticam pohrusta najprej glavo in nato ostali del života razen nog, ki jih zavrže. Če drži vjeti skovik svoj plen v kljunu in se približamo njegovi kletki, razprostre proti človeku obrnjeno perut čez žrtev, naščepiri perje spodnje strani tako, da hrano popolnoma zakrije, dleska s kljunom ter maje z glavo neprestano semtertje.

Radi njegovega prikupljivega vedenja ga drže ptičji ljubitelji zelo radi v kletkah; tako je n. pr. v Petrogradu na trgu redno naprodaj [34]).

Mali skovik gnezdi na Švedskem, Finskem, Laponskem in v Livoniji; potem na Nemškem, posebno v vzhodnih pokrajinah, v Češkem lesu, na Štajerskem, v Karpatih, Švici in v Bosni na Igmanu. Po pismenem zatrdilu dr. V. Jeločnika gnezdi tudi na Kranjskem na več krajih. Gnezdo je narejeno v duplih starih dreves ob robu gozdov, posebno v votlih trepetlikah, hrastih in jelkah, največkrat pa v luknjah žoln, v prvi vrsti črne žolne. Samica znese od začetka aprila do srede maja 3—4, po drugih pisateljih 4—5, pa tudi do 7, včasih celo 8 [35]) jajc, ki jih izvali v 14—16 dneh. Jajca so čisto bela, le malo bleščeča in precej medla. Izpihana so proti luči bela. Večinoma so precej podolgasta. Lupina je zelo gladka in tenka z raztresenimi globokimi znojnicami in valovitimi vzboklinami.

---

[32]) O. M. Sch. 1893, 8.

[33]) M. O. V. W. 1879, 109—111. Z. f. O. 1885, 419. Aquila 1908, 311. O. J. 1914, 47—50 in 121—122.

[34]) O. M. Sch. 1904, 221.

[35]) O. J. 1905, 173.

Jajca malega skovika so najmanjša sovja jajca, vendar so v primeri z majhno ptico še vedno precej velika. Po P. Wendlandtu meri 35 jajc poprečno 29·1 × 23·6 *mm* in tehta poprečno 0·62 *g*; najtežje 0·8 *g*, najlažje 0·45 *g*. 34 jajc iz Finske in Švedske meri po Hartertu poprečno 28·55 × 23·18 *mm*, največji 31 × 23·3 in 29 × 24·5 *mm*, najmanjši 27 × 23·3 in 28·5 × 21·7 *mm*.

Življenje malega skovika sploh, posebno pa v posameznih dobah, in gnezditev so za ornitologe še neobdelano polje.

V perju, drobu in koži malega skovika živi mnogo nadležnih zajedalcev; znanih je dozdaj 11 vrst.

Če ga podnevi zalotijo male ptice, ga neusmiljeno dražijo in se zaletavajo vanj. Kakor vsem sovam, tako je tudi njemu najhujši sovražnik človek, ki ga preganja in lovi, če ga zapazi navzlic njegovi pritlikavosti. Tudi novodobne naprave so njegovemu življenju nevarne [36]). Prav verjetno je, da pogine mnogo malih skovikov vsled neugodnih vremenskih razmer. Včasih se vjame celo v žimnice, kamor pridrvi za pticami pevkami.

Iz njegove hrane se da po vsej pravici sklepati, da je pretežno koristen, dasiravno raztrga marsikako ptico pevko. Posebno ob gnezditvi, ko pita svoje mladiče, polovi in ugonobi neizmerno število miši in drugih škodljivcev. Zakoni vseh držav, ki ščitijo ptice, so sprejeli tega sovjega pritlikovca pod svojo zaščito. Da ne more narediti znatne škode, spričuje že njegova majhna postava. Ščititi pa ga moramo tudi kot naravni spomenik, ker je — vsaj kolikor je dozdaj znano — zelo redek.

Pegasta sova, strix flammea (L.).

Navadna imena. Slovensko: mrtvaška ptica, pegasta mrtvaščica (Freyer), pegasta sova (Erjavec); hrvaško: ćuk, driemavac, jeja drijemavica (Brusina), kukuvija driemavica, mala sova, surina, surka, štalska surina, žuta sova; češko: sova pálená, sova perlová, perlovka, jeptiška, babice, sova s krejzlíkem; poljsko: sowa plomykowata, sowa ogniczek, sowa puszcyk; nemško: Schleiereule, rote Schleiereule, gelbe Schleiereule, Perleule, Goldeule, Feuereule, Flammeneule, Herzeule, Perückeneule, Turmeule, Kircheneule, Nachteule, feurige Nachteule, Klageule, Ranzeule, Kauzeule, Toteneule, Schläfereule, weiße Eule, geflammte Eule, schwarzbraune Perleule, Schnarchkauz, Kauz, Käuzlein, Schleierauffe, gemeine Eule, Kattuhl, Husuhl; angleško: barn owl, church owl, white owl; francosko: effraie, fresaie, effraie commune, chouette effraie; italijansko: barbagianni.

Znanstvene označnice: Strix flammea, Linné. Aluco albus, Gerini. Strix alba, Scopoli. Aluco flammeus, Flemming. Strix guttata, Brehm. Eustrix flammea, Webb in Berthelot. Stridula flammea, Selys-Longchamps. Strix poensis, Fraser. Strix glaucops, Kaup. Strix africanica, Bonaparte. Strix adspersa, Brehm. Strix margaritata, Brehm. Strix maculata, Brehm. Strix splendens, Brehm. Strix flammea obscura, Brehm. Strix flammea vulgaris, Brehm. Strix flammea adspersa, Brehm. Strix paradoxa, Brehm. Strix kirchhoffii, Brehm. Strix flammea meridionalis,

---

[36]) J. f. O. 1910, 558.

Frivaldszky. Strix flammea meridionalis, Erlanger. Strix pusilla, Blyth. Strix parva, Blyth. Strix nobilis, Ehrenberg. Strix perlata, Lichtenstein. Hybris flammea, Nitzsch.

Scopoli, 21, štev. 14. — *Keyserling-Blasius*: Die Wirbeltiere Europa's, XXXI, štev. 40, 141, štev. 40. — *Freyer,* 10, štev. 27. — *H. Graf von der Mühle*: Beiträge zur Ornithologie Griechenlands, 23, štev. 31. — *J. Hinterberger*: Die Vögel von Österreich ob der Enns itd., 19, štev. 32. — *A. R. v. Lindermayer*: Die Vögel Griechenlands, 32, štev. 37. — *Erjavec,* IV. del, 226—228, štev. 61. — *Fritsch,* 64, tab. 11, sl. 4. — *V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen*: Die Vögel Salzburgs, 14—15, štev. 29. — *Ornis Vindobonensis,* 29. — *Madarász*: l. c., Z. f. O. 1884, 257. — *Ornis Carinthiae,* 45—46, štev. 37. — *Schulz,* 4, štev. 30. — *J. Frivaldszky*: Aves Hungariae, 28, štev. 45. — *A. J. Jäckel,* l. c., 54—61, štev. 31. — *Ornis balcanica,* III. zv., 311. — *Naumann,* V. zv., 5—9 (tab. 1, sl. 1 in 2). — *Brehm,* 5. zv., 151 do 155. — *Gjurašin,* dio drugi, 127—129. — *Reichenow,* 78, 80, štev. 216. — *Hennicke*: Die Raubvögel Mitteleuropas, 7—9 (tab. 1, sl. 1). — *Hennicke,* 7 (tab. 1, sl. 1). — *C. G. Friderich-Bau*: Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., 354—356 (tab. 23, sl. 1). — *Schäff,* 395 do 397. — *O. Kleinschmidt,* Strix Flammea. Berajah 1906, 1—20 (z 10 tab.). — *Dr. E. Klein*: Naši ptici itd, 87, štev. 180. — *K. Knežourek:* Velký přírodopis ptáků. I. díl, 473—476. — *Ornis Romaniae,* 402—403. — *Hartert,* 1031—1036, št. 1490. — *Jul. Michel*: Unser jagdbares Federwild. XXXIII. Die Schleiereule (Strix flammea, Linné). Waidmannsheil 1914, 310—312. — *W. Hagen*: Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck, 76, štev. 152. — *Reichenow,* Die Vögel, I. zv., 432—433. — *F. Tischler*: Die Vögel der Provinz Ostpreußen, 194—195, štev. 176.

Rey, 53—54. — *Szielasko*: Die Bedeutung der Eischalenstruktur itd., J. f. O. 1913, 278—279, štev. 195. — *P. Wendlandt*: Über die Brutverhältnisse und Eiermaße itd., J. f. O. 1913, 413 415, štev. 1. — *Boxberger*: l. c., Z. f. O. und O., XXIII. letn., 60—63.

* * *

Brez razločnih pernatih čopkov. Popolen venec rumenorjav, vnanji očesni krogi beli, znotranji rdečerjavkasti. Kljun rožasto ali rumenkasto bel, šarenica temnorjava. Zgornje perje pepelnato sivo, nekoliko višnjevkasto nadahnjeno, s črnimi in belimi lisami; spodnje perje rjasto rumeno. Peruti med 200 do 330 mm, presegajo rep, 2. letalno pero najdaljše. Krak mnogo daljši od srednjega prsta; prsti skoraj popolnoma goli ali pokriti le z redkim ščetinastim perjem; krempelj srednjega prsta na znotranjem robu zobčast.

Rod pegaste sove šteje po celem svetu približno 30 vrst in se razlikuje predvsem od ostalih sov razen po zarezi na vsaki strani zadnjega roba prsne kosti tudi po zobčasto zarezljanem notranjem robu kremplja na srednjem prstu.

Pegasto sovo, ki jo imenuje Erjavec našo najlepšo sovo, more le nepoznavalec zamenjati z rjasto rdečo obliko lesne sove, ki živi na podobnih krajih in ima tope perutnice. Ker se loči pegasta sova izmed ostalih vobče že na prvi pogled, jo opišemo na tem mestu le v glavnih potezah. Njen rjavkasto rumeni venec, ki poteka preko čela skoraj v ravni črti, je popoln, ter obdaja in deli obraz v dve polovici, ker sega od čela med očmi do belkastega kljuna, ki je od korena raven in šele

proti koncu zakrivljen. Očesni krogi so beli, perje neposredno okoli oči je rdečerjavkasto. Trdo perje notranjih očesnih krogov stoji poševno, peresce proti perescu tako, da se konci dotikajo. V temnorjavi šarenici se svetlika modročrna zenica. Za uhljema, ki sta nenavadno velika, in imata popolna pokrovca, ni daljših ušesnih peres. Peruti presegajo plitvo zarezani rep vsaj za 30 *mm*; 1. in 2. ali 2. in 3. letalno pero je najdaljše; zobčasto je samo 1. letalno pero. Letalna in repna peresa so rumenorjava z belimi notranjimi obrobki in sivorjavimi pasovi. Spodnje krovno perje peruti je svetlo rjasto s svetlimi robovi in temnimi pikami. Perje je po hrbtni strani deloma rjasto rumeno, deloma fino sivo in belo valovito z malimi trikotnimi belimi črno obrobljenimi pegami; trebušno perje belo, rjasto rumeno zamazano in z nežnimi trikotnimi sivimi pegami. Na prvi pogled tako različne risbe se ponavljajo na posameznih skupinah perja.

Dolga je 345 *mm*, peruti merijo 280 *mm*, rep 120 *mm*, kljun čez kljuko (v loku) 28 *mm*.

Noge niso posebno močne. Krak je od pete dalje tanek in z rjasto rumenim mehko volnatim perjem pokrit, ki je navzdol vedno bolj redko Prsti so tanki. Pokrivajo jih posamezna rumenkasto bela tršasta peresca in razločno vidne deščice, tako kakor redka dlaka in luske pri podganah rep. Zato nas prsti pegaste sove po svoji vnanjosti nehote spomnijo nekoliko na podganji rep. Deščice so rdečkasto sive. Prsti so na spodnji strani fino mrežasti. Kremplji so le plitvo zakrivljeni, tanki in kakor igle ostri. Mere so nastopne: krak meri 60—64 *mm*.

	brez kremplja	krempelj v loku	krempelj v tetivi
zunanji prst	22—23 *mm*	12—16 *mm*	8— 9 *mm*
srednji prst	36—37 *mm*	16—17 *mm*	10—11 *mm*
notranji prst	29—30 *mm*	19—20 *mm*	13—14 *mm*
zadnji prst	15—16 *mm*	16—18 *mm*	11—12 *mm*

Naslikana noga (tab. VII. sl. 1.) je nekega meseca novembra 1898 pri Lipskem ustreljenega samca.

Samica je večja in manj okretna kakor samec, sicer pa enako izpreminja barve, le da je vobče nekoliko temnejša. Mladiči imajo prvo, čisto belo puhasto perje pičlo dva tedna, drugo zgoraj sivo, spodaj rumenkasto, pa tri tedne. Godni so torej približno v dveh mesecih. Kdaj in kako se vrši golitev, je še nedognano. — Barve pegaste sove so zelo različne, včasih temnejše, včasih svetlejše; barvnih premen, ki jih razlikujejo nekateri ornitologi, drugi ne pripoznajo. Najbolj znane so: v zapadni Evropi in ob Sredozemskem morju s čisto belo spodnjo stranjo; v Afriki z bledejšo okrožolto spodnjo stranjo, ki ima večje črnosive, na gornji strani pa sivobele in črne pegice; na Madeiri, na Kanarskih otokih žive oblike s temnejšo gornjo stranjo, pikice na spodnji strani so širše in temnejše. Nazivi teh premen so navedeni med znanstvenimi soznačnicami.

* * *

Pegasta sova živi v severni in srednji Evropi kakor tudi v zapadni Aziji. V Evropi je razširjena od Danske do Sredozemskega morja; na Švedskem je zelo redka, v Nemčiji navadna sova, dasiravno je na severnem Nemškem po nekaterih krajih dozdaj niso opazovali.

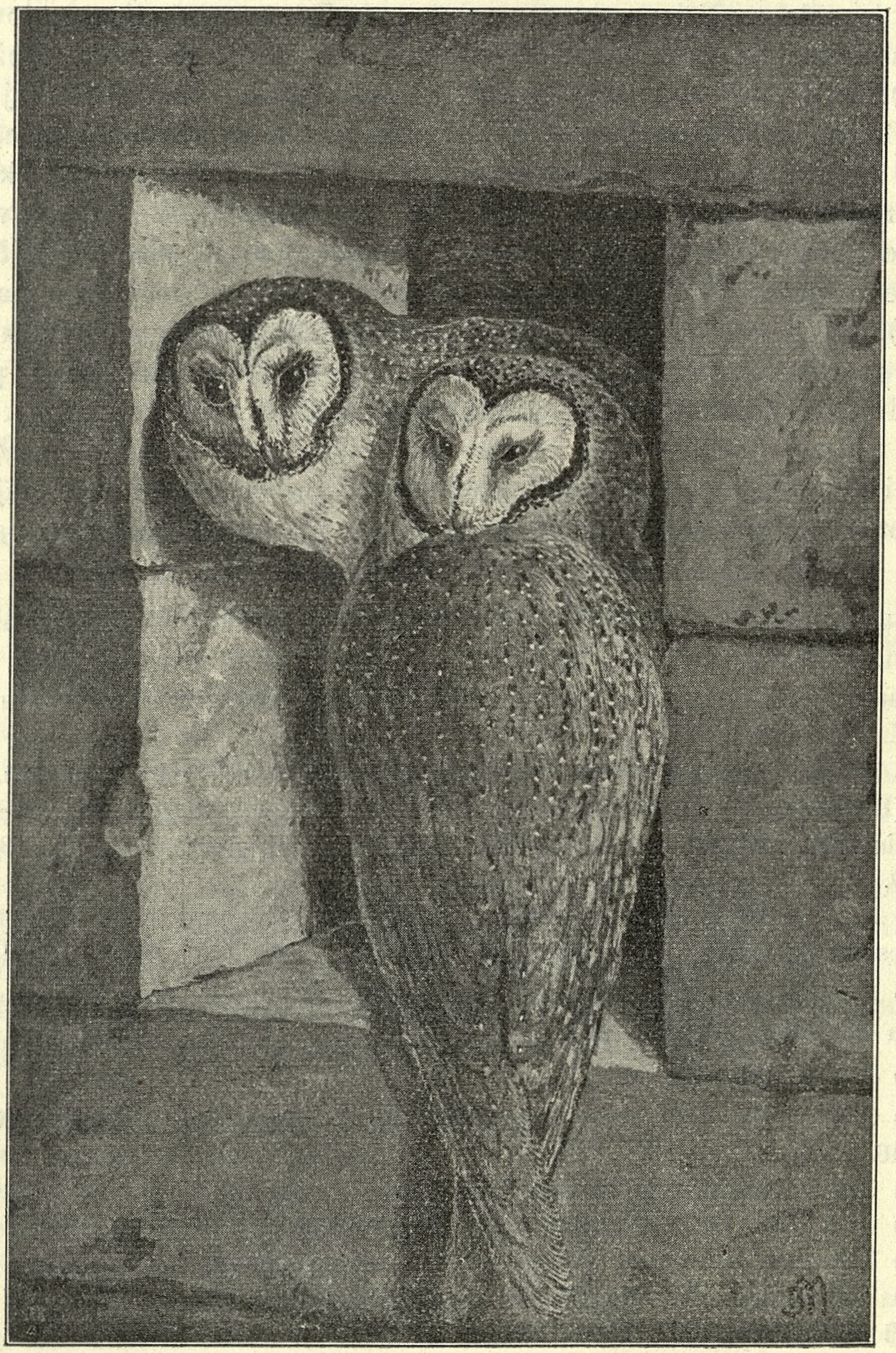

Jul. Michel pinx. — Waidmannsheil 1914.

Pegasta sova, strix flammea (L.)

V Avstro-Ogrski je znana v vseh kronovinah, vendar je na severu pogostejša kakor proti jugu. Na Češkem ni tako redka, kakor

navadno mislijo, ter je na ugodnih krajih povsod stalna gnezdilka, vendar nikjer pogosta, ponekod celo manj znana [1]). Na Moravskem je v Brnu in njegovi okolici in pri Olomucu zelo pogosta gnezdilka, sploh pa redkejša kakor lesna sova, ponekod tudi zelo redka [2]). V Šleziji je precej pogosta stalna ptica, ki gnezdi od maja do julija [3]). V vzhodni Galiciji je zelo razširjena in razmeroma tudi pogosta ptica, gotovo bolj pogosta kakor na Češkem in Moravskem; le na jugovzhodu dežele je redka [4]). V Bukovini je stalna, toda redka ptica [5]). Na Gorenje-Avstrijskem je splošna, čeprav ne pogosta [6]). Dr. Schiebel mi piše, da jo je videl pri Freistadtu v zadnjih 5 letih le enkrat. Na Solnograškem je precej redka [7]); pl. Tschusi jo navaja med pticami, ki žive v ravnini [8]). Na Predarlskem je zelo redka in jo opazujejo le posamič [9]). Na Tirolskem proti jugu ni pogosta, v severnem delu dežele jo pa težko dobe [10]). Na Koroškem je sicer po celi deželi znana, vendar nikjer posebno pogosta [11]). Na Nižje-Avstrijskem živi razstreseno po celi kronovini, na ugodnih krajih pa redno gnezdi [12]). Na Štajerskem je menda po celi deželi precej redka gnezdilka, toda stalna ptica [13]). Koprivnik jo našteva med ptiči Pohorja ter pravi, da je naša najnavadnejša ptica, ki se naseli po starih gradovih, pa tudi po stolpih, vaseh in mestih, ter da pride rada k hišam [14]).

Za Kranjsko pravi Freyer, da jo najdemo po cerkvenih zvonikih, n. pr. pri sv. Juriju v Jaršah, pri Božjem grobu pod Ljubljano. V času od 1. maja 1862 do konca aprila 1866 je dobil deželni muzej v dar kras-

---

[1]) J. f. O. 1871, 185; 1872, 379; 1898, 563; 1899, 198—199; 1900, 415. I. Jahresber. (1882) itd., 40. Ornis 1885, 277; 1887, 56; 1888, 59. V. Jahresber. (1886) itd., 70. Ornis 1889, 446. M. O. V. W. 1895, 54. O. J. 1891, 236; 1893, 89; 1894, 256; 1898, 39.

[2]) Z. f. O. 1885, 91. I. Jahresber. (1882) itd., 40. Ornis 1885, 278; 1887, 56. V. Jahresber. (1886) itd., 70. Ornis 1887, 447. O. J. 1898, 138; 1901, 192; 1905, 193.

[3]) I. Jahresber. (1882) itd., 41. Ornis 1887, 56. — H. Holewa, Die Vogelfauna in Schlesien, 25, štev. 257.

[4]) J. f. O. 1897, 434—435.

[5]) Ornis 1885, 277; 1887, 56; 1888, 60. V. Jahresber. (1886) itd., 70. Ornis 1889, 446.

[6]) Ornis 1885, 278. O. M. Sch. 1889, 316.

[7]) O. J. 1898, 12; 1907, 227; 1911, 168; 1913, 19.

[8]) Übersicht der Vögel Oberösterreichs und Salzburgs, 16.

[9]) Z. f. O. u. O., XI. letn., 44. O. J. 1900, 130; 1903, 187.

[10]) M. O. V. W. 1897, 112—113.

[11]) Ornis 1885, 278; 1887, 56. V. Jahresber. (1886) itd., 70. Ornis 1889, 446—447.

[12]) Ornis 1885, 278. M. O. V. W. 1891, 190. — R. Eder: Die Vögel Niederösterreichs, 14—15.

[13]) E. Seidensacher, Die Vögel von Cilli. Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steierm. 1864, II. Heft, 66. — Ornis 1885, 278; 1887, 56; 1888, 60; 1889, 447. O. J. 1892, 69.

[14]) Planinski Vestnik 1914, 20; Popotnik 1912, 343.

nega samca pegaste sove — ime darovalca ni navedeno — [15]). Po Wokřalu jo najdemo na Snežniku, kjer živi večinoma po pašnikih v trhlih luknjastih bukvah [16]). Po Schulzu je pogosta gnezdilka na Dolenjskem. V svojem poznejšem spisu pa pravi Schulz, da je okoli Ljubljane redka, na Dolenjskem pa pogostejša [17]). Decembra 1909 je dobil „—ega“ v Radovljici pegasto sovo od nekega tamošnjega posestnika, ki jo je našel mrtvo pri svojem skednju; poročevalec meni, da je ta sova pri nas zelo redka [18]). Sajovic omenja, da postaja pri nas ta zelo koristna sova vsled brezmiselnega zatiranja od leta do leta redkejša in navaja, da je bila ustreljena l. 1911 pegasta sova 3. maja v Krški okolici in 4. oktobra pri Postojni; l. 1913 januarja pri Mostah v ljubljanski okolici [19]). Iz njegovih še neobjavljenih zapiskov je razvidno, da je dobil Iv. Cof v Kranju l. 1914 pegasto sovo iz gozdov na pobočju Sv. Jošta; vobče pa je pegasta sova v loviščih kranjskega okraja prav redka prikazen.

V ljubljanskem deželnem muzeju sta dve pegasti sovi in sicer samec iz l. 1866 brez vseh drugih podatkov in samec iz l. 1879 ravno tako brez vsakih podatkov.

V svoji zbirki imam 3 nagačene pegaste sove: ♀ z dne 2. XII. 1904, ♂ z dne 6. XII. 1904 in ♀ z dne 31. I. 1905, ustreljene po pristavah v Skednjih nad Črnomljem.

Dasiravno nimam nobenih posebnih dokazov, vendar mislim, da žive posamezni pari pegaste sove povsod na Kranjskem, kjer dobe primerna gnezdišča in zadostno prehrano.

Na Goriškem je pegasta sova povsod pogosta, posebno v vaseh in na kmetijah [20]). V Istri je gnezdilka in selilka; gnezdi redko, pozimi se pa prikaže včasih pogosto [21]). V Dalmaciji je zelo redka; Kolombatović jo je videl samo enkrat ob Narenti [22]), pri Metkoviću je pa pogosta [23]). Na Hrvaškem je okoli Varaždina navadna stalna ptica [24]); po Gjurašinu je pegasta sova dobro znana na Hrvaškem in v Slavoniji. V Narodnem muzeju v Zagrebu je 7 pegastih sov, med njimi mladič iz Zagreba [25]). V Slavoniji je razmeroma redka [26]), kakor sploh v srednjem območju Donave, kjer ne najde pripravnih gnezdišč [27]).

---

[15]) Mitteil. d. Musealver. f. Krain 1866, 267.

[16]) I. Jahresber. (1882) itd., 41.

[17]) M. O. V. W. 1895, 83.

[18]) Lovec 1910, 65.

[19]) Carniola 1912, 128; 1914, 168.

[20]) I. Jahresber. (1882) itd., 41.

[21]) J. f. O. 1882, 87. Ornis 1885, 278; 1887, 56. Dr. B. Schiavuzzi: Materiali per un' avifauna del territorio di Trieste fino a Monfalcone e dell' Istria. Bollettino della Società adriatica di scienze naturali in Trieste, 1883, 10, štev. 24. — Isti, l. c., 1887, 12, št. 24.

[22]) I. Jahresber. (1882) itd., 41. Aquila 1903, 85. O. J. 1905, 239.

[23]) M. O. V. W. 1887, 103.

[24]) Ornis 1887, 56.

[25]) Glasnik Hrvatskoga naravoslovnoga društva 1902, 57.

[26]) J. f. O. 1915, 95.

[27]) von Mojsisovics, l, c., 107.

Na srednjem in južnem Ogrskem je pegasta sova zelo pogosta, na severu se le redkokdaj prikaže [28]). Na Sedmograškem je po vsej deželi razširjena [29]).

V Bosni in Hercegovini po Gjurašinu ni pegaste sove, dasiravno najde v teh deželah vse, kar potrebuje za svoje življenje in gnezditev. E. pl. Dombrowski jo je našel na podstrešjih trdnjavice pri Banjaluki [30]). O. Reiser meni po uspehu tedanjih raziskavanj, da pegaste sove v središču in na jugu dežele ni, prej bi se dobila v Krajini in Posavini [31]); sestavil je tudi vse podatke o pegasti sovi v okupacijskem ozemlju ter pravi, da so koncem l. 1893 dobili kar zaporedoma 2 ptici, ki sta v muzeju [32]). Dr. Parrot jo je opazoval le dvakrat [33]). P. C. Lindner jo imenuje najredkejšo sovo na Balkanu [34]). V Srbiji so jo dognali šele v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja kot precej redko. Od začetka tega stoletja dalje pa prihajajo pogostejša poročila o pegasti sovi na Balkanu sploh, posebno pa iz Srbije, kjer se pokaže le jeseni in pozimi. Dne 23. septembra 1901 je dobil Rzehak živo pegasto sovo, ujeto pri neki kovačnici pod Belgradom. Pozimi 1904—1905 se je prikazala v večjem številu povsod na severu Balkanskega polotoka [35]). V Črnigori so jo opazovali tudi le v zimskem času. Na Gršk em je redna, toda prav redka gnezdilka, posebno na otoku Krfu, kjer prebiva po zapuščenih selskih dvorcih, kakršnih je tam prav obilo.

V Bolgariji je že pogostejša, dognana gnezdilka pa samo l. 1903 v kotlini Sofije; dne 2. februarja 1903 so jo vjeli pri Silistriji. Tudi v Romuniji je zelo redka; znane so dozdaj le 3 ustreljene ptice, od četrte so našli samo nekaj perja. Meseca januarja 1913 se je prikazala v večjem številu okoli Črne vode v Dobrudži.

Omeniti moram, da so vse jugovzhodne ptice svetlejše kakor naše, in sistematiki jih prištevajo geografični premeni, ki jo poznamo pod imenom strix meridionalis, Frivaldszky. — Verjetna se mi zdi domneva, da je prišla pegasta sova iz Male Azije na Balkan.

Končno sodbo o pegasti sovi na Balkanu, kolikor je dandanes znano, prepustim zopet O. Reiserju, ki pravi (v pismu): V Dalmaciji je zelo

---

[28]) I. Jahresber. (1882) itd., 41. Ornis 1885, 278; 1887, 56—57; 1888, 60. V. Jahresber. (1886) itd., 70.

[29]) Ornis 1888, 60. V. Jahresber. (1886) itd., 70. Ornis 1889, 447. M. O. V. W. 1893, 19; 1896, 94.

[30]) M. O. V. W. 1884, 115.

[31]) Die Vogelsammlung des bosn.-herceg. Landesmuseums itd., XXI.

[32]) O. J. 1895, 253.

[33]) O. M. Sch. 1898, 322.

[34]) O. M. Sch. 1905, 326.

[35] E. Rzehak: Bemerkungen über einige seltene und interesannte serbische Vögel im Landesmuseum zu Belgrad. Mitteil. über d. Vogelwelt 1906, 122. — Isti: Die Schleiereule auf der Balkanhalbinsel. Ravnotam, 178—179 in 187—188. — Isti: Ornith. Reminiscenzen aus Serbien. O. M. B. 1906, 120.

redka, v Črnigori, kolikor mi je znano, še nedognana. Dolgo vrsto let nisem dobil v roke v Bosni ustreljene pegaste sove in še zdaj ne vem, če v deželi gnezdi. Vseh skupaj sem jih dobil več kakor 12 ter vedno jeseni ali pozimi (Kiseljak, Saraj. polje, Tišanj, Bos. Rača itd.); isto trdim tudi glede Srbije. Bile so večinoma spodaj precej temne, ne čisto bele in atlasasto svetle, kakor ona ptica s Krfa (Orn. balc., zv. III., 311).

Dvomljivo je, če živi pegasta sova v Rumeliji in Carigradu [36]). V Mali Aziji je zadnji čas niso opazovali [37]). V Italiji je povsod razširjena in stalna ptica; najpogostejša je v središču in v severnem delu [38]). Scopoli je imel v svoji zbirki ptico iz Furlanije (ex Foro Julii). V deželah in na otokih Sredozemskega morja je povsod znana, vendar ponekod manj pogosta. Na Balearskih otokih je precej razširjena [39]).

Brezdvomno je bivala pegasta sova prvotno v prostornih duplih. Ko so pa začeli postajati žlamborji vedno redkejši, se je preselila v bližino človeka. Tu še dandanes najraje živi, dasiravno se ne ogiblje, kakor nekateri pisatelji trdijo [40]), popolnoma gozdov in gorovja [41]). Najdemo jo ne le po vaseh in malih trgih, temveč tudi sredi največjih mest, kjer nadomestuje lesno sovo [42]). Prebiva po zidanih in lesnih stavbah, zlasti po cerkvenih stolpih, po starih oglatih gradovih in poslopjih, na podstrešjih, po luknjah in razpokah zidov; posebno ji pa ugajajo stara razpadla poslopja, razvaline starih gradov in gospodarskih poslopij, kjer predremlje ves dan za pažmi in šperovci, za kako gredo ali na kakem temnem prostoru. Pred vsem si izbere popolnoma suh, pred vsako vlago varen kotiček, da ne onesnaži svojega lepo pisanega perja; sicer pa ni posebno izbirčna. Šum in ropot z bližnje ceste ali ulice je ne motita; pripetiti se ji mora že kaj izrednega, da si prebere prebivališče. Tako jo n. pr. preženo za vedno izpremembe, ki smo jih izvršili znotraj ali zunaj ali pa v obsegu stavb, kjer je živela več let [43]). Pogosto se naseli tudi v golobnjakih. Koder je dovolj votlih debelih dreves in ji nedostaja pripravnih starih poslopij, ondi se naseli v duplih.

Pegasta sova se drži stalno svojega bivališča, ki ga tudi pozimi ne zapusti [44]). Ptice, ki se klatijo v pozni jeseni ali v zgodnji spomladi po krajih, kjer ne gnezdijo, so mladice, ki si iščejo prikladnih gnezdišč. Pogrešamo jo pa v marsikaterih pokrajinah, kjer je v izobilju vsega, kar potrebuje za življenje; kakega tehtnega vzroka za ta pojav ornitologi ne morejo navesti. Da se severne gnezdilke selijo jeseni proti jugu, še ni

---

[36]) Fritz Braun: Tiergeographische Fragen. I. Fortsetzung 1909, 14.
[37]) J. F. O. 1908, 563.
[38]) Conte Dott. Arrigoni Degli Oddi: Manuale di ornitologia italiana, 103—106 (posebnega dela).
[39]) Dr. A. v. Jordans: Die Vogelfauna Mallorcas. Falco. 1914, 108.
[40]) J. f. O. 1886, 187.
[41]) O. M. Sch. 1897, 161.
[42]) O. J. 1911, 107.
[43]) O. M. Sch. 1904, 386.
[44]) J. f. O. 1883, 376.

dognano. Vobče je pegasta sova samotarica, ki živi semtertje paroma; včasih, toda zelo redkokrat se prikaže v večjem številu. Jeseni 1911 in pozimi 1911/1912 so se prikazale v severni Nemčiji v velikih množinah [45]), sredi oktobra 1903 pa v okolici Lugano v manjšem številu [46]).

* * *

Pegasto sovo spoznamo letečo že od daleč po koničastih perutnicah in jo razločujemo lahko od lesne sove, ki ima bolj tope peruti; njen život je vitek in stisnjen. Od blizu jo razodeva njeno pisano perje, posebno pa srčasti venec okoli obraza tako, da je ni mogoče zamenjati s kako drugo vrsto. Leti rahlo, tiho, brez šuma, počasi, vegavo in navadno nizko, da more nenadoma s tal zagrabiti svoj plen. Podnevi je še bolj zaspana kakor lesna sova [47]). Dasiravno je prava ponočna ptica, vendar lovi tudi podnevi, če jo prisili lakota, ali kadar krmi svoje mladiče [48]). Solnčni svit ji je zoprn in pred solnčnimi žarki se skrije v travo [49]); vendar pa tudi po dnevi izvrstno vidi [50]). Človeka obletava zgolj iz radovednosti in nekoč je sela nekemu ribiču celo na glavo [51]). Če jo kaj prebudi iz rahlega spanja, se vzravna, se ziblje semtertje in poka s kljunom. Ako se ji preveč približamo in jo spravimo v stisko, zleti na drugo mesto; vobče je plašna, pa tudi trmasta. Preobilo hrano, ki je ne porabi, spravi za slabše čase [52]). V jetništvu se kmalu udomači, tudi če dobimo staro ptico. Pegasta sova sicer ni krvoločna ptica, toda če ima priliko, jo tudi izrabi. Nekoč so zaprli v njeno kletko velikega skovika, ker ni bilo druge shrambe; naslednje jutro so našli samo še njegovo glavo [53]). Posebno rada preži na ptice pevke, ki jih puste čez noč v kletkah zunaj stanovanj [54]).

Podnevi spi včasih prav trdo, da jo lahko zgrabimo z rokami; tačas sedi pokoncu ter smrči kakor speči človek [55]); drugi pa trdijo nasprotno, da prihajajo ti glasovi od pegaste sove, kadar bdi. Naj že bo kakor hoče, dognano je, da je njen glas „krii krii“ najzoprnejši med vsemi ptičjimi glasovi; podoben je hripavemu vreščanju in hreščečemu smrčanju človeka. Groza nas obide, če slišimo v temni noči te nenavadne glasove, ki jih

---

[45]) J. f. O. 1912, 461.

[46]) Angelo Ghidini: Die Schleiereule bei Lugano. Der ornithologische Beobachter 1903, 365.

[47]) O. M. Sch. 1885, 59.

[48]) J. f. O. 1854, 484. O. M. Sch. 1912, 366.

[49]) J. f. O. 1885, 56.

[50]) J. f. O. 1859, 357. — E. Rzehak: Beobachtungen über Strix Flammea als Waldvogel. Falco 1907, 31—33.

[51]) J. f. O. 1882, 247.

[52]) O. M. Sch. 1903, 280—281.

[53]) O. M. Sch. 1895, 214.

[54]) O. M. Sch. 1897, 164.

[55]) Odtod menda tudi njen hrvaški naziv. Sploh se lahko reče, da se gori navedena mnogoštevilna imena te sove v različnih jezikih nanašajo deloma na glas, deloma na barvo ali pa na bivališča.

spremlja pokanje s kljunom, To je dalo tudi povod, da imajo pegasto sovo skoraj povsod za nesrečonosno ptico ter jo babjeverci preganjajo in pokončujejo na vse načine. Zadnja leta se je pa tudi to obrnilo na bolje. — Njena kri ima 41·1^0 C [56]). Njen glas oponaša včasih škorec [57]).

Ko se zmrači, začne pegasta sova loviti ter lovi v mesečini do zore. Tedaj ne leta samo po vaseh in mestih, temveč se klati tudi po sadovnjakih, poljih, livadah in ob gozdnih obronkih. V prvi vrsti lovi vsakovrstne miši, razen poljskih, podgane, krtice, netopirje, krte, hrošče, mramorje, pa tudi male ptice, semtertje, žabe in druge dvoživke. Najljubša hrana so ji pa rovke [58]). Nedognano je, če polovi pegasta sova nenavadno veliko rovk ali zato, ker imajo neki poseben glas, ali pa, ker ji ugaja meso, ki ima izreden duh. Po množini miši se ravna tudi večje ali manjše število sov v kakem kraju [59]); v mišjih letih je tudi število jajc večje in v takih letih gnezdi pegasta sova po dvakrat. Med pticami, ki jih pokončuje, pridejo v poštev posebno brezpomembne vrste, kakor vrabci [60]), strnadi itd. Da bi lovila in odnašala golobe iz golobnjakov, je prazna bajka, enako tudi, da pobira in pije kurja jajca [61]). Mrhovine se ne brani.

Hrana pegaste sove se da kaj lahko dognati, ker se njeni izbljuvki dobe redno na vidnih mestih ter se razločujejo od izbljuvkov vseh drugih vrst. Ti svaljki, ki jih izmetava z veliko težavo, so primeroma prav veliki, klobasasti, oviti z mišjo dlako ter sveži navadno črne, suhi pa sive barve [62]). Nekatere pegaste sove so zelo požrešne; znano je, da je neka ujeta sova požrla po 15 miši na dan. Ujete premaga ta požrešnost, da začno že čez nekaj dni redno jesti, dasiravno se nekatere od začetka temu trdovratno upirajo [63]). Vsled svoje požrešnosti in velike zaspanosti ne dela pegasta sova svojemu gospodarju nobenega posebnega veselja.

Gnezditev pegaste sove je v dvojnem pogledu zanimiva. Redna gnezdilna doba je naravno spomladanski čas, pa tudi oktobra in novembra, da celo decembra so našli v novejšem času gnezda in mladiče. Nadaljnja posebnost je, da gnezdi v golobnjakih. Sprva so golobje samo ob sebi umevno preplašeni, kmalu se pa navadijo tujih gostov in oboji žive potem mirno skupaj. Že proti koncu marca slišimo zvečer njen neprijetni glas, ki je tudi parilni klic, ter vidimo pegaste sove preletavati se od zvonika do zvonika, od poslopja do poslopja. Ob takem času pridejo še bližje človeškim bivališčem, ter jih opazujejo po mestih veliko več kakor navadno. Zavetje, ki si ga je izbrala za bivališče, je obenem njeno gnezdišče. Izjemoma gnezdi v drevesnih duplih (lipah) [64]); v Braziliji je

---

[56]) O. M. Sch. 1909, 419.
[57]) O. M. Sch. 1915, 175.
[58]) O. M. Sch. 1910, 126.
[59]) J. f. O. 1883, 59; 1912, 13. O. M. Sch. 1881, 275.
[60]) O. M. Sch. 1893, 130.
[61]) O. M. Sch. 1887, 259.
[62]) O. M. Sch. 1897, 162—163.
[63]) O. M. Sch. 1897, 165.
[64]) J. f. O. 1898, 563.

gnezdila baje tudi v podzemeljskih jamah, kjer so našli njene kosti [65]). Isto gnezdo porabi pegasta sova večkrat zapored [66]).

Jajca znese kar na gola tla, kjer leže med apnenimi drobci, med kamenjem, na stari slami ali na sipini v mali kotanji, kvečjemu podloži nekoliko črvojedine; nekoč so ležala jajca na klasju [67]), drugič pa je gnezdila z golobom v istem gnezdu [68]). Valilna doba traja od aprila do jeseni. Sredi aprila znese samica vsak drugi dan po 1 jajce, skupaj 4 do 7, redkokdaj 7 ali 8 pa tudi 9 [69]) belih jajc, ki jih izvali v 32 dneh, če računamo od dne, ko znese prvo jajce; drugi menijo, da vali 18 do 21 dni. Njena jajca so podobna jajcem grahaste sove [70]). Oblike so podolgaste; barva vleče na rumenkasto [71]). Med vsemi sovjimi jajci so najbolj medla; proti luči so rumenkasto bela. Površina 0·22—0·23 *mm* debele lupine je gladka, znojnice mnogoštevilne, majhne in globoke; redkokdaj ima površina vozeljčke ali podolgaste brazde.

22 jajc Reyeve zbirke meri poprečno 39·2 × 30·8 *mm*, največje 41·1 × 32 *mm*, najmanjši pa 37·8 × 31 in 39·6 × 29·6 *mm*; tehtajo pa poprečno 1·76 *g*. 58 jajc, ki jih je izmeril P. Wendlandt, meri poprečno 40·7 × 31·1 *mm*, tehta po 1·6 *g*. 100 britanskih jajc meri po Jourdainu poprečno 39·44 × 31·58 *mm*, največji 45 × 33·4 in 39 × 33·5 *mm*, najmanjši pa 36·2 × 31·2 in 42·5 × 29·1 *mm*.

Sporno je, če gnezdi drugič v letu, ako ni bilo uničeno prvo gnezdo. P. Wemer trdi za okolico Münstra, da gnezdi pegasta sova dvakrat na leto, l. 1903, da je gnezdila celo trikrat. Nadalje trdi ta pisatelj, da nobena pegasta sova ne znese več kakor 5 jajc [72]). Drugo gnezdo je baje številnejše kakor prvo [73]). Ker začne samica precej valiti, ko je znesla prvo jajce, so mladiči v istem gnezdu različno razviti, in zgodilo se je že, da so našli jajca poleg izleglih mladičev [74]). Tudi posamezni pari gnezdijo ob različnih časih.

V Ljubljanski okolici je gnezdila pred par leti v nekem gospodarskem poslopju med Preserjem in Podpečjo; v zvoniku cerkvice pri gornji Zadobrovi gnezdi par pegastih sov baje redno vsako leto. Pred kakimi desetimi leti je gnezdila v nekem kozelcu pri pokopališču sv. Krištofa. Okoli leta 1895 je gnezdil par pegastih sov v zvoniku razpale cerkvice sv. Marjete na Šmarjetni gori pri Kranju.

Starši pitajo skrbno svoje mladiče, ki vsled tega hitro rasto. Razne stopnje perja mladičev je opisal O. Kleinschmidt na navedenem mestu

---

[65]) J. f. O. 1888, 8.

[66]) O. M. Sch. 1910, 292.

[67]) Z. f. O. u. O. XII. letn., 25.

[68]) O. M. Sch. 1884, 254.

[69]) J. f. O. 1860, 464.

[70]) J. f. O. 1856, 41.

[71]) J. f. O. 1887, 194.

[72]) Einiges über das Brutgeschäft der Schleiereule (Strix Flammea L.). Mitteil. über die Vogelwelt 1907, 166—167.

[73]) J. f. O. 1884, 36.

[74]) J. f. O. 1883, 376. — Dr. Plathe: In welchen Zwischenräumen zeitigt Strix flammea ihre Eier? Z. f. O. u. O., XVII. letn., 129—31.

jasno in tako zelo natančno, da bi bilo odveč o tem še podrobneje razpravljati.

* * *

Male ptice sovražijo in nadlegujejo pegasto sovo ravno tako, kakor smo slišali o drugih vrstah. Sicer ima pa med ptičjim svetom veliko manj sovražnikov kakor njene sovrstnice, ker živi blizu človeka v poslopjih in se pokaže na prostem le redkokdaj. Zato jo tem bolj preganja človek v svojem babjeverstvu in nevednosti. Škodljive so ji tudi vse one moderne naprave, ki jih še ne pozna, in ki se jim še ni privadila. Znano je, da se večkrat ponesreči na električnih napeljavah [75]). Tudi vremenske nezgode jih veliko uničijo, tako jih je n. pr. mnogo poginilo v mrzli, dolgi zimi 1879—1880 na Nemškem [76]). Tudi lakota jih je mnogo vzela na severnem Nemškem v zimi 1911—1912 [77]). Pogine jih semtertje nekaj na raznih podstrešjih, ker ne najdejo izhoda [78]). Vrhtega jih love v pasti [79]), celo gonjo so že napravili na njo [80]). V nekaterih pokrajinah močno pojema vsled zatiranja in napredujoče kulture. V njenem drobu in perju živi 19 dozdaj znanih neprijetnih zajedalcev.

Ker je zelo zaupljiva sova, jo lahko privabimo in ustrelimo. Poleg tega jo love v mreže, ki jih pritrdijo pred vhod mesta, kamor zahajajo pegaste sove.

O koristi in škodi pegaste sove nas poduči najzanesljiveje kakovost njene hrane in s to v zvezi vsebina njenih izbljuvkov. Največ dokazov njene koristi so doprinesli Jäckel, Altum in v novejšem času Roerig, Rey, Rzehak, Baer, Geyr pl. Schweppenburg, Greschick, Altum, Jäckel, Uttendörfer, Döbner, pl. Chernel in Eckstein, ki so preiskali 24.375 izbljuvkov in dognali, da znaša vsebina 31·3 % koristnih, 68·4 % škodljivih in 0·3 % brezpomembnih živali [81]).

Res se je že zgodilo, da je prepodila postolko in šmarnico — erithacus titys (L.) [82]) —, vendar ne moremo te neznatne škode primerjati z neizmerno koristjo, ki nam jo dela s pokončevanjem nadležnih mišjih vrst in raznih nič manj škodljivih žuželk. Upravičeno jo lahko prištevamo najkoristnejšim sovam, in gospodar, ki se hoče iznebiti škodljive mišje nadloge, stori najbolje, če privabi pegasto sovo v svoja poslopja, kjer mu bo očistila izdatneje kakor mačka vse shrambe nadležnih glodalcev. — Njeno lepo pisano perje rabijo v modne svrhe [83]).

Lovci naj ščitijo in varujejo to prekoristno sovo ter naj pokažejo svetu, da se zavedajo in so kos nalogi, začrtani jim v nepisanih zakonih varstva naravnih spomenikov!

---

[75]) O. M. Sch. 1907, 286—287.
[76]) O. M. Sch. 1886, 89, 161, 264.
[77]) J. f. O. 1912, 461.
[78]) O. J. 1911, 108.
[79]) O. M. Sch. 1912, 399.
[80]) O. M. Sch. 1894, 197.
[81]) Dr. Hennicke: Handbuch des Vogelschutzes, 145.
[82]) O. M. Sch. 1897, 60.
[83]) O. M. Sch. 1898, 281.

Dodatki in popravki.

Občni del.

Str. 5, vrsta 18, besedi „vrste in“ naj se izpuste.

Str. 7, vrsta 17, zgoraj naj se pred besedo „Jahresheft“ vrine beseda „Zweites“.

Str. 18, vrsta 24, zgoraj se mora glasiti za podpičjem „trebušne prepone nimajo popolne, temveč le krnasto“.

Vrsta 32, zgoraj beri namesto „redove“ pravilno „rodove“.

Velika uharica, bubo bubo (L.).

Str. 36, pri „Navadnih imenih“ naj se za besedo „(Zois)“, vrine „kubu (okoli Kranja)“.

Za odstavkom „Navadna imena“ naj se vrinejo: Znanstvene značnice: Bubo maximus, Sibb. Strix bubo, Linné. Bubo maximus, Gerini. Bubo ignavus, Forster. Bubo europaeus, Lesson. Bubo germanicus, Brehm. Bubo septentrionalis, Brehm. Asio bubo, Swainson. Otus bubo, Schlegel. Bubo atheniensis, Bonaparte. Bubo grandis, Brehm. Bubo bubo, Lichtenstein. Bubo melanotus, Brehm.

Str. 41, k 39. opombi še pristavi: Popotnik 1912, str. 344.

Str. 42, vrsta 11 zgoraj beri, „po Lovcu [54]), v Carnioli 1914, str. 167, in D. J. Z. 57. zv., str. 142“.

Str. 43, V 5. vrstici na koncu podpičje (;) in potem: „ondi se je vjela v skopec tudi l. 1916 sredi marca izredno velika virova samica“.

Za „klatilka pozimi“ v 22. vrsti zgoraj naj se dostavi: Dr. B. Schiavuzzi pravi, da je precej redka ter da se prikaže le v hudih zimah in posebno okoli svetilnika Salvore pri Piranu. (Materiali per un' avifauna del territorio di Trieste fino a Monfalcone e dell' Istria. Bollettino della Societá adriatica di scienze naturali in Trieste, 1883, str. 11, štev. 25). V svojem poznejšem spisu „Materiali per un' avifauna del Litorale austro-ungarico“ (Bollettino della Societá adriatica di scienze naturali in Trieste, 1887, str. 12, štev. 25) pravi, da je 15. decembra 1883 ustrelil pri Tržiču samico, v začetku oktobra blizu Pulja še eno samico te vrste, 15. januarja 1884 pa 3 ptice brez navedbe spola.

Str. 46. Po besedah „v okolici Jagodine“ v 7. vrsti zgoraj naj se dostavi: E. pl. Dombrowski pravi, da morda v okolici Šabca gnezdi.

Dobil je 3 ptice te vrste; pravi, da je baje pri Ložnici in Zvorniku mnogo velikih uharic. (Osnovi ornitologije sjeverozapadne Srbije. Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini 1895, broj 4, 75, štev. 28). V belgrajskem muzeju srbske zemlje so 4 velike uharice, in sicer: ♂ z dne 19. I. 1903 iz okolice Niša, ♀ z dne 29. I. 1903 iz Zlatarića, ♂ z dne 20. II. 1903, ♀ z dne 20. III. 1903, obe iz Prokuplja. (Prosvetni Glasnik 1904, 14 priloge).

Mala uharica, asio otus (L.).

Str. 60. Za besedami „redna selilka pozimi [16])“ naj se v 12. vrstici zgoraj dostavi: Dr. B. Schiavuzzi jo je opazoval ob jesenski selitvi, posebno meseca novembra; nekatera leta je zelo pogosta, ostane celo zimo. (Bollettino itd., 1883, 11, štev. 27).

Str. 61. Po besedah „nikjer v deželi [25])“ naj se dostavi: E. pl. Dombrowski pravi, da je redka stalna ptica ter da so jo opazovali 4. novembra 1893 v Orlači, 5. marca 1903 pri Salašu, razentega, da so dobili 8. aprila 1894 že močno zaležena jajca. Prve dni marca jih je moralo biti pri Salašu velika množina, ker so dne 5. marca dobili veliko svežih odpadkov. (Glasnik itd., 1895, štev. 29). V belgrajskem muzeju so 3 sove te vrste, in sicer: 2 ♀♀ z dne 25. II. 1903 iz Grab. Šume (okraj niški) in z dne 17. IX. 1903 iz Zvezdana (okraj timoški), slednjič ptica brez navedbe spola iz l. 1895 od Negotina. (Prosvetni Glasnik 1904, štev. 29).

Vrsta 4—6. Pri naštevanju malih uharic v kranjskem deželnem muzeju bodi še omenjeno, da se je l. 1916 njih število pomnožilo za samca, ki je bil ustreljen 20. II. 1916 „Na planoti“ nad Drulovškim gozdom pri Kranju, kjer biva ta sova stalno.

Močvirna uharica, asio accipitrinus (Pall.).

Str. 65, k slovenskim navadnim imenom: barska sova ali kratkouharica (Koprivnik).

Str. 69. Za besedami „pa ne pogosta selilka jeseni [18])“ naj se v 17. vrsti zgoraj še pristavi: Dr. B. Schiavuzzi pravi, da se seli na jug meseca septembra, da ni zelo pogosta, da se veliko let sploh ne prikaže in da je bila l. 1879 številna v mesecih septembru in oktobru. (Bollettino itd., 1883, 11, štev. 28). V svojem poznejšem spisu (Bollettino itd., 1887, 12, štev. 28) pa pripoveduje, da je opazoval to ptico okoli Tržiča tudi marca, aprila, novembra in decembra.

Str. 71. Za besedami „ni nikjer zapazil“ v 5. vrsti zgoraj naj se dostavi: V severozapadnem delu se seli od srede septembra do konca oktobra in v začetku marca. Dobe se vselej le posamezne ptice, 11. oktobra pa jih je baje bilo pri Labudovem Oknu zelo veliko; 9. oktobra je opazoval E. pl. Dombrowski in ustrelil v močvirju Bitve močvirno uharico. (Glasnik itd., 75, štev. 30). V belgrajskem muzeju je ♂ z dne 12. II. 1903 iz niškega okraja. (Prosvetni Glasnik, 1904).

Veliki skovik, pisorhina scops (L.).

Str. 78, k 19. opombi naj se pristavi: Popotnik 1912, 344.

Str. 79. Po besedah „in po hišah[29])“ naj se vrine v 31. vrsti zgoraj: Po opazovanjih prvo imenovanega pisatelja je poletna ptica gnezdilka, ki je jeseni in pozimi ni najti. (Bollettino itd., 1883, 11, štev. 26).

Str. 80. Za besedami „v užiškem okraju[37])“ naj se dostavi v 13. vrsti zgoraj: V belgrajskem muzeju so 3 veliki skoviki, in sicer: ptica iz l. 1889 od Zaječara, druga z dne 18. IV. 1903 s Kopaonika in ♂ z dne 26. XII. 1903 iz Zvezdana (okraj timoški). (Prosvetni Glasnik, 1904).

Laponska sova, syrnium lapponicum (Sparrm. Retz).

Str. 83, k slovenskim navadnim imenom naj še navedemo: Veliki laponski ali bradati čuk (Koprivnik).

Str. 85, v vrsti 11 naj sledi za piko: Koprivnik sicer omenja (Popotnik 1912, str. 344), da se malokdaj zaleti k nam, kar je pomotno in se da razložiti tako, da so jo zamenjali s kako drugo vrsto.

Kozača, syrnium uralense (Pall.).

Str. 86, k slovenskim navadnim imenom: kraguljeva sova (Koprivnik).

Str. 90, 3. vrsta zgoraj, za besedo pogosta[10]). naj se vstavi: Koprivnik meni, da se kozača zaleti včasih le pozimi na Štajersko (Popotnik 1912, 343).

Str. 94. Za besedami „pri Velikem izvoru ustreljena[36])“ naj se še dostavi v 7. vrsti zgoraj: V severozapadnem delu Srbije je E. pl. Dombrowski dognal le 2 kozači (in sicer je ustrelil njegov brat Robert dne 30. septembra 1893 popoludne v hraščini pri Šabcu 1 kozačo, zjutraj 1. januarja 1894 pa je letela stara, precej svetla ptica 100 *m* visoko nad glavo). (Glasnik itd., 74, štev. 26). V belgrajskem muzeju imajo že gori omenjeno, pri Velikem izvoru ustreljeno kozačo. (Prosvetni Glasnik, 1904).

Lesna sova, syrnium aluco (L.).

Str. 96. V vrstah 24 do 26 zgoraj črtaj povsod besedo „(Freyer)“.

Str. 100. V 16. opombi se naj vpošteva tudi Koprivnikov sestavek „Sove in čuki“, ki ga je priobčil v Popotniku 1912, 340—4.

Po besedah „selilke pridejo jeseni[17])“ naj se dostavi v 4. vrsti zgoraj: Dr. B. Schiavuzzi pravi, da je ta sova od novembra do marca vsako leto pogosta, in da ima navado, vtihotapiti se v stanovanja skozi dimnike. Pravili so mu, da je v pokrajini okoli Pirana gnezdila, česar pa ni mogel dognati. (Bollettino itd., 1883, 10, štev. 23).

Str. 103. Za besedami „nobene sove te vrste“ naj se v 6. vrsti zgoraj dostavi: V severozapadnem delu Srbije je zelo pogosta stalna

ptica. Ker je tam zelo malo miši, živi lesna sova v prvi vrsti od malih ptic; posebno velikokrat so našli v njenih izbljuvkih ostanke ščinkavcev in kosov. (Glasnik itd., 75, štev. 25).

Bela sova, nyctea nyctea (L.).

Str. 110, k slovenskim navadnim imenom naj še omenimo: sova snežnica in snežna sova (Koprivnik).

Grahasta sova, surnia ulula (L.).

Str. 113, k slovenskim navadnim imenom še: skobčeva sova (Koprivnik).

Str. 115, 7. vrsta zgoraj za besedo Pohorja [8]) naj pride: in omeni, da se prikaže na Štajerskem včasih pozimi (Popotnik 1912, 344).

Koconoga sova, nyctala tengmalmi (Gm.).

Str. 116, k slovenskim navadnim imenom dostavi: kosmatonoga sova (Koprivnik).

Str. 118, koncem zadnje vrste naj sledi: Koprivnik trdi najbrže pomotoma, da se koconoga sova nikdar ne zaleti na Štajersko (Popotnik 1912, 344), ker so jo na Štajerskem že večkrat opazovali.

Str. 120. Po besedah „neznano odkod“. naj se v 7. vrsti zgoraj dostavi: V Istri po Eggenhöffnerju gnezdi v okolici Trsta. Dr. B. Schiavuzzi je pa v Istri in v okolici Tržiča ni nikjer videl (Bollettino itd., 1883, 10, štev. 22).

Čuk, athene noctua (Retz.).

Str. 127. Za besedami „kjer jih je več postrelil [24])“ naj se v 23. vrstici zgoraj doda: Ta ornitolog pravi dalje, da je čuk stalna ptica, pogosta celo leto, in da gnezdi v starem zidovju. (Bollettino itd., 1883, 10, štev. 21). V svojem poznejšem spisu (Bollettino itd., 1887, 12, štev. 21) pravi, da je ujel 27. oktobra 1884. čuka v skalnati votlini pri sv. Antonu blizu Tržiča.

Str. 128. Po besedah „v sosednih deželah [35])“ naj se v 8. vrstici zgoraj vrine: E. pl. Dombrowski pripoveduje, da je 17. septembra 1893 slišal čuka blizu Šabca, sicer da ga ni nikjer videl; ali 30. maja 1894 je dobil iz Drenovca precej sveže, kakih 4 tedne staro jajce. Dozdeva se mu, da je čuk na vzhodni strani Srbije številnejši. (Glasnik itd., 1895, 74, štev. 25).

Določilna lestvica sov.

(Po Reichenowu.)

1 Pokonci stoječi ušesni čopki: 2

— Brez izrazitih ušesnih čopkov: 3

2 Peruti čez 350 *mm* dolgi: . . . . . **Velika uharica** . 36

— Peruti od 200—330 *mm* dolgi: . . . . . **Mala uharica** . . 55

— Peruti pod 200 *mm* dolgi: . . . . . **Veliki skovik** . . 73

3 Peruti čez 330 *mm* dolgi: 4

— Peruti manj kot 330 *mm* dolgi: 6

4 Perje vobče belo, le mestoma rjavopegasto ali progasto: **Bela sova** . . . 110

— Perje ni vobče belo: 5

5 Očesna venca s koncentričnimi, valovitimi kolobarji: **Laponska sova** . 83

— Očesna venca enobarvno siva ali rujavkasta ali tudi pegasta, toda brez valovitih kolobarjev: . . . . . **Kozača** 86

6 Peruti čez 200 *mm* dolgi: 7

— Peruti manj kot 200 *mm* dolgi: 10

7 Prsti pernati: 8

— Prsti le z redkimi ščetinastimi peresci: . . . . . **Pegasta sova** . . 138

8 Lično perje s širokim črnim pasom obrobljeno; spodaj rjavosivo grahasta; rep močno zakrožen, vnanja repna peresa do 40 *mm* krajša od srednjih: . . . . . **Grahasta sova** . 113

— Lično perje ni črno obrobljeno; potrebušno perje pegasto ali črtkano, vnanja repna peresa komaj 25 *mm* krajša od srednjih: 9

9 Okoli oči črna; šarenica rumena: . . . . . **Močvirna uharica** 65

— Okoli oči ni črna; šarenica črnorjava: . . . . . **Lesna sova** . . . 96

10 Peruti čez 120 *mm* dolgi: 11

— Peruti manj kot 120 *mm* dolgi: . . . . . **Mali skovik** . . 131

11 Prsti gostopernati tako, da se vidijo samo kremplji; rep čez 90 *mm* dolg: . . . . . **Koconoga sova** . 116

— Prsti redkopernati in posamič očitno vidni; rep manj kot 90 *mm* dolg: . . . . . **Čuk** 122

Določitev sov po obliki nog po Hennickeju.

(Začasno objavljeno od celotne določilne lestvice ujed le toliko, kolikor se je nanaša na sove; v celoti izide lestvica v II. delu.)

- Krak je popolnoma pokrit s perjem tudi na zadnji strani.
  - Prsti do kremljev gostopernati.
    - Perje na nogah popolnoma belo, zelo gosto, skoraj kocasto, razvito tudi na spodnji strani prstov . . . . . **Bela sova**
    - Perje na nogah ni čisto belo (rumenkasto, sivkasto, rjastó), v obče ne posebno gosto.
      - Krak čez 7 *cm* dolg.
        - Perje na kraku temno ali svetlo sivo pasasto . . . . . **Laponska sova**
        - Perje na kraku rjasto rumeno s temnimi črtami in pikami . **Velika uharica**
      - Krak krajši kakor 7 *cm*.
        - Krak 4 *cm* dolg ali daljši.
          - Zadnji prst brez kremplja daljši kakor $^1/_4$ krakove dolžine.
            - Zadnji prst brez kremplja meri samo $^1/_4$ krakove dolžine . . . . . **Močvirna uharica**
            - Krak krajši kakor 5 *cm*.
              - Krakova dolžina preko 5 *cm* . . . . . **Kozača**
              - Notranji prst tako dolg kakor srednji . . . . **Lesna sova**
              - Notranji prst krajši kakor srednji **Mala uharica**
          - Krak krajši kakor 4 *cm*
            - Krak približno 2·5 do 3 *cm* dolg.
              - Srednji prst s krempljem daljši kakor krak **Grahasta sova**
              - Srednji prst s krempljem tako dolg kakor krak . . . . . **Koconoga sova**
            - Krak 5·1 *cm* dolg . . . . . **Mali skovik**
  - Prsti niso gostopernati.
    - Prsti le redkopernati.
      - Krak 6·5 *cm* dolg, proti prstom je perje vedno redkejše . . . . . **Pegasta sova**
      - Krak 4·5 *cm* dolg, do konca prstov je perje enakomerno gosto . . **Čuk**
    - Prsti goli, krak 2·8 *cm* . . . . . **Veliki skovik**

Tisk J. Blasnika naslednikov v Ljubljani.

Noga velike uharice,
Bubo bubo (L.).

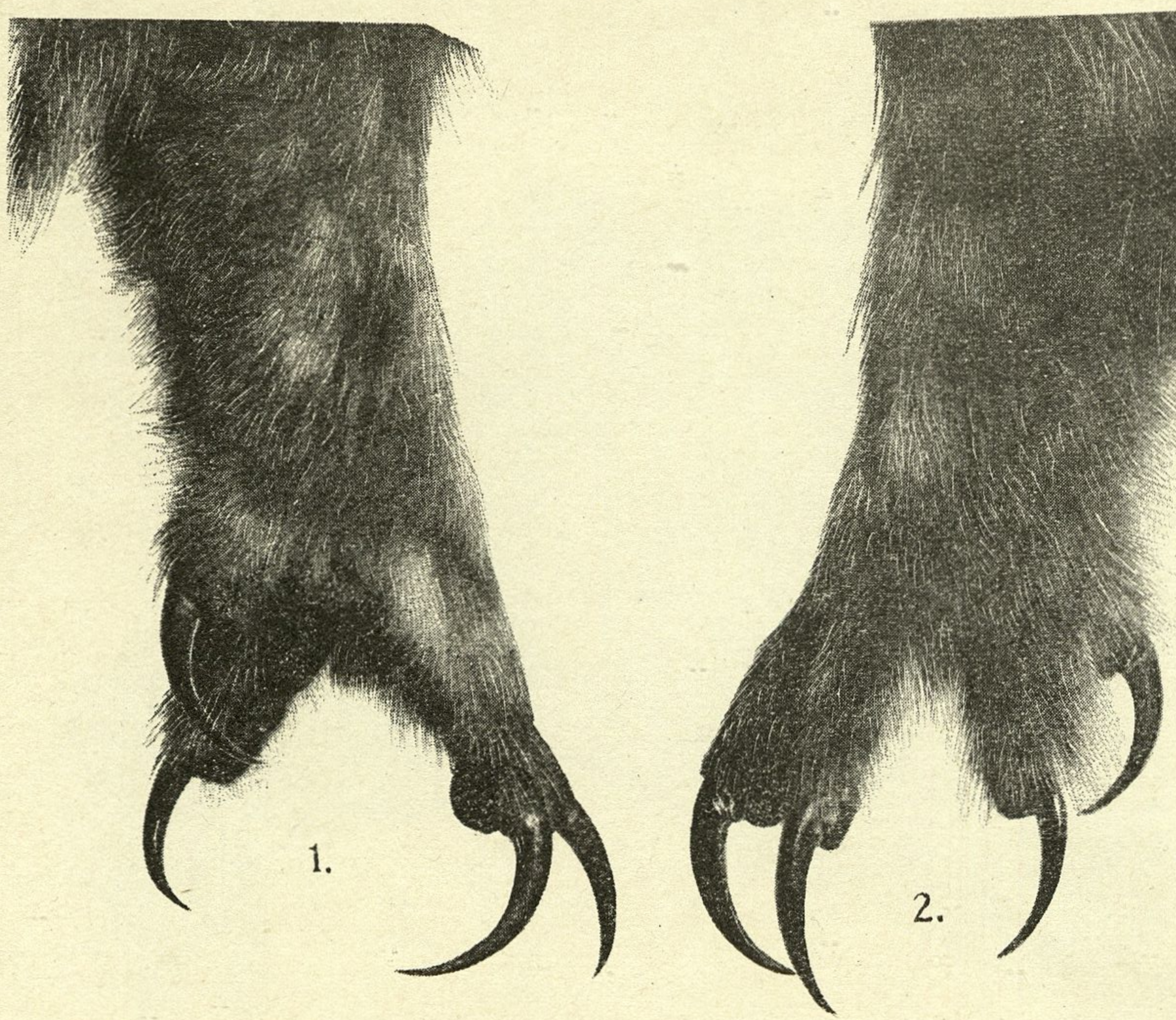

1. 2.

Noga male uharice,
Asio otus (L.), sl. 1, 2.

3.

Noga velikega skovika,
Pisorhina scops (L.), sl. 3.

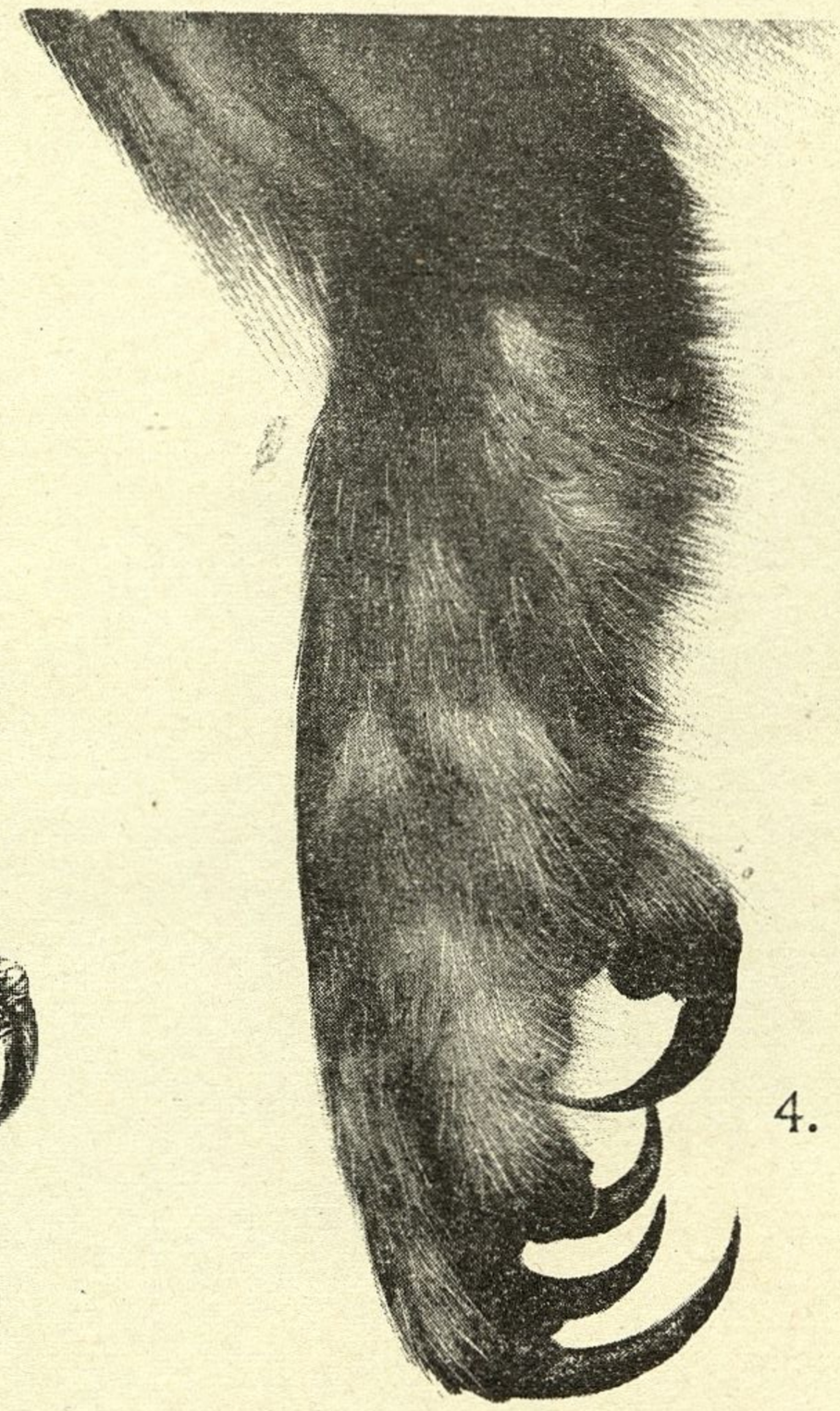

4.

Noga močvirne uharice,
Asio accipitrinus (Pall.) sl. 4.

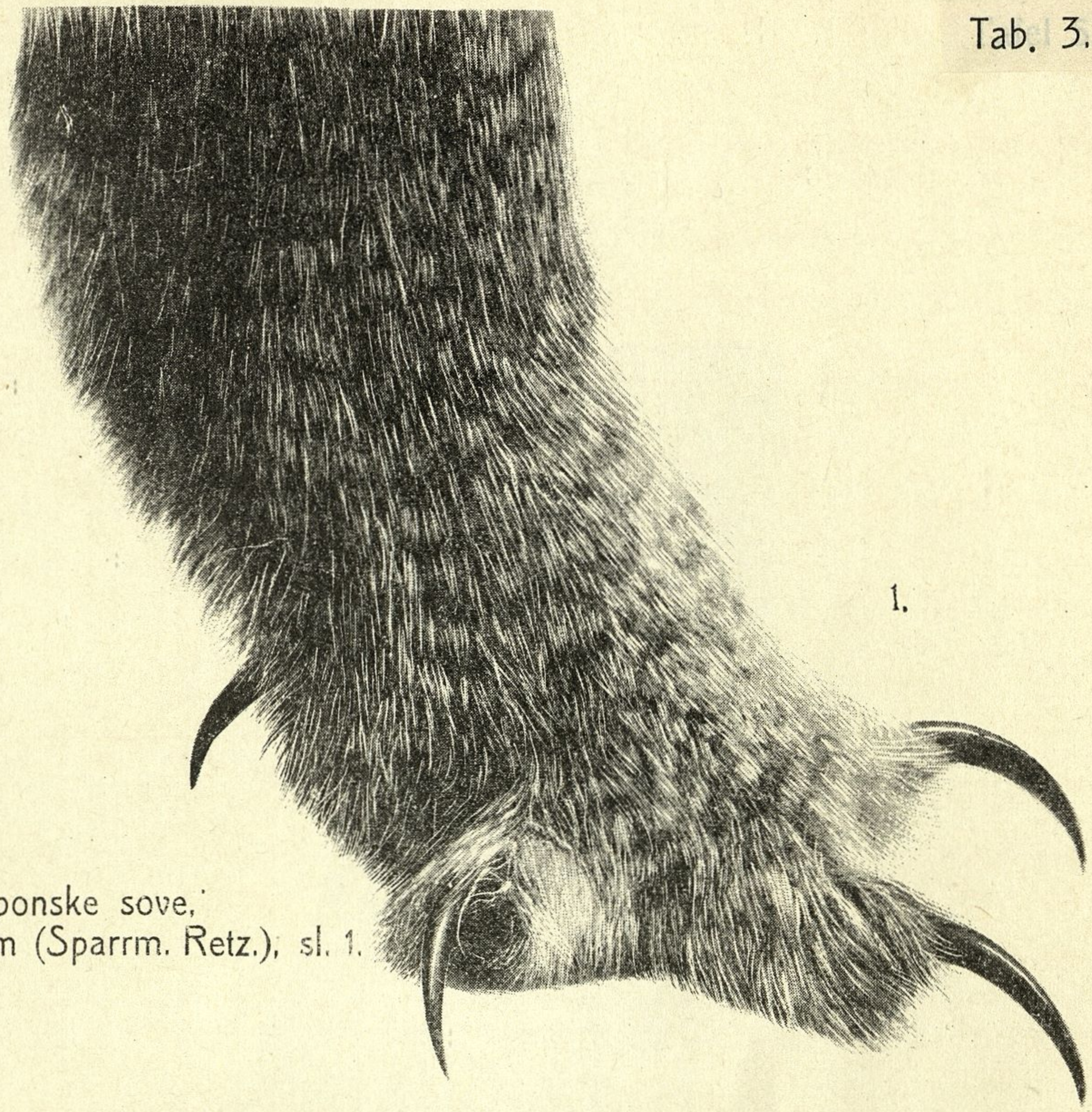

1.

Noga laponske sove,
Syrnium lapponicum (Sparrm. Retz.), sl. 1.

2.

Noga koconoge sove,
Nyctala tengmalmi (Gm.), sl. 2.

Noga kozače,
Syrnium uralense (Pall.).

1.

Noga grahaste sove,
Surnia ulula (L.). sl. 1.

2.

Noga lesne sove,
Syrnium aluco (L.), sl. 2.

Noga snežne sove,
Nyctea nyctea (L.).

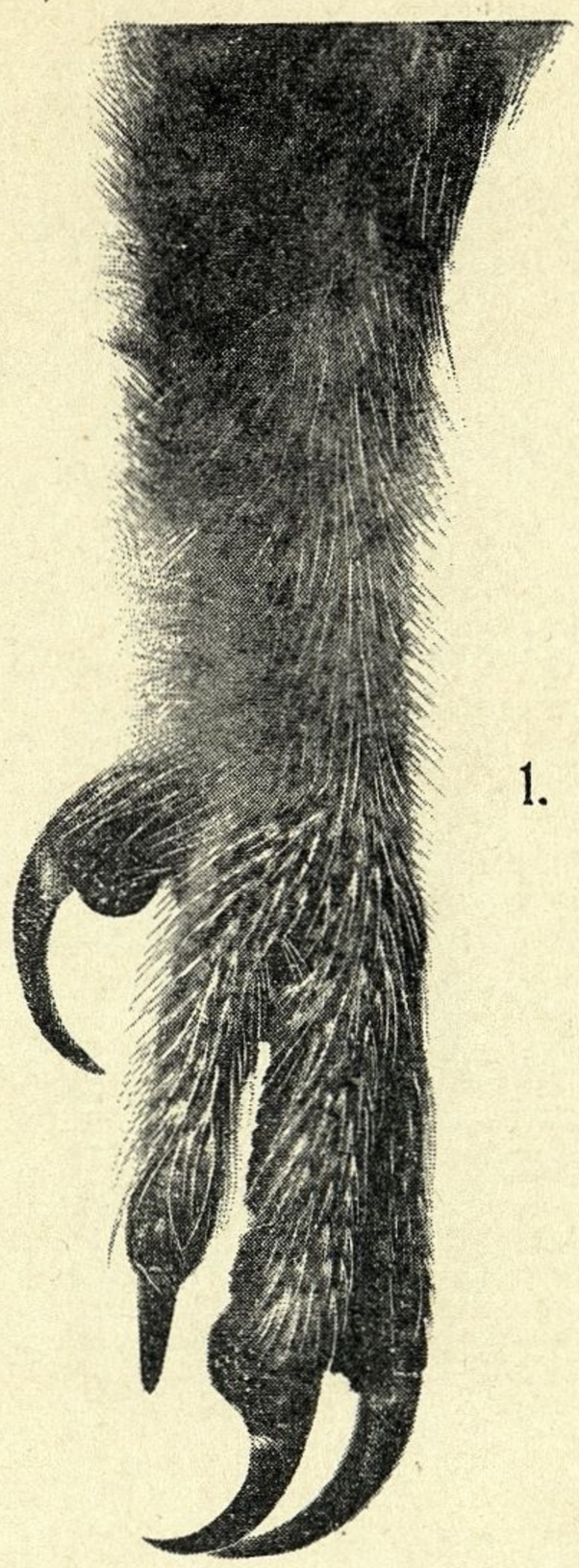

1.

Noga pegaste sove,
Strix flammea (L.), sl. 1.

2.

Noga čuka,
Athene noctua (Retz.), sl. 2.

3.

Noga malega skovika,
Glaucidium passerinum (L.), sl. 3.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA
00000513313